T S
BIBLIOTECA
[illegible]
Fond III - 3824

ORIZONTURI SPIRITUALE

ION BRIA

IISUS HRISTOS

editura enciclopedică

ION BRIA

IISUS HRISTOS

COLECȚIA „ORIZONTURI SPIRITUALE”

16 381
III-3824

ION BRIA

IISUS HRISTOS

DONATĂ DE

EDITURA ENCICLOPEDICĂ
București, 1992

oordonatorul colecției

rof univ dr REMUS RUS

ucrare editată cu sprijinul
OCIETĂȚILOR BIBLICE UNITE, LONDRA

perta colecției: RENONE ȘUVĂILĂ

Iisus binecuvîntînd, icoană pictată pe lemn secolul al XVI lea, Mănăstirea Văratec județul Neamț

IN-973-45-0027-9

Cuprins

Lista de prescurtări ... 9
Introducere ... 11
1 — Cine este Acest Iisus Hristos? ... 13
2. — Sursele ... 15
— Biblia creștină canonică ... 16
— Evangheliile ... 19
— „S-a scris ca să credeți" ... 21
3 — Iisus din Nazaret, fiul Mariei ... 22
4 — Situația religioasă și politică ... 29
5 — Botezul lui Iisus ... 36
6 — Vestea cea Bună — Evanghelia ... 40
— Fericirile ... 40
— Iisus Se roagă ... 43
— Apostolii ... 45
— „Tu ești Petru" ... 47
— Parabolele ... 48
— Explicarea Evangheliei ... 51
— Minunile ... 52
— Scoaterea demonilor ... 57
— Iubirea ... 58
— „Voi sînteți..." ... 61
7 — „Iată Omul!" ... 63
8. — Convertirea ... 67
9 — Simțul religios — Credința ... 70
10 — Schimbarea la față ... 73
11 — Istoria Patimilor ... 74
— Intrarea în Ierusalim ... 75
— Ultima Cină ... 79

— Procesul 81
— Răstignirea 85
— Știrea despre Înviere 87
12. — Înălțarea 91
13. — Revărsarea Duhului Sfânt și constituirea Bisericii 93
— Începutul evanghelizării 94
— Biserica este un popor, poporul Noului Legământ 98
— Așteptarea Împărăției lui Dumnezeu 101
14. — Iisus Hristos: etapele misiunii Sale 104
15. — Domn și Hristos 108
16. — Tora și Evanghelia 116
17. — Iisus în sânul Treimii 119
18. — Răscumpărarea 122
19. — Subiecte netratate 126
20. — Iisus în sfera Evangheliilor 128
21. — Semnificația religiilor monoteiste 132
22. — „Din cauza Mea" 136
Viața și Slujirea lui Iisus. Repere cronologice 138
Note 142
„Învățați de la Mine..." 145
Glosar 150
Note despre părinții și scriitorii bisericești citați 156
Lucrări proprii folosite în alcătuirea acestei cărți 157
Bibliografie (1960—1990) 158

Lista de prescurtări

Amos	— Cartea profetului Amos
Apoc.	— Apocalipsa sfîntului Ioan
Col	— Epistola către Coloseni a sfîntului apostol Pavel
I Cor	— Epistola întîi către Corinteni a sfîntului apostol Pavel
II Cor	— Epistola a doua către Corinteni a sfîntului apostol Pavel
II Cron.	— Cartea a doua a Cronicilor
Daniel	— Cartea profetului Daniel
Deut	— Deuteronom (a cincea carte a lui Moise)
Efes	— Epistola către Efeseni a sfîntului apostol Pavel
Ester	— Cartea Esterei
Evrei	— Epistola către Evrei a sfîntului apostol Pavel
Fac	— Facere (Geneză) (prima carte a lui Moise)
Fapte	— Faptele sfinților apostoli
Filimon	— Epistola către Filimon a sfîntului apostol Pavel
Filip	— Epistola către Filipeni a sfîntului apostol Pavel
Gal	— Epistola către Galateni a sfîntului apostol Pavel
Iacov	— Epistola sobornicească a sfîntului Iacov
Ier	— Cartea profetului Ieremia
Ieș	— Ieșire (Exod) (a doua carte a lui Moise)
[illegible]	— Cartea profetului Iezechiel
[illegible]	— Sfînta Evanghelie după Ioan
I Ioan	— Epistola întîi sobornicească a sfîntului apostol Ioan
II Ioan	— Epistola a doua sobornicească a sfîntului apostol Ioan
III Ioan	— Epistola a treia sobornicească a sfîntului apostol Ioan
Ioil	— Cartea profetului Ioil
Iona	— Cartea profetului Iona

Iov	— Cartea lui Iov
Isaia	— Cartea profetului Isaia
Înțelep	— Cartea Înțelepciunii lui Solomon
Lev	— Levitic (a treia carte a lui Moise)
Luca	— Sfînta Evanghelie după Luca
I Mac	— Cartea întîi a Macabeilor
II Mac	— Cartea a doua a Macabeilor
Maleahi	— Cartea profetului Maleahi
Marcu	— Sfînta Evanghelie după Marcu
Matei	— Sfînta Evanghelie după Matei
Mih	— Cartea profetului Miheia
Neem	— Cartea lui Neemia
Osea	— Cartea profetului Osea
I Petru	— Epistola întîi sobornicească a sfîntului apostol Petru
II Petru	— Epistola a doua sobornicească a sfîntului apostol Petru
Ps	— Psalmii lui David
Pilde	— Pildele lui Solomon
I Regi	— Cartea întîi a Regilor
II Regi	— Cartea a doua a Regilor
III Regi	— Cartea a treia a Regilor
IV Regi	— Cartea a patra a Regilor
Rom	— Epistola către Romani a sfîntului apostol Pavel
I Tes	— Epistola întîi către Tesaloniceni a sfîntului apostol Pavel
II Tes.	— Epistola a doua către Tesaloniceni a sfîntului apostol Pavel
I Tim	— Epistola întîi către Timotei a sfîntului apostol Pavel
II Tim	— Epistola a doua către Timotei a sfîntului apostol Pavel
Tit	— Epistola către Tit a sfîntului apostol Pavel
Tobit	— Cartea lui Tobit
Zah	— Cartea profetului Zaharia

Introducere

După o lungă perioadă de alienare ideologică în lipsa unei viziuni globale creatoare, omenirea, societatea în totalitatea ei sunt nevoite acum să-şi aşeze paşii pe urmele marilor spirite care au lărgit câmpul inteligenţei umane au sesizat semnul divin al lumii şi au prefigurat viitorul omenirii. În căutarea Adevărului unul şi indivizibil, omul este liber, liber să-şi creeze propriul său idol, liber să se lase călăuzit de cei ce sînt purtătorii revelaţiilor cu forţă de adevăr, care luminează şi transcend realitatea omenească. De pildă, Biblia creştină — o antologie a inţelepciunii divine — are în centrul ei pe Dumnezeu-Creatorul Care atît de mult a iubit lumea creată de El încît S-a întrupat devenind Răscumpărătorul acesteia. Dumnezeu Şi-a asumat umanitatea deplină în Iisus Hristos „lumina neamurilor" (Luca 2, 32), „Logosul revelator şi revelat" (Justin Martirul), „Pedagogul" (Clement din Alexandria), Care prin mesajul şi sacrificiul Său personal a schimbat bazele lumii, a întors cursul istoriei.

Este important ca generaţia noastră, eliberată de limite ideologice, să cunoască ceea ce a ignorat pînă ieri: credinţa, speranţa şi iubirea creştinilor, adică virtuţile acelui popor care după descrierea din scrisoarea lui Pliniu cel Tînăr către împăratul Traian, „are obiceiul să se reunească într-o zi fixă (Duminica) înainte de răsăritul soarelui şi să cînte imnuri de cinstire lui Hristos". Căci în Iisus Hristos Dumnezeu a descoperit calea şi destinul veşnic al omului, a deschis tuturor un viitor şi o viaţă dincolo de moarte, a adus misterul existenţei divine şi umane în care ne aflăm. Fără revelaţia lui Iisus Hristos, istoria ar pierde o viziune creatoare indispensabilă iar oamenii ei ar suferi în continuare, fiindcă n-ar putea deveni părtaşi la istoria, mesajul şi misiunea lui Iisus.

Cartea aceasta este o invitaţie de a intra la „şcoala" lui Iisus, care înseamnă, înainte de orice, a citi şi a recepta Cuvîntul lui Dumnezeu transmis prin Biblie şi în Noul Testament. Desigur, Biblia nu este o carte de istorie a religiilor, după cum Noul Testament nu este o biografie a lui Iisus. Literatura creştină veche nu cunoaşte o *Viaţă a lui Iisus* în sensul actual al cuvîntului. Totuşi Iisus are un raport direct cu revelaţia din Biblia ebraică, iar persoana, mesajul şi misiunea Lui sînt evidente în Noul Testament. Cine parcurge Evangheliile Îl descoperă pe Iisus ca persoană unică şi Cuvînt al lui Dumnezeu Care S-a făcut om.

A intra în „şcoala" lui Iisus înseamnă, apoi, a frecventa comunitatea Lui, adunarea creştinilor, corpul Său istoric şi social. Această Biserică intermediară, care trăieşte din amintirea lui Iisus istoric şi din invocarea lui Hristos eshatologic, este un simbol a ceea ce Dumnezeu pregăteşte pentru toţi: Împărăţia Sa, lumea transfigurată.

Cu ochii aţintiţi spre acest nume şi spre această realitate ultimă, oamenii pot fi siguri că îşi vor construi viaţa şi societatea lor pe temeiul lui şi pe Adevărul lui Dumnezeu, care este viaţă, libertate şi iubire.

Autorul

1. Cine este Acest Iisus Hristos?

Către anii 27—30 ai erei creștine, Iisus, fiul unui meseriaș din Nazaret (orășel din provincia Galileea), cutreiera cetățile și ținuturile Palestinei, atrăgînd mulțimile prin învățătura Sa nouă, prin exemplul Său, prin minunile Sale (vindecări de bolnavi și chiar învieri din morți). Acest Iisus S-a născut în Betleem (Mih. 5, 1) un sat la sud de Ierusalim (locul de naștere al împăratului David). Palestina — „țara filistenilor" și „țara iudeilor" — așezată la Est de Marea Mediterană (azi Israel și sudul Libanului) devenise protectorat roman în anul 63 î.Hr. În anul nașterii lui Iisus (probabil, cu 1—4 ani înaintea erei creștine), regele tuturor iudeilor era Irod cel Mare, iar împărat al Romei era Octavian, căruia i se dăduse și titlul de *Augustus* (demn de respect divin).

La vîrsta de doisprezece ani, Iisus este prezentat de părinți la templul din Ierusalim. Ca orice iudeu, acceptă prezența colonilor romani în Palestina, cărora le plătește impozit.

La începutul misiunii Sale publice, Iisus este botezat la rîul Iordan de profetul Ioan, cel care anunțase venirea Sa imminentă: „Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine" (Matei 3, 11).

Înconjurat de un grup de apostoli, Iisus predică Vestea cea bună (Evanghelia), o nouă învățătură despre Împărăția lui Dumnezeu rezumată în *Predica de pe munte* care începe cu *Fericirile*. În același timp face minuni. Se identifică cu săracii, ia apărarea femeilor compromise, vindecă bolnavi, critică sever pe șefii religioși ai poporului evreu, intră în comunitatea păcătoșilor, calcă anumite unele prescripții ale Legii (sabatul), înfruntă deschis partidele politice religioase. Mulți cred că este un profet și chiar Mesia. Iisus nu vrea, la începutul misiunii Sale, să descopere imediat cine este El; de aceea cere ucenicilor Săi: „Vedeți, nimeni să nu știe" (Matei, 9, 30).

Totuși, El anunță că Dumnezeu este tatăl Lui, că este Fiul lui Dumnezeu, că dispune de Duhul Sfînt, că este Domn asupra Legii, ceea ce provoacă opoziția autorităților religioase care Îl acuză de blasfemie. Din cauza aceasta, Iisus este

arestat după Cina cea de taină cu apostolii, atunci cînd instituie Taina Euharistiei, fiind trădat de apostolul Iuda.

Este judecat apoi de către instanțele religioase din Ierusalim, care-l determină pe Pilat din Pont, procurator imperial al Iudeii între anii 26—36 d.Hr., să-L condamne la moarte. Răstignit pe cruce de către soldații romani, El moare cînd în templu avea loc Paștele evreilor, în noaptea de vineri spre sîmbătă (14—15 nisan). Este înmormîntat de prietenii și rudele Sale. Arestarea, judecata și răstignirea lui Iisus s-au întîmplat către anul 30, cînd împărat al Romei era Tiberiu (14—37).

După moartea Lui, apostolii pleacă din Ierusalim și se întorc în Galileea. Revin însă imediat la Ierusalim, deoarece au auzit de la femeile care îngrijeau mormîntul că Iisus a înviat în dimineața celei dintîi zile a săptămînii, că este viu și că S-a arătat deja. Într-adevăr, Iisus înviat stă de vorbă față către față cu apostolii, căutînd să-i convingă de realitatea învierii Sale (cazul lui Toma), apoi El îi trimite să propovăduiască Evanghelia și să boteze toate popoarele lumii în numele Sfintei Treimi, spre iertarea păcatelor, dîndu-le pentru aceasta puterea Duhului Sfînt. La patruzeci de zile după înviere, Iisus părăsește ucenicii și Se înalță cu trupul înviat la cer.

Aceasta este, pe scurt, biografia lui Iisus Hristos, dar, pentru a-L cunoaște, este nevoie de o expunere mai largă a vieții și misiunii Sale, de o interpretare mai precisă a mesajului și operei Sale.

2. Sursele

Imaginea lui Iisus Hristos este dependentă de datele Noului Testament, care cuprinde *Evanghelia* transmisă de El apostolilor, referințe și interpretări la Vechiul Testament, precum și *Tradiția* pe care apostolii au transmis-o către cele dintîi comunități de convertiți. Aceste date sînt demne de crezare deoarece apostolii și „creștinii" — numiți așa de străini (evrei și goim) după numele lui Hristos (Fapte 11, 26) — au predicat pe Iisus așa cum L-au auzit, L-au văzut și L-au înțeles (I Ioan 1, 1—3).

Înainte de a fi fixate în scris, Evanghelia și Tradiția apostolilor au circulat pe cale orală. De fapt, Iisus n-a cerut să fie scrisă viața și propovăduirea Sa, nici să fie respusă Evanghelia Sa după un anumit text. Între Cincizecime (cincizeci de zile după înviere) și compunerea celor dintîi scrieri creștine (deci între anii 30 și 50), Evanghelia a fost transmisă de către apostoli pe cale orală, constituindu-se astfel o Tradiție apostolică. Cea dintîi comunitate creștină a rămas fidelă Tradiției originare, de care este dependentă și predica de mai tîrziu: „Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au predicat cuvîntul lui Dumnezeu" (Evrei, 13, 7).

Pavel, care și-a scris epistolele înaintea Evangheliilor, arată că el însuși a depins de o Tradiție orală. De pildă, el amintește cuvintele rostite de Iisus la Ultima Cină (Cina cea de taină) cu apostolii, fără să citeze textele, pe care le găsim în Evangheliile scrise, cu privire la situația și momentul Cinei (I Cor. 11, 23—26). El a respectat această Tradiție ca atare și n-a vrut să fie acuzat că adaugă sau că respinge ceva. De altfel, Pavel, în scrierile sale, nu amintește nimic din biografia lui Iisus, nu face nici o aluzie la marile evenimente din viața Acestuia: nașterea, minunile, parabolele, Patimile.

La un moment dat, comunitatea de discipoli ai lui Iisus a simțit nevoia să scrie Tradiția orală, să regrupeze învățăturile și faptele Sale principale despre exigențele mîntuirii (Luca 10, 2—11, 13), desigur fără intenția de a scrie o istorie a vieții și operei lui Iisus. De asemenea, a simțit necesitatea să identifice și să adune

scrierile care începuseră să apară, atît pe cele cu privire la revelația lui Dumnezeu prin profeți, cît și pe cele referitoare la persoana lui Iisus.

Evanghelia scrisă este aceea pe care a păstrat-o cu sfințenie comunitatea creștină de origine apostolică. Toți evangheliștii, compilatorii și naratorii vieții lui Iisus sînt apostoli sau ucenici ai acestora. Desigur că redarea în scris a învățăturii orale nu înseamnă epuizarea Tradiției. Nici mesajul lui Iisus, nici Tradiția apostolilor nu se limitează la ceea ce s-a scris și s-a reținut în canonul Noului Testament. Revelația nu se poate reduce la Biblie: „Sînt și alte multe lucruri pe care le-a făcut Iisus și care, dacă s-ar fi scris cu de-amănuntul, cred că lumea aceasta n-ar cuprinde cărțile ce s-ar fi scris" (Ioan 21, 25).

În selectarea cărților pentru canonul Bibliei, experiența comunităților apostolice a jucat un rol capital. Duhul Sfînt i-a inspirat pe scriitorii cărților; și tot Duhul Sfînt, după miracolul de la Cincizecime, a cooperat la trierea Tradiției, ajutînd astfel Biserica să-și reamintească de mesajul lui Iisus în transferul în timp al istoriei lui Iisus. Tradiția are deci un rol capital, Biblia fiind rodul acesteia. Pentru părinții Bisericii de mai tîrziu, de pildă Sf. Vasile din Cezareea, ea este un izvor autentic al revelației divine: „Cine a învățat prin scris ca cei care au nădejde în numele Domnului nostru Iisus Hristos să se însemne cu semnul crucii?... Cine ne-a învățat să ne întoarcem spre răsărit atunci cînd ne rugăm?" *(Despre Duhul Sfînt* 27, 66)

Biblia creștină canonică

Biblia nu este o singură carte, ci o colecție de mai multe cărți scrise de autori diverși și cu scopuri diferite, sub inspirația Duhului Sfînt, Duhul adevărului. Biblia creștină are două părți, Vechiul și Noul Testament. Vechiul Testament cuprinde Legămîntul pe care Dumnezeu l-a făcut cu poporul lui Israel prin intermediul lui Moise, o istorie care acoperă aproape nouăsprezece secole înainte de Hristos. Timp de aproape o mie de ani, istoria poporului lui Israel s-a transmis pe cale orală din generație în generație. Poporul a păstrat cu fidelitate memoria evenimentelor. Vechiul Testament este alcătuit din 39 de cărți redactate în ebraică și alte cărți scrise în greacă, colecționate în perioada anilor 950—100 î.Hr.

Vechiul Testament s-a păstrat în mai multe forme: *Biblia ebraică (Ebraica), Biblia greacă (Septuaginta), Biblia latină (Vulgata).* În canonul (lista) *Bibliei creștine* cărțile Vechiului Testament sînt grupate în patru categorii: 1) Pentateuhul (gr. *pénte,* cinci), adică cele cinci cărți atribuite lui Moise: Facere (Geneză), Ieșire (Exod), Levitic, Numeri, Deuteronom; 2) Cărțile istorice: Iosua, Judecători, Ruth, Regi I, II, III, IV, Cronici I, II, Cărțile lui Ezdra, Neemia, Tobie, Judith, Ester, Macabei I, II; 3) Cărțile didactice: Iov, Psalmi, Proverbele, Ecclesiastul, Cîntarea Cîntărilor, Înțelepciunea lui Solomon, Ecclesiasticul (Sirah); 4) Cărțile profetice: profeții mari — Isaia, Ieremia, urmată de Plîngerile lui Ieremia, Cartea

lui Baruh, Epistola lui Ieremia, Iezechiel și Daniel, profeții mici — Osea, Ioil, Amos, Obadia, Iona, Miheia, Naum, Avacum, Sofonie, Aggeu, Zaharia și Maleahi.

Profeții sînt cunoscuți prin rolul pe care-l aveau în istoria poporului lui Israel. Profeții mari sînt: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel. Avînd misiunea de a transmite capetenillor poporului și poporului direct voia lui Dumnezeu, ei intervin și combat mai ales idolatria, cultul zeilor, afară de cel al Dumnezeului unic al lui Avraam, Isac și Iacov (Deut. 4, 39). De asemenea, condamnă nedreptățile personale și sociale: Natan îl mustră pe David pentru crima contra lui Urie (II Regi 12, 1—15), Amos critică la fel de sever nedreptatea socială și oprimarea săracilor (Amos 2, 6—7). Profeții anunță nenorocirile care vor veni și pedepsele divine: de pildă, Ieremia și Iezechiel prevestesc ruina Ierusalimului (Ier. 19, 10—13; Iez. 5, 4—8).

În același timp, profeții prezintă imaginea unui Dumnezeu care-Și iubește poporul și nu-l abandonează, ci îi pregătește un viitor, trimițîndu-i mîntuitori. Cel mai mare dintre ei este Moise, care a primit *Decalogul* (cele zece porunci divine) pe Muntele Sinai și care, alături de Ilie, s-a arătat în lumină cînd Iisus S-a schimbat la față, stînd de vorbă cu El (Matei 17, 2—4). Prin urmare, Biserica lui Hristos este zidită pe temelia apostolilor și a profeților (Efes. 2, 20).

Biblia creștină include anumite cărți și pasaje care nu se regăsesc în cea ebraică. Acestea nu fac parte din canonul propriu zis, deci sînt necanonice, dar sînt păstrate în Biblie fiind considerate „bune de citit și folositoare". În *Biblia catolică* sînt denumite deuterocanonice, deoarece au fost adăugate mai tîrziu, iar în *Biblia protestantă* nu sînt incluse, fiind considerate apocrife, adică neautentice.

În afară de scrierile creștine care constituie cărțile canonice, în afară de cărțile „bune de citit", există și scrieri apocrife care n-au fost reținute în canon, nefiind scrise de apostoli. În propovăduirea Sa, Iisus se referă adesea la Sfintele Scripturi, la ceea ce s-a scris în *Profeți, Psalmi și Legea lui Moise* (Luca 24, 44—45). Moise, ca toți profeții, a întrevăzut venirea unui Mesia și realizarea unui Nou Legămînt (Evrei 11, 13), de aceea Iisus își ia punct de plecare mesajul lui Moise: „Căci el a scris despre Mine" (Ioan 5, 46).

Evangheliștii, la fel, folosesc la tot pasul texte profetice. Astfel, conform profeției lui Miheia (c. 700 î.Hr.), nașterea după trup a lui Iisus se întîmplă în Betleem (Matei 2, 6; Mih. 5, 1). Isaia (11, 1) vorbește de Mesia ca de o mlădiță din tulpina lui Iesei. După *Judecători* (13, 5), Iisus este „nazireu al lui Dumnezeu". În răspunsul la ispitele diavolului, Iisus folosește trei texte luate din *Deuteronom* (8, 3; 6, 16; 6, 13). Iar pentru a arăta care este cea mai mare poruncă (Marcu 12, 28; I Ioan 4, 20—21) face apel la *Deuteronom* (6, 5) și *Levitic* (19, 18). Expresia lui Ioan Botezătorul „Mielul lui Dumnezeu" sugerează textul din Isaia (53, 7). Întrebarea: „Ești Tu Ilie?" (Ioan 1, 21) e bazată pe tradiția că Ilie, cel răpit la cer într-un car de foc (IV Regi 2, 11) va veni cînd va apărea Mesia. Iisus face aluzie și la uciderea lui Abel în cîmp de către Cain (Fac. 4, 8) și a proorocului Zaharia în curtea templului (II Cron. 24, 22). Zaharia, la sfîrșitul vieții, a zis:

„Domnul să vadă și să facă dreptate" (II Cron. 24, 22). Iisus invocă profeția lui Isaia (29, 13) cînd acuză poporul evreu de cult exterior (Marcu 7, 6).

Iisus Hristos considera că Vechiul Testament în întregul lui, are o funcție profetică proprie, căci se referă în mod determinat la El însuși ca Mesia, la misiunea și jertfa Sa mîntuitoare (Marcu 14, 21; Luca 22, 22; 24, 46—47; Ioan 5, 39, 46). Ceea ce Iisus socotește esențial în mesajul profeților este tocmai ideea mesianică pe care o realizează El însuși: „Cercetați Scripturile, că socotiți că în ele aveți viață veșnică. Și acelea sînt care mărturisesc despre Mine" (Ioan 5, 39). De fapt, autorii Noului Testament citează din Vechiul Testament numai acele texte care sînt profeții ale evenimentelor din istoria Evangheliei.

Iisus a recunoscut autoritatea Vechiului Testament: „O iotă nu va trece din Lege" (Matei 5, 18), și a afirmat în mod clar că n-a venit să-l desființeze: „N-am venit să stric Legea și profeții, ci să plinesc" (Matei 5, 17). El spune că Vechiul Testament este împărțit în Legea lui Moise, Prooroci și Psalmi (Luca 24, 44), citează din textele mozaice și profetice (Matei 4, 4; Deut. 8, 3), recunoaște autoritatea profeților și chiar pe cea a cărturarilor și fariseilor (Matei 23, 2—3), deși aceștia L-au acuzat că distruge Legea și tradițiile iudaice și nu L-au acceptat ca pe Mesia.

Evangheliile

Cealaltă parte a Bibliei creștine este Legămîntul realizat de Iisus Hristos sau *Noul Testament*, care cuprinde 27 de cărți scrise în limba greacă. Iisus n-a dictat mesajul Său, nici n-a cerut discipolilor Săi să scrie cărți despre El. *Vestea cea Bună* sau *Evanghelia* (gr. *euaggélion*, veste bună) a circulat deci ca tradiție orală. Parte din acest mesaj inițial a fost scrisă destul de devreme, dar cărțile n-au ajuns pînă la noi. Evanghelistul Luca se servește de astfel de surse scrise. Între anii 60—70 d.Hr. narațiunea orală a mesajului, a vieții și a minunilor lui Iisus a fost fixată în scris. Evangheliile, în număr de patru, formează partea principală a Noului Testament. Cuvîntul *evanghelie* nu se referea, la început, la o carte, ci la întregul mesaj revelat de Iisus și predicat de apostoli. Există patru Evanghelii păstrate în limba greacă, fiecare cuprinzînd *Evanghelia* în întregimea ei (Marcu 1, 1) dar avînd un anumit autor (evanghelist), un scop diferit și un stil particular. Evangheliile scrise de Matei, Marcu și Luca au locuri comune care pot fi prezentate paralel, de aceea se numesc sinoptice (gr. *synoptikós*).

Evanghelia după Matei (numit Levi al lui Alfeu — Marcu 2, 14, Luca 5, 27). Matei este de origine evreu, agent de vamă și colector de taxe, el a devenit creștin și apoi apostol (Matei 10, 3). A scris Evanghelia în limba vorbită atunci de evreii din Palestina, aramaica. Așa cum arată vocabularul folosit, Evanghelia sa provine dintr-o comunitate iudeo-creștină, avînd ca idee principală rolul mesianic al lui Iisus.

Matei cunoaşte foarte bine Vechiul Testament, din care citează numeroase texte profetice (1, 23; 2, 6, 15, 23 ş.a.) cu intenţia de a demonstra că Isus din Nazaret este Mesia cel făgăduit de Dumnezeu prin profeţii lui Israel. Printre altele, el vorbeşte frecvent despre convertire şi „împărăţia cerurilor" (Matei 4, 17), expresie luată din Vechiul Testament, pentru a exprima realitatea prezenţei lui Dumnezeu, fără a-l aminti numele în mod direct. Către anul 70 d.Hr., Evanghelia lui Matei a fost tradusă în greacă şi introdusă în canonul Noului Testament.

Evanghelia după Marcu (sau Ioan Marcu, sau Ioan, ucenic din Ierusalim, cunoscut din *Faptele Apostolilor*). Marcu îl însoţeşte pe Pavel şi Barnaba în Antiohia (Fapte 12, 25) şi în prima călătorie apostolică, dar Pavel îl lasă la Perga pentru a se întoarce la Ierusalim (Fapte 13, 13). Către anul 60, Marcu se găseşte la Roma, unde colaborează cu apostolul Pavel aflat în captivitate (Filimon 1, 24). După moartea lui Pavel, el rămâne la Roma. Potrivit unei afirmaţii a istoricului Eusebiu, Marcu a scris Evanghelia sa la Roma, după predica apostolului Petru care într-adevăr îl numeşte „fiul meu" (1 Petru 5, 13). Marcu l-a văzut pe Iisus, aşa cum reiese din propria-i mărturie (Marcu 14, 51). În orice caz, era apropiat de cercul apostolilor şi al celor dintâi ucenici, deoarece în casa mamei sale se reunea comunitatea creştină primară din Ierusalim (Fapte 12, 12). În plus, el consemnează amănunte pe care nu le putea reţine decât un martor ocular originar, respectiv apostolul Petru. A scris cea dintâi Evanghelie, cam la treizeci de ani de la înălţarea lui Iisus, pentru convertiţii care nu proveneau din rândul iudeilor şi trăiau în afara Palestinei.

Evanghelia după Luca (medic şi om de studiu, convertit de la păgânism). Evanghelia sa, scrisă în Grecia sau în Roma, unde s-a dus după Pavel (prizonier între 61 şi 63), se adresează celor din afara Palestinei, care aveau cunoştinţă de Iisus. *Evanghelia după Luca* este considerată drept cea mai documentată ca informaţie şi cea mai literară ca formă. Luca nu cunoscuse personal pe Iisus. Ca literat şi om de studiu, el a cules toate informaţiile posibile şi a cercetat toate datele care circulau în epocă (Luca 1, 1—4), stabilind în mod precis timpul în care a trăit Iisus Hristos (Luca 2, 1—2). Se crede că a folosit *Evanghelia după Marcu* şi *Loghia*, o colecţie de cuvinte ale lui Iisus Hristos, care circula în acea vreme (de aceea, şi Pavel ştia de Iisus).

Evanghelia după Ioan (fiul lui Zevedeu şi fratele lui Iacov) (cf. Matei 4, 21; 10, 2; Marcu 1, 19—21), din Betsaida Galileii, cetatea lui Petru şi a lui Andrei (Ioan 1, 44). Mama sa, Salomeea (Marcu 15, 40), făcea parte din grupul femeilor miruronoşiţe (Marcu 16, 1) care au fost martore la Patimile lui Iisus şi au aflat cele dintâi despre învierea Domnului. Chemat la apostolat împreună cu Iacov, fratele său, cu Petru şi cu Andrei (Matei, 4, 21), socotit ca „celălalt discipol" iubit de Iisus, el a fost prezent la schimbarea la faţă a Domnului (Matei 17, 1—13) şi la rugăciunea din Grădina Ghetsimani (Matei 26, 36—37). L-a însoţit pe Iisus în curtea arhiereului Caiafa (Ioan 18, 15, 16) şi a fost martor ocular al răstignirii (Ioan 19, 26—27). Lui i-a încredinţat-o Iisus pe Maica Sa: „Iată mama ta! Şi din ceasul acela ucenicul a luat-o la sine" (Ioan 19, 27). A fost prezent la pogorârea

Duhului Sfînt în ziua Cincizecimii (Fapte 2, 1—4) și la alegerea celor șapte diaconi (Fapte 6, 2—6). Împreună cu Petru pleacă apoi în Samaria (Fapte 8, 14, 17). Apostolul Pavel, care îl întîlnește la Ierusalim (în anul 49 d.Hr.), îl numește unul din „stîlpii Bisericii", alături de Petru și Iacov, fratele Domnului (Gal. 2, 9). Spre sfîrșitul vieții este exilat în insula Patmos (Apoc. 1, 9), unde scrie *Apocalipsa*.

După afirmația Fericitului Ieronim, Ioan a conceput Evanghelia sa ca o completare a Evangheliilor sinoptice, pentru cei din Asia Mică, ce căutau Lumina, Adevărul și Viața.

În Evanghelia scrisă la Efes, către anul 100 d.Hr., Ioan redactează învățătura propovăduită de el însuși în Asia Mică. Ea conține multe precizări cronologice despre evenimentele biblice, deși se adresează unor credincioși care practicau contemplația mistică.

„S-a scris ca să credeți"

Evangheliștii, îndeosebi Ioan, insistă în scrierile lor asupra martorilor oculari care L-au văzut și auzit în mod direct pe Iisus. Succesiunea lor este foarte importantă pentru evangheliști, întrucît experiența aceasta s-a transmis ca o torță de la unul la altul. Filip din Betsaida, concetățean cu frații Andrei și Petru (Ioan 1, 44), fiind chemat de Iisus, spune, la rîndul său, lui Natanael: „Am aflat pe Iisus, fiul lui Iosif din Nazaret, Acela despre Care au scris Moise în Lege, și proorocii" (Ioan 1, 45).

Dar apostolii și oamenii aveau să vadă în cuvintele și faptele lui Iisus pe Dumnezeu însuși. Pentru aceasta a fost nevoie însă ca Iisus să le explice apostolilor și contemporanilor Săi, uneori derutați, identitatea persoanei și a misiunii Sale. Filip, care-i spusese lui Natanael „Vino și vezi", Îl întreabă pe Iisus: „Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl și ne este de ajuns. Iisus i-a zis: De atîta vreme sînt cu voi și nu M-ai cunoscut, Filipe? Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl. Cum zici tu, arată-ne pe Tatăl?" (Ioan 14, 8—9). Iar apostolii au explicat la rîndul lor învățătura primită. Puterea credinței stă tocmai pe încrederea în martori, succesori și interpreți. „Iisus Hristos, pe care voi Îl iubiți fără să-L fi văzut, credeți în El, fără să-L vedeți" (I Petru 1, 8). Acest proces este prezentat astfel de către apostolul Pavel:

> „Vă aduc aminte, fraților, Evanghelia pe care v-am binevestit-o, pe care ați și primit-o, întru care și stați, prin care și sînteți mîntuiți, cu ce cuvînt v-am binevestit-o — dacă o țineți cu tărie, afară numai dacă n-ați crezut în zadar — căci v-am dat, întîi de toate, ceea ce și eu am primit, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi, și că S-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece; în urmă S-a arătat deodată la peste cinci sute de frați dintre care cei mai mulți trăiesc pînă astăzi, iar unii au și adormit; după aceea S-a arătat lui Iacov, apoi tuturor apostolilor, iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat și mie" (I Cor. 15, 1—8).

Prin urmare, datele transmise de către autorii celor patru Evanghelii provin de la martori direcți ai Învierii. Ele n-au exactitatea istorică a unui document modern. Autoritatea textului este reală, însă fiind de altă natură, căci Sfînta Scriptură s-a scris anume pentru a da „înțelepciunea care ne conduce la mîntuire prin credința în Iisus Hristos" (II Tim. 3, 15). Autorii scriu sub inspirația Duhului Sfînt (II Tim. 3, 16, II Petru 1, 19—20), de aceea Biblia are autoritatea și puterea Cuvîntului lui Dumnezeu. Prin Biblie, Dumnezeu Se adresează unei comunități care e dispusă să asculte și să creadă în Cuvîntul Lui. Din nou, scopul a ceea ce s-a scris este de a insufla și întreține credința. „Iar acestea s-au scris ca să credeți că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu și, crezînd, să aveți viață în numele Lui" (Ioan 20, 31).

Pe temeiul acestor scrieri sacre se poate reconstitui cronologia vieții lui Iisus, a călătoriilor, învățăturilor și minunilor Sale, precum și înțelegerea, prin credința contemporanilor, a faptelor și evenimentelor în centrul cărora a fost Iisus. Dacă realitatea Sa istorică este relefată în mod coerent în multe date, nume și texte din Evanghelii, realitatea Sa divină este descrisă într-un limbaj al credinței care nu constituie obiectul probelor istorice și argumentelor filosofice. Autorii Noului Testament încearcă să împletească aceste două aspecte, istoric și religios, cu toate dificultățile de limbaj. Ei sînt convinși pînă la urmă că persoana Sa istorică este inseparabilă de divinitatea Sa, astfel încît Iisus apare ca manifestare personală a ființei lui Dumnezeu. Prin credința lor, contemporanii pot recunoaște că în Acest Iisus din Nazaret locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii (Col. 2, 9).

Nicăieri nu se găsește în Vechiul sau în Noul Testament ideea că Iisus Hristos ar fi fondatorul unei religii — creștinismul — una printre alte religii tot atît de autentice, sau că Iisus ar fi învățat un adevăr oarecare, unul printre altele. Iisus nu apare niciodată drept creatorul unei școli filosofice sau mișcări religioase. El n-a urmărit întemeierea unei secte iudaice sau antiiudaice. Cel stăpînit de demon, vindecat, ar fi vrut să-L urmeze, dar Acesta îi spune: „Mergi în casa ta, la ai tăi și spune-le cîte ți-a făcut ție Domnul și cum te-a miluit. Iar el s-a dus și a început să vestească în Decapole cîte i-a făcut Iisus lui și toți se minunau" (Marcu 5, 19—20).

Iisus nu este prezentat nici ca unul din profeții poporului israelit, ale căror scrieri se păstrează în Vechiul Testament. Desigur, apostolii credeau în descendența mesianică a lui Iisus, dar își dădeau seama că poziția lui Iisus e diferită de cea a profeților. Interpretînd această poziție unică, apostolul Pavel va spune că Iisus a venit să pună un „început nou" istoriei compromise prin drama căderii omului în păcat și a intrării în lume a morții. Tot ceea ce spune și face Iisus este în raport direct cu această istorie a umanității, la începutul ei, și de care vorbește Vechiul Testament. Mai mult, El vrea nu numai să îndrepte această istorie inconsistentă și dezorientată, ci să deschidă o cale nouă, calea Împărăției lui Dumnezeu.

Este important să se țină seama de aceste aspecte în lectura expunerii care urmează.

3. Iisus din Nazaret, fiul Mariei

Iisus e din neamul lui Israel, evreu din evrei „Cum Tu, Care ești iudeu“, I se adresează femeia din Samaria cînd Îl întîlnește la fîntîna lui Iacov (Ioan 4, 9). După părinți Iisus provine din Nazaret, sat fără importanță din Galileea, provincie în nordul Palestinei, de unde și vorba „Poate fi ceva bun din Nazaret?“ (Ioan 1, 46), ca și numele Său „Iisus Nazarineanul“ (Marcu 14, 67) și al discipolilor Săi (Fapte 24, 5). Iosif, părintele Său legal, descindea din David (Luca 1, 27, 2, 4), regele care a făcut din Ierusalim capitala regatului. Descendența davidică a lui Iosif este importantă, deoarece Mesia anunțat de profeți va proveni din neamul lui David: „Domnul Dumnezeu Îi va da Lui tronul lui David, părintele Său“ (Luca 1, 32, 69). Mulțimile în stradă și copiii în templu, la venirea lui Iisus în Ierusalim, înainte de Patimi, strigau „Osana, fiul lui David“ (Matei 21, 9, 15). În Matei (21, 11), mulțimile Îl numesc „Profetul Iisus din Nazaretul Galileii“.

Mama Sa, Maria, după tradiție, fiica lui Ioachim și a Anei, se afla sub protecția lui Iosif (Matei 1, 25). Ea era rudă cu Elisabeta, al cărei bărbat, Zaharia, exercita, în anul acela în care S-a născut Iisus, funcții preoțești.

În *Evangheliile după Matei și Luca* Iisus este fiul lui Iosif și al Mariei (Luca 3, 3, 4, 22) între care exista doar un contract de logodnă (Luca 1, 27). Evanghelistii Matei și Luca precizează că Iisus este născut din Fecioara Maria, adică fără unirea proprie soților, de procreare. Ei nu explică acest mister. Nici celelalte Evanghelii, nici epistolele nu intră în amănunte. Dumnezeu lucrează într-un fel nou: Cuvîntul lui Dumnezeu a luat trup curat din Fecioara Maria printr-o lucrare miraculoasă a Duhului Sfînt (Matei 1, 20, 25). Așa cum se naște ramura din tulpină și floarea din ramură (Isaia 11, 1—6). Nașterea este opera Duhului Sfînt, fiind vorba de întruparea Fiului lui Dumnezeu în Iisus. Astfel, Cel născut din Fecioara Maria este Însuși Fiul lui Dumnezeu (Luca 1, 28—33, 35, 49). Întruparea Fiului lui Dumnezeu „de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria“ rămîne „marea taină a dreptei credințe“ (I Tim. 3, 16) și nici o teorie n-ar putea să o explice.

Față de tradiția Vechiului Testament despre universalitatea păcatului („Întru fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea" — Ps 50 6), nașterea supranaturală a lui Iisus apare ca fapt unic propriu Lui care nu este comentat în restul Noului Testament. Din Tradiție Pavel reține că Iisus e „născut din femeie" (Gal 4 4) în sensul că e om adevărat.

Maria primind „vestea cea bună" că Duhul Sfînt Se va pogorî peste ea și va naște Fiu pe care Îl va numi Iisus înțelege că acest prunc este realizarea definitivă a făgăduințelor mesianice din Vechiul Testament „Precum a promis strămoșilor noștri lui Avraam și neamului său pentru veci" (Luca 1, 55) Prefigurată de Eva care va zdrobi șarpele adică Răul (Fac 3 15) Maria va „lua în pîntece" pe Cel care va dezbrăca de putere începătoriile și stăpîniile, și le va da de ocară în văzul tuturor biruind asupra lor prin cruce (Col 2 15)

Luca fixează timpul nașterii lui Iisus în funcție de istoria Romei. Căci Palestina era ocupată de romani din anul 63 î Hr puterea politică fiind deținută de familia lui Irod. Nașterea lui Iisus s-a petrecut în timp ce Iosif și Maria se aflau în drum spre Ierusalim cu ocazia unui recensămînt ordonat de împăratul Octavian. Deși era din Nazaretul Galileii Iosif ca descendent din neamul lui David, era obligat să se înregistreze la Betleem, în Iudeea, cetatea de origine a lui David (I Regi 16 1) „N-a zis, oare, Scriptura că Hristos va să vină din sămînța lui David și din Betleem, cetatea lui David?" (Ioan 7 42)

Iisus S-a născut deci la Betleem în provincia Iudeea cînd împărat al Romei era Octavian August (Luca 2, 1) iar Irod cel Mare rege în Iudeea Idumeea și Samaria

La naștere o stea miraculoasă și-a făcut apariția, conducîndu-i pe cei trei astrologi din Orient spre Betleemul Iudeii (Matei 2 1—2) unde au dus daruri de aur tămîie și smirnă pruncului Iisus. Închinarea magilor reprezintă un simbol al întrupării lui Dumnezeu în Iisus Hristos pentru toate neamurile pămîntului nu numai pentru iudei împlinindu-se astfel profeția că toate neamurile Îi se vor închina (Ps 71, 11)

Primind vești despre nașterea lui Iisus Irod cel Mare convoacă sinedriul din Ierusalim (Matei 2 4—5) punînd la cale identificarea pruncului. În același timp trimite astrologii la Betleem să facă cercetări despre Iisus (Matei 2, 3—8) Pentru a-i dejuca planul Iosif împreună cu Fecioara Maria și Iisus, se refugiază în Egipt unde rămîn pînă la moartea lui Irod. Dar întrucît Arhelau fiul lui Irod cel Mare, îi urmează acestuia ca rege în Ierusalim (Matei 2 22) între anii 4 î.Hr și 6 d.Hr, Iosif și Maria întorcîndu-se din Egipt, n-au mers în Iudeea, ci s-au dus în Galileea stabilindu-se definitiv în Nazaret

„Venirea" lui Iisus a fost interpretată în sens politic la început. Auzind că magii întreabă „unde este regele iudeilor Cel ce S-a născut" era firesc ca Irod regele în funcțiune să se tulbure și, împreună cu el tot Ierusalimul (Matei 2 2—3) Mai tîrziu aceasta va fi principala acuzație care va determina moartea lui Iisus și persecutarea apostolilor „Toți aceștia lucrează împotriva poruncilor Cezarului zicînd că este alt împărat Iisus" (Fapte 17, 7)

Un călugăr din Sciția, trăitor la Roma, Dionisie cel Mic (Exiguul) a calculat data nașterii lui Iisus în funcție de întemeierea Romei fixînd-o la 25 martie 754 *ab urbe condita*. Dat fiind că Irod cel Mare, care a decis, după nașterea lui Iisus, să fie uciși toți pruncii din Betleem, a murit la anul 4 î.Hr., rezultă că Iisus S-a născut cu cel puțin patru-șapte ani înaintea erei creștine, așa cum a fost ea calculată de Dionisie cel Mic[1]. Începutul noastei ere a fost fixat de Dionisie în funcție de vîrsta la care Iisus Și-a început activitatea publică, stabilită cu aproximație la treizeci de ani, pe baza textului din Luca 3, 23: „Iisus era ca de treizeci de ani cînd a început (să propovăduiască), fiind, precum se socotea, fiu al lui Iosif".

Născut într-o familie de iudei, Iisus este supus tuturor rînduielilor de cult iudaic, care se desfășurau la templul din Ierusalim.

Astfel, pentru a se demonstra originea și apartenența iudaică a fiului Mariei, copilul Iisus este supus ritualului circumciziunii aplicat tuturor nou-născuților de sex bărbătesc, la o săptămînă după naștere (Fac. 17, 12, Lev. 12, 3); atunci I se dă și numele de *Iashua* (Luca 2, 21), nume ebraic destul de cunoscut însemnînd „Dumnezeu mîntuiește", și tradus în grecește cu *Iesous*, Iisus. Numele acesta este comunicat de înger lui Iosif înainte de a fi zămislit Iisus: „Ea va naște Fiu și-i vei pune numele Iisus, pentru că El va mîntui pe poporul Său de păcate" (Matei 1, 21).

La patruzeci de zile după naștere, deși nu era obligatoriu, mama Sa se prezintă la templul din Ierusalim ca să îndeplinească ritualul de curățire după naștere și ritualul de ofertă și de „răscumpărare" a pruncului. Este pentru prima oară cînd Iisus Se află la Ierusalim (Luca 2, 22—23). Potrivit Legii lui Moise, Iisus, ca orice întîi născut de parte bărbătească, este oferit lui Dumnezeu și răscumpărat la templu cu două turturele, ofranda iudeului de condiție săracă. La templul din Ierusalim este întîmpinat de doi bătrîni dintre săracii și drepții poporului israelit, care așteptau mîntuirea făgăduită de prooroci: bătrînul Simeon și proorocița Ana. Bătrînul Simeon Îl îmbrățișează și Îl binecuvîntează numindu-L „Lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Israel", proorocindu-i Fecioarei Maria: „Iată, acesta este pus spre căderea și ridicarea multora din Israel" (Luca 2, 32, 34).

Evangheliile nu cuprind prea multe amănunte despre copilăria și tinerețea lui Iisus, ceea ce înseamnă că acest capitol n-a ocupat un loc principal în predica creștină primară. Din această perioadă, Luca menționează numai faptul că la doisprezece ani — vîrsta majoratului religios — fiind adus de părinții Săi la Ierusalim, de sărbătoarea Paștilor, așa cum se obișnuia în fiecare an, Iisus, fără știrea lor, a rămas în templu, în mijlocul învățătorilor Legii mozaice, impresionîndu-i cu „înțelepciunea și răspunsurile Lui" (Luca 2, 41, 47). Se poate deduce de aici că Iisus alesese deja templul din Ierusalim ca loc de manifestare. De acum încolo, El Se va prezenta ca un mare exeget al Scripturii, avînd preferință pentru profetul Isaia (Matei 13, 14—15, Marcu 7, 6—7). Mai tîrziu, în sinagoga din Nazaret, va alege un text din Isaia (61, 1—2) pentru a demonstra că în persoana Sa se împlinesc profețiile mesianice (Luca 4, 16—21). Din răspunsul pe care Iisus il dă mai-

cu Sine: „Oare nu știați că în cele ale Tatălui Meu Mi se cade să fiu?" (Luca 2, 49) reiese că El avea, încă de la această vîrstă, conștiința că este chemat la o misiune religioasă unică.

Evanghelistul Luca oferă și alte date privind persoana lui Iisus în anii copilăriei: „Iisus sporea cu înțelepciunea și cu vîrsta și cu harul la Dumnezeu și la oameni" (Luca 2, 52), după ce spusese mai înainte: „Copilul creștea și se întărea cu duhul umplîndu-se de înțelepciune, și harul lui Dumnezeu era asupra Lui" (Luca 2, 40). Faptul că evangheliștii trec sub tăcere tinerețea lui Iisus arată că aceasta a fost o perioadă de adîncă meditație asupra misiunii și destinului Său mesianic, o vreme de intensă pregătire spirituală pentru drumul Jertfei.

Pînă în jurul vîrstei de treizeci de ani, cînd își începe activitatea publică, Iisus a rămas în casa părintească din Nazaret, alături de Iosif, de la care a deprins tîmplăria, și de Maica Sa Maria, de la care a primit o educație în spiritul Legii mozaice (Luca 8, 19—21).

Rolul cel mai important în viața lui Iisus l-a jucat, desigur, Fecioara Maria (Luca 2, 1, 51). El fiind singurul ei copil. Deși evangheliștii vorbesc de „frați și surori ai Domnului" — Iacov, Iosif (Iosua), Iuda, Simon — (Matei 13, 55—56; Marcu 6, 3), aceștia nu sînt copii ai Mariei, Maica Domnului, ci membri mai îndepărtați ai familiei ei, a căror mamă este o altă femeie cu numele de Maria.

De la vîrsta de cinci ani, orice copil iudeu participa la cultul sinagogii, adică al comunității din care făceau parte părinții săi. Sinagoga era administrată de un conducător (Marcu 5, 35—36), ajutat de un slujitor (Luca 4, 20). Cultul avea loc în fiecare zi de sabat, cînd membrii comunității se adunau pentru a se ruga și a asculta citirile din scrierile Vechiului Testament (jertfe se aduceau numai la templul din Ierusalim). Prin intermediul lecturilor și comentariilor biblice de la sinagogă, Iisus a ajuns să cunoască foarte bine Vechiul Testament. El știa, ca toți ceilalți contemporani ai Lui, că Moise este autorul primelor cinci cărți ale Bibliei: „Dacă ați fi crezut lui Moise, ați fi crezut și Mie, căci despre Mine a scris acela" (Ioan 5, 46). De asemenea, cunoștea comentariul Legii lui Moise, care se păstra pe calea tradiției orale în școlile rabinice și pe care El îl numește „tradiția bătrînilor" (Marcu 7, 3). El însuși citește, probabil în traducere aramaică, scrierea profetului Isaia, din care alege textele referitoare la slujirea Sa mesianică (Luca 4, 18—19; Isaia 61, 1—3). Mai tîrziu va fi avut o activitate foarte intensă în sinagogă, citind și interpretînd Vechiul Testament: „Și a venit în Nazaret, unde fusese crescut și, după obiceiul Său, a intrat în ziua sabatului în sinagogă și S-a ridicat să citească" (Luca 4, 16). Datorită acestei activități El era considerat drept unul dintre cei mai învățați exegeți biblici.

Desigur, Iisus a vorbit limba curentă a iudeilor din Palestina acelui timp, aramaica, limbă semitică, pe care a învățat-o la școala din Nazaret. Evangheliștii au păstrat unele expresii din vorbirea zilnică și unele citate din Vechiul Testament în aramaică: „Talitha cumi" (Marcu 5, 41), „Ephata" (Marcu 7, 34), „Abba" (Marcu 14, 36), „Corban" (Marcu 7, 11), „Rabi" (Marcu 11, 21), „Osana" (Marcu 11, 9), „Eloi, Eloi..." (Marcu 15, 34). Nu există dovezi că ar fi cunoscut și

alte limbi în afară de ebraică și aramaică, deși greaca și latina se vorbeau și în Palestina. Nu a călătorit în afara hotarelor țării Sale. O profeție (Osea 11, 1) anunță fuga Sa în Egipt, pentru a scăpa de complotul regelui Irod (Matei 2, 15). Singura referință că a scris e oferită de Ioan: „Scria cu degetul pe pămînt" (Ioan 8, 6–8).

Alte date despre tinerețea lui Iisus nu s-au consemnat în Evanghelii. Se poate spune doar că atît copilăria cît și tinerețea le-a petrecut în familia unui meseriaș din Nazaret, educația primită nefiind din limitele unei sinagogi provinciale. Ca și Iosif, El a practicat tîmplăria (Marcu 6, 3). Iisus a recunoscut apartenența Sa etnică și politică la poporul iudeu, respectînd obiceiurile și îndatoririle acestuia: saluta cu formula „Pace casei acesteia" (Matei 10, 12), plătea la templu impozitul personal anual, obligatoriu pentru toți bărbații israeliți (Matei 17, 24–25) și impozitul pentru împăratul roman (Marcu 12, 17).

Evangheliile nu dau amănunte nici în ce privește aspectul fizic al lui Iisus Hristos. Desigur, a avut un trup robust care i-a permis să îndure toate greutățile misiunii Sale: foamea, setea, căldura, călătoriile continue, rugăciunile prelungite, presiunea mulțimilor, torturile răstignirii, frica de moarte. Minunile săvîrșite arată că El a iubit sănătatea și viața, că a luptat împotriva bolii și suferinței fizice, că a reacționat contra condițiilor inumane de existență și contra morții. Se știe că îndrăgea peisajele naturii, cîmpul, marea, lumina zilei și liniștea nopții, ceea ce înseamnă că Se simțea într-o solidaritate cu frumusețile Creației.

A avut o personalitate extraordinar de puternică și de precis conturată, era un spirit ce iradia viață și lumină. Mai presus de orice, El l-a iubit pe om, pe oricare om, pentru viața și fericirea căruia a primit a Se lupta cu moartea. A manifestat nu numai compasiune pentru semenii Săi, în special pentru cei umili și suferinzi, ci și dorința de a trăi împreună cu ei, de a Se substitui tuturor. Intra în comuniune spirituală cu toți și își făcea un prieten din orice semen al Său: i-a iubit și i-a binecuvîntat pe copii (Marcu 10, 13–16), a stat de vorbă cu tînărul bogat care își punea problema „vieții eterne" (Marcu 10, 17–31), a intrat în casa fariseului Simon (Luca 7, 36–50), i-a dezvăluit taina „nașterii din apă și din Duh" fruntașului fariseu Nicodim (Ioan 3, 1–21), i-a oferit unei femei din Samaria cea mai strălucită meditație evanghelică despre apa dătătoare de viață (Ioan 4, 1–42), a intrat în casa lui Zaheu, un vameș bogat din Ierihon, fiind întîmpinat cu mare bucurie (Luca 19, 1–10), le-a vizitat pe Marta și Maria, surorile prietenului Său Lazăr (Luca 10, 38–42).

Era un bărbat în deplină maturitate („Încă nu ai cincizeci de ani" — Ioan 8, 57), cu o profundă conștiință a misiunii Sale mesianice, nu numai a „trimiterii" Sale de la Dumnezeu (Ioan 16, 28), ci și a preexistenței Sale (Ioan 8, 53–58).

Referitor la „cunoașterea" lui Iisus Hristos, Evangheliile mărturisesc că El Se comportă într-un mod unic, ca unul care este „Plin de har și de adevăr" (Ioan 1, 14).

Iisus mărturisește că „a învățat" din comuniunea Sa cu Tatăl, că a primit de la Tatăl ceea ce vestește: „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu" (Matei 11, 27). El este nu numai „mijlocitorul" Revelației divine, ci este însuși Adevărul în

persoană „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața" (Ioan 14, 6). El cunoaște lucruri foarte îndepărtate (Matei 13, 42), prezice viitorul (căderea Ierusalimului — Matei 24, 2), citește și inimile oamenilor (Luca 6, 8; 7, 39—40; Marcu 2, 6—8; Ioan 2, 25).

Alte cunoștințe le-a dobîndit prin studiu personal — de pildă, a citit și a învățat din Vechiul Testament ceea ce zic profeții despre Mesia. El însuși identificîndu-Se cu profeția lui Isaia (Luca 24, 46; Isaia 53, 3—4) — dar și din experiența proprie, din observarea oamenilor și a lucrurilor: „Și deși era Fiu, a învățat ascultarea din cele ce a pătimit" (Evrei 5, 8). În acest sens, El Se informează, pune întrebări (Marcu 5, 30; Ioan 11, 34), răspunde la obiecțiile fariseilor și poartă discuții. În orice conversație Îl interesează adevărul. Evanghelistul Luca afirmă că Iisus Și-a început misiunea publică în jurul vîrstei de treizeci de ani (Luca 3, 23). Nu se poate preciza cît timp a durat această activitate publică, oricum, ea s-a desfășurat pe o perioadă de doi-trei ani, poate chiar mai mult. De asemenea, pe baza datelor din Evanghelii, nu se poate stabili o cronologie exactă și o topologie precisă a etapelor vieții și faptelor Sale. Cu toate acestea, evangheliștii, în deplin acord, consemnează momentele principale ale misiunii Sale: primirea botezului în Iordan de la Ioan, activitatea în Galileea, activitatea ultimă în Ierusalim, adică Patimile — jertfa, moartea și învierea — cărora li se acordă cea mai mare importanță, fiind descrise pe larg de către toți cei patru evangheliști.

În afară de dovezile istorice, în afară de proba Scripturii, întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu are baze teologice, asupra cărora teologia din perioada controverselor hristologice a insistat foarte mult. De pildă, s-a spus că Dumnezeu putea găsi și alte căi de răscumpărare, dar a ales întruparea pentru ca astfel El însuși să Se coboare „la jumătatea drumului" și să realizeze totul în mod „teandric", adică la nivel dumnezeiesc și la nivel uman, deopotrivă. Cu alte cuvinte, iconomia întrupării este inseparabilă de iconomia Creației. Ambele trebuie să fie ținute împreună în marea operă de îndumnezeire a umanității, care începe cu Creația însăși. Mîntuitorul este Creatorul, nu numai autorul Legămintelor sub jurămînt cu profeții poporului Israel.

Dacă, la început, voia Cuvîntului a fost suficientă pentru a aduce Creația din neființă la ființă, atunci de ce mîntuirea nu s-a înfăptuit tot prin lucrarea voinței Sale? Răspunsul la această întrebare are mai multe elemente: deși în proces de degradare, omul este păstrat în existență și, împreună cu el, întreaga Creație suferindă, pentru a-și da seama că are nevoie de vindecare. Dumnezeu nu distruge Creația Sa, chiar căzută; nici nu vrea să vicieze valoarea manifestării Sale printre oameni, depășind capacitatea lor de a primi, ci Se alătură celor existente ca să le vindece din interiorul lor de răul existent. Această „coborîre" (gr. *synkatabasis*) arată că El n-a venit să producă un spectacol, ci să învețe și să vindece umanitatea care suferea, asumîndu-Și trupul omenesc. Apoi, numai omul a greșit, numai el a respins pe Dumnezeu Care orînduiește și conduce Creația ca un întreg; numai el a inventat idolatria. Mai mult, corupția nu era exterioară trupului, ci devenise proprie acestuia. Moartea pătrunsese în trup ca atare, de aceea viața trebuia

regenerată tot în trup. Moartea, ca distrugere, a apărut în trup tot în trup trebuia distrusă, pentru că în trup a găsit-o

La fel, răscumpărarea nu este o simplă restaurare morală a celui ce a greşit, ci o transformare radicală a firii umane prin participare la umanitatea nouă a lui Hristos. Cauza pentru care Cuvântul a luat trup omenesc este însăşi iubirea şi dreptatea Creatorului, Care a voit ca omul să rămână în starea în care a fost creat, iar lucrarea Tatălui să nu fie anulată. Ar fi fost nu numai de necrezut ca Dumnezeu Şi-ar retrage cuvântul său creator de la început, lăsând omul să piară, ci şi monstruos ca singura fiinţă care împărtăşeşte şi reprezintă „chipul şi asemănarea" lui Dumnezeu în Creaţie să se întoarcă în nefiinţă prin corupţie şi moarte.

4. Situația religioasă și politică

Iisus S-a născut în sînul poporului lui Israel, a trăit ca iudeu și a fost primit ca iudeu. Cei dintîi discipoli și creștini provin dintre iudei. Prima dintre Evanghelii, cea după Matei, a fost scrisă pentru iudei.

Numele de *Israel* („luptător cu Dumnezeu", „Dumnezeu este puternic") a fost dat de Dumnezeu lui Iacov, fiul lui Isaac și nepot al lui Avraam, după lupta sa cu îngerul: „De acum nu-ți va mai fi numele Iacov, ci Israel te vei numi, căci te ai luptat cu Dumnezeu și cu oamenii și ai ieșit biruitor" (Fac. 32, 28). Prin extrapolare, numele este atribuit poporului evreu, ales, consacrat, căruia i s-au dat Legămintele, Legea (Tora), cultul și făgăduința lui Mesia. Importanța primordială a poporului israelit constă în aceea că el va naște pe Mesia așteptat.

Religia iudeilor (Iuda fiind fiul lui Iacov, șeful unuia din cele douăsprezece triburi) e religia monoteistă a descendenților vechilor evrei și a moștenitorilor Cărților sacre. Una din revelațiile acestei religii este aceea că, la un moment dat, lumea originară a fost atrasă de cel dintîi om într-un proces de ruptură cu Creatorul ei și fixată într-o stare de neascultare. Din cauza aceasta, Adam și Eva au fost izgoniți din grădina Raiului. De acum încolo, omul se izolează și trăiește singur, în afara comuniunii cu Dumnezeu. Viața lui devine un blestem. În bunătatea Sa, Dumnezeu-Creatorul nu-l părăsește însă. După potop, El repetă binecuvîntarea de la început și promite că va scoate omul și Creația din această stare prin intermediul unui trimis al Său. De aceea, încă din timpul regelui David, poporul așteaptă pe Mesia — Unsul lui Dumnezeu (II Regi, 7, 12—16, Mih. 5, 1, Ier. 23, 5—6, Isaia 11, 1—5).

Această venire Dumnezeu o realizează prin alegerea unui popor, poporul lui Israel, din descendența lui Avraam, Isaac și Iacov. El îl cheamă pe Avraam cu care face o Alianță sau un Legămînt, făgăduindu-i că va fi tatăl multor neamuri, că va avea o descendență și o țară (Fac. 12, 1—3). De acum încolo, pe temeiul acestei Alianțe, relația cu Dumnezeu devine posibilă. Alianța cu Avraam, Isaac și Iacov este înnoită cu tot poporul pe Muntele Sinai, cînd Dumnezeu dă lui Moise Tablele Legii. Rolul poporului lui Israel este de a transmite făgăduința făcută lui

Avraam și Legea (Tora), rezumată în *Decalog* (Ieș. 20, 1—17). „Cartea Legii" devine regula de viață a poporului, fiind citită în public, în auzul tuturor (Deut. 31, 9—11; Neem. 8, 1—5). Viața religioasă a poporului lui Israel, centrată pe practicarea Legii, se organizează în jurul Tabernacolului, cortul în care se păstra Arca Alianței.

Fidel „Cărților sfinte" (II Mac. 8, 23), poporul crede în realizarea istorică a Legământului dintre Dumnezeu și Israel (Ier. 31, 31; Matei 26, 28). În timpul lui Iisus, această așteptare mesianică este foarte pronunțată. Mesianismul iudaic exprimă speranța că Dumnezeu are un plan cu lumea, pe care-l realizează prin Mesia, acel rege din neamul lui David, care va instaura Împărăția lui Dumnezeu pe pămînt, mai întîi în Israel și apoi în toate neamurile. La venirea lui Iisus, „poporul Său era în așteptare" (Luca 3, 15), așteptînd „mîngîierea lui Israel" (Luca 2, 25). Iisus vine deci la „plinirea vremii" (Gal. 4, 4), adică în contextul așteptării mesianice.

Evangheliile atestă ciclul sau traiectoria mesianică în care se plasează venirea lui Iisus. Această idee este dominantă în scrierile post-apostolice, mai ales în cele despre confruntarea dintre creștinism și iudaism. Iisus n-a dezmințit fidelitatea Sa față de scrierile și profețiile Vechiului Testament, pe care l-a identificat în persoana lui Ioan, profetul de la Iordan. De altfel, Ioan este ultimul profet înaintea venirii lui Mesia. Iisus acceptă această orientare așa cum reiese din faptul că a fost în legătură cu comunitatea lui Ioan și mai ales din aceea că a primit să fie botezat de Ioan.

Cu toate acestea, Noul Testament va sublinia unele accente ale mesianismului biblic pe care tradiția iudaică le-a omis, de pildă, ideea că Mesia este mai mare decît David și că are o incidență cu istoria umană în general. Într-adevăr, în Vechiul Testament se află profeții directe sau aluzii cu privire la persoana și rolul lui Mesia, care este pus în raport nu numai cu istoria poporului israelit, ci și cu istoria și destinul neamurilor. De pildă, Dumnezeu însuși, prin gura psalmistului, spune: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut" (Ps. 2, 7).

El este îngerul Domnului care a apărut lui Moise în rugul ce nu se mistuia (Ieș. 3, 2), unul dintre cei trei îngeri care se arată lui Avraam la stejarul lui Mamvri (Fac. 18, 1—15). Profetul Isaia Îl numește „înger de mare sfat" (Isaia 9, 5). Așa cum se cîntă „Sfinte Dumnezeule". El este plin de tărie („Sfinte Tare"). „Căci cine va fi asemenea Domnului în nori și cine se va asemăna cu Domnul între fiii lui Dumnezeu? Dumnezeu Cel Preamărit în sfatul sfinților, mare și înfricoșător" (Ps. 88, 7—8). Alți autori biblici vorbesc de nașterea Sa din fecioară („Iată, fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele Lui Emanuel" — Isaia 7, 14), care este comparată cu o „Scară, sprijinită pe pămînt, iar cu vîrful atinge cerul, iar îngerii lui Dumnezeu se suiau și se pogorau pe ea" (Fac. 28, 12). „Înțelepciunea și-a zidit casă" (Pilde 9, 1) din firea omenească. El este din neamul lui David: „Voi pune pe scaunul tău de domnie un fiu din trupul tău" (Ps. 131, 11) și Se va naște în Betleem (Mih. 5, 1). El este „semnul ridicat printre neamuri" (Isaia 11, 12), „piatra pe care au respins-o ziditorii, dar care a

ajuns să fie așezată în capul unghiului" (Ps. 117, 22). El va fi răstignit „ca să poată face judecată și dreptate în mijlocul pămîntului" (I Regi 2, 9). David, cînd se referă la Cuvîntul lui Dumnezeu, zice: „Pentru aceasta Te a uns pe Tine Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei" (Ps. 44, 9).

Prin urmare, în Noul Testament, chiar în genealogiile Domnului, venirea lui Iisus este pusă nu numai în raport cu mesianismul și istoria poporului ales, ci și cu istoria și destinul oamenilor, al umanității în general. Iisus plinește nu numai așteptarea mesianică a unui popor, Israel, ci speranța tuturor celor ce suferă nedreptatea și opresiunea, nădejdea întregii Creații care suspină și suferă durerile nașterii (Rom. 8, 22). El este nu numai Cel făgăduit de profeți și așteptat de poporul ales, ci și încoronarea umanității și chiar a Creației, care Îl dorește și Îl așteaptă de la începutul ei. Apostolul Pavel arată că cel dintîi Adam a fost creat în vederea „ultimului" Adam (Rom. 5, 14). De aceea „întruparea este îmbrăcată" cu destinul Creației (Col. 3, 9—10; Evrei 1, 3), după cum opera Sa istorică răscumpărătoare este plinirea și consecința operei Sale creatoare (Col. 1, 14—18).

Israel, popor al cărui suveran religios și politic era Dumnezeu Însuși, avea capitala la Ierusalim (sinonim Sion). Cucerit de David în secolul al X-lea î.Hr., Ierusalimul capătă, pe lîngă funcția administrativă, un puternic simbolism religios. Solomon a construit aici un templu de o bogăție și o frumusețe incomparabilă, simbol al prezenței divine în mijlocul poporului. Templul a fost distrus și reconstruit în mai multe rînduri. În secolul al VI-lea î.Hr., a fost distrus de Nabucodonosor și reconstruit apoi de Zorobabel. Irod cel Mare (37 î.Hr.—4 d.Hr.) începe zidirea templului. La nașterea lui Iisus și în tot timpul vieții Acestuia, templul se afla în reconstrucție, dar cultul continuă. Lucrările de restaurare, începute de către Irod cel Mare au durat 46 de ani (Ioan 2, 20). Iisus a anunțat profanarea și distrugerea templului (Marcu 13, 14) și că acestea se vor întîmpla în cursul acelei generații (Matei 24, 34). Într-adevăr, în anul 70 d.Hr., Titus, general roman, a distrus Ierusalimul. După revolta evreilor din anul 153 d.Hr., romanii au construit orașul Aelia Capitolina, peste care turcii vor ridica zidurile actuale. În partea de nord se păstrează zidul construit de Irod Antipa (4—39 d.Hr.).

Conceput ca „centrul neamurilor" (Iez. 5, 5), Ierusalimul și întreg poporul respira prin templul acesta, care era vizitat anual de mii de pelerini. Fiecare cetățean era obligat să contribuie la templu cu 10% din venit.

Templul din Ierusalim cuprindea mai multe spații, unele dintre acestea fiind socotite sacre. În curtea exterioară Iisus văzîndu-i pe comercianți, i-a alungat zicînd: „Scris este: Și va fi casa Mea casă de rugăciune, dar voi ați făcut din ea peșteră de tîlhari" (Luca 19, 46).

Autoritatea supremă, care conducea templul, era *sinedriul* sau *sanhedrinul*, un consiliu format din 71 de membri: arhierei, scribi și bătrîni. Sinedriul avea putere supremă juridică și executivă, asupra oricărui evreu (Saul din Tars este trimis de sinedriu să aresteze creștinii în sinagoga din Damasc). Deși includea și farisei, sinedriul se afla în mîna saducheilor (preoți și laici), clasă superioară care respecta legea și se opunea fariseilor.

Clasa preoţească (7 000 preoţi, 10 000 leviţi, 200 arhierei şi Marele Arhiereu) era o categorie nobilă. Cel mai mare in grad, *Marele Arhiereu*, purta un veşmint special corespunzător funcţiei: el aducea jertfa de ispăşire pentru popor. Pentru aceasta, o dată pe an, de Ziua Ispăşirii, intra în Sfînta Sfintelor, partea sacră a templului, o cameră sumbră, lucrată in aur. El era, de asemenea, preşedintele sinedriului, avînd astfel dreptul de a judeca şi condamna (Fapte 5, 26—27). În procesul lui Iisus, arhiereul Caiafa (18—36 d.Hr.), ginerele lui Anna (6—15 d.Hr.), va avea un rol important. Funcţia fiind ereditară, Marele Arhiereu era supus unor restricţii la căsătorie.

Şefii preoţilor (arhiereii), adică cei care terminaseră mandatul sacerdotal şi şefii celor patru familii sacerdotale (din care se alegeau preoţii), se ocupau de sacrificii. Unul dintre aceştia era comandantul templului. Un astfel de comandant avea să-i aresteze pe apostoli pe treptele templului (Fapte 5, 24—26). Clasa sacerdotală a acceptat cu greu atitudinea lui Irod care destituia arhierei şi îngăduia abuzuri în jurul templului (comerţ).

Fariseii constituiau un partid religios influent, ei respectau în mod riguros tradiţiile iudaice (Marca 7, 1—25), dar ţineau mai mult la împlinirea exterioară, formală a Legii („partea din afară" a blidului), viaţa lor interioară fiind plină de „pradă şi violenţe" (Luca 11, 39). Fariseii acceptau universalismul religiei iudaice, credeau în învierea morţilor şi în existenţa îngerilor.

Iisus, Care a avut raporturi permanente cu fariseii, le-a recunoscut autoritatea în viaţa religioasă, dar nu i-a recomandat ca exemplu din cauza moralei lor: „Cărturarii şi fariseii au şezut în scaunul lui Moise. deci toate cîte vă vor zice, faceţi-le şi păziţi-le, dar după faptele lor nu faceţi, căci ei zic, dar nu fac" (Matei 23, 2—3). Numeroşi scribi-învăţători ai Legii făceau parte din partidul fariseilor (Matei 22, 35). Iisus se lasă invitat frecvent de farisei: „unul din farisei L-a rugat pe Iisus să mănînce la el" (Luca 7, 36); un alt fariseu „Îl ruga să şi prînzul la el, intrînd, a şezut la masă. Iar fariseul s-a mirat văzînd că Iisus nu S-a spălat pe mîini înainte de masă" (Luca 11, 37—38), „El a intrat în casa unuia din căpeteniile fariseilor sîmbăta, ca să mănînce" (Luca 14, 1). Fariseu era şi Nicodim (Ioan 3, 1), admirator al lui Iisus, cel care-L apără în faţa arhiereilor (Ioan 7, 50—51) şi care-L înmormîntează. Nicodim L-a prezentat pe Iisus astfel: „Rabi, ştiu că de la Dumnezeu ai venit învăţător; că nimeni nu poate face aceste minuni, pe care Tu le faci, dacă nu este Dumnezeu cu el" (Ioan 3, 2).

Iisus i-a prevenit pe ucenicii Săi, zicînd: „Feriţi-vă de aluatul fariseilor, care este făţărnicia" (Luca 12, 1). Căci erau „iubitori de arginţi" (Luca 16, 14) şi „credeau că sînt drepţi şi priveau cu dispreţ pe ceilalţi" (Luca 18, 9). De altfel, pentru ei Iisus a spus parabola celor doi oameni care s-au suit la templu ca să se roage: unul fariseu şi celălalt vameş (Luca 18, 10—14).

Din cauza lui Iisus s-au ivit dezbinări între farisei. „Acest om nu este de la Dumnezeu, fiindcă nu ţine sabatul. Iar alţii ziceau: Cum poate un om păcătos să facă asemenea minuni? Şi era dezbinare între ei" (Ioan 9, 16).

Saducheii constituiau un partid politico-religios opus celui al fariseilor, deoa

rece respingeau mesianismul și misiunea lui Iisus și nu credeau în învierea morților (Matei 22, 23). Ei își recrutau adepții dintre preoți, puneau un accent deosebit pe ordinea publică și tolerau ocupația romană. Acesta a fost motivul pentru care L-au atacat pe Iisus pe teren politic. Pilat fiind atent la asemenea argument, în timp ce fariseii și scribii foloseau argumentul religios, acuzîndu-L de blasfemie: „Pentru ce Acesta vorbește astfel? El hulește! Cine poate să ierte păcatele fără numai Unul Dumnezeu?" (Marcu 2, 7). Cu saducheii și Iisus a purtat o discuție despre învierea morților (Matei 22, 24—34).

Scribii, adică juriștii sau învățătorii Legii, erau specialiști în interpretarea Legii lui Moise. La patruzeci de ani, scribul devenea „doctor", avînd dreptul să fie judecător în procesele civile și religioase. Ei erau membri ai sinedriului împreună cu preoții și bătrînii. Se bucurau de mare respect (Luca 11, 45), deoarece pe lîngă cunoașterea legilor, li se atribuia și interpretarea textelor religioase după o tradiție esoterică, accesibilă numai celor inițiați. Mulți scribi erau farisei și invers (Luca 11, 45, 47, 52). Prin ei, fariseii aveau posibilitatea să lupte și în sinedriu împotriva saducheilor. Nicodim era scrib (Ioan 3, 10; 7, 50—51), iar Pavel, iudeu născut la Tars, în Cilicia, s-a format la școala lui Gamaliel (Fapte 22, 3).

Scribii nu L-au recunoscut pe Mesia în Iisus și nici au ajutat poporul să cunoască sensul adevărat al Scripturii. Iisus îi apostrofează că „au luat cheia cunoștinței": „Voi înșivă n-ați intrat, iar pe cei ce voiau să intre i-ați împiedicat" (Luca 11, 52).

Bătrînii (prezbiterii) poporului erau capii principalelor familii din Ierusalim și din afară, mari proprietari de pămînt, comercianți. Unul dintre aceștia este Iosif din Arimateea (Marcu 15, 43) — oraș situat la 30 km de Ierusalim —, care cumpărase teren pentru morminte la Ierusalim (Marcu 15, 46; Ioan 19, 41) și care s-a alăturat grupului de discipoli ai lui Iisus (Ioan 19, 38).

Zeloții erau evrei fanatici, intoleranți față de cei care nu purtau semnul Legii lui Moise, circumciziunea. Patrioți înflăcărați de idealul teocratic și adversari înverșunați ai ocupanților romani și ai colaboratorilor acestora, zeloții organizau împreună cu săracii lui Israel (numiți „galileeni") o campanie de respingere a celor de alt neam, amestecîndu-se în tot felul de asasinate, revolte, rebeliuni. Sub influența lor a izbucnit revolta generală din 66—70, care a dus la dărîmarea Ierusalimului. Iisus a fost contra masacrării lor de către legionarii romani (Luca 13, 1—3).

Esenienii formau o comunitate retrasă, secretă, pe malul drept al Mării Moarte. După descoperirea manuscriselor de la Qumran (în 1947), doctrina și cultul esenienilor sînt mai bine cunoscute, ca și influența lor asupra lui Ioan Botezătorul. Membrii comunității erau monahi ce-și duceau viața în comun, respectînd disciplina celibatului, a postului și a spălărilor rituale. Esenienii așteptau eliberarea lui Israel printr-o intervenție directă a lui Dumnezeu, fără violență. Ei preferau literatura mistică și apocaliptică.

Ierusalimul (25 000 locuitori în districtul central) este așezat pe o colină. Securitatea templului în interior era asigurată de o gardă proprie. În afara cetății se

aflau drumuri periculoase unde operau tot felul de bandiți (Marcu 14, 48; 15, 27). În jurul templului locuiau bogați poligami, care ofereau banchete, și muncitorii care trăiau din salariul zilnic și din ajutor. La construcția templului au luat parte 18 000 de muncitori. La porțile cetății puteau fi văzuți cerșetori, bolnavi, infirmi. Aici S-a întîlnit Iisus cu bolnavul infirm pe care l-a trimis la baile din Vitezda, lîngă Poarta Oilor (Ioan 5, 1—9).

Ierusalimul va fi asediat și dărîmat de către romani în anul 70 d.Hr., ca urmare a unei revolte civile, evenimentul fiind prevestit de către Iisus ucenicilor Săi. Cînd aceștia L-au întrebat: „Care va fi semnul?", Iisus a răspuns: „Vor veni zile cînd, din cele ce vedeți, nu va rămîne piatră pe piatră care să nu se risipească" (Luca 21, 6). Atenție însă la date! Istoria seculară capătă dimensiunea unui simbol al istoriei sfinte, divine, de aceea cronologia nu mai are valoare de cronică: „Vedeți să nu fiți amăgiți, căci mulți vor veni în numele Meu, zicînd: Eu sînt, și vremea s-a apropiat. Nu mergeți după ei" (Luca 21, 8). În scrierile apostolilor, Ierusalimul este totdeauna chipul Bisericii, anticiparea cetății cerești care va să vină.

Israel, popor teocratic, se afla sub ocupația romanilor, popor idolatru. În aceste condiții, mesianismul se accentuează, luînd și o dimensiune politică. În anul 63 î.Hr., Pompei, aflat în campanie în Iudeea, cucerise Ierusalimul, lăsînd în urmă 12 000 de victime. Începînd cu anul 37 î.Hr., Palestina (500 000 de locuitori) este guvernată de Irod cel Mare, numit de senatul roman „rege al iudeilor". Irod, arab din Idumeea, poligam, respecta autoritățile romane, inclusiv religia imperială, căci însuși împăratul, obținînd titlul de August în anul 27 î.Hr., devenise personaj religios. Irod a stabilit capitala administrativă a Palestinei la Cezareea și a început reconstrucția templului. El a ordonat, cu intenția de a-L ucide pe Iisus, masacrul pruncilor din Betleem.

La moartea lui Irod (4 d.Hr.), teritoriul Palestinei a fost împărțit între fiii săi: Arhelau (4—6 d.Hr.) primește cu titlu de etnarh Iudeea, Samaria și Idumeea. Arhelau fiind depus de Augustus în anul 6, Iudeea și Samaria trec sub administrație romană directă și sînt conduse de prefecți romani (procuratori). Irod Antipa (4 î.Hr. — 31 d.Hr.) primește Galileea și Pereea, cu titlu de tetrarh (Luca 1, 7), deoarece guvernează numai peste un sfert din teritoriul Palestinei, iar Filip, Gaulonita, Itureea, Auranita, Trahonitis și Batanoea.

Istoricii s-au întrebat de ce a întîrziat Mesia, de ce Iisus a apărut la timpul acela. EvanghelIștii, deși accentuează situația religioasă și mesianismul politic din Palestina, nu cred că acestea au determinat venirea lui Iisus. Venirea și misiunea lui Iisus au fost determinate de Dumnezeu. Care este totdeauna liber. Iisus a venit cînd a binevoit Tatăl, astfel încît întruparea Sa la acel moment se înscrie în fidelitatea Sa față de voința lui Dumnezeu. Misiunea Sa este iminentă, are loc la ceasul ei (Ioan 15, 4): „Trebuia să se împlinească Scripturile" (Matei 26, 54); „Vine ceasul cînd..."; „Timpul s-a împlinit" (Marcu 1, 5).

În al doilea rînd, Dumnezeu are un plan cu Creația Sa încă de la începutul ei, plan pe care-l păstrează în taină (Efes. 3, 9). Întruparea se află în cadrul acestui

plan divin, potrivit căruia Dumnezeu a lăsat o vreme istoria să-şi urmeze cursul, fără intervenţia Sa. În acest fel, oamenii şi-au dat seama că nu pot ieşi singuri din cursul istoriei care ducea la nimicire. În deznădejdea lor, au crezut că Dumnezeu trece cu vederea lumea creată de El şi Îşi retrage providenţa protectoare.

La momentul dat, Dumnezeu a hotărît să nu mai rabde nedreptatea oamenilor, a deşirat cerurile şi L-a trimis pe Fiul Său în trup de om (*Scrisoarea către Diognet* 8, 9—9, 4), El fiind născut din femeie, din Fecioara Maria, născut sub Lege, prin puterea Duhului Sfînt.

5. Botezul lui Iisus

Toate Evangheliile pun la începutul misiunii lui Iisus acelaşi eveniment: botezul în Iordan, cînd Duhul Sfînt coboară asupra Sa în chip de porumbel (Matei 3, 13—17, Marcu 1, 8—11; Luca 3, 21—23; Ioan 1, 29—34). Duhul a coborît şi a rămas peste Iisus, Care a fost astfel confirmat şi proclamat Fiul lui Dumnezeu (Ioan 1, 32—24). Deşi n-a avut păcat (Ioan 8, 46), Iisus a acceptat să-Şi inaugureze misiunea Sa cu botezul în Iordan de la Ioan (Matei 3, 13—17), aceasta atît pentru a împlini o rînduială sacră (Matei 21, 25), cît şi ca semn anticipat al jertfei Sale. De acum înainte Iisus este pregătit să ia asupra Sa păcatul lumii.

Iisus vine la Iordan atras de Ioan, profetul care face legătura între Vechiul şi Noul Testament. Poporul vedea în Ioan pe profetul Ilie care anunţa venirea lui Mesia (Matei 11, 14). El era vocea care striga în pustie: „Pregătiţi calea Domnului" (Matei 3, 3). Iisus, vorbind mulţimilor despre Ioan (Matei 11, 7—11), a recunoscut că acesta a venit în „calea dreptăţii", convertind vameşii şi prostituatele (Matei 21, 32).

Ioan Botezătorul predica în „deşertul Iudeii" (Matei 3, 1), lîngă Marea Moartă, nu departe de Qumran, unde se afla comunitatea esenienilor. Propovăduia *convertirea*, dar fără intenţia de a întemeia o sectă (Luca 3, 7—14) şi practica un singur botez, cel cu apă, ca pregătire pentru Mesia şi ca anticipare a botezului creştin cu Duh Sfînt (Luca 3, 3, 16). El este cel ce recunoaşte în Iisus pe Fiul lui Dumnezeu (Ioan 1, 34), punîndu-L în legătură directă cu profeţiile Vechiului Testament: „Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29, 36). Totuşi, fiind în închisoare, Ioan vrea o confirmare a credinţei sale şi trimite doi ucenici să întrebe dacă El este „Cel ce va veni".

Evanghelistul Luca dă unele indicaţii cronologice foarte exacte, numind autorităţile politice şi religioase din vremea misiunii lui Ioan Botezătorul: „În al cincisprezecelea an (septembrie 27—octombrie 28), al domniei împăratului Tiberiu, pe cînd Pilat din Pont era procuratorul Iudeii, Irod, tetrarh al Galileii, Filip, fratele său, tetrarh al Ituriei şi al ţinutului Trahonitei, iar Lisanias, tetrarh al Abilenei, în

zilele arhiereilor Anna și Caiafa, a fost cuvîntul lui Dumnezeu către Ioan, fiul lui Zaharia, în pustie" (Luca 3, 1—2). Ținînd seama că Tiberiu i-a urmat lui August ca împărat al Romei, după anul 14 d.Hr., că Irod Tetrarhul era Irod Antipa care a domnit peste Galileea și Pereea între anii 4—39 d.Hr. și că Filip Tetrarhul a domnit peste regiunile din nord ale Palestinei între anii 4—34 d.Hr., epoca despre care vorbește Luca se poate fixa în jurul anului 28 d.Hr.

Ioan propovăduia poporului „Vestea cea bună" (Luca 3, 18), practicînd botezul pocăinței cu apă, spre iertarea păcatelor. Botezul cu apă este un rit simbolic de purificare a păcătoșilor. Venind din Nazaret la Iordan, Iisus acceptă să fie botezat de Ioan (Marcu 1, 9—11) ca să arate că asumă pe deplin condiția umanității păcătoase, cu toate că El va zice: „Cine dintre voi Mă va acuza de păcat?" (Ioan 8, 46).

Una dintre măsurile lui Ioan a fost aceea de a cere mulțimilor care veneau la el, credincioși evrei, vameși și ostași, să facă fapte vrednice de pocăință. „Bărbat drept și sfînt" (Marcu 6, 20), mare ascet și practicant al Legii, Ioan nu cerea altceva decît: „Nu faceți nimic mai mult peste ce vă este rînduit" (Luca 3, 13), cu toate ca, din proprie experiență, își dădea seama de severitatea Legii. El a denunțat deschis ceea ce era contrar Legii, avînd curajul să-i spună lui Irod: „Nu-ți este îngăduit să ții pe femeia fratelui tău" (Marcu 6, 18). Faptul acesta, la instigarea Irodiadei, femeia lui Filip, fratele lui Irod, i-a adus moartea prin tăierea capului (Marcu 6, 17—29).

Iisus este în mod constant confundat cu unul dintre proorocii cunoscuți: Ilie, Ioan sau Ieremia (Matei 16, 14, Luca 9, 8). De unde, părerea greșită că Ioan și Iisus nu ar fi două persoane deosebite. Irod credea că Acesta este Ioan Botezătorul care s-a sculat din morți și de aceea se fac minuni. Dar Ioan însuși face o distincție clară între rolul său și misiunea lui Iisus: el nu a făcut decît pregătirea poporului pentru primirea lui Iisus, cu Care se afla doar într-o intimitate aparte, socotindu-se „prietenul Mirelui".

„Și s-a iscat o neînțelegere între ucenicii lui Ioan și un iudeu, asupra curățirii. Și au venit la Ioan și i-au zis: Rabi, Acela care era cu tine dincolo de Iordan, și despre Care tu ai mărturisit, iată El botează și toți se duc la El. Ioan a răspuns și a zis: Nu poate un om să ia nimic, dacă nu i s-a dat lui din cer. Voi înșivă sînteți martori că am zis: Nu sînt eu Hristosul, ci sînt trimis înaintea Lui. Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă și ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui. Deci această bucurie a mea s-a împlinit. Acela trebuie să crească, iar eu să mă micșorez. Cel ce vine de sus este deasupra tuturor; cel ce este de pe pămînt pămîntesc este și de pe pămînt grăiește. Cel ce vine din cer este deasupra tuturor. Și ce a văzut și auzit, aceea mărturisește, dar mărturia Lui nu o primește nimeni. Cel ce a primit mărturia Lui a pecetluit că Dumnezeu este adevărat. Căci cel pe care l-a trimis Dumnezeu vorbește cuvintele lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură. Tatăl iubește pe Fiul și toate le-a dat în mîna Lui. Cel ce crede în Fiul are viață veșnică, iar cel ce nu ascultă de

Fiul nu va vedea viața, ci mînia lui Dumnezeu rămîne peste el" (Ioan 3 25—36)

Botezul este unul din marile momente ale vieții lui Iisus. Cu trupul în apă, cu Duhul Sfînt pogorît peste El, cu glasul de tunet al Tatălui, Iisus confirmă că este Unul din Treime, așa cum revelează Tatăl. „Acesta este Fiul Meu cel iubit". El lasă să se înțeleagă că „epifania" Treimii, din care El însuși face parte, trebuie pusă în legătură cu „teofania" din Vechiul Testament, la care sînt martori profeții. Într-adevăr, Moise făcuse experiența îngerului Domnului care i s-a arătat în rugul arzînd fără să se mistuie pe Muntele Sinai (Ieș. 3, 2, Deut. 33, 16; Fapte 7 30, 35). Prin urmare, îngerul Domnului din experiența teofanică a profeților înainte de întrupare, este unul și același cu Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat. Experiența teofanică și cea ipostatică au în centrul lor aceeași persoană divină. Noul Testament și Biserica de mai tîrziu au dat o mare valoare experiențelor teofanice ale profeților, deoarece aceștia au văzut și au auzit nemijlocit slava lui Dumnezeu (gr. *doxa tou Theou*) manifestarea Sa personală. Aceasta este „ca o făclie ce strălucește în întuneric pînă cînd va străluci ziua și luceafărul va răsări în inimile voastre" (II Petru 1, 19). Din cauza aceasta, Grigorie de Nyssa nu va ezita să propună creștinilor, ca model de perfecțiune în sfințenie, *Viața lui Moise*.

După botezul în Iordan, Iisus renunță la meseria de tîmplar și părăsește satul de origine, mergînd în Galileea, unde Se pregătește intens pentru apropiata Sa misiune. Evangheliștii sinoptici sînt de acord că Iisus Și-a început slujirea după ce Ioan Botezătorul a fost aruncat în închisoare și că cea mai mare parte din activitatea Sa publică a desfășurat-o în Galileea (Matei 4, 12; Marcu 1, 39; Luca 4 14). Luca vorbește de călătoria lui Iisus în Samaria (Luca 9, 52—53), provincie din centrul Palestinei, între Iudeea și Galileea, ai cărei locuitori erau într-o aprigă dispută cu iudeii, iar Ioan relatează pe larg convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă lîngă fîntîna lui Iacov (Ioan 4). Evanghelistul Matei menționează predicile lui Iisus în Iudeea, la est de Iordan (Matei 19, 1) și în Pereea, precum și numeroasele Sale călătorii la Ierusalim. Faptul acesta nu este exclus, deoarece Iisus „străbătea toate cetățile și satele" (Matei 9, 35), a călătorit în regiunea lacului Ghenizaret, în Capernaum (Matei 14, 34), în regiunea Gadara (Matei 8, 28) ajungînd în orașele feniciene din nord, Tir și Sidon (Matei 15, 21) și pînă în Cezareea lui Filip (Matei 16, 13).

Din cauza persecutării lui Ioan Botezătorul, Iisus a părăsit Nazaretul și s-a stabilit în Capernaum (Marcu 2, 1), o localitate lîngă lacul Galileii, în ținuturile Zabulon și Neftali (Matei 4, 12—13).

După experiența botezului în Iordan, Duhul Sfînt, Același Duh Care a rămas peste El și L-a confirmat, Îl conduce în deșert, ca să fie supus tentațiilor diavolului. În deșert, Iisus petrece în post și rugăciune patruzeci de zile și patruzeci de nopți, deci același timp pe care Moise l-a petrecut pe munte (Ieș. 24, 18). Parte din pregătirea Sa pentru misiune, Iisus avea să facă față unei puternice împotriviri din partea spiritului ostil lui Dumnezeu, diavolul. În pustie, Iisus este supus la grele ispitiri (Matei 4, 11) pentru a fi întors din calea pe care pornise. Dar El

refuză tentațiile diavolului într-un mod de neclintit cu răspunsuri luate din Vechiul Testament (Deut. 8, 3; 6, 16; 13). Desigur, timpul de retragere a fost dedicat postului și, mai ales, rugăciunii. Postul era o practică religioasă a iudeilor respectată chiar de farisei, și însoțea rugăciunea, pe care El a considerat-o drept cea mai importantă pregătire pentru misiunea Sa. Isus a dus o viață de continuă rugăciune. De mic copil, a participat la slujbele de la sinagogă, unde S-a rugat și a cântat psalmi (Luca 4, 15—16). Nu numai că S-a rugat în toate momentele decisive din viața Sa și în toate felurile, ci i-a îndemnat și pe ucenicii Săi să se roage, compunând pentru ei texte de rugăciune (Luca 11, 1—4).

6. Vestea cea bună — Evanghelia

Cea mai intensă și mai expusă parte a operei lui Iisus este predicarea Evangheliei, impresia făcută ca Predicator și Învățător fiind foarte puternică. El compară viața Sa cu o zi plină de lumină în care Își împlinește opera fără restricții. După aceea, vine noaptea, fără lumină, cînd nu mai poate lucra (Ioan 11, 9—10). Această insistență asupra propovăduirii mesajului vine dintr-o tradiție profetică. Dumnezeu ii ceruse lui Moise pe Muntele Sinai: „Grăiește casei lui Iacov și vestește fiilor lui Israel" (Ieș. 19, 3). Sau: „Pogoară-te și grăiește poporului" (Ieș. 19, 10). La rîndul Său, Iisus îi îndeamnă pe ucenicii Săi: „Lasă morții să-și îngroape morții, iar tu mergi și anunță împărăția lui Dumnezeu" (Luca 9, 60).

La începutul misiunii publice, Iisus rămîne în Galileea, „Galileea neamurilor", popor care „ședea în întuneric" și „în umbra morții" (Matei 4, 14—15). În această perioadă, Iisus evită anume Ierusalimul, ca și localitățile eleniste Tiberiada și Sefaris, căutînd deci să fie cît mai aproape și cît mai mult timp în compania poporului Său, unde este cunoscut ca „fiul lui Iosif din Nazaret" (Ioan 1, 45). Părăsind Nazaretul, vine în Capernaum, pe malul lacului Ghenizaret, la Petru, și începe să propovăduiască mesajul central al Evangheliei: convertirea.

Fericiții

În centrul propovăduirii Sale stă „Evanghelia împărăției lui Dumnezeu" (Marcu 1, 14): „De atunci a început Iisus a propovădui și a zice: «Pocăiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor»" (Matei 4, 17; Luca 9, 11). Noțiunea „împărăția lui Dumnezeu" sau „Împărăția cerurilor", cum preferă evanghelistul Matei (3, 2), era interpretată în acea vreme în sensuri diferite. De pildă, iudeii contemporani cu Iisus se gîndeau mai ales la organizarea unui nou stat (Fapte 1, 6). Mesia fiind așteptat ca un erou național, ca un eliberator politic. Iisus precizează însă că „împărăția lui Dumnezeu", pe care El o vestește și o întemeiază, nu este din lu

mea aceasta (Ioan 18, 36). Ea este o realitate viitoare eshatologică (Marcu 9, 1) dar care a intrat în timp o dată cu venirea Sa, sub forma dreptății și iubirii între oameni. În persoana și lucrarea Sa, împărăția lui Dumnezeu devine o realitate prezentă. „Împărăția lui Dumnezeu s-a apropiat" (Marcu 1, 15).

Iisus i-a învățat pe ucenicii Săi să se roage: „Să vină împărăția Ta". Într-o rugăciune din secolul al II-lea, creștinii se rugau: „Că a Ta este împărăția, puterea și mărirea. Amin". Împărăția este ținta ultimă a vieții creștine. „Căutați mai degrabă împărăția lui Dumnezeu și celelalte se vor adăuga vouă" (Luca 12, 31). Împărăția lui Dumnezeu este deci speranță viitoare. De altfel, Iisus vorbește numai despre „moștenitorii împărăției".

Învățătura lui Iisus Hristos este rezumată în *Predica de pe Munte*, în care El a expus atît atitudinea Sa față de Legea morală a vechiului Testament, cît și conținutul Noului Testament, pe care l-a sintetizat sub forma *Fericirilor*.

„Fericiți cei săraci cu duhul, că a lor este împărăția cerurilor.
Fericiți cei ce plîng, că aceia se vor mîngîia.
Fericiți cei blînzi, că aceia vor moșteni pămîntul.
Fericiți cei ce flămînzesc și însetează de dreptate, că aceia se vor sătura.
Fericiți cei milostivi, că aceia se vor milui.
Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu.
Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.
Fericiți cei prigoniți pentru dreptate, că a lor este împărăția cerurilor.
Fericiți veți fi voi cînd vă vor ocărî și vă vor prigoni și vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, mințind din pricina Mea" (Matei 5, 3—12).

Într-adevăr, cel mai cunoscut mesaj al Evangheliei rămîne *Predica de pe Munte*. Tema principală a predicii este raportul dintre Lege și Evanghelie. Iisus nu neagă valabilitatea permanentă a Legii lui Moise, dată poporului lui Israel pe Muntele Sinai: „N-am venit să stric Legea" (Matei 5, 17—18). Totuși, El Se detașează de tradiția rabinică, vorbind cu autoritatea profetului trimis să aducă ceva nou: „Ați auzit că s-a zis... Iar Eu vă zic vouă" (Matei 5, 21—22). Comentînd Legea, El critică nu numai motivarea ei, ci și atitudinea celor ce o predicau. Dreptatea ucenicilor lui Iisus trebuie să o depășească pe a celor ce-i urmează pe doctorii Legii.

Fericirile arată nu numai că o istorie nouă a început o dată cu Iisus, ci și că relația credinciosului cu Dumnezeu trece pe o altă treaptă și capătă o altă semnificație. În disciplina nouă a Evangheliei, formalismul religios și morala răzbunării sînt înlocuite cu transformarea spiritului și cu morala iubirii. Iisus cere o schimbare radicală în inima și viața celor ce vor să-L urmeze. „De nu va întrece dreptatea voastră pe cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în împărăția cerurilor" (Matei 5, 20). Iisus Hristos a arătat că Evanghelia Sa se așează pe porunca iubirii, a iubirii desăvîrșite, care-i include și pe dușmani. „Ați auzit că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă

urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc" (Matei 5, 43—44). Iisus precizează că tocmai în paradoxul iubirii vrăjmașilor stă calea desăvîrșirii: „Fiți dar desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este" (Matei 5, 48).

Fericiți (gr. makárioi) sînt cei care se află în starea actuală a creștinilor, așteptînd împărăția lui Dumnezeu. Cu aceasta, Iisus introduce un limbaj nou și un element nou: istoria s-a transformat deja o dată cu venirea Lui. În fond, este vorba de o revelație nouă: dacă Dumnezeu a vorbit poporului israelit prin proroci, în multe rînduri și în multe chipuri, acum a vorbit prin Fiul Său Însuși (Evrei 1, 1—2).

Ca mijlocitor al unui Nou Legămînt, Iisus este „Domn al sabatului" (Marcu 2, 28) și are deci dreptul de a dezlega pe ucenicii Săi de sărbătorirea sabatului care, împreună cu ritualul circumciziunii, constituiau elementele principale ale iudaismului de după întoarcerea israeliților din exil. I-a certat pe farisei și cărturari că „au desființat cuvîntul lui Dumnezeu prin datinile lor" (Marcu 7, 9—13) și, de aceea, El însuși a corectat tradițiile strămoșilor poporului iudeu. De pildă, El schimbă definitiv două dintre acestea: prescripțiile privind alimentele curate și necurate, spunînd că nimic din ceea ce privește hrana omului nu este impur, ci răul își are punctul de plecare în opțiunea lăuntrică, în cugetul inimii (Marcu 7, 14—23), și normele privind căsătoria și despărțirea soților, arătînd că nu există nici un motiv pentru divorțul legal sau pentru orice alt divorț (Marcu 10, 2—12).

Astfel, o dată cu venirea lui Iisus, Legea Veche s-a schimbat (Matei 19, 16—22), a apărut un Nou Legămînt, pentru că nimeni nu pune „vin nou în burdufuri vechi" (Matei 9, 17). Aceasta este revoluția Evangheliei: în locul cuvîntului scris a apărut Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat.

Împărăția lui Dumnezeu are mai multe nume, căci nu se poate vorbi de această împărăție decît prin analogie (1 Cor. 2, 9). În Noul Testament se vorbește despre împărăție în sensul prezenței și influenței ei nu numai dincolo de viața trupească, ci și aici, în acest timp, care este o continuă pregătire pentru împărăție; de aceea Iisus spune discipolilor Săi pilda despre cum trebuie să se roage totdeauna și să nu se descurajeze (Luca 18, 1). Biserica însăși prezintă vederea acestei împărății în care Hristos va fi hrana sfinților: „De aceea vă pregătesc împărăția, după cum Tatăl Mi-a pregătit-o Mie, ca să mîncați și să beți la masa Mea, în împărăția Mea" (Luca 22, 29—30).

„Împărăția lui Dumnezeu nu va veni în chip văzut. Și nici nu vor zice: iat-o aici sau acolo. Căci iată, împărăția lui Dumnezeu este în lăuntrul vostru" (Luca 17, 20—21). Există însă o nerăbdare a Creației de a fi eliberată, o dorință a unei înfieri și răscumpărări imediate. Într-o zi va fi dată la lumină pe deplin, dar într-o formă anumită ea a ajuns deja la noi și în mijlocul nostru (Luca 11, 20). Ea poate să fie întrevăzută în viața de toate zilele. Viața de aici este ca o topitoare unde se purifică aurul. Căci Dumnezeu pune la încercare pentru a-i găsi pe cei vrednici de El (Înțelep. 3, 5—7, 10) pe unii drepți, pe alții sfinți (Apoc. 22, 10); iar cine va căuta să-și păstreze viața o va pierde și cine o va pierde o va

salva (Luca 17, 33)

Fiecare e dator să slujească cu încredere, în așteptarea harului: „Cine dintre voi, avînd un slujitor la arat sau la păscut de turme, îi va zice cînd se întoarce de la țarină: Vino îndată și așează-te la masă? Oare nu-i va zice: Pregătește-mi ca să cinez și, încingîndu-te, servește-mi pînă ce voi mînca și voi bea, iar după aceea vei mînca și vei bea și tu" (Luca 17, 7—8). Care va fi rezultatul acestor încercări? Iisus nu este pesimist. Totuși, se întreabă: „Fiul Omului, cînd va veni, va găsi, oare, credință pe pămînt?" (Luca 18, 8)

Iisus Se roagă

Chiar în primul capitol al Evangheliei sale, Marcu scrie: „Iar a doua zi, foarte de dimineață, sculîndu-Se, a ieșit și S-a dus într-un loc pustiu pentru a Se ruga acolo" (1, 35). Rugăciunea este permanentă în viața lui Iisus: „Și a petrecut noaptea în rugăciune către Dumnezeu" (Luca 6, 12). Cu aceasta El se înscrie în tradiția profeților. Nu numai botezul pocăinței, ci și rugăciunea făcea parte din disciplina profetică a lui Ioan Botezătorul: „Doamne, învață-ne să ne rugăm cum a învățat și Ioan pe ucenicii lui" (Luca 11, 1).

În primul rînd, Iisus Se roagă cu cei ce se roagă, așa cum se vede din rugăciunea *Tatăl nostru*. Adresată „Tatălui vostru cel ceresc", adică Părintelui Său propriu, rugăciunea este, astfel, calea comună, ascunsă, spre Același Dumnezeu, adresată Părintelui, ea are totdeauna un caracter personal, intim, confidențial.

Dar Iisus constată că practica rugăciunii este deformată (Matei 6, 5—7) și că discipolii Săi nu știu cum trebuie să se roage (Rom. 8, 26) și ce cuvinte să folosească în rugăciuni și doxologii. De aceea, îi învață rugăciunea *Tatăl nostru* (Matei 6, 9—13, Luca 11, 1—4):

> „Iar cînd vă rugați, nu fiți ca fățarnicii cărora le place, prin sinagogi și prin colțurile ulițelor, stînd în picioare să se roage, ca să se arate oamenilor; adevărat grăiesc vouă: își iau răsplata lor. Tu însă, cînd te rogi, intră în cămara ta și, închizînd ușa, roagă-te Tatălui tău care este în ascuns, și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție. Cînd vă rugați, nu spuneți multe ca păgînii, că ei cred că în vorbăria lor vor fi ascultați. Deci nu vă asemănați lor, că știe Tatăl vostru de ce aveți trebuință mai înainte ca să cereți voi de la El. Deci voi așa să vă rugați: Tatăl nostru, Care ești în ceruri, sfințească-se numele Tău, vie împărăția Ta, facă-se voia Ta precum în cer așa și pe pămînt. Pîinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi; și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri; și nu ne duce pe noi în ispită, ci ne izbăvește de cel rău. Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin!" (Matei 6, 5—13).

Apoi, rugăciunea trebuie să fie făcută cu elan și încredere: „Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide" (Luca 11, 9). Iisus, imediat

după ce le oferă ucenicilor *Rugăciunea domnească* arată că iertarea greșelilor este proporțională. Dumnezeu iartă în măsura în care cel ce se roagă iartă (Matei 6, 14—15). „Cînd stați și vă rugați, iertați orice aveți împotriva cuiva" (Marcu 11, 25).

Tatăl nostru este „prescurtarea întregii Evanghelii" (Tertulian, *Despre rugăciune* 1). „În cîteva fraze, compuse din puține cuvinte, cîte porunci ale profeților, evangheliștilor și apostolilor, cîte predici ale Domnului, parabole, exemple și învățături sînt cuprinse! Cîte îndatoriri în același timp sînt incluse!" (*Idem*, cap. IX).

Într-adevăr, Iisus redă aici propria Sa experiență ca Om și ca Fiu al lui Dumnezeu, cea dintîi grijă a Lui fiind de a exprima o concepție clară despre Dumnezeu. Calitatea primordială a lui Dumnezeu este aceea de a fi „Tatăl tuturor", principiul personal din care izvorăsc toate binefacerile prezente și viitoare. În ansamblul de prescripții și virtuți religioase ale timpului, moștenite din Vechiul Testament, Iisus recunoaște și organizează valorile noi ale Evangheliei Sale. „Tatăl nostru" este o exclamație de adorare, dar și de recunoaștere a planului dumnezeiesc al existenței.

În gura credincioșilor, *Tatăl* exprimă deci mai mult decît intimitatea personală cu Dumnezeu, și anume posibilitatea de a vorbi cu El cum vorbește fiul cu părintele său. *Tatăl* exprimă gîndirea și înțelepciunea lui Dumnezeu, felul în care El înțelege Creația și mîntuirea ei. În jurul *Tatălui* gravitează și se organizează întreaga umanitate, așa cum în parabola despre cei doi fii figura centrală este părintele lor (Luca 15, 11—32). *Tatăl* arată și faptul că creația este un act de grație și un dar divin pe care Dumnezeu îl dăruiește oamenilor cu binecuvîntarea Sa. Ca Atotțiitor și Creator, El aduce și menține Creația în existență, ca *Tată* o binecuvîntează: „Dumnezeu i-a binecuvîntat zicînd: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l supuneți" (Fac. 1, 28).

„Tatăl nostru, Care ești în ceruri"

Începutul Rugăciunii domnești nu vrea să spună că Dumnezeu este fixat într-un loc, ci că El fiind ceresc, este incomparabil cu realitatea pămîntească, materială. Căci „Duh este Dumnezeu", spune Ioan (4, 24) pentru a preveni idolatria. Dumnezeu pe care Iisus Îl mărturisește ca Tatăl Său și al tuturor guvernează totul. De aceea, „Să nu ai alți dumnezei în afară de Mine. Să nu te închini lor, nici să le slujești" (Ieș. 20, 3, 5, Deut. 6, 13—14. Matei 4, 10).

Iisus nu dorește să aibă ucenici fricoși, tulburați, tiranizați, ci discipoli plini de realism, încredere și bucurie. Aceasta se vede din caracterul direct, viguros al cererilor care compun „Tatăl nostru".

„Să se sfințească numele Tău"

Aceasta înseamnă a proteja numele lui Dumnezeu de blasfemie, a reflecta în propria viață lucrările Sale minunate, ca astfel să se slăvească în noi numele lui Iisus (II Tes. 1, 12). „A sfinți numele" înseamnă că trebuie să primim revelația lui Dumnezeu și să o transmitem.

„Să vină împărăţia Ta"

Pentru Iisus „împărăţia lui Dumnezeu" constituie planul ceresc, dumnezeiesc care dublează planul pămîntesc, omenesc. A recunoaşte *împărăţie* înseamnă a crede că ceva este neîmplinit şi tranzitoriu în această lume care trebuie să se „plinească" prin adăugarea altei realităţi. „Venirea împărăţiei" marchează schimbarea care duce la nemurire.

„Să se facă voia Ta precum în cer aşa şi pe pămînt"

Voia lui Dumnezeu reprezintă toate valorile evanghelice. Să nu se pună nimic din lume înaintea voii lui Dumnezeu. „Să se facă voia Ta" exprimă încrederea că toate sînt cu putinţă de împlinit, cu condiţia ca inima să fie deschisă către Dumnezeu (Ps 61, 8). Ascultarea de voia lui Dumnezeu înseamnă trecerea la libertate.

„Pîinea noastră cea de toate zilele dă ne-o astăzi"

Toate sînt în mîna lui Dumnezeu, de aceea omul nu trebuie să se sfărîme sub greutăţile economice: mai importantă este respectarea ierarhiei valorilor. „Căutaţi mai întîi împărăţia lui Dumnezeu" (Luca 12, 29—31). „Lăsaţi-I Lui toată grija voastră, căci El are grijă de voi" (I Petru 5, 7).

„Şi ne iartă păcatele noastre, precum şi noi le iertăm greşiţilor noştri"

Este vorba aici de a crea un spaţiu de intimitate şi comuniune cu Dumnezeu. Noi eram cîndva duşmani cu Dumnezeu ca urmare a păcatului. A ierta păcatele semenului nostru înseamnă a-l dezlega de toate legăturile care vin împotriva comuniunii cu el.

„Şi nu ne duce în ispită"

Una din calităţile creştinului este aceea de a separa, de a discerne tentaţiile, prescripţiile, valorile. El ştie că Dumnezeu nu ispiteşte pe nimeni şi că diavolul nu reuşeşte nimic împotriva celui ce crede. După ce a primit darul deosebirii duhurilor, creştinul trebuie să se lupte ca un ostaş curajos, căci biruinţa este de partea lui.

„Şi ne mîntuieşte de cel rău"

În limbajul biblic, *a mîntui* înseamnă a vindeca. Este vorba deci de restabilirea sănătăţii sufletului prins în angrenajul puterilor răului. Ne rugăm pentru a deveni egali cu ceea ce sîntem prin Creaţie şi pentru a ne fixa în ceea ce ne este propriu prin definiţie.

Tatăl nostru a devenit, de la început, rugăciunea zilnică a creştinilor, o rugăciune plină de optimism, de încredere în iertarea şi iubirea lui Dumnezeu, Care vrea ca voia Sa să fie împlinită pe pămînt, precum este în ceruri.

Apostolii

Ca şi alţi *rabi*, Iisus Şi-a ales la începutul misiunii Sale în Galileea un grup de doisprezece discipoli (Matei 4, 18—22) pe care i-a chemat la Sine numindu-i *apostoli* (gr. *apóstolos*, trimis). Căci, după ce îi pregăteşte în jurul Său, dîndu-le puterea asupra duhurilor necurate (Marcu 6, 7) şi asupra iertării păcatelor (Matei 18, 18), îi trimite „doi cîte doi" (Marcu 6, 7) să propovăduiască în numele Său

(Marcu 3, 14—19) şi să boteze toate neamurile în numele Sfintei Treimi (Matei 28, 19) astfel, ei devin „martori" săi „pînă la marginea pămîntului" (Fapte 1, 8).

Grupul celor doisprezece apostoli constituie cea mai importantă instituţie creată de Iisus pentru transmiterea şi aplicarea operei Sale.

Iisus este liber în tot ceea ce voieşte să facă. El a chemat şi a trimis „pe cine a voit" (Marcu 3, 13), a luat iniţiative şi a instituit forme de transmitere a Evangheliei. Libertatea pe care Şi-o ia Iisus de a lucra prin oameni, fie în mod individual, fie în mod comunitar, se observă mai ales în trimiterea apostolilor, cărora le-a dat „putere şi stăpînire peste toţi demonii şi să vindece bolile, şi i-a trimis să propovăduiască împărăţia lui Dumnezeu şi să vindece pe cei bolnavi" (Luca 9, 1—2).

Numărul *doisprezece* aminteşte de cele douăsprezece triburi ale lui Israel şi reprezintă cele douăsprezece porţi ale Noului Ierusalim (Apoc. 21, 12). Ierusalimul cel nou este zidit pe douăsprezece pietre de temelie, care poartă numele celor doisprezece apostoli ai Mielului (Apoc. 21, 14; Isaia 54, 11—12), iar Biserica este zidită pe temelia apostolilor (Efes. 2, 20), Iisus fiind piatra unghiulară a clădirii.

S-au păstrat mai multe liste cu numele celor doisprezece apostoli (Matei 10, 2—4; Marcu 3, 16—19; Luca 6, 14—16; Fapte 1, 13). Simon, numit şi Petru sau Chifa, şi fratele său Andrei, Iacov şi Ioan, fiii lui Zevedeu, au fost cei dintîi chemaţi lîngă lacul Ghenizaret, din rîndul pescarilor neinstruiţi (Matei 18—23). Apot. Filip din Betsaida, Bartolomeu, Toma, Matei, Iacov fiul lui Alfeu, Levi Tadeul, Simon Cananeul şi Iuda Iscarioteanul. Simon, numit şi Petru sau Chifa (piatră), apare totdeauna cap de listă. El este cel care a dat mărturie despre Iisus în numele apostolilor (Matei 16, 16) şi care a fost luat de Iisus împreună cu Iacov şi cu Ioan, pe munte (Matei 17, 1). Pavel îi respectă autoritatea, de aceea s-a dus la Ierusalim să întîlnească pe Chifa (Gal. 1, 18). Pavel scrie, în acord cu Tradiţia din timpul său, că Iisus înviat s-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece (I Cor. 15, 5).

Convins că a fost trimis către „oile pierdute ale casei lui Israel" (Matei 15, 24), Iisus porunceşte celor doisprezece apostoli înaintea plecării în misiune: „În calea păgînilor să nu mergeţi şi în vreo cetate de samarinean să nu intraţi. Ci mai degrabă mergeţi către oile pierdute ale casei lui Israel" (Matei 10, 5).

„Şi mergînd, propovăduiţi zicînd: S-a apropiat împărăţia cerurilor. Tămăduiţi pe cei neputincioşi, înviaţi pe cei morţi, curăţaţi pe cei leproşi, pe demoni scoateţi-i; în dar aţi luat, în dar să daţi. Să nu aveţi nici aur, nici argint, nici bani în cingătorile voastre, nici traistă de drum, nici două haine, nici încălţăminte, nici toiag, că vrednic este lucrătorul de hrana sa. În orice cetate sau sat veţi intra, cercetaţi cine este în el vrednic şi acolo rămîneţi pînă ce veţi ieşi. Şi intrînd în casă, uraţi-i, zicînd: «Pace casei acesteia.» Şi dacă este casa aceea vrednică, vină pacea voastră peste ea. Iar de nu este vrednică, pacea voastră întoarcă-se la voi. Cine nu vă va primi pe voi, nici nu va asculta cuvintele voastre, ieşind din casa sau din cetatea aceea, scuturaţi praful de pe picioarele voastre. Adevărat grăiesc vouă, mai uşor va fi

> pămîntului Sodomei și Gomorei în ziua judecății, decît cetății aceleia. Iată Eu vă trimit pe voi ca pe niște oi în mijlocul lupilor: fiți dar înțelepți ca șerpii și nevinovați ca porumbeii" (Matei 10, 7—16).

Alegerea și instituirea apostolilor arată că Iisus a vrut anume să constituie o comunitate de discipoli, care să confirme istoricitatea și autenticitatea Evangheliei ca parte din Alianța Nouă pe care a încheiat-o cu umanitatea. De aceea, Iisus a acordat o mare parte din timpul Său apostolilor, cărora le-a explicat Cuvîntul lui Dumnezeu mai ales prin parabole, și cu care a examinat problemele esențiale ale Evangheliei: „Și le lămurea toate îndeosebi, ucenicilor Săi" (Marcu 4, 34).

Aceștia n-au înțeles totdeauna ceea ce a spus Hristos. Adesea s-au temut atunci se așezau în cerc și ascultau: „Dar ucenicii nu înțelegeau cuvintele acestea și se temeau să-L întrebe. Apoi au venit la Capernaum. Cînd era în casă, Iisus i-a întrebat: Ce vorbeați între voi pe drum? Dar ei tăceau, pentru că pe drum se certaseră între ei, ca să știe cine este cel mai mare" (Marcu 9, 32—34).

Apostolii sînt adesea violenți și radicali: „Ioan I-a zis: Învățătorule, noi am văzut pe un om scoțînd demoni în numele Tău și l-am oprit, pentru că nu venea după noi" (Marcu 9, 38). Or, misiunea apostolilor era aceea de a merge în cetățile lui Israel și de a vesti acolo pacea lui Dumnezeu cu toți, chiar dacă nu toți o vor accepta.

Desigur, exista indiferență și chiar împotrivire la vestirea și primirea Evangheliei. Apostolii sînt trimiși „ca oile în mijlocul lupilor" (Matei 10, 16), pe care vor trebui să-i înfrunte cu curaj, deoarece aceștia „sufletul nu pot să-l ucidă" (Matei 10, 28). Iar acolo unde misiunea va fi fără ecou, apostolii își vor scutura praful de pe picioarele lor (Marcu 6, 11), semn de renunțare și că pedeapsa lui Dumnezeu va fi aspră.

În întreaga lor lucrare de evanghelizare, apostolii sînt chemați să imite exemplul lui Iisus, căci: „Nu este ucenic mai mare decît învățătorul său, nici slujitor mai presus de stăpînul său" (Matei, 10, 24).

„Tu ești Petru"

Cînd Iisus vrînd să afle opinia ucenicilor cu privire la persoana și misiunea Sa, întreabă: „Cine ziceți voi că sînt Eu?", Simon Petru, iluminat de Duhul Sfînt, răspunde: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). Acest răspuns, unic în felul lui, constituie centrul unității văzute a creștinilor, unitate pe care Hristos a vrut-o pentru Biserica Sa. De aceea, El îi dă lui Simon (numele iudeu) și numele simbolic de Petru sau Chifa (gr. *pétra*, stîncă, piatră). Pe o astfel de credință, ca piatra, voia Iisus să-și zidească Biserica.

> „Și venind Iisus în părțile Cezareii lui Filip, a întrebat pe ucenicii Săi zicînd: Cine zic oamenii că sînt Eu, Fiul Omului? Iar ei au răspuns: unii Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul dintre prooroci. Și le-a zis: Dar voi cine ziceți că sînt? Răspunzînd Simon-Petru a zis: Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu. Iar Iisus, răspunzînd, i-a zis: Fericit

at ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sînge ți-au descoperit ție aceasta ci Tatăl Meu Cel din ceruri. Și Eu îți zic ție, că tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui. Și îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pămînt va fi legat și în ceruri și orice vei dezlega pe pămînt va fi dezlegat și în ceruri. Atunci a poruncit ucenicilor Lui să nu spună nimănui că El este Hristosul" (Matei 16, 13—20).

În Noul Testament există multe referințe despre apostolul Petru, care atestă locul său special în comunitatea apostolilor. Petru este apostolul pe care Isus l-a pus la multe încercări: în primul rînd, spălarea picioarelor, cînd Isus vrea să-i dea un exemplu de slujire. Apoi, cu toate că-L neagă pe Isus în circumstanțe grave, este repus în misiunea sa: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubești? Doamne, Tu știi că Te iubesc" (Ioan 21, 15—17). Petru a avut un rol important la Cincizecime și în comunitatea din Ierusalim, cum se vede în *Faptele Apostolilor* (12, 5—9).

Adus să dea seamă în fața arhiereilor, bătrînilor și cărturarilor de la templu, aceiași care-L discreditaseră pe Isus, Petru subliniază rolul unic al lui Hristos în istoria mîntuirii și în constituirea poporului lui Dumnezeu:

„Atunci Petru, plin de Duhul Sfînt, le-a vorbit: Căpetenii ale poporului și bătrîni ai lui Israel, fiindcă noi sîntem astăzi cercetați pentru facere de bine unui om bolnav, prin care a fost el vindecat, cunoscut să vă fie vouă tuturor, și la tot poporul Israel, că în numele lui Isus Hristos Nazarineanul, pe Care voi L-ați răstignit, dar pe Care Dumnezeu L-a înviat din morți, întru Acela stă acesta sănătos înaintea voastră! Aceasta este piatra cea nebăgată în seamă de voi, zidarii, care a ajuns în capul unghiului, și întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim noi. Și văzînd ei îndrăzneala lui Petru și a lui Ioan și știind că sînt oameni fără carte și simpli, se mirau, și îi cunoșteau că fuseseră împreună cu Isus" (Fapte 4, 8—13).

Biserica a voit, de la început, ca unitatea credinței să fie exprimată și trăită într-o largă diversitate. Doi apostoli diferiți, Petru și Pavel, sînt venerați împreună, în aceeași sărbătoare, la 29 iunie.

Parabolele

În afara dialogului de controversă (Matei 21, 23—27), forma cea mai frecvent folosită de către Isus pentru transmiterea învățăturii Sale a fost, după modelul tradiției iudaice, pilda sau parabola (gr. *parabole*, traducerea din Septuaginta a cuvîntului ebraic *mashal*). „N-a spus nimic fără parabole" (Matei 13, 34). O profeție a lui David (Ps. 77, 2) se referă anume la acest mod de a vorbi prin imagini și comparații.

Isus preferă deci să vorbească în parabole, adică într-un limbaj simbolic, pen-

tru ca cei ce ascultă să vadă fără să vadă și să înțeleagă fără să cuprindă (Matei 13, 13). Iisus vrea să stimuleze credința, disponibilitatea de a asculta și de a accepta cuvîntul lui Dumnezeu (Isaia 6, 9—10). Inima celor din trecut devenise insensibilă la glasul lui Dumnezeu. De aceea, cei ce refuză să-L asculte pe Iisus vor înțelege din ce în ce mai puțin. Dimpotrivă, celor ce au credință li se oferă mai mult.

Apoi, parabola îi dă posibilitatea să vorbească în mod spontan, în afara sinagogii, în aer liber, în corabie, pe coline, pe drum, fără un text biblic în față. Parabolele au un stil popular, se referă la oameni reali și la evenimente din mediul palestinian. Cu aceasta Iisus vrea să sensibilizeze populația care nu frecventa sinagoga, femei, copii, perceptori. Parabola stimulează imaginația și conversația, provoacă tensiuni, neînțelegeri și conflicte, ocazii pentru Iisus de a interveni. Într-adevăr, El explică, interpretează, face aluzii în fața cărora ascultătorii se simt liberi. În toate parabolele Se plasează de partea celor ce ascultă, lăsînd auditorilor libertatea de a răspunde. Iisus nu impune doctrine definitiv formulate sau exegeze enigmatice cu ambiguități, ci vrea să releveze forța lui Dumnezeu care este ascunsă oamenilor.

Evangheliștii au transcris cîteva parabole cu adîncă semnificație teologică și de o rară frumusețe literară: parabola semănătorului (Marcu 4, 3—20), parabola despre omul bogat și nebun (Luca 12, 13—21), despre iconomul necredincios (Luca 16, 1—8), despre bogatul nemilostiv și săracul Lazăr (Luca 16, 19—31), parabola minelor (Luca 19, 11—27), a văduvei și a judecătorului (Luca 18, 1—8), a oii pierdute (Luca 15, 4—32), pilda samarineanului milostiv (Luca 10, 30—37), parabola datornicului fără milă (Matei 18, 23—35), a lucrătorilor din vie (Matei 20, 1—16), pilda celor zece fecioare (Matei 25, 1—13).

În fiecare parabolă este indicat un adevăr moral sau religios, privind împărăția lui Dumnezeu sau Biserica. Parabolele au sens numai dacă mesajul, accentul principal al comparației este reținut. De pildă, în parabola semănătorului (Marcu 4, 3—20), accentul nu cade pe sămînța care răsare și crește ziua și noaptea, cum nu știe semănătorul, ci pe recoltă, pe secerișul și culesul recoltei. Sămînța, Cuvîntul lui Dumnezeu, este deja aruncată prin propovăduirea Semănătorului. Iar semănatul Evangheliei produce recoltă mare. Sensul parabolei este că Iisus nu crede într-o revoluție menită să instaureze teocrația în Israel (Marcu 4, 26—29), ci în creșterea împărăției care a încolțit deja. El trimite mai departe secera și secerătorii, căci a sosit secerișul. E timpul recoltei (Ioan 4, 35). Deci încredere în recoltă, în rezultatul semănatului!

Însă „secerișul e mult, iar lucrătorii sînt puțini. Rugați, deci, pe Domnul secerișului, ca să scoată lucrători la secerișul Său" (Matei 9, 37—38). Apoi, apostolii seceră unde alții au semănat, astfel se distinge semănătorul de secerător. Dar, în timpul secerișului, ambii se bucură, și cel ce seamănă și cel ce seceră (Ioan 4, 37—38). În cele din urmă, Iisus, avînd lopata în mînă, va vîntura aria și va aduna grîul și va arde pleava (Matei 3, 12).

În parabola grîului și neghinei (Matei 13, 24—30), accentul este pus pe răb-

dare: „Nu, nu rupeți neghina, lăsați să crească împreună și grîul și neghina pînă la seceriș" Căci împărăția nu se impune cu forța. Tot despre răbdare este vorba și în parabola smochinului neroditor (Luca 13, 6—9). Lucrătorul viei intervine pe lîngă stăpînul care vrea să taie smochinul cerîndu-i să mai aștepte „Poate va da rod în viitor iar de nu, îl vei tăia" În parabola despre vița cea adevărată (Ioan 15, 1—2), accentul este pus pe fructul viei semnul binecuvîntării. Tatăl este lucrătorul cel ce o plantează, iar Iisus este fructul.

În parabola despre văduva nedreptățită dar stăruitoare (Luca 18, 2—7), personajul central este judecătorul. Dacă el, judecător nedrept, răspunde pînă la urmă la cererea văduvei, „Dumnezeu, oare, nu va face dreptate aleșilor Săi care strigă către El ziua și noaptea și pentru care El răbdă îndelung?" (Luca 18, 7). Parabola prietenului ospitalier (Luca 11, 5—8) pune în evidență bunătatea lui Dumnezeu, totdeauna generoasă, efectivă. Dumnezeu nu abandonează, nu refuză pe nimeni. Prietenului care cere nu i se dă pentru că-i prieten, ci pentru îndrăzneala lui i se va da cît îi trebuie. Scepticismul fariseilor neîncrezători în bunătatea lui Dumnezeu este respins în parabola tatălui care-și iubește fiii (Luca 11, 11—13). Căci numai celor care cred în Dumnezeu li se iartă păcatele, ca în parabola celor doi datornici (Luca 7, 41—43) și a prostituatei care își recunoaște păcatul. Cu cît această recunoaștere este mai profundă, cu atît iertarea este mai deplină. Cui iubește mult i se iartă mult: „Iertate sînt păcatele ei cele multe, căci mult a iubit. Cui se iartă puțin, iubește puțin" (Luca 7, 47).

În templu, înaintea arhiereilor, fariseilor și bătrînilor, Iisus spune o serie de pilde, cum ar fi cea despre lucrătorii care l-au omorît pe moștenitorul stăpînului viei (Matei 21, 33—41). În această parabolă El pune problema responsabilității poporului lui Israel cu care Dumnezeu făcuse o Alianță. În Vechiul Testament profeții au fost lapidați. La un moment dat, Dumnezeu nu mai arată răbdare: „Împărăția lui Dumnezeu se va lua de la voi" (Matei 21, 43) și se va da neamului care va face roade. Soarta lui Israel depinde de el însuși: dacă nu-L acceptă pe Iisus via se va da altora. Dumnezeu nu este legat de Israel din moment ce ei au omorît moștenitorul. După moartea lui Iisus, Israel nu va mai putea recupera via. Dumnezeu e legat de Iisus. Împărăția este deja dată celor ce l-au urmat. Lui ucenicilor Săi, celor care au lăsat totul pentru numele Lui (Matei 19, 29).

La un moment dat, Iisus recurge la vorbirea directă, fără parabole deoarece El, Fiul, nu Se mai roagă Tatălui pentru ucenicii Săi, căci Tatăl iubește pe Fiul în ucenicii Săi. „Acestea vi le-am spus în pilde dar vine ceasul cînd nu vă voi mai vorbi în pilde ci pe față vă voi vesti despre Tatăl... Au zis și ucenicii Săi: Iată, acum ne vorbești pe față și nu spui nici o pildă. Acum știm că Tu știi toate și nu ai nevoie să Te întrebe cineva... De aceea credem că ai ieșit de la Dumnezeu" (Ioan 16, 25, 29—30).

Mulți nu înțeleg vorbirea lui Iisus din cauza necredinței lor. „De ce nu înțelegeți vorbirea Mea? Fiindcă nu puteți să credeți în cuvîntul Meu" (Ioan 8, 43). Aici nu este vorba de o simplă problemă lingvistică, ci de atitudinea intelectuală și spirituală față de adevăr. „Dacă spun adevărul de ce voi nu Mă credeți? Cel

care este de la Dumnezeu ascultă cuvintele Mele, de aceea voi nu ascultați pentru că nu sînteți de la Dumnezeu" (Ioan 8, 46—47).

Iisus vorbește în așa fel încît predica Sa să aibă un ecou, să genereze un răspuns personal, să determine atitudini și practici spirituale noi. El nu-Și impune învățătura cu forța (Matei 19, 21). Chiar ucenicii pot să-L abandoneze și să-L trădeze: „Din acest moment mulți din discipoli s-au retras și nu L-au mai urmat" (Ioan 6, 66—67). Și în acest caz cere renunțarea la violență (Ioan 18, 11; Matei 26, 52; Luca 9, 54—56), la constringere morală (Matei 10, 14), propovăduind respectul față de libertate.

Ecoul acestei atitudini poate să se răsfrîngă în multe direcții: „Nu-l voi da afară pe cel care vine la Mine" (Ioan 6, 37). Nici discriminare religioasă (Iisus și samarineanul), nici socială (Iisus și săracii), nici politică (Iisus felicită ofițerul roman pentru credința sa — Matei 19, 21).

Explicarea Evangheliei

Iisus explică ceea ce propovăduiește și interpretează ceea ce face, aceasta pentru a-i antrena pe toți în actul convertirii, actul de examinare și schimbare a vieții personale. Iisus nu Se mulțumește nici cu convertirea superficială, nici cu delăsarea față de vindecarea sufletului: „Nu dați cele sfinte cîinilor, nici nu aruncați mărgăritarele voastre înaintea porcilor" (Matei 7, 6). Revelația este progresivă și tot așa convertirea va fi lentă și dificilă. Iisus ceartă spiritele rele care se repezeau să se prosterneze înaintea Lui, deoarece El știa că aceea era o convertire falsă: „Iar duhurile rele, cînd Îl vedeau, cădeau înaintea Lui și strigau: Tu ești Fiul lui Dumnezeu. Iar El le certa mult ca să nu-L dea pe față" (Marcu 3, 11—12).

În altă situație, Iisus îi acuză pe contemporanii Săi de o anumită lene intelectuală, numindu-i spirite fără inteligență, „zăbavnici cu inima ca să credeți", mai ales atunci cînd este vorba de interpretarea profeților care au anunțat glorificarea lui Mesia (Luca 24, 25—27).

Iisus îi critică, de asemenea, pe cei ce caută o religie fără credință, pe cei care cer insistent „semne" fie ca să creadă, fie ca să nu mai aibă nevoie de credință. Poporul are frică de credință, de libertatea de a crede, de aceea caută sprijin în semne văzute. Or, Iisus nu se impune cu forța semnelor: credința este totdeauna necesară pentru a descoperi prezența și lucrarea lui Dumnezeu în istorie. În acest caz, Iisus însuși reprezintă un „semn" de împotrivire, cum spune Simeon Maica Domnului: „Iată, Acesta este pus spre căderea și ridicarea multora din Israel și ca semn de împotrivire" (Luca 2, 34).

Împărăția lui Dumnezeu în curs de realizare are tainele ei (Matei 13, 10—17) care nu pot fi revelate în sens absolut. Acestea sînt explicate în parabolele împărăției și sînt descoperite celor smeriți: „Te laud pe Tine, Părinte, Doamne al

cerului și al pămîntului, că ai ascuns acestea înțelepților și priceputților și le-ai descoperit celor mici" (Matei 11, 25)

Iisus n-a ezitat să schimbe modul de a interpreta anumite fapte. De pildă, în grădina Măslinilor, El zice: „Nu ceea ce Eu voiesc, ci ceea ce Tu voiești". Unele lucruri trebuie să le afirme direct, căci altfel ar părea mincinos, de pildă, că există o ierarhie a adevărurilor: nu lucrați pentru hrana pămîntească, ci pentru hrana cerească (Ioan 3, 27), nu vă adunați comori pe pămînt, ci adunați vă comori în cer (Matei 6, 19—20)

Creștinismul are o bază istorică solidă. Există date, nume, locuri și fapte istorice care sînt adevărate puncte de reper pentru activitatea lui Iisus. De pildă, femeia care, în Betania, în casa lui Simon leprosul Îl unge pe Iisus cu mir de mare preț. Acest simplu fapt are, în germene, o valoare simbolică fundamentală și trebuie să fie transmis: „Oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta, în toată lumea, se va spune și ceea ce a făcut aceasta, spre pomenirea Mea" (Matei 26, 13, Marcu 14, 9)

În fața colegului de la templu, Gamaliel, învățător de Lege, folosește, în apărarea apostolilor acuzați, argumentarea istorică. Pînă acum toți conducătorii de mișcări populare au eșuat. De aceea, „Feriți-vă de oamenii aceștia și lăsați-i, căci dacă această hotărîre sau lucrul acesta este de la oameni, se va nimici, iar dacă este de la Dumnezeu, nu veți putea s-o nimiciți, ca nu cumva să vă aflați și luptători împotriva lui Dumnezeu. Și l-au ascultat pe El" (Fapte 5, 38—40)

Minunile

Una dintre cele mai importante activități ale lui Iisus a fost aceea de tămăduire al trupului și al sufletului. Fără îndoială, această slujire mesianică i-a adus cea mai mare popularitate.

> „Și a străbătut Iisus toată Galileea, învățînd în sinagogile lor și propovăduind Evanghelia împărăției și tămăduind toată boala și toată neputința în popor. Și s-a dus vestea despre El în toată Siria și aduceau la El pe toți ce se aflau în suferințe, fiind cuprinși de multe feluri de boli și de chinuri, pe demonizați, pe lunatici, pe slăbănogi, și El îi vindeca. Și mulțimi multe mergeau după El, din Galileea, din Decapole, din Ierusalim și din Iudeea și de dincolo de Iordan" (Matei 4, 23—25)

Iisus S-a apropiat de suferinzi animat de profunde sentimente de iubire pentru ceea ce reprezintă viața și de compasiune față de suferința omenească. A săvîrșit numeroase minuni care dovedesc prețuirea Sa pentru sănătatea trupului și sentimentul de milă față de mulțimea neajutorată: vindecarea omului paralizat din Capernaum (Marcu 2, 1—2), a celui demonizat din ținutul Gadarenilor ((Luca 8, 26—39), a leprosului (Marcu 1, 40—45), a slujitorului ofițerului roman din Ca

pernaum (Matei 8, 5—13), hrănirea celor cinci mii de la lacul Tiberiadei (Ioan 6, 1—15) etc.

El a avut puterea dumnezeiască de a tămădui trupul și sufletul, dar n-a săvîrșit minunile cu scopul de a-i constrînge pe semenii Săi la credință sau de a-i converti cu sila. De fapt, Iisus a săvîrșit puține minuni și nu Și-a folosit misiunea ca o demonstrație de putere, ci ca o manifestare a iubirii Sale față de Creație și de om, ca o armă împotriva suferinței, răului și a morții. Desigur, minunea este un semn eficace și o garanție a dumnezeirii Sale (Matei 11, 2—6), ca este „pentru slava lui Dumnezeu, ca, prin ea, Fiul lui Dumnezeu să Se slăvească" (Ioan 11, 4). De aceea, El vindecă suferința nu ca un simplu taumaturg sau numai din compasiune. Puterea lui Iisus de a face minuni nu este o forță străină pe care o captează și o mînuiește prin procedee magice. Ea este forța cuvîntului Său dumnezeiesc (Marcu 5, 8), energia propriei Sale persoane și a dumnezeirii Sale și deci este nedespărțită de sfințenia Sa (Matei 12, 28). Iisus Hristos este „Cel sfînt și drept" (Fapte 3, 14, 1 Ioan 2, 20, Apoc. 3, 7), Care aparține lui Dumnezeu și Care deține puterea lui Dumnezeu. „Toate Mi au fost date de către Tatăl Meu" (Luca 10, 22). În numele Lui, puterea diavolului (Matei 3, 3; Ioan 14, 30; Efes. 6, 16), dușmanul lui Dumnezeu și al omului, a fost surpată. „Am văzut pe satana ca un fulger căzînd din cer" (Luca 10, 18). Scoaterea demonilor este o operație pe care o face cu degetul lui Dumnezeu, Duhul Sfînt (Luca 11, 20).

Iisus a săvîrșit minuni tocmai pentru a arăta că lumea este destinată a fi scoasă de sub „stăpînirea întunericului" (Luca 22, 53), că mîntuirea înseamnă înfrîngerea morții și repunerea vieții în dreptul ei, transfigurarea Creației printr-un proces de ieșire din „robia păcatului" (Ioan 8, 34). Nimic nu L-a tulburat mai mult ca distrugerea violentă a ființei umane (moartea Sfîntului Ioan Botezătorul — Matei 14, 13), ca anihilarea și degradarea existenței prin păcat (femeia păcătoasă — Ioan 8, 3—11). La mormîntul prietenului Său iubit, Lazăr, Iisus a suspinat cu duhul, S-a tulburat în Sine și a lăcrimat, deoarece, legea existenței încerca să pună în cumpănă legea credinței potrivit căreia cel ce crede în Dumnezeu „chiar dacă va muri, va trăi" (Ioan 11, 25).

Dintre minunile săvîrșite asupra oamenilor cea mai semnificativă este readucerea la viață prin cuvîntul Său creator. Astfel, el a readus la viață pe fiica lui Iair, conducătorul sinagogii din Capernaum: „Copilă, ție zic, scoală-te!" (Marcu 5, 41), pe fiul văduvei din Nain: „Tinărule, ție zic, scoală-te!" (Luca 7, 15), pe Lazăr din Betania, fratele Martei și Mariei: „Lazăre, vino afară!" (Ioan 9, 43). Pentru scopul cu care au fost săvîrșite minunile, cel mai însemnat moment este însăși Schimbarea Sa la față (Matei 17, 1—13, Marcu 9, 2—8, Luca 3, 28—36), cînd are loc transfigurarea firii umane a Domnului, ca anticipare a descoperirii slavei Sale viitoare. De altfel, toate darurile și minunile Sale constituie o revărsare în prezent a împărăției: „iată, împărăția lui Dumnezeu a venit peste voi" (Luca 11, 20).

Desigur, puterea de a face minuni nu-i aparține exclusiv. Discipolii și alții încă au săvîrșit minuni. „Dacă eu scot demonii cu Beelzebul, feciorii voștri cu

cine îi scot?" (Matei 12, 27). Totuși minunile motivează rolul Lui de Învățător și Profet și se adaugă la autoritatea Lui. Mai important este faptul că în înțelegerea lui Iisus mîntuirea (gr. *soteria*, mîntuire, eliberare, vindecare) presupune și o terapie care regenerează umanitatea, și nu numai o acțiune care răscumpără păcatele. Minunile relevă tocmai faptul că mîntuirea se realizează, uneori, în mod brusc prin zdruncinări și crize ireversibile.

Iisus Hristos a arătat că esența misiunii Sale este *mîntuirea*, noțiune biblică mai veche, căreia El îi dă o semnificație nouă, mai cuprinzătoare: „Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele, ci ca să le mîntuiască" (Luca 9, 55). În Noul Testament, mîntuirea este legată de persoana și opera lui Iisus Hristos și constă în aducerea credinciosului la o viață nouă în comuniune cu Dumnezeu în Hristos. Mîntuirea înseamnă recuperarea sensului spiritual și a conținutului plenar al existenței: „Ce-i va folosi omului, dacă va cîștiga lumea întreagă, iar sufletul său îl va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26). Dacă păcatul este o stare de diminuare și de dezbinare interioară, provenind din ruperea comuniunii cu Dumnezeu (Ioan 9, 16, 31), mîntuirea este o plinătate a existenței care vine din harul și iubirea de Dumnezeu. De aceea, noțiunea de mîntuire, mai ales în *Evanghelia după Ioan*, este pusă în legătură cu o altă noțiune biblică, aceea de *viață*: „Învățătorule bun, ce bine să fac, ca să am viața veșnică?" (Matei 19, 16). Iisus Hristos este însăși sursa vieții dumnezeiești: „Căci precum Tatăl are viață în Sine, așa i-a dat și Fiului să aibă viață în Sine" (Ioan 5, 26). Dumnezeu L-a dat pe Fiul Său ca lumea să aibă viața din viața Sa (Ioan 3, 16). El este Cel ce dă viață (Ioan 5, 21), pentru că „întru El locuiește, trupește, toată plinătatea dumnezeirii" (Col. 2, 9).

De aceea, învățătura lui Iisus despre mîntuire nu se poate înțelege decît ținînd seama de concepția Sa despre viață. Pentru Iisus mîntuirea înseamnă viața în Dumnezeu: „Întru El era viața și viața era lumina oamenilor" (Ioan 1, 4).

Dar „calea care duce la viață" (Matei 7, 14) este calea jertfei, mîntuirea ca și viața, este un act de jertfă: „Căci cine va voi să-și scape viața o va pierde" (Matei 16, 25).

Pe de o parte, prin minunile Sale, Iisus redă sănătatea oamenilor, vindecă rănile trupului, reface ființa umană a persoanei (terapia persoanei). Pe de altă parte, El demască puterile răului, denunță idolatria și falsificarea raporturilor dintre oameni (terapia societății).

Intrînd în arena vieții sociale, Iisus n-a putut să treacă cu vederea ceea ce se întîmpla în rîndul săracilor, bolnavilor și al celor oprimați. Căci libertatea față de păcatul personal este inseparabilă de eliberarea față de nedreptățile sociale. Iisus a avut un cuvînt aspru împotriva bogaților, tiranilor și opresorilor de orice fel. Prin aceasta, El a dat naștere unei serii de conflicte cu autoritățile religioase și politice din Ierusalim. Procesul și condamnarea lui Iisus s-au petrecut într-o atmosferă de tensiune și ostilitate. Toate autoritățile au consimțit la destinul Său tragic: „Este vinovat de moarte" (Matei 26, 66). Cînd a văzut că rezistența poporului în fața acestor acuzații este inexistentă și că situația nu poate fi schim-

bată, că eliberarea de sub tirania păcatului este un proces mult mai profund și de lungă durată atunci a acceptat propria Lui suferință și înfrîngere În ascultare față de Tatăl, Iisus ia calea Crucii a „Mielului lui Dumnezeu", amintindu-ne că El este Fiul Omului Care n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească De fapt Iisus a suferit Crucea nu imediat după botez, ci după ce S-a confruntat public cu aceste puteri și a dovedit prin fapte în mijlocul oamenilor simpli iubirea și dreptatea Sa

Nici învățătura, nici minunile nu pot fi despărțite de persoana Sa Un lepros venind la Iisus, a îngenunchiat și L-a rugat „Doamne dacă Tu voiești, poți să mă vindeci" (Marcu 1, 40) Nimic mai direct și mai personal ca în această destăinuire! Bolnavul își dă seama că Iisus nu este un magician, care manipulează forțe misterioase; dimpotrivă, el vede pe Dumnezeu însuși în minunile Sale Puterea de a vindeca este activată de înțelegerea și compasiunea Sa pentru suferință „Și făcîndu-I-Se milă, a întins mîna și S-a atins de el și a zis Voiesc, curățește-te" (Marcu 1, 41) „Iisuse Fiul lui David, ai milă de mine" (Marcu 10, 48), strigă Bartimeu orbul, fiul lui Timeu din Ierihon

Unele din minuni se pot explica în mod natural (cazul apelor curative care făceau minuni — Ioan 5, 3) Dar poporul era educat să ceară și să vadă semne din cer, acte extraordinare de manifestare divină, de aceea Îl întreabă pe Iisus „Dar ce minune faci Tu, ca să vedem și să credem în Tine? Ce lucrezi?" (Ioan 6, 30) Or, tocmai aici apare noutatea Evangheliei „Pentru ce neamul acesta cere semne? Adevărat grăiesc vouă că nu se va da semn acestui neam" (Marcu 8, 12) Iisus nu e magician și nu vrea să încurajeze idolatria și superstiția, ci numai să descopere puterile ascunse, care sînt în El

Minunile sînt dictate adeseori de suferința umană În acest sens Iisus citează două miracole din Vechiul Testament (Luca 4, 25—27), ambele amintite în III Regi (17, 8—16) Ilie, care a cerut ospitalitate unei văduve păgîne din Sarepta în Sidon, săvîrșește o minune în timpul foametei, iar Neeman, conducător de oști din Siria, se prezintă la Elisei, succesorul lui Ilie, ca acesta să-l vindece de lepră

Iisus vindecă și de la distanță dar nu pentru a-Și demonstra forța Întîlnirea cu persoana reală și încrederea acesteia în puterea lui Dumnezeu sînt necesare căci importantă este atitudinea celui care cere mila Sa El însuși a identificat-o pe femeia care L-a atins, căci se dezlegase singură de orice suspiciune și ezitare iar El a vindecat-o (Luca 8, 46) Ceea ce desface blocajul inimii este credința. Vindecarea, ca orice altă minune, este consecința credinței Atunci cînd credința lipsește tămăduirea nu are loc. „Credința ta te-a mîntuit", spune El femeii prostituate, dînd-o ca exemplu tuturor (Luca 7, 50) Dimpotrivă, din cauza necredinței compatrioților Săi, El nu a putut să facă acolo, în Nazaret, nici o minune (Marcu 6, 5).

Iisus calmează orgoliul ucenicilor că pot să facă minuni, cerîndu-le să îndrepte credința nădejdea și dragostea lor spre orizontul împărăției lui Dumnezeu „Nu vă bucurați de aceasta, că duhurile vi se supun, ci vă bucurați că numele voastre sînt scrise în ceruri" (Luca 10, 20).

Minunile lui Isus sînt fapte ale revelației lui Dumnezeu. Aceasta era credința comună împărtășită de poporul iudeu, căreia îi dă expresie fariseul Nicodim: „Rabi, știm că de la Dumnezeu ai venit învățător; că nimeni nu poate face aceste minuni pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el" (Ioan 3, 2). Datorită minunilor, vestea despre Isus s-a întins peste tot (Marcu 1, 28). De aceea, mulți aule au tendința naturală de a răspîndi vestea, de a se angaja în acțiuni misionare. Dar Isus a poruncit ca nimeni să nu vorbească despre minunile Sale (Marcu 5, 43). Poate din cauză că minunile, prin intervenția puterii divine asupra forțelor naturii și ale răului, puteau să diminueze credința, în loc să o întărească și să o transforme în adorare. Or, numai credința poate să întrețină speranța trainică. Ucenicii martori ai potolirii miraculoase a furtunii pe mare, erau cuprinși de teamă. „Isus le-a zis lor: pentru ce sînteți așa de fricoși? Cum de nu aveți credință?" (Marcu 4, 40). Sau, poate, pentru că El, Căruia totul I se supune sub picioare, fiind „mai presus decît toată începătoria și stăpînia și puterea și domnia și decît tot numele ce se numește, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor" (Efes. 1, 21), preferă să spere sensul misiunii Sale. „Urmează Mi" (Marcu 2, 14), adică vino și vezi pe Dumnezeu însuși care Se arată în minunile Mele. Credința, mai prețioasă decît aurul trecut prin foc, trebuie să fie mereu păstrată și consolidată „ca să fie găsită spre laudă și spre slavă și spre cinste", la arătarea lui Hristos (I Petru 1, 7).

Calea credinței este calea inimii, a urmării lui Hristos în intimitate cu El. Dar și o judecată dreaptă făcută cu facultățile naturale, bazată pe bunul simț, poate conduce la Dumnezeu. „Se cuvine oare, în ziua Sabatului, a face binele sau a face răul, a mîntui un suflet sau a-l pierde? Dar ei tăceau" (Marcu 3, 4).

Tot aici trebuie spus că mesajul Său nu trece ușor, mai ales cînd este vorba de înviere, unul din punctele esențiale ale învățăturii Sale (Marcu 12, 18—27). Este o iluzie faptul că noi am putea anunța Evanghelia de așa manieră, încît actul de credință să devină mai ușor. Isus spune că fidelitatea față de Cuvîntul lui Dumnezeu (Marcu 12, 24—27) este cea mai bună metodă misionară. Această fidelitate este dată de către apostoli, ca legămînt, tuturor celor ce vor răspîndi cuvîntul Evangheliei: „Drept învățînd cuvîntul adevărului" (II Tim. 2, 15).

Actele prin care Isus Se angajează să lucreze sînt multiple: de la înmulțirea pîinilor — anticiparea Cuminecăturii — pînă la vindecarea prin ungerea organelor de simț și punerea mîinilor peste cei bolnavi. „Și I-au adus un surd, care era și gîngav, și L-au rugat ca să-Și pună mîna peste el. Și luîndu-l din mulțime, la o parte, Și-a pus degetele în urechile lui, și scuipînd, S-a atins de limba lui. Isus Și-a ridicat ochii la cer și a suspinat, zicînd: Effata! ceea ce înseamnă: Deschide-te! Și urechile lui s-au deschis, iar legătura limbii lui îndată s-a dezlegat și vorbea bine" (Marcu 7, 32—35).

În această descriere avem toate elementele care compun ceea ce Biserica va numi *Taină* sau *Sacrament*, „semn" despre care există certitudinea că Dumnezeu Se angajează să lucreze în mod eficace prin intermediul oamenilor și al unui ritual[5].

Scoaterea demonilor

Un aspect important al misiunii lui Iisus este confruntarea Sa cu puterile răului, confruntare pe care populația din acel timp nu o înțelegea. Iisus arată că El a venit să intre „în casa celui tare" (Marcu 3, 27) să lege pe omul puternic: „acum stăpînul acestei lumi va fi aruncat afară" (Ioan 12, 31). Văzînd minunile săvîrșite de Iisus, scribii Îl acuzau că El alungă demonii cu Beelzebul, domnul demonilor. „Cum poate satana să alunge pe satana?", întreabă Iisus. „Căci dacă satana s-a sculat împotriva lui însuși și s-a dezbinat, nu mai poate să dăinuiască, ci are sfîrșit" (Marcu 3, 26). Pentru Iisus păcatul împotriva Duhului Sfînt, care nu are iertare, este acela de a-L huli că lucrează cu puterea demonilor (Marcu 3, 28—30).

Evangheliile ne prezintă (de pildă, în vindecarea demonizatului din regiunea Gherghesenilor — Luca 8, 26—39 sau a celui din regiunea Gadarenilor — Marcu 5, 1—20) nu numai ce pot să facă puterile răului din om, ci și ceea ce Dumnezeu poate să facă din puterea răului. Numele diavolului este „legiune" (Luca 8, 30, Marcu 5, 9, 15), „cohortă", deoarece este vorba de o concentrare de multiple forțe rele, pentru ca, astfel, violența răului să devină insuportabilă. Omul posedat de rău este dezordonat, turmentat, fără voința proprie, legat din toate părțile. O altă ființă trăiește în el, toate posibilitățile de exprimare și de comunicare îi sînt luate, el este dominat de o tăcere satanică.

Sub presiunea satanei omul recurge la Iisus, Care nu acceptă ca acesta să fie manevrat de diavol precum o mașină. Dumnezeu nu este nepăsător, indiferent la suferință. Misiunea Sa este aceea de a vindeca, de a-l lega și prăda pe cel rău, de a reda omului sănătatea. Căci El venise să judece, ci să mîntuiască (să tămăduiască) nu pe cei drepți, ci pe cei păcătoși (Matei 9, 13). El face aceasta ca fiind stăpînul tuturor elementelor: „Ieși duh necurat din omul acesta" (Marcu 5, 8). Demonii se simt, la rîndul lor, turmentați, fiind aruncați și înecați în apă, împreună cu o turmă de două mii de porci (Marcu 5, 13). În fața acestui spectacol, cei prezenți sînt cuprinși de panică, de aceea Îi cer lui Iisus să plece din ținutul lor.

Iisus pleacă, într-adevăr, deoarece acolo nu găsise credință. Iar El îngăduie neascultarea, dar nu necredința. În schimb, cel vindecat devine cel trimis, trimis să vorbească tuturor despre experiența sa cu Dumnezeu: „Întoarce-te în casa ta și spune cît bine ți-a făcut ție Dumnezeu. Și a plecat vestind în toată cetatea cîte i făcuse Iisus" (Luca 8, 39).

Evanghelistul Matei notează că autoritatea lui Iisus asupra demonilor lucrează în orice loc și timp, chiar și într-un teritoriu păgîn, precum Gadara, unde este întîmpinat de doi demonizați pe care El i-a vindecat: „Ai venit aici ca să ne chinuiești înainte de vreme" (Matei 8, 29). Incidentul ne descoperă că există dimensiuni ascunse ale luptei creștinului: ascunse astăzi, dar care vor fi făcute cunoscute pînă la urmă. El lărgește viziunea noastră despre misiunea Bisericii. În rugăciunile de la *Aghiasma Mare* se arată că Dumnezeu n-a răbdat, din cauza milei Sale, ca să vadă omul tiranizat și legat de diavol. Iisus, prin intrarea Sa în Iordan, sfințește apele și zdrobește căpeteniile demonilor care se cuibăriseră acolo.

Pentru Iisus condiția esențială de a fi om o dă eliberarea de puterea păcatului. Demonii alungați înseamnă înfrîngerea păcatului, eliberarea de necurăție. Alungarea demonilor în turma de porci (porcul este un animal necurat pentru iudei) arată anume că vindecarea oricărui om, mai ales a unuia care în cele din urmă devine evanghelizator, este mai de preț decît orice posesiune materială.

Nimeni nu are însă drept de proprietate asupra puterii primite. De aici, sensul rugăciunii, de care depinde eficacitatea oricărui act. Rugăciunile, ca și postul, sînt practici biblice de mare importanță. În Vechiul Testament se cunoaște rugăciunea reginei Ester amenințată de exterminare (Ester 14, 1—14). Sau cea a lui David, rugăciune publică în care dă pe față întreaga sa viață (II Regi 7, 18—29). În Noul Testament, viața credinciosului e ritmată de rugăciune. Cereți..., căutați..., bateți... (Matei 7, 7—12).

Dar nu obiectul cererii este important, ci raportul între cel ce se roagă și Dumnezeu. Numai unirea cu Dumnezeu îl face să participe la puterea rugăciunii. Dacă această unire există, devin posibile miracolele. Eficacitatea ei depinde de atașamentul nostru față de Dumnezeu. Există o coordonare intimă între rugăciune și acțiune: „Acest neam de demoni cu nimic nu poate ieși, decît cu rugăciune și cu post" (Marcu 9, 28—29), le răspunde Iisus ucenicilor Săi care se mirau de faptul că ei n-au putut să alunge demonul din copilul ce li se prezentase, cu toate că, în alte cazuri, reușiseră. Postul nu înseamnă doar privare de mîncare, ci asumarea unei stări eliberatoare de tot ceea ce ține sufletul în sclavie. Postul este un sacrificiu, a oferi ceva într-un spirit nou, nu obligatoriu. Aceasta nu înseamnă slăbiciunea sufletului, ci înălțarea și înnoirea lui, căci la vin nou se cer vase noi (Marcu 2, 18—22). Sfîntul Duh ne dă vinul nou pentru a deveni ființe noi.

Iubirea

Un cărturar evreu, voind să afle dacă Iisus cunoaște esența Scripturilor lui Moise, Îl întreabă: „Care este cea dintîi dintre porunci?"

„Iisus i-a răspuns că întîia este: Ascultă Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn. Și: Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta. Aceasta este cea dintîi poruncă. Iar a doua e aceasta: Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. Mai mare decît acestea nu este altă poruncă. Și I-a zis cărturarul: Bine, Învățătorule. Adevărat ai zis că unul este Dumnezeu și nu este altul afară de El. Și a-L iubi pe El din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul și din toată puterea și a iubi pe aproape tău ca pe tine însuți este mai mult decît toate arderile de tot și decît toate jertfele. Iar Iisus, văzîndu-l că a răspuns cu înțelepciune, i-a zis: Nu ești departe de împărăția lui Dumnezeu. Și nimeni nu mai îndrăznea să-L mai întrebe" (Marcu 12, 29—34).

Într-adevăr, Iisus confirmă aici Vechiul Testament în tot ce acesta are mai important. Dar El adaugă o poruncă nouă care duce la desăvârșirea după chipul lui Dumnezeu.

„Să nu dușmănești pe fratele tău în inima ta, dar să mustri pe aproapele tău, ca să nu porți păcatul lui. Să nu-ți răzbuni cu mâna ta și să n-ai ură asupra fiilor poporului tău, ci să iubești pe aproapele tău, ca pe tine însuți. Eu sînt Domnul Dumnezeul vostru" (Lev. 19, 17—18).

„Ați auzit că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Iar Eu vă zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei drepți și peste cei nedrepți. Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și păgînii același lucru? Fiți, dar, voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este" (Matei 5, 43—48).

Mai mult, Iisus face din porunca cea nouă porunca Sa.

„Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții" (Ioan 13, 34—35). „Aceasta este porunca Mea: Să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu. Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca sufletul lui să și-l pună pentru prietenii săi" (Ioan 15, 12—13).

În această poruncă se întîlnesc dragostea naturală și cea divină, de aceea evanghelistul Ioan denumește dragostea „poruncă veche și nouă" (I Ioan 2, 7—8).

Dragostea divină vine la noi în mod divin, în persoana Fiului lui Dumnezeu, al Cărui nume este Iubire. Căci „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său cel Unul născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem" (I Ioan 4, 9—10). Iar aceasta nu este numai afirmație apostolului Ioan, ci însăși porunca pe care Dumnezeu Tatăl o rostește în momentul botezului Domnului: În Iisus Dumnezeu a pus întreaga Sa iubire (Marcu 1, 11; Matei 17, 5).

Astfel, creștinii sînt înțiați să mărturisească nu numai că Tatăl L-a trimis pe Fiul Mîntuitor al lumii (I Ioan 4, 14), nu numai că Fiul S-a întrupat și S-a jertfit pentru păcatele noastre, ci că în El Dumnezeu a concentrat întreaga Sa iubire. Bogăția covîrșitoare a harului și iubirii ce a avut către noi sînt acumulate în Hristos Iisus (Efes. 2, 7). Dumnezeu a vrut ca toată „plinătatea" să locuiască în El. „În El locuiește trupește toată plinătatea dumnezeirii" (Col. 2, 9).

Dragostea este realitatea lui Dumnezeu de care este pătrunsă întreaga Evanghelie, toată misiunea și slujirea lui Iisus. „Pentru multa Sa iubire cu care ne-a iubit" (Efes. 2, 4) Dumnezeu pe noi, care eram morți prin păcatele noastre, ne-a făcut vii împreună cu Hristos (Efes. 2, 6—7).

Dragostea lui Hristos ne ține vii pentru că dacă Cel ce a murit pentru noi este viu, atunci toți au murit și sînt vii — nu în capacitatea lor proprie, ci în virtutea Celui care a murit și înviat pentru noi (II Cor 5 14)

Dragostea dă identitatea creștinului, creează ambianța divină în care acesta își duce viața.

„De aș grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător Și de-aș avea darul proorociei și tainele toate le-aș cunoaște și orice știință, și de aș avea atita credință încît să mut și munții, iar dragoste nu am nimic nu sînt. Și de aș împărți toată avuția mea și de aș da trupul meu ca să fiu ars iar dragoste nu am, nimic nu mi folosește Dragostea îndelung rabdă dragostea este binevoitoare dragostea nu pizmuiește nu se laudă nu se trufește Dragostea nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, nu se aprinde de mînie nu gîndește răul Nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr Toate le suferă, toate le crede, toate le nădăjduiește, toate le rabdă Dragostea nu cade niciodată Cît despre proorocii — se vor desființa darul limbilor va înceta știința se va sfîrși Pentru că în parte cunoaștem și în parte proorocim Dar cînd va veni ceea ce e desăvîrșit atunci ceea ce este în parte se va desființa Cînd eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil, judecam ca un copil, dar cînd m-am făcut bărbat am lepădat cele ale copilului Căci vedem acum ca prin oglindă, în ghicitură iar atunci față către față, acum cunosc în parte dar atunci voi cunoaște pe deplin precum am fost cunoscut și eu. Și acum rămîn acestea trei credința, nădejdea, dragostea Iar mai mare dintre acestea este dragostea (I Cor 13, 1—13)

Înainte de plecarea din Galileea, Iisus se afla în fața unei mulțimi înfometate comparată cu o turmă fără păstor (Iez 34 4—5 11—16) Neputînd-o lăsa să moară de inaniție, a înmulțit pîinea, pentru a arăta că El este Bunul Păstor (Matei 18 12—14 Luca 15, 4—7) El înmulțise deja vinul, la îndemnul mamei Sale la nunta din Cana, nordul Nazaretului (Ioan 2, 1—11), schimbarea apei în vin fiind un semn dat apostolilor că El e vinul nou, simbolul bucuriei

După aceasta Iisus a ținut o cuvîntare despre „pîinea venită din cer", făcînd astfel legătura între înmulțirea pîinilor și Euharistie

Văzîndu-L că face minuni, mulțimea este înclinată să-L proclame rege dar Iisus fuge (Ioan 6, 15) El face orice ca să fie înțeles de contemporanii Săi (Matei 11 16—17), dar constată că aceștia sînt orbi și nu pot să citească „semnele timpului" Iudeii nu văd au ochii bolnavi (Luca 11 35 Ioan 12 35) Ucenicii lui Iisus însă trebuie să vadă evenimentele (Luca 12, 56) așa cum vulturii văd prada și se adună în jurul acesteia (Matei 24, 28 Iov 34, 29—30)

Umblînd pe colinele și drumurile din Galileea, Iisus întîlnește o mulțime de oameni aparținînd diferitelor categorii sociale Față de această mulțime amestecată își exprimă compasiunea. „Milă Mi-e de mulțime" (Matei 15, 32) Cum venise să vindece oameni și să trateze situații reale, El săvîrșește numeroase vindecări (Matei 15, 29—30) Mizeria, suferința, boala nu sînt deci o formă de con-

durnnare. Dumnezeu, deşi lumea aceasta este rea, intervine şi scoate oamenii din suferinţă.

Or, pentru iudei, un asemenea Dumnezeu generos şi iertător era de neconceput. Printre contemporani circula o imagine falsă despre Dumnezeu, stăpîn care răsplăteşte şi ajută numai pe cei ce nu calcă porunca (Luca 15, 29—30), părinte aspru care nu se veseleşte cu fiul care şi-a risipit averea. Isus prezintă însă o altă faţă a lui Dumnezeu.

Dumnezeu nu este un tiran, de aceea nu pretinde nimic. Toţi au dreptul să zică „Tatăl nostru". Împărăţia lui Dumnezeu este un dar, deci nu e vorba de a practica Legea, ci de a primi darul lui Dumnezeu. Toate acestea izvorăsc din bunătatea lui Dumnezeu, Isus însuşi fiind numit adesea bun, rabi bun (Marcu 10, 17—18). Nimeni nu se compară cu Dumnezeu, căci numai El este bun (Marcu 10, 18). Nimeni nu poate să dea înapoi lui Dumnezeu ceea ce Îi datorează. Nici practica cultului, nici împlinerea poruncilor nu mai contează, ci urmarea lui Isus (Marcu 10, 21; Matei 19, 21—22), după exemplul copiilor. Trebuie să devenim copii ca să primim acest dar al împărăţiei. Sau să fim „născuţi din nou", fapt pe care Nicodim nu îl înţelege (Ioan 3, 3—4).

„Voi sînteţi..."

Isus a propovăduit iubirea de sine, deoarece nu există ceva mai de preţ pe lume decît sufletul. „Ce va da omul în schimb pentru sufletul său?" (Matei 16, 26; Marcu 8, 36). În parabola celor zece fecioare, Isus arată că fiecare suflet personal are o candelă, fiecare se luminează cu propria lui lumină. Cel ce crede nu numai că primeşte şi posedă propria lui lumină din credinţa sa supranaturală, ci la rîndul lui, devine dătător de lumină şi purtător de har.

Isus dă o mare atenţie puterii transformatoare a Evangheliei, care schimbă pe cei ce cred în *sarea pămîntului* — simbolul înţelepciunii, în *lumina lumii* — simbolul revelaţiei divine, în *aluatul* care preface toată frămîntătura (1 Cor. 5, 6) — simbolul înnoirii. Ce poate fi mai nobil decît aceste atribute pe care Isus le atribuie discipolilor Săi: „Voi sînteţi lumina lumii, nu poate o cetate aşezată pe vîrf de munte să se ascundă" (Matei 5, 14), „Voi sînteţi sarea pămîntului" (Matei 5, 13), „Bună este sarea, dar dacă sarea îşi va pierde puterea de a săra, cu ce o veţi drege?" (Marcu 9, 50), „Voi sînteţi prietenii Mei, dacă faceţi ceea ce vă poruncesc" (Ioan 15, 14).

În toate descrierile şi naraţiunile din Evanghelii, persoanele ocupă un loc central. Evangheliştii nu insistă asupra comunităţilor organizate sau a poporului în general, ci asupra persoanelor care compun acest popor: „Privind pe cei ce şedeau în jurul Lui" (Marcu 3, 34). Persoana, cu experienţa ei particulară, devine actorul principal, aşa cum se vede, de pildă, în chemarea apostolilor, care are un caracter personal, intim, de şcoală spirituală: trecînd pe lîngă biroul de vamă, Isus l-a văzut pe Matei (alias Levi) şi l-a chemat să-I devină discipol.

Mulțimea era dornică să-L vadă. Mulți bolnavi năvăleau ca să se atingă de El, El însuși căutînd să evite îmbulzeala mulțimii (Marcu 3, 8—10). Unii n-aveau răbdarea și timpul pentru a stabili un contact personal, aprofundat cu El. Credeau însă în prelungirea sau extinderea efectelor credinței, rugîndu-L să le îngăduie să se atingă măcar de „poala hainei Sale" (Marcu 5, 27—28; 6, 56). În această privință, păgînii constituiau un model pentru cei din neamul Său. „Da, Doamne, dar și cîinii mănîncă fărîmiturile copiilor, sub masă", spune femeia păgînă din Fenicia Siriei (Marcu 7, 28). Intervenția ei are rolul de a lărgi împărăția Sa și a o unifica.

Iisus contează pe efortul fiecăruia de a veni către El. De la cel care nu are rîvnă și inițiativă și ceea ce are i se va lua (pilda talanților — Matei 25, 14—29). El a ajutat numai pe cei care au acceptat ca Dumnezeu să-i ajute: „Cred, Doamne! Ajută necredinței mele!"

> „Și chemînd la Sine mulțimea împreună cu ucenicii Săi, le-a zis: Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie. Căci cine va voi să-și scape sufletul îl va pierde, iar cine va pierde sufletul pentru Mine și pentru Evanghelie, acela îl va scăpa. Căci ce folosește omului să cîștige lumea întreagă, dacă își va pierde sufletul?" (Marcu 8, 34—36)

Acesta este planul lui Iisus, pe care-l face public, de a construi noul popor al lui Dumnezeu în jurul persoanei și cuvîntului Său, prin contrast cu planul pe care l-au făcut fiii oamenilor să zidească cetate și turn pînă la Dumnezeu, dar fără Dumnezeu. Cetatea lor a fost numită Babel, căci acolo a încurcat Domnul limbile întregului pămînt (Fac. 11, 1—9). Acum, Iisus vrea să construiască cetatea cu puterea cuvîntului Său, adunînd în jurul Său o comunitate de ucenici cărora le încredințează Evanghelia Sa. El este Noul Moise care conduce noul popor al lui Dumnezeu.

7. „Iată omul!"

Pilat, după ce-L întreabă pe Isus „Ce este adevărul" (Ioan 18, 30), Îl prezintă mulțimii spunînd „Iată Omul!" (Ioan 19, 5). A trecut Pilat dincolo de umanismul legalist spunînd „Eu nu găsesc in El nici o vină" (Ioan 18, 38)? Pilat și a dat seama, totuși, că Isus Se simțea pe deplin angajat în existența umană de vreme ce acceptase de bună voie să fie expus în fața autorităților religioase și politice. Isus a lăsat a se înțelege că problema capitală în Patimile Sale este restaurarea omului în drepturile sale de Fiu al lui Dumnezeu. În acest proces, El este Omul-cheie, după logica apostolului Pavel: după cum printr-un singur om a intrat păcatul în lume, tot așa, printr-un Om-Iisus Hristos, lumea a fost binecuvîntată cu harul lui Dumnezeu (Rom. 5, 12—15).

În ce fel Isus este Omul? În ce constă semnificația originală a persoanei Sale? Aceste întrebări apar în mintea contemporanilor Săi ori de cîte ori Isus învăța ceva nou, oriunde aducea și făcea ceva nou. Viața personală și publică a lui Isus are identitatea ei pe care evangheliștii n-au redat-o decît în mod parțial. Ei au sublimat cît au putut însă calitatea excepțională a vieții lui Isus.

La un moment dat Isus spune: „Învățați de la Mine, căci Eu sînt blînd și smerit cu inima" (Matei 11, 29). De unde vine forța exemplului Său? Din ascultarea față de Tatăl, din comuniunea intimă cu Părintele Său și cu Duhul Sfînt pe Care Îl va trimite de la Tatăl (Ioan 15, 26). Viața Sa are o rădăcină divină în această comuniune (Luca 10, 21).

Într-adevăr, Isus Îl numește pe Tatăl Său *avva* (cuvînt ebraic tradus în limba greacă prin *pater*) care arată intimitatea unică cu Dumnezeu. Cu conștiința acestei comuniuni intime, El va spune: „Toate Mi-au fost date de către Tatăl Meu și nimeni nu cunoaște cine este Fiul decît numai Tatăl și cine este Tatăl decît numai Fiul, și căruia voiește Fiul să-i descopere" (Luca 10, 22). Această conștiință manifestată la vîrsta de doisprezece ani va domina întreaga Lui viață (Luca 2, 42). Isus crește și Se dezvoltă în comuniunea și ascultarea față de Tatăl experimentată în cîteva momente extraordinare: la botez, la transfigurare, la înviere

Iisus recunoaşte, înainte de orice, că ceea ce ştie vine din revelaţia lui Dumnezeu („Toate Mi au fost revelate de către Tatăl Meu") El nu este un gnostic sau mistic, pretinzînd că are viziuni şi intuiţii ale lui Dumnezeu. În viaţa Sa există momente care lasă impresia de neclaritate şi de dublu, de pildă în conflictul Lui cu moartea Dar El are totdeauna autoritatea învăţăturii puterea discernămîntului şi judecăţii datorită ascultării şi comuniunii Sale cu Tatăl El este Învăţător, învăţînd de la Tatăl (Matei 23, 8—10)

Apoi, deşi este fidel Tatălui şi are autoritatea Sa din filiaţia cu Dumnezeu, Iisus este liber Libertatea Lui, ca şi umanitatea, se manifestă ori de cîte ori îi întîlneşte pe semenii Săi El are o comportare unică, teandrică Filiaţia şi divinitatea nu-i distrug libertatea şi umanitatea Iisus Îşi controlează viaţa, nu este un posedat sau un exaltat El are autoritate atît asupra Sa cît şi asupra altora „Spre judecată am venit în lumea aceasta" (Ioan 9 39)

În raport cu morala Vechiului Testament, morala lui Iisus este nouă, deoarece pune în centrul ei *sfinţenia* (gr *agiótes* stare de puritate sufletească şi trupească), facultatea de a sta în faţa lui Dumnezeu ca un copil al Său Nu Legea, ci Însuşi Tatăl ceresc este modelul şi ţinta sfinţeniei (Matei 5 48) Profeţii au interpretat Legea, dar Iisus este Cuvîntul lui Dumnezeu în persoană. „Eu sînt Calea, Adevărul şi Viaţa" (Ioan 14, 6), declara Iisus „Eu sînt", zice în altă parte (Ioan 4, 26), cu înţelesul că El are autoritatea lui Dumnezeu şi deci e demn de credinţă. La început a fost Cuvîntul, Cuvîntul-persoană care a precedat cuvîntul Evangheliei Evanghelia nu exprimă deci un cod de prescripţii, ci însăşi viaţa lui Iisus ca persoană Care este Dumnezeu făcut om şi revelat. Lucrarea lui Dumnezeu în creştini este aceea de a crede în Cel pe care El L-a trimis (Ioan 6, 29)

Sfinţenia are aspect profund religios Legea Veche are dreptate, dar nu în faţa lui Dumnezeu (Ioan 8, 5—8) ea trebuie să fie reinterpretată, spiritul ei trebuie schimbat Accentul nu mai cade pe actul exterior, ci pe relaţia intimă cu Dumnezeu, Care este şi vede în ascuns (Matei 6, 4, 6 18), Care-i răsplăteşte pe cei ce nu fac pe placul oamenilor

Parte din morala lui Iisus este afirmaţia că nimeni nu este exclus de la iubirea lui Dumnezeu Dumnezeu este ca un soare care străluceşte peste toţi, răi şi buni. Cei ce sînt striviţi de societate sînt prietenii lui Iisus El vorbeşte cu femeia eretică din Samaria, îi dezleagă pe suferinzi şi păcătoşi din strîmtorările Legii pe care nu o puteau practica Eliberat din ciclul Legii, credinciosul intră în modul iubirii al sfinţeniei, care include iubirea duşmanului Această iubire nu este o poruncă imposibilă şi o virtute nerealizabilă, deoarece Iisus Însuşi o practică. „Aşa cum Eu v-am iubit pe voi, tot aşa să vă iubiţi unul pe altul" (Ioan 13, 34) Sfinţenia se cunoaşte prin iubirea aproapelui Ucenicilor care Îl întreabă „Ce să facem?" (Ioan 6, 28 Marcu 10 17), le răspunde „Orice pom bun face roade bune, iar pomul rău face roade rele De aceea după roadele lor îi veţi cunoaşte" (Matei 7 17—20)

Iudeii L-au criticat însă pe Iisus pentru tot ce făcea. L-au acuzat că bea cu vameşii (Matei 11, 18—19), fiind astfel pasibil de moarte în afara cetăţii (Deut

11, 18, 19—21); L-au crezut orator și taumaturg (Marcu 6, 14). L-au imaginat profet, dar n-au vrut să creadă cu toții un preț că este Mesia. Unii din contemporanii Săi nu puteau vedea în El decît aceasta și nimic mai mult, din cauză că nu-și schimbaseră și inima.

Iată cîteva din principiile și practicile Sale spirituale.

— *Să iubești.* „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău... Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Matei 22, 37—39). Aceasta este cea mai importantă poruncă evanghelică. Isus nu numai că a predicat, dar a pus în tot ce a făcut o dragoste adîncă, o atitudine de mare compasiune și de respect față de om. Legislația lui Moise era foarte dezvoltată în timpul Său, iar juriștii aveau răspunsuri gata pregătite pentru orice întrebare. Isus privește Legea din punctul de vedere al dragostei și o rezumă la dragoste, deoarece Dumnezeu însuși este iubire. Această poruncă nu este motivată de considerații sentimentale sau juridice. Dragostea se bazează pe dăruirea de sine, pe dorința de a elibera aproapele din robia păcatului. Criteriul moralei creștine este stabilit în funcție de această eliberare — aceeași iubire pentru aproapele, ca pentru noi înșine. La aceasta se rezumă Legea și proorocii (Matei 7, 12). Pavel va spune că cel ce iubește a împlinit Legea. „Dragostea este împlinirea Legii" (Rom. 13, 10). Dragostea reprezintă inima și sufletul vieții creștine. Dragostea este Legea creștină.

— *Fiți desăvîrșiți.* Înălțimea spirituală la care ne cheamă Isus e arătată în îndemnul Său, „Fiți dar voi desăvîrșiți precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este" (Matei 5, 48). De pe această culme a desăvîrșirii înțelegerea este completă. Din această perspectivă sînt judecate suferința, umilința, toate eforturile ascezei. Pe această culme sînt chemați „cei doi martori" ai lui Isus, după experiența Crucii. „Suiți-vă aici! Și s-au suit la cer, în nor, și au privit la ei dușmanii lor" (Apoc. 11, 12).

Calea desăvîrșirii începe cu această deschidere față de Cuvîntul lui Dumnezeu. Maria asculta Cuvîntul lui Dumnezeu la picioarele lui Isus (Luca 10, 39—42). Isus a arătat că aceasta este calea de a-L descoperi pe Dumnezeu și de a-L cunoaște, cale presărată însă cu multe obstacole. Istoria, lumea de aici, societatea, fiecare are consistența ei, nu este o simplă iluzie. Pusă în raport cu împărăția lui Dumnezeu, lumea are autonomia ei („Dați Cezarului..."). Dar aceasta nu înseamnă că ea este independentă sau indiferentă. Istoria ruptă de credință este ca o stea călătoare. Viața de aici se explică numai în raport cu rădăcina ei divină, deși își păstrează autonomia.

— *Cineva din mulțime.* „Cineva din mulțime I-a zis..." (Luca 12, 13). Isus a întîlnit mulțimile în diverse situații. Dar El a stat de vorbă cu fiecare în parte, în mod personal. S-a adresat rînd pe rînd ucenicilor, prietenilor, străinilor. Fiecare persoană merită deci atenție, căci este chemată să devină liberă și responsabilă.

Nimic nu e uitat sau disprețuit în fața lui Dumnezeu. El este apărătorul celui ce va mărturisi pentru El. El promite prezența Duhului Sfînt asupra celor ce sînt angajați în mărturisirea adevărului (Luca 12, 11—12). Din cauză că sub acțiunea

Duhului Sfînt se dezvoltă persoana, păcatul împotriva Duhului nu se va ierta (Luca 12, 10). Cel ce se opune acțiunii Duhului Sfînt este cel ce refuză să recunoască păcatul și, în acest caz, iertarea nu are sens.

— *Iată, Eu stau la ușă și bat.* Inima Evangheliei lui Iisus stă în această frază: „Iată, Eu stau la ușă și bat; dacă cineva va auzi glasul Meu și va deschide ușa, Eu voi intra la el și voi cina cu el, și el cu Mine" (Apoc. 3, 20).

Viața creștină nu este altceva decît un răspuns la dragostea dăruită de Iisus, răspuns care vine în intimitatea fiecăruia. Același mesaj l-a adresat Iisus mulțimilor spunînd *Fericirile.* Fiecare este vizitat de către Dumnezeu în propria lui casă, pentru a înflăcăra deschiderea reciprocă și spiritul de comuniune cu El. Această invitație poate să rămînă fără răspuns. El i-a invitat la ospățul de nuntă, „dar ei n-au voit să vină", a insistat: „Veniți la nuntă", dar ei n-au ținut seama și au refuzat (Matei 22, 3—5).

— *Eu sînt Păstorul cel Bun.* Încă din timpul vieții Sale, Iisus este cunoscut ca trimisul lui Dumnezeu, Care, la sfîrșitul lumii, va restabili dreptatea lui Dumnezeu și va separa pe cei buni de cei răi: „El are lopata în mînă și va curăți aria Sa și va aduna grîul în jitniță, iar pleava o va arde cu foc nestins" (Matei 3, 12). Aceasta o va face la a doua venire, atunci cînd va judeca vii și morții. A judeca nu înseamnă însă a condamna. La judecată Iisus se comportă nu numai ca judecător, ci și ca păstor. El este Bunul Păstor (Ioan 10, 1—16) Care vine să adune oile rupte (Matei 9, 36; 15, 24) pentru a le păzi, a le hrăni și conduce la mîntuire (Apoc. 7, 17; Evrei 13, 20). El vrea ca nici una din ele să nu piară.

Dușmanul lui Iisus este satana (Matei 4, 10), care poate domina și tiraniza omul, dar nu-l poate ucide. Lupta cu Satana a început o dată cu lupta contra suferinței și bolilor. În cele din urmă satana va fi învins și aruncat în foc pe veci (Luca 10, 18).

8. Convertirea

„Mama Mea și frații Mei sînt aceștia care ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și îl îndeplinesc" (Luca 8, 21). „Fericiți cei ce ascultă cuvîntul lui Dumnezeu și îl păzesc" (Luca 11, 28). Iisus Hristos evidențiază această *fericire* după alungarea demonului mut, anume pentru a risipi ideea că mîntuirea ar consta în obținerea unei puteri miraculoase care ar face credința în cuvîntul lui Dumnezeu și convertirea personală inutile sau secundare.

Toți sînt invitați să-L urmeze, mulțimea împreună cu ucenicii: „Și zicea către ei: Cel care voiește să vină după Mine, să renunțe la el însuși, să-și ia crucea și să-Mi urmeze" (Luca 9, 23; Marcu 8, 34). Renunțarea este cel dintîi pas spre convertire.

„Iată, noi am lăsat toate și Ți-am urmat", spune apostolul Petru. Căci celor care și-au lăsat „casă, sau frați, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copii, sau țarine" pentru Iisus și Evanghelia Sa, li se va da însutit, „iar în veacul ce va să vină, viață veșnică" (Marcu 10, 28—30).

„Ce să fac ca să moștenesc viața veșnică?" (Marcu 10, 17), întreba un tînăr bogat care, respectînd toate poruncile, se pretindea virtuos. Iisus îi răspunde: „Un lucru îți mai lipsește. Mergi, vinde tot ce ai, dă săracilor, și vei avea comoară în cer; și apoi, luînd crucea, vino și urmează Mie" (Marcu 10, 21).

„Cît de greu vor intra cei bogați în împărăția lui Dumnezeu. Iar ucenicii erau uimiți de cuvintele Lui. Dar Iisus, răspunzînd iarăși, le-a zis: Fiilor, cît de greu este celor ce se încred în bogății să intre în împărăția lui Dumnezeu! Mai lesne este cămilei să treacă prin urechile acului, decît bogatului să intre în împărăția lui Dumnezeu. Iar ei, mai mult uimindu-se, ziceau unii către alții: Și cine poate să se mîntuiască? Iisus, privind la ei, le-a zis: La oameni lucrul e cu neputință, dar nu la Dumnezeu. Căci la Dumnezeu toate sînt cu putință" (Marcu 10, 23—27).

Aceasta arată limitele și insuficiența Legii. Desigur, mulți păgîni „temători de Dumnezeu" (Luca 2, 25; Fapte 16, 14) au aderat la Legea iudaică și la morala

lui Israel. Iisus nu-i condamnă pe cei ce sînt „virtuoşi", iudei sau păgîni potrivit Legii: Zaheu, femeia care a uns picioarele lui Iisus la Simon fariseul, tînărul bogat (Marcu 10, 17—27). Acestora Iisus le spune: „Nu eşti departe de împărăţia lui Dumnezeu" (Marcu 12, 34), dar mai este nevoie de ceva, anume de a iubi pe Dumnezeu şi aproapele. Legea poate face „virtuoşi", dar transformă ea, oare inima? „N-aveţi în voi dragostea de Dumnezeu" (Ioan 5, 42), le spune Iisus iudeilor prigonitori. În plus, mai e nevoie de a da „laudă, mărire şi cinste lui Dumnezeu" (I Petru 1, 7).

Una din dificultăţile convertirii este aceea de a alege între poarta cea largă şi poarta cea strîmtă:

> „Intraţi prin poarta cea strîmtă, că largă este poarta şi lată este calea care duce la pieire şi mulţi sînt cei care o află. Şi strîmtă este poarta şi îngustă este calea care duce la viaţă şi puţini sînt cei care o află" (Matei 7, 13—14).

Această alegere îşi are logica ei, logica iubirii:

> „Căci cine va voi să-şi scape sufletul îl va pierde, iar cine-şi va pierde sufletul pentru Mine, acela îl va mîntui. Că ce foloseşte omului dacă va cîştiga lumea toată, iar pe sine se va pierde sau se va păgubi?" (Luca 9, 24—25).

Iisus repetă că începutul începutului este convertirea. Deşi postesc, deşi se roagă, toţi, inclusiv cei „virtuoşi", au nevoie de convertirea inimii care este rădăcina omului. „Inimă curată zideşte întru Mine", se roagă psalmistul (Ps. 50, 11). Convertirea este acţiunea omului sau a lui Dumnezeu? Iisus se plasează totdeauna în planul milei şi al iubirii, nu al justiţiei legaliste. Mîntuirea este un dar al lui Dumnezeu pentru care I se cuvine recunoştinţă şi mulţumire. Dar ea nu se poate realiza fără răspunsul, libertatea şi cooperarea omului. În parabola celor doi fii, tatăl respectă libertatea fiului care pleacă de la casa părintească, de aceea nu poate să-l reţină (Luca 15, 12). Tatăl aşteaptă, se bucură de întoarcerea fiului său plecat, căruia îi redă cu generozitate locul de fiu. Mîntuirea implică prezenţa actuală a lui Iisus şi ascultarea actuală a omului, ca în cazul lui Zaheu din Ierihon (Luca 19, 1—10). Principalul este schimbarea vieţii, a raportului cu Dumnezeu şi a raportului cu aproapele. Zaheu decide să repare nedreptăţile comise: „Iu mătate din averea mea o voi da săracilor, iar dacă am nedreptăţit pe cineva cu ceva, întorc împătrit" (Luca 19, 8).

Cine poate să fie mîntuit? Toţi cei care-L primesc pe Iisus Hristos şi-L urmează. În actul mîntuirii cea mai mare şi cea dintîi poruncă este: Iubeşte pe Dumnezeu, iubeşte pe aproapele ca pe tine însuţi (Matei 22, 36—40; Luca 10, 25—28; Rom. 13, 8—10; Gal. 5, 1—15). Căci ce este imposibil la oameni este cu putinţă la Dumnezeu (Luca 18, 26—27).

Desigur, convertirea este un act complex, dificil. Aceasta se vede, de pildă, în insistenţa lui Iisus asupra schimbării vieţii fără complezenţă, prin împlinirea unor porunci aspre: tăierea mîinilor şi picioarelor, scoaterea ochilor

„Dacă mâna ta te smintește ... dacă piciorul tău te smintește... , și dacă te smintește ochiul tău scoate-l, că mai bine îți este ție cu un singur ochi să intri în împărăția lui Dumnezeu decît, avînd amîndoi ochii, să fii aruncat în gheena focului" (Marcu 9, 43—47)

Astfel Isus pune noi condiții de mîntuire, care înseamnă nu numai a urma Legea, ci a schimba viața („Vinde toate averile — Luca 18, 22) Această transformare este cu putință numai prin credință, precedată de renunțare

„Urmarea" lui Hristos presupune deci o angajare fermă în direcția comuniunii cu Dumnezeu și aproapele și, de aceea, ea implică o alegere liberă și o decizie radicală.

„Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui mamona" (Matei 6 24)

Convertirea e un act liber de aceea El condamnă sistemul fariseilor de a face prozeliți (Matei 23 15) Adevărata convertire adevăratul cult (Rom 12 1—2) este un sacrificiu interior libertatea pentru Împărăție. Oamenii trebuie să devină liberi „ca îngerii în cer"

9. Simțul religios — Credința

Iisus este confruntat cu o religie întemeiată pe acte simbolice de Alianță între Dumnezeu și popor, acestea fiind acte de interpunere între Dumnezeu Care face dreptate pentru a fi respectată Legea Sa, și credincios, care n-are acces la Dumnezeu dacă nu este ales.

Experiența determină poporul lui Israel să caute sprijin în ritualul religios. El cere semne ca să iasă din starea de frică și de disperare. Înainte de trecerea prin Marea Roșie ca pe uscat, poporul ieșit din Egipt sub conducerea lui Moise, fiind urmărit de trupele lui Faraon, strigă: „Ce ai făcut tu cu noi, scoțîndu-ne din Egipt?" El se întreabă dacă nu era mai bine să rămînă în Egipt decît să moară în deșert. Credința este inexistentă. Moise strigă atunci: „Nu vă temeți!", știind că Dumnezeu le va da un semn: miracolul trecerii prin Marea Roșie ca pe uscat (Ieș. 14, 5—18).

Noutatea adusă de Evanghelie constă în faptul că orice este cu putință celui ce crede, căci credința dezleagă inima spre încredere în Dumnezeu. Părăsind prescripțiile și ritualurile care dădeau o asigurare exterioară, cel ce crede se încredințează liber lui Dumnezeu, luînd atitudinea celui ce primește. Iisus vindecă în zi de sabat tocmai pentru a arăta că și El și cel vindecat sînt eliberați de prescripții.

Iisus a cerut întotdeauna credință profundă, încredere desăvîrșită în iubirea lui Dumnezeu, Care este credincios Legămintelor Sale. Credința este pentru Iisus deschiderea sufletului în vederea primirii harului dăruit: „Credința ta te-a mîntuit" (Marcu 10, 52). Primitorul este cel ce crede. Cei cu simț religios realizează că harul lui Dumnezeu nu se dă ca răsplată pentru o muncă prestată, ci ca un răspuns la fidelitate și rugăciune: „Cînd te rogi, intră în casa ta, închide ușa și roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns, și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție" (Matei 6, 6).

Cei cu simț religios își dau seama că Iisus are „puterea de a ierta păcatele pe pămînt" (Marcu 2, 10). „Cine poate să ierte păcatele fără numai unul Dumnezeu!" (Marcu 2, 7). În Vechiul Testament, iertarea păcatelor este posibilă doar ca

declarație (Natan a iertat păcatul lui David) întrucît nimeni nu este fără de păcat și din această stare omul nu se poate izbăvi singur „Botezul pocăinței" practicat de Ioan era numai o curățire simbolică „spre iertarea păcatelor" pe care avea s-o facă Iisus. Iudeii nu înțeleg atitudinea lui Iisus și Îl acuză de hulă cînd exercită puterea divină

Pentru Iisus omul păcătos nu este pierdut. Dar vindecarea depinde de libertatea acestuia, căci el e liber să rămînă în starea de dependență față de păcat sau să iasă din ea. De aceea, iertarea păcatelor este o acțiune teandrică. E vorba de un transfer de energie și viață între două persoane, fără ca acestea să-și schimbe firea „Am simțit o putere care a ieșit din Mine" (Luca 8, 46). Astfel, Iisus arată că iertarea păcatelor este o lucrare proprie Fiului lui Dumnezeu. Iudeii înșiși, după vindecarea unui paralitic la izvorul Vitezda, au înțeles că Iisus se proclamă Fiul lui Dumnezeu și Îl acuză de blasfemie, organizînd condamnarea Sa (Ioan 5, 16). Precaut, Iisus interzice divulgarea minunilor Sale pentru a nu instiga la mișcări populare cu caracter politic.

Iertarea păcatelor este un act de grație și de libertate al lui Dumnezeu. După vindecarea orbului din naștere, Iisus spune că „nici el, nici părinții lui n-au păcătuit" (Ioan 9, 3). Minunea, iertarea păcatelor fac parte din plăcerea lui Dumnezeu de a regăsi omul chipul Său. Este și un act de eliberare „Dacă veți rămîne în cuvîntul Meu sînteți cu adevărat ucenicii Mei și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi (Ioan 8, 31—32). Adevărul este revelația comuniunii cu Hristos, în care fiecare discipol se simte liber, accentul căzînd pe „dacă veți rămîne în cuvîntul Meu". Prin urmare, adevărul nu trebuie căutat sau descoperit prin exegeză, ci exprimat în această comuniune liberă care precede viziunea.

Iisus a ținut să precizeze că mîntuirea pe care El o aduce nu este o lucrare de la distanță. Mîntuirea înseamnă intrarea într-o existență „cerească", ce vine de sus asupra noastră, însă nu ca o realitate exterioară. Iudeii cer ceva exterior, de felul manei dăruite în pustie (Ieș. 16, 9—36). Dar Iisus le promite trupul Său „Eu sînt pîinea vieții" (Ioan 6, 35, 48—58). Căci există un mister al intrării vieții lui Dumnezeu în viața oamenilor pe care Iisus îl sugerează spunînd parabola viței de vie

> „Eu sînt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul. Orice mlădiță care nu aduce roadă întru Mine, El o taie, și orice mlădiță care aduce roadă El o curățește ca mai multă roadă să aducă. Acum voi sînteți curați, pentru cuvîntul pe care vi l-am spus. Rămîneți în Mine și Eu în voi. Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămîne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămîneți în Mine. Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cel ce rămîne în Mine și Eu în el, acesta aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic. Dacă cineva nu rămîne în Mine se aruncă afară ca mlădița și se usucă, și oamenii le adună și le aruncă în foc și ard" (Ioan 15, 1—6)

Noul Testament oferă multe exemple de credință. În timpul lui Iisus, Mesia era așteptat ca un rege victorios din descendența lui David (Ier. 23, 5—6)

Această așteptare se fundează pe promisiunea făcută profeților. Toți cei ce vor crede în această făgăduință vor deveni descendenții lui Avraam. Prin credința în Isus Hristos toate neamurile vor primi binecuvîntarea și înfierea lui Avraam (Gal. 3, 7—14; 4, 4—7). Credința înseamnă aici așteptarea cu încredere și fidelitate a unui viitor promis.

Apostolul Pavel s-a angajat personal în impunerea acestei doctrine (Gal. 3, 7—14). Întrebarea era: din faptele Legii sau din ascultarea credinței vine mîntuirea? Pavel nu-și putea lua riscul de a angaja numele lui Isus în opinii personale. El vrea să verifice „evanghelia" sa. De aceea a mers la Ierusalim să cerceteze pe Petru și „stîlpii Bisericii". Astfel, el poate învăța cu autoritate că „toți sînteți fii ai lui Dumnezeu prin credința în Hristos Isus" (Gal. 3, 26). „Iar dacă a venit credința, nu mai sîntem sub călăuză" (Gal. 3, 25).

Totuși, oamenii continuă să alerge după faptele Legii deoarece acestea le dau o oarecare securitate. Credința presupune responsabilitatea și libertatea de a face dependentă viața de harul lui Dumnezeu. „Atît de fără minte sînteți? După ce ați început în Duh, căutați acum desăvîrșirea în trup?" (Gal. 2, 3).

Pentru evanghelistul Ioan, credința este inseparabilă de *mărturie*, nu numai pentru că discipolul inițiat trebuie să transmită învățătura dascălului său spiritual, ci și pentru că harul credinței este dat și primit anume ca să fie dăruit mai departe altuia.

> „Cine crede în Fiul lui Dumnezeu are această mărturie în el însuși. Cine nu crede lui Dumnezeu L-a făcut mincinos, pentru că n-a crezut în mărturia pe care a mărturisit-o Dumnezeu pentru Fiul Său. Și aceasta este mărturia, că Dumnezeu ne-a dat viață veșnică și această viață este în Fiul Său. Cel ce are pe Fiul are viața, cel ce nu are pe Fiul lui Dumnezeu nu are viața" (I Ioan 5, 10—12).

A-L urma pe Hristos nu înseamnă deci a fi convins de o serie de credințe religioase, ci a transmite altora ceea ce am primit, adică viața lui Dumnezeu, chiar cu riscul propriei vieți. Credința este instrumentul mărturiei, care aparține celui ce crede pînă la o anumită limită, dincolo de aceasta Duhul Sfînt fiind Cel care preia credința mărturisitorului. Cei ce aduc mărturie despre Hristos înaintea oamenilor, aceia sînt cei ce în mod sigur au asistența Duhului Sfînt. „Fiindcă nu voi sînteți cei care vorbiți, ci Duhul Tatălui vostru este care grăiește în voi" (Matei 10, 20). Isus întărește această certitudine: „Oricine va mărturisi pentru Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voi și Eu pentru el înaintea Tatălui Meu" (Matei 10, 32). De aceea, Ștefan, plin de har și putere, făcea minuni și semne mari în popor, iar nimeni nu putea să stea împotriva Duhului cu care vorbea (Fapte 6, 8—10).

10. Schimbarea la față

Una dintre cele mai importante experiențe ale lui Isus este schimbarea la față sau transfigurarea (gr. *metamórphosis*) (Matei 17, 1—9).

În timpul rugăciunii de pe muntele Tabor, Isus S-a schimbat la față, fața Lui strălucind ca soarele și hainele Sale ca lumina (Luca 9, 28—29). Luca scrie că Moise și Ilie vorbeau cu Isus Care a apărut în slavă. Petru, Iacov și Ioan, care-L însoțeau, au văzut *slava* și pe cei doi bărbați stînd lîngă Isus (Luca 9, 30—32). Din norul care i-a umbrit s-a auzit vocea: „Acesta este Fiul Meu cel ales, de El să ascultați" (Luca 9, 34—35). Isus este confirmat deci ca Unul din Treime.

În limbajul biblic slava, mărirea (gr. *dóxa*) este manifestarea vizibilă a divinității lui Isus. El face această experiență a slavei în mai multe rînduri: la naștere, slava Domnului a strălucit „împrejurul lor" (Luca 2, 9); la botez, cerul coboară pe pămînt pentru ca, astfel, toată creația să vadă mîntuirea-slava lui Dumnezeu (Luca 3, 6), iar o voce din cer confirmă că Isus este Mesia, Fiul Omului, Care n-a venit să I se slujească, ci să slujească (Matei 20, 28). El stă în mijlocul lor ca unul care slujește (Luca 22, 27).

Apostolii nu înțeleg că ceea ce se întîmplă marchează începutul revelării și comunării personalității lui Isus. Ca și la botez, El vrea să-i introducă pe cei din jurul Său în misterul existenței divine și în experiența anticipată a împărăției. Apostolii încep să vadă acum pe Fiul lui Dumnezeu în Isus. El nu încetează de a fi om, prin urmare, nimeni nu poate să-L vadă pe Dumnezeu decît prin Fiul Său.

Schimbarea la față este o anticipare a învierii. După înviere, Isus are altă formă: umanitatea Sa plină de focul divin îmbrăcată în Slava mare care îi orbește pe ucenici (Luca 24, 16). Îl face de nerecunoscut, transfigurîndu-I chipul.

Și de această dată, Isus le cere ucenicilor să nu vorbească despre ceea ce au văzut „decît numai cînd Fiul Omului va învia din morți" (Marcu 9, 9). Ei au ținut cuvîntul, întrebîndu-se „ce înseamnă a învia din morți" (Luca 9, 10). „A păstra cuvîntul" înseamnă a medita la Isus în tăcere și ascultare ca maica Sa. „Iar mama Lui păstra în inima ei toate aceste cuvinte" (Luca 2, 51).

II. Istoria Patimilor

Patimile — suferința, răstignirea, moartea — și învierea constituie cele mai importante și cele mai cunoscute momente din viața lui Iisus. Toți evangheliștii descriu amănunțit evenimentele petrecute la Ierusalim (Matei, cap. 26—28; Marcu, cap. 14—16; Luca, cap. 22—23; Ioan, cap. 18—20), în săptămîna care a început o dată cu sosirea Sa pentru a serba ultimul Paște și a culminat cu învierea, aceasta reprezentînd punctul central și final al operei Sale răscumpărătoare.

Iisus a ales Ierusalimul ca să ridice aici al doilea cort, cortul mărturiei înfipt de Dumnezeu, nu de om (Evrei 8, 2). De altfel, polemica în jurul identității lui Iisus se conturează cel mai bine atunci cînd Acesta se află în templul din Ierusalim învățînd mulțimile (Ioan, cap. 7). Printre locuitorii Ierusalimului domnea o confuzie totală: unii Îl apreciau, alții Îl socoteau amăgitor de mulțimi. Iisus străpunge urmărirea iudeilor care Îl acuzau că vindecase un infirm în zi de sabat (Ioan 5, 5—16), dar aceștia nu recunosc că-L prigonesc. În ezitarea lor aparentă, ei declară: „Pe acesta Îl știm de unde este. Dar Hristosul, cînd va veni, nimeni nu știe de unde este" (Ioan 7, 27). Confruntat cu asemenea ipocrizie, Iisus a strigat în templu:

> „Și pe Mine Mă știți și știți de unde sînt, și Eu n-am venit de la Mine, dar adevărat este Cel ce M-a trimis pe Mine și pe care voi nu-L știți. Eu Îl știu pe El, căci de la El sînt și El M-a trimis pe Mine" (Ioan 7, 28—29).

În fond, cine este Acesta, Iisus? Unii spuneau că este Ioan Botezătorul, unii Ilie, alții Ieremia (Matei 16, 14), alții un profet (Luca 9, 7—9, 19). La un moment dat, Iisus însuși întreabă: „Cine zic mulțimile că sînt? ... Dar voi, cine ziceți că sînt Eu?" Petru răspunde: „Tu ești Hristosul" (Marcu 8, 27), „Hristosul lui Dumnezeu" (Luca 9, 20), „Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). După aceea, Iisus, rugîndu-i pe ucenici să nu spună nimănui aceasta, anunță deschis iminența jertfei, morții și învierii Sale (Marcu 8, 30—31). Lui Petru, care nu vrea să audă această veste, Iisus îi răspunde: „Mergi înapoia Mea, satano" (Matei 16, 23).

Autoritățile politico-religioase credeau într-un mesianism politic, etnic. Ucenicii Îl recunosc ca Mesia, dar nu le este clar care este menirea Lui. Apostolii cred în cruce, dar nu în înviere, de aceea se întristează de toate acestea (Matei 17, 22—23). „Ei n-au înțeles nimic din aceasta, căci cuvîntul acesta era ascuns pentru ei și nu înțelegeau cele spuse" (Luca 18, 34).

Dar Iisus repetă cu insistență: „Fiul Omului trebuie să pătimească multe..." (Marcu 8, 31). „Fiul Omului va fi dat pe mîna păgînilor... după ce Îl vor biciui Îl vor ucide; iar a treia zi va învia" (Luca 18, 32—33; Marcu 10, 33—34). Iisus le vorbește celor doisprezece despre Jertfa vieții Sale, deoarece vrea ca și ei să treacă prin această experiență, adică „să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie" (Matei 16, 24). Inițial ucenicii nu cred că este Mesia cel care va fi condamnat la moarte, vor înțelege aceasta abia după Înviere (Luca 24, 26). La Cincizecime, Petru va predica iudeilor pe „Acest Iisus pe Care voi L-ați răstignit", „pe Care Dumnezeu L-a înviat" (Fapte 2, 36, 24).

Intrarea în Ierusalim

După ce i-a trimis în cetățile Galileii pe cei 70 (72) de discipoli (Luca 10, 1—20), Iisus, înconjurat de apostolii Săi, pornește în pelerinaj la Ierusalim pentru a serba la templul de acolo, după obicei, Paștele iudeilor. Acesta a fost motivul declarat, dar scopul principal al venirii Sale în Ierusalim era mărirea lui Dumnezeu în Fiul Omului. „A venit ceasul ca să fie mărit Fiul Omului" (Ioan 12, 23). „Cînd s-au împlinit zilele înălțării Sale, El S-a hotărît să meargă la Ierusalim" (Luca 9, 51). De altfel, nu este cu putință să piară prooroc afară din Ierusalim. „Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și ucizi cu pietre pe cei trimiși la tine" (Luca 13, 33—34). Nimic mai normal pentru un iudeu decît pelerinajul la Ierusalim. Orice evreu era obligat să facă trei pelerinaje pe an: de Paști, de Cincizecime (la evrei sărbătoarea săptămînilor sau sărbătoarea secerișului) și de sărbătoarea Corturilor. Cei din afara Ierusalimului erau obligați la un singur pelerinaj în timpul vieții. Pelerinajele la Ierusalim aveau loc în perioada martie-septembrie. Pelerinii plecau în caravane cîntînd versuri din Psalmi (46, 2; 84, 3—6). După evanghelistul Ioan, Iisus a fost la Ierusalim cu ocazia Paștilor de trei ori (2, 13, 23; 5, 1; 6, 4; 12, 1). În anul acela, 30 d.Hr., Paștele se sărbătorea în noaptea de vineri spre sîmbătă, 14 spre 15 nisan (aprilie).

Cei ce-L urmau în pelerinajul Său spre Ierusalim erau triști. Iisus îi anunțase că ceva grav se va întîmpla: „Iată, ne suim la Ierusalim și Fiul Omului va fi predat arhiereilor și cărturarilor și-L vor condamna la moarte, și-L vor da în mîna păgînilor" (Marcu 10, 33). Iacov și Ioan, impulsivi din fire („fiii tunetului" — Marcu 3, 7), sînt gata să-L urmeze pe Iisus pînă la capăt, pînă la moarte. Însă Iisus spune că Fiul Omului nu trebuie să fie răzbunat (apostolii aveau asupra lor

arme — Ioan 18, 10) deoarece El n-a venit ca să I Se slujească, ci „ca El să slujească și să-Și dea sufletul răscumpărare pentru mulți" (Marcu 10, 45).

În drum spre Ierusalim, caravana lui Iisus — „El, ucenicii și mulțime mare" — se oprește în Ierihon, unde este vindecat Bartimeu orbul, fiul lui Timeu (Marcu 10, 46). Acest cerșetor era iudeu, deoarece striga către Iisus: „Fiule al lui David, miluiește-mă" (Marcu 10, 48), și „Rabouni-rabi" (Marcu 10, 51). Înainte de a intra în Ierusalim, caravana se oprește lingă muntele Măslinilor, în afara districtului central, la Betfaghe și Betania (Marcu 11, 1), două localități unde pelerinii se opreau pentru cazare. De aici Își ia Iisus asinul cu care va intra în cetate.

Într-adevăr, ca parte din procesiune, Iisus intră cu cortegiul în Ierusalim, unde mulțimea cu ramuri în mînă, simbolizînd pacea (Zah. 9, 9—10), Îl aclamă cîntînd versuri din Psalmul 117 (26, 27), care exprimă speranța mesianică:

„Osana! Bine este cuvîntat Cel ce vine întru numele Domnului! Binecuvîntată este împărăția ce vine, a părintelui nostru David. Osana întru cei de sus" (Marcu 11, 9—10).

Este un entuziasm general animat de ucenici (Luca 19, 37—39) care cred acum în victorie. Iisus recunoaște că El este Împăratul Care aduce calea păcii, nu a violenței: „Nu te teme, fiica Sionului! Iată Împăratul tău vine șezînd pe mînzul asinei" (Ioan 12, 15). Ei, care „credeau că împărăția lui Dumnezeu se va arăta îndată" (Luca 19, 11), sînt obligați să-și schimbe ideea despre un Mesia politic.

Văzînd cetatea Ierusalimului, Iisus S-a întristat și a plîns asupra ei, căci avea să fie împresurată și distrusă (Luca 19, 41—44). În această perioadă, Iisus vine în fiecare zi la templu, iar seara Se retrage în Betania (Marcu 11, 12). Într-o oarecare măsură, o astfel de primire se făcea tuturor iudeilor din țară, care veneau să sărbătorească Paștele la templul din Ierusalim. Sărbătoarea Paștilor, instituită în amintirea ieșirii poporului iudeu din Egipt (Deut. 16, 1—8), se prăznuia primăvara și exista obiceiul ca, în drum spre Ierusalim, grupele de pelerini să cînte versete din Psalmi (113—117). Versetul „Osana, binecuvîntat este cel ce vine în numele Domnului" (Ps. 117, 26) se cînta în momentul în care grupul de pelerini intra în curtea interioară a templului.

După mărturia apostolului Ioan, Iisus Hristos nu se afla pentru prima oară la Ierusalim (Ioan 2, 13, 23; 5, 1), dar era pentru prima oară în viața Sa cînd accepta să fie aclamat ca Mesia, Fiul lui David, trimis să elibereze poporul ales. Dacă pînă atunci Iisus a păstrat, deliberat, în taină, identitatea Sa cu Mesia cel anunțat de profeți — și aceasta pentru a nu încuraja părerea multor interpreți ai Legii lui Moise că Mesia urma să fie un conducător politic sau un erou al neamului — acum El primește să fie recunoscut de către ucenici și de către mulțime, în mod public, ca Hristos, deoarece: „Dacă vor tăcea aceștia, pietrele vor striga" (Luca 19, 40). Este adevărat că înainte de venirea Sa în Ierusalim mulțimile nu-L puteau identifica în mod clar pe Iisus din Nazaret, deși își dădeau seama că personalitatea și misiunea Lui au ceva unic, cu totul deosebit.

Faptul aclamării lui Iisus în Ierusalim arată că El era deja cunoscut de marea majoritate a celor prezenți, care credeau cu toată tăria în „Cel ce trebuie să vină"

(Matei 11, 3). Ierusalimul era, în aceste zile, nu numai centrul vieții religioase a iudeilor, ci și un mare centru de pelerinaj, la care luau parte, în afara iudeilor, păgâni convertiți la religia iudaică, simpatizanți ai Legii și chiar elini, iar unii dintre aceștia doreau să-L vadă (Ioan 12, 20—21).

A doua zi după intrarea în Ierusalim, Iisus vine din nou în curtea templului. Ca de obicei, în ajunul sărbătorii Paștilor, într-una din curțile exterioare deschise păgânilor, se instalaseră „schimbătorii" care înlesneau pelerinilor străini schimbul de bani pentru plata impozitului personal anual, obligatoriu pentru toți bărbații israeliți (Matei 17, 24). Tot în această curte se găseau și vânzătorii de animale și păsări ce urmau a fi aduse jertfă la templu (Ioan 2, 14). Templul din Ierusalim se afla sub conducerea familiei preoțești a saducheilor. Ceea ce L-a scandalizat pe Iisus cu această ocazie nu era schimbul de bani și comerțul cu animale în sine, care erau necesare în astfel de împrejurări, ci faptul că piețele din curtea templului se găseau sub controlul slujitorilor. Alungîndu-i pe zarafi și comercianți din curtea templului cu cuvintele: „Casa Mea se va chema casă de rugăciune pentru toate neamurile" (Marcu 11, 17), Iisus ataca indirect autoritățile religioase contemporane Lui, deoarece schimbaseră destinația cultică a templului. De aceea, notează evanghelistul, ca o concluzie la descrierea incidentului de mai sus, arhiereii și cărturarii căutau să-L prindă și să-L piardă, dar se temeau de popor, deoarece „toată mulțimea era uimită de învățătura Lui" (Marcu 11, 18).

În Betania, Iisus îl readuce la viață pe Lazăr (Ioan 11, 1—44), fratele Martei — care-L va unge cu mir (Ioan 12, 3) — și al Mariei. „Mulți din iudeii care veniseră la Maria și care văzuseră ce a făcut Iisus au crezut în El" (Ioan 11, 45). Arhiereii și fariseii convoacă atunci sinedriul declarînd că Iisus, prin minunile și faptele Sale, reprezintă un pericol pentru țară. Cu această ocazie, Caiafa-arhiereul a proorocit că Iisus avea să moară pentru popor (Ioan 11, 51). Iar ei au luat hotărîrea să-L omoare. „Paștele iudeilor era aproape și mulți din țară s-au suit la Ierusalim, mai înainte de Paști, ca să se curățească" (Ioan 11, 55).

Intrarea în Ierusalim însă, și mai ales învierea lui Lazăr (Ioan 11, 45) au determinat sinedriul iudaic să urmărească uciderea lui Iisus după un plan stabilit cu grijă dinainte (Matei 26, 3—5). Dar și Iisus acceptase să intre ca factor principal în planul lui Dumnezeu de mântuire a oamenilor. „Pentru aceasta am venit în ceasul acesta" (Ioan 12, 27).

„Iar înainte de sărbătorirea Paștilor, știind Iisus că a sosit ceasul Lui ca să treacă din lumea aceasta la Tatăl, iubind pe ai Săi cei din lume, până la capăt i-a iubit" (Ioan 13, 1).

De altfel, Iisus i-a prevenit pe ucenici de sfîrșitul Lui și chiar a anunțat Patima Sa. El trebuia să meargă la Ierusalim și să fie ucis, iar a treia zi să învieze (Matei 16, 21). Iar unde mergea El ca să primească botezul Crucii, apostolii nu puteau veni imediat, ci mai târziu (Ioan 13, 36; Marcu 10, 38). Iisus le prevestise sfîrșitul Lui:

„Puțin timp mai sînt cu voi și Mă duc la Cel ce M-a trimis. Mă veți căuta și nu Mă veți găsi, și unde sînt Eu, voi nu puteți să veniți" (Ioan 7, 33—34).

Întîlnindu-L în templu, membrii sinedriului Îl întreabă „De la cine ai puterea aceasta? Cine Ţi-a dat puterea de a face acestea?" (Matei 21, 23; Marcu 11, 28). Dar Iisus le răspunde tot cu o întrebare, anume dacă botezul lui Ioan (Matei 21, 25) este din cer sau de la oameni. „Nu ştim", au răspuns aceştia. „Nici Eu nu vă spun vouă cu ce putere fac acestea" (Marcu 11, 33; Matei 21, 25—27).

După ce rosteşte parabola despre lucrătorii viei care l-au omorît pe fiul celui ce deţinea via, făcînd astfel o aluzie directă la planul autorităţilor iudaice (Marcu 12, 1—12), Iisus răspunde la o serie de întrebări: fariseii şi irodienii Îl întreabă dacă se cuvine să se plătească impozit împăratului roman; saducheii, despre învierea de apoi (Marcu 12, 18—27), iar un cărturar Îi cere să precizeze care este principala poruncă din Vechiul Testament (Marcu 12, 28—34). La rîndul Său, Iisus îi întreabă pe cărturari cum explică ei faptul că Hristos este nu numai fiu al lui David, ci şi Domn al acestuia (Marcu 12, 35—40).

Cînd fariseii şi irodienii (Marcu 12, 13) vor să-L compromită în faţa autorităţilor politice, întrebîndu-L dacă se cuvine a plăti taxele Cezarului (Marcu 12, 14—17), Iisus, cerînd un dinar cu efigia lui Tiberiu Cezar, fiul lui August, le răspunde:

> „Daţi Cezarului cele ale Cezarului, iar lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu" (Marcu 12, 13—17).

Iisus nu spune că Cezarul nu are autoritate şi că nu merită ascultare, El însuşi fiind exemplu în acest sens (Evrei 5, 8), dar Cezarul nu poate lua locul lui Dumnezeu. Cezar şi Dumnezeu nu sînt puteri aparţinînd aceluiaşi plan, deoarece nu sînt de acelaşi ordin. Cezarul are o putere delegată, limitată, tranzitorie (Ioan 19, 11). Iisus vrea să-i scoată pe interlocutorii Săi din cercul idolatriei. Israelul e o teocraţie, dar nu se poate confunda cu împărăţia lui Dumnezeu, cum credeau zeloţii. În definitiv, nimeni nu poate sluji la doi domni (Matei 6, 24). Iar autoritatea politică e responsabilă în faţa lui Dumnezeu.

După ce a dat ca exemplu gestul văduvei, care punea ofranda sărăciei ei în cutia darurilor de la templu, şi după ce i-a mustrat necruţător pe cărturari şi farisei, acuzîndu-i că închid împărăţia cerurilor înaintea oamenilor (Matei 23, 13—36), Iisus prevesteşte dărîmarea Ierusalimului (Matei 24, 2; Luca 21, 6) şi, în legătură cu aceasta, rosteşte marea cuvîntare despre a doua Sa venire şi despre sfîrşitul lumii (Matei 24, 3—44; Marcu 13; Luca 21, 7—36). Cuvîntarea eshatologică este una dintre cele mai profunde pericope evanghelice, în care Iisus precizează că nici un eveniment din istorie nu trebuie considerat ca semn indicativ al sfîrşitului lumii (Matei 24, 50). Împărăţia lui Dumnezeu va veni cînd lumea aceasta îşi va consuma planul, o dată cu a doua Sa venire, dar nimeni, nici îngerii, nici chiar El, nu are menirea de a descoperi data sfîrşitului, căci numai Tatăl o ştie (Marcu 13, 32). De aceea, Iisus încheie cu îndemnul: „Luaţi aminte, privegheaţi şi vă rugaţi, că nu ştiţi cînd va fi vremea aceea" (Marcu 13, 33).

Ultima Cină

„Și a sosit ziua Azimelor, în care trebuia să se jertfească Paștile" (Luca 22, 7). Iisus i-a trimis atunci pe Petru și Ioan să-i pregătească locul pentru cină.

Cina istorisită de Matei, Marcu și Luca are toate elementele unei mese pascale, care se desfășoară după un ritual ce amintește eliberarea poporului evreu din Egipt. După cîntările din Hallel (Ps. 113—114), stăpînul casei binecuvîntează pîinea, o rupe și o împarte. Cu această ocazie se mănîncă mielul pascal, iar după ce se aduce cupa cu vin și se mulțumește, se cîntă Psalmii 115 și 118.

Care este sensul Cinei lui Iisus cu apostolii, la care nu se consumă mielul pascal, dar care se desfășoară într-o ambianță pascală?

Spunînd ucenicilor Săi: „Cu dor am dorit să mănînc cu voi acest Paști, mai înainte de Patima Mea" (Luca 22, 15), Iisus le dă a înțelege că Ultima Cină preînchipuie Jertfa Sa răscumpărătoare.

Istorisirea Cinei în redactarea lui Luca scoate în evidență legătura dintre Cină și Jertfă:

> „Și după ce a luat pîinea și a mulțumit, a frînt-o și le-a dat-o lor, zicînd: Acesta este Trupul Meu care se dă pentru voi. Să faceți aceasta spre pomenirea Mea. Asemenea și paharul, după cină, zicînd: Acest pahar este Legămîntul cel nou, întru Sîngele Meu, care se varsă pentru voi" (Luca 22, 19—20).

Nu este vorba deci de masa pascală obișnuită, la care se consuma mielul pascal, ci de reprezentarea anticipată a Jertfei „Mielului lui Dumnezeu", sub forma Cinei euharistice. Iisus instituie acum Euharistia, ca semn al unui nou „Legămînt" și deci al unui nou popor al lui Dumnezeu, El însuși devenind „Paștile nostru": „Căci Paștile nostru Hristos S-a jertfit pentru noi" (I Cor. 5, 7).

Este vorba de o Cină de jertfă, deoarece sacrificiul constituia centrul cultului la templu. Ofrandele rituale, preoția de la templu, toate sînt determinate de ideea de sacrificiu, pe care profeții nu o condamnau, în afară de devierile de la ea (Isaia, cap. 58). Dumnezeu-Fiul deci Se substituie păcătoșilor, Se oferă pe Sine ca jertfă de ispășire, pîinea și vinul sînt prefigurări ale trupului și sîngelui. Fringerea pîinii simbolizează frîngerea sau imolarea victimei. Sîngele este simbolul vieții date, nu pierdute. De altfel, jumătate din sîngele victimei era aruncat pe altar, cealaltă fiind dată poporului. „Sîngele alianței" reprezintă sacrificiul care spală, ișpte și apără.

După Marcu, Cina a avut loc în prima zi a Azimelor (Marcu 14, 12), cînd se înjunghiau miei la templu. Aceasta înseamnă că moartea lui Iisus s-a produs chiar în ziua de Paști, 15 nisan, Cina fiind deci o masă pascală. Dar tot Marcu spune că evreii n-au vrut ca execuția lui Iisus să aibă loc într-o zi de sărbătoare: „Nu la sărbătoare, ca să nu fie tulburare în popor" (Marcu 14, 2).

Pentru a fixa în timp momentul Cinei, trebuie avut în vedere și faptul că Iisus folosește la masa de joi „artos" și nu „azimă", pe care iudeii erau obligați să o consume timp de o săptămînă în perioada Paștelui (Ieș. 12, 15—20; 13, 3—10).

începînd cu ziua de 15 nisan. De asemenea, cei care L-au adus pe Iisus la Caiafa n-au intrat în reședința guvernatorului, impură pentru iudei, ca să nu se întineze căci atunci nu ar mai fi putut lua parte la cina pascală (Ioan 18, 28).

Este de observat, de asemenea, că Iisus, cu ocazia Ultimei Cine, spală picioarele ucenicilor Săi (Ioan 13, 2—20), gest care simbolizează aspectul de smerenie al vieții Sale.

Noaptea, El ține un cuvînt de despărțire către apostoli, reînnoind primatul poruncii iubirii (Ioan 13, 31—34). Totodată le făgăduiește trimiterea Duhului Sfînt și le lasă pacea ca dar ultim (Ioan, cap. 14, 15 și 16). Acum Iisus trebuia să Se întoarcă la Tatăl Său: „Ieșit am de la Tatăl și am venit în lume; iarăși las lumea și Mă duc la Tatăl" (Ioan 16, 28). Dar înainte de a părăsi lumea aceasta, rostește marea rugăciune arhierească, rugîndu-Se pentru unitatea celor ce vor crede în El: „ca toți să fie una" (Ioan 17, 20—26, Ioan 17, 6—9).

În seara aceleiași zile, după ce au cîntat Psalmi (Psalmii 115—118 se cîntau la sfîrșitul mesei pascale), Iisus și ucenicii părăsesc foișorul în care avusese loc cina și se îndreaptă spre Muntele Măslinilor (Marcu 14, 26). În liniștea grădinii Ghetsimani, Iisus presimte apropierea ceasului morții și, în timp ce ucenicii dormeau, El Se întristează și Se roagă:

„Avva, Părinte, toate lucrurile Îți sînt cu putință. Depărtează paharul acesta de la Mine. Dar nu ce voiesc Eu, ci ceea ce voiești Tu" (Marcu 14, 36).

Noaptea tîrziu, prezice trădarea lui Iuda, dar toți Îl asigură de atașamentul lor (Marcu 14, 29—31). Se retrage apoi cu Petru, Iacov și Ioan și începe a Se tulbura și mîhni (Marcu 14, 33). Se roagă toată noaptea, ca să treacă de la El „ceasul acesta" (Marcu 14, 35). De trei ori îi cheamă pe ucenici, în timpul rugăciunii, dar aceștia dorm, căci ei nu pot suporta aceeași jertfă. În această luptă, comparată cu transformarea Creației, El întrevede o altă realitate: băutura din rodul viței se va transforma întru băutură nouă în împărăția lui Dumnezeu (Marcu 14, 25). Dar Își dă seama că n-a reușit să înlăture suspiciunea și neînțelegerea poporului Său. „Întristat este sufletul Meu pînă la moarte" (Marcu 14, 34). Ultimul efort este cel al încrederii în Părintele Său. El ascultă de Tatăl (Marcu 14, 36), cu convingerea că moartea Sa înseamnă înălțarea Sa. Deși putea să scape, decide să Se lase recunoscut, să Se predea singur lui Iuda, care Îi pregătise arestarea. Iisus Se anunță:

„A sosit ceasul. Iată, Fiul Omului este dat în mîinile păcătoșilor" (Marcu 14, 41).

Acestea au fost ultimele cuvinte ale lui Iisus adresate apostolilor înainte de a fi arestat în Ghetsimani de către un grup (Matei 26, 47) de soldați și ofițeri din garda templului și soldați romani. Aceștia Îl arestează cu sprijinul apostolului Iuda, care Îl sărută ca semn de recunoaștere și de trădare (Marcu 14, 43—50). Faptul trădării lui Iuda pe un „preț de sînge" (Matei 27, 6), adică prețul fără valoare al unei vieți umane, Îl tulbură și Îl întristează (Ioan 13, 21). Prins și pus sub pază severă, Iisus este dus la locul de judecată, în casa arhiereului (Luca 22, 54), înaintea scribilor și bătrînilor (Matei 26, 57).

Procesul

Evangheliştii n-au asistat la procesul lui Iisus. Nici Iuda, care L-a trădat, n-a fost martor la proces. Ei sînt totuşi de acord că procesul lui Iisus a avut două părţi: una religioasă, după procedura iudaică (Deut. 17, 4; Ioan 7, 51), în faţa arhiereilor şi sinedriului, tribunalul suprem al evreilor; alta penală, politică, înaintea guvernatorului roman al Iudeii, Pilat din Pont (Matei 27, 2—26).

Ioan scrie că, imediat după arestare, în noaptea de joi spre vineri, Iisus este adus în casa arhiereului Anna care fusese depus din funcţie încă din anul 15 d.Hr. (de către procuratorul roman Valerius Gratus), dar care avea o mare influenţă asupra lui Caiafa, arhiereul în funcţie, ginerele şi succesorul său (Ioan 18, 13). Întrebat fiind despre ucenicii şi despre învăţătura Sa (Ioan 18, 19), Iisus arată că misiunea Lui e publică şi nu are un caracter esoteric: „Eu am învăţat totdeauna în sinagogă şi templu, unde se adună toţi iudeii şi nimic nu am vorbit în ascuns" (Ioan 18, 20). Nereţuşind nici o acuzaţie împotriva lui Iisus, Anna Îl trimite la Caiafa.

În faţa sinedriului, reunit de urgenţă în casa lui Caiafa şi prezidat de acesta (Matei 26, 57), Iisus este acuzat de doi martori mincinoşi că a pus la cale distrugerea templului. Acuzaţia lor nu este însă clară (Marcu 14, 59). Iisus nu o respinge, dar nici Caiafa nu o reţine împotriva Lui, formulînd alt cap de acuzare: pretenţia de a fi Mesia, Fiul lui Dumnezeu (Marcu 14, 61; Matei 26, 63). Iisus respectă autoritatea arhiereului care acuză şi judecă (Ioan 18, 23). De aceea, cînd acesta Îl întreabă: „Eşti Tu Hristosul, fiul Celui Înalt binecuvîntat?", El nu numai că răspunde: „Eu sînt" (Marcu 14, 62; Matei 26, 63—64), ci mai mult, îi explică răspunsul: „Tu ai zis. Şi vă spun încă: De acum veţi vedea pe Fiul Omului şezînd de-a dreapta puterii şi venind pe norii cerului" (Matei 26, 64). Acesta este momentul cînd Iisus dă răspunsul capital, afirmînd originea divină a mesianismului Său. El ştia că, pe baza acestui singur cuvînt, putea să fie condamnat, dar numai astfel rămînea fidel misiunii Sale. Într-adevăr, Caiafa refuză această interpretare deoarece ştie că, dacă evreii Îl resping pe Mesia, atunci poporul lor îşi pierde starea de popor ales. Caiafa este obligat să-L acuze de blasfemie, fără să mai consulte alţi martori, el fiind supremul judecător; de aceea, pe deasupra tuturor, îl condamnă pe Iisus ca vinovat de moarte (Matei 26, 66; Marcu 14, 64).

De remarcat în răspunsul lui Iisus este şi expresia „Fiul Omului", folosită pentru a-L desemna pe Hristos-Mesia, aceasta probabil în scopul de a spune, indirect, că El nu este de acord cu interpretarea pe care autorităţile iudaice din Ierusalim o dădeau lui Mesia cel aşteptat. Pe motiv că a pretins că este Fiul lui Dumnezeu şi că va distruge templul (Marcu 14, 58), sinedriul Îl găseşte vinovat de blasfemie: „Iar arhiereul, sfîşiindu-şi hainele, a zis: Ce trebuinţă mai avem de martori? Aţi auzit blasfemia. Ce vi se pare vouă? Iar ei toţi au judecat că El este vinovat de moarte" (Marcu 14, 63—64).

De fapt, grupul restrîns de iudei ostili lui Iisus Îl adusese în mod frecvent această acuzaţie (Matei 9, 3): „Deci pentru aceasta căutau şi mai mult iudeii să-L

omoare, nu numai pentru că dezlega sabatul, ci și pentru că zicea că Dumnezeu este Tatăl Său făcîndu-Se pe Sine deopotrivă cu Dumnezeu (Ioan 5, 18). De aceea, s-ar putea pune întrebarea dacă sinedriul a fost convocat într-adevăr pentru a stabili vina lui Iisus sau dacă n-a fost adunat tocmai pentru a decide cum să fie suprimat. Pentru că este un lucru dovedit că Iisus, cu mult înainte de proces, era urmărit și persecutat pentru aceeași vină: „Nu pentru lucru bun aruncăm cu pietre asupra Ta, ci pentru blasfemie și pentru că Tu, om fiind, Te faci pe Tine Dumnezeu" (Ioan 10, 33). Mai mult, așa cum reiese din relatarea evanghelistului Ioan (11, 47—57), înainte de arestarea lui Iisus, sinedriul a ținut o adunare pentru a dezbate cazul apărut: „Ce facem, pentru că Omul acesta face multe minuni?" (Ioan 11, 47).

La proces a venit și Simon Petru, însoțit de un „alt ucenic", Ioan, fiul lui Zevedeu (cunoscut de arhiereul Caiafa), cu care se va duce la mormîntul lui Iisus în ziua Învierii (Ioan 20, 3—10). Rămas în curtea arhiereului (Ioan 18, 15—16) ca să afle hotărîrea judecătorilor, Simon Petru neagă de trei ori că L cunoaște pe Iisus (Matei 26, 69—75).

Vineri dimineața, sinedriul se reunește a doua oară (Matei 27, 1; Luca 22, 66—71) pentru a confirma interogatoriul precedent și a da o sentință definitivă: „Așadar Tu ești Fiul lui Dumnezeu? Și El a zis către ei: Voi ziceți că Eu sînt" (Luca 22, 70). Prin urmare, în acest moment al procesului, principalul cap de acuzare era blasfemia (Marcu 14, 62—63), vină pentru care sinedriul hotărăște, potrivit legiuirilor Vechiului Testament (Lev. 24, 11—16), pedeapsa cu moartea: „Noi avem o lege și potrivit acestei Legi El trebuie să moară, pentru că S-a făcut pe Sine Fiu al lui Dumnezeu" (Ioan 19, 7). Din relatarea evanghelistului Ioan reiese că autoritățile religioase iudaice nu aveau dreptul să aplice nimănui pedeapsa capitală cu moartea (Ioan 18, 31), de aceea Iisus este predat, în aceeași dimineață, lui Pilat din Pont (Marcu 15, 1—45; Matei 27, 2). Se pare însă că acest transfer este în legătură cu „ce moarte avea să moară" (Ioan 18, 32), cu sentința de răstignire care trebuia dată de către autoritățile romane. Dar pentru autoritățile romane blasfemia nu constituia o vină care se pedepsea cu moartea. Prin urmare, în fața lui Pilat, era normal să i se aducă o vină de natură politică, de aceea sinedriul Îl predă sub acuzația că pretinde a fi „regele iudeilor" (Marcu 15, 2).

Din acest moment, procesul ia o direcție penală politică (Ioan 18, 28). Matei relatează că Iuda, văzînd cum procesul ia aspect penal, s-a căit de trădare și a vrut să înapoieze sinedriului prețul trădării (Matei 27, 3—10). Iuda Iscarioteanul, zelot, atașat templului, se învoise cu arhiereul și comandantul gărzii templului să-L trădeze (Luca 22, 3—6). De ce trădarea (Luca 22, 3) pe preț de sclav (Ieș. 21, 32; Zah. 11, 12)? Probabil, pentru că Iisus a zis că va dărîma templul și impresia unora că va organiza o mișcare populară, iar acum ar fi tergiversat proiectul. În orice caz, Iuda L-a trădat pe Iisus, dar fără să știe că aceasta avea să-L ducă la moarte. De aceea, el se sinucide (Matei 27, 5; Fapte 1, 16—20).

Deși rezidă în Cezareea, Pilat se afla, în ajunul Paștelui, la Ierusalim, pentru a

prevení orice manifestări politice cu ocazia sărbătorilor. Auzise probabil și de Iisus din Nazaret, Care pretindea a fi „regele iudeilor". Fire antisemită, Pilat venise în Palestina în anul 26 d.Hr. punând în circulație moneda romană. Iisus, la rîndul Său, auzise de Pilat și condamnase faptul că acesta intervenise brutal contra unor galileeni, în timpul unui sacrificiu la templu (Luca 13, 1—3). Pilat era ultima instanță de judecată, de vreme ce numai procuratorul avea dreptul de a condamna la moarte și de a da ordinul de executare a sentinței.

De vreme ce întreaba: „Ești Tu regele iudeilor?" (Ioan 18, 33—34), Pilat vrea să facă din cazul lui Iisus o problemă internă a iudeilor. Știm că sinedriul exagerase cazul lui Iisus socotindu-L un pericol pentru poporul iudeu. Ca să evite o astfel de interpretare, Iisus spune:

> „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția Mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăția Mea nu este aici" (Ioan 18, 36).

Iisus acceptă totul cu luciditate, iar Pilat se miră de această atitudine.

La prima cercetare, Pilat din Pont, neaflînd „nici o vină în Omul Acesta" (Ioan 18, 38), „găsise cu cale să-L elibereze" (Fapte 3, 43). Socotindu-L deci nevinovat, n-a vrut să dicteze nici o sentință și din acest moment procesul nu mai avea nici un temei. Desigur, sinedriul nu era satisfăcut cu această constatare a judecătorului roman, de aceea Îl neagă pe Iisus (Fapte 3, 13) și insistă pe lîngă Pilat, insinuînd că acesta ar fi un răzvrătitor al poporului, care a instigat mulțimile în timp ce propovăduia în Iudeea și Galileea (Luca 23, 14).

Evanghelistul Luca relatează că, în acest moment al procesului, Iisus este trimis de Pilat la Irod Antipa, fiul și succesorul lui Irod cel Mare, pe motiv că este „galilean" (Luca 23, 6—7), deci sub stăpînirea lui Irod. Dar, probabil, și întrucît se credea că Iisus, retras după moartea lui Ioan în Galileea, ar pregăti o revoltă împotriva lui Irod. În plus, Irod ținea să-L vadă pe Iisus făcînd o minune (Luca 23, 8). Deoarece Iisus a refuzat să răspundă și să facă minuni, „Irod, împreună cu ostașii săi, spre a-L batjocori, L-a îmbrăcat cu o haină strălucitoare și L-a trimis iarăși la Pilat" (Luca 23, 11). În acest fel Irod accepta să ia parte, alături de Pilat, la complot (Luca 13, 31), cei doi redevenind prieteni cu această ocazie (Luca 23, 4—12).

Din nou, față în față cu Iisus, Pilat nu vrea să facă jocul sinedriului. Pînă acum, nici el nici Irod nu sînt convinși că Iisus este vinovat de moarte (Luca 23, 15). Pilat vrea să respecte procedura romană: acuzația, martorii și apărarea (Fapte 25, 16). Iisus nu-l ofensase pe împăratul roman, nu tulburase ordinea publică, deci nu exista motiv de condamnare. Pilat caută să-L elibereze, dar iudeii insistă să-L acuze că Se face pe Sine rege și deci Se opune Cezarului (Ioan 19, 12). Dacă Îl eliberează, ziceau aceștia, Pilat nu mai este „prieten al Cezarului" (titlul oficial al lui Pilat). Auzind aceste cuvinte, Pilat L-a adus afară pe Iisus și L-a predat gărzii templului (Ioan 19, 12—13).

Ca să nu satisfacă ușor cererea autorităților iudaice, Pilat caută să-și exercite autoritatea pînă la capăt. Convins că Iisus n-a făcut nimic pasibil de moarte

(Luca 23, 13—16), vrea să-L elibereze cu condiția ca mulțimile adunate să ceară aceasta: „Ce voi face cu Iisus, Care Se cheamă Hristos?" (Matei 27, 22). De aceea, recurge la amnistia de Paști, care se practica acolo: procuratorul elibera un prizonier sau criminal, desemnat de popor (Luca 23, 17). Or, mulțimea simțise că Pilat căuta pe orice cale să-L elibereze pe Iisus, Care apărea ca protejat. Atitudinea ei antiromană favoriza curentul împotriva lui Iisus. Pe de o parte, mulțimea formată din zeloți cerea eliberarea lui Baraba, pe de altă parte, fariseii și saducheii ațâțau mulțimile (Ioan 19, 7). În aceste condiții poporul cere amnistierea lui Baraba. Pilat, intimidat de Lege: „Noi avem Lege și după Legea noastră trebuie să moară, căci S-a făcut pe Sine Fiu al lui Dumnezeu" (Ioan 19, 7), și fiindu-i frică de oprobriul Cezarului (Ioan 19, 12), cedează. Înainte de a-l elibera pe Baraba și a-L condamna pe Iisus, Pilat „își spală mâinile" înaintea mulțimii, spunind: „Nevinovat sînt de sîngele Dreptului acestuia. Voi veți vedea" (Matei 27, 24).

Flagelat mai întîi de către Pilat în public, în curtea pretoriului (Ioan 19, 1), Iisus este dat apoi soldaților care Îl dezbracă de hainele Sale și-L îmbracă cu mantia unui soldat, fiind aclamat în derîdere: „Bucură-te, regele iudeilor" (Ioan 19, 3). Scoțîndu-L din pretoriu și prezentîndu-L mulțimii cu cuvintele: „Iată Omul!" (Ioan 19, 5), Pilat își declină orice răspundere: „Luați-L voi și răstigniți-L, căci eu nu-I găsesc nici o vină" (Ioan 19, 6). În cele din urmă, Iisus e dus pe locul numit „pardosit cu pietre" (gr. *lithostrotos*, în ebraică *gabbata*), unde urma să-Și primească sentința. Vineri, în ajunul Paștilor (Ioan 19, 14), Pilat, ca să facă voia mulțimii (Marcu 15, 15), aprobă sentința cu moartea prin răstignire cerută insistent de către autoritățile religioase iudaice (Luca 23, 24), care își asumau răspunderea morală pentru acest verdict: „Sîngele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri" (Matei 27, 25). Iisus nu neagă sentința de moarte, deoarece era dreptul autorităților romane, al lui Pilat, să-L judece și să-L condamne. El însă plasează autoritatea în fața răspunderii de a-L fi condamnat pe nedrept.

După Evanghelia lui Ioan, procesul s-a ținut în noaptea zilei de joi, pe un timp friguros (Ioan 18, 18), și în dimineața zilei de vineri, în ajunul Paștelui iudaic (Ioan 18, 28; 19, 14). Unele indicii, după care procesul și răstignirea ar fi avut loc în prima zi din cele șapte ale Paștelui iudaic (15 nisan), sînt colectate de mai multe fapte reale: ziua răstignirii a fost o zi de lucru, căci Simon din Cirene se întorcea în oraș de la cîmp și se puteau face cumpărături pentru înmormîntare (Marcu 15, 21, 40; Matei 26, 5); tribunalul nu ținea ședințe niciodată în zi de sărbătoare sau în ajunul sărbătorilor; autoritățile voiau ca procesul să se termine înainte de Paști, pentru a evita o „tulburare în popor" (Matei 26, 5).

Procesul s-a desfășurat după o procedură de urgență și într-o atmosferă de confuzie, caracteristică ajunului sărbătorii Paștilor în Ierusalim. De altfel, desfășurarea precipitată a procesului a fost impusă și de faptul că atît sinedriul cît și Pilat din Pont voiau să evite o revoltă în rîndul populației în timpul Paștilor (Marcu 14, 2; Matei 26, 5). Evanghelistul Ioan notează că acestea se întîmplau la amiază, în ziua de pregătire a Paștilor, cînd la templu începeau să fie sacrificați mieii pentru cina pascală (Ioan 19, 14).

Întregul proces s-a bazat pe o dublă acuzație majoră. Iisus pretindea a fi „regele iudeilor" (Ioan 18, 33—37) și „Fiul lui Dumnezeu" (Ioan 19, 7; Marcu 15, 39), iar arhiereii Îl învinuiau de multe (Marcu 15, 3).

Răstignirea

Odată sentința pronunțată, soldații romani însărcinați cu execuția, sub conducerea unui centurion, la care s-au asociat și cei din garda templului, au purces la executarea ei. Răstignirea — moartea prin sufocare și epuizare — era o metodă de execuție romană, folosită și în Palestina în cazul criminalilor periculoși. În acest scop, Iisus este scos în afara porților Ierusalimului și dus pe o colină, care se cheamă *Golgota* (aram. *gulgultha*), „Locul Căpățînii" (Matei 27, 33), nu departe de pretoriu, unde fusese condamnat. În drum spre Golgota, Iisus este silit ca orice condamnat să poarte brațul transversal al crucii (lat. *patibulum*) pînă la locul execuției, unde se fixa pe celălalt braț. Unii dintre iudei încearcă să-I ușureze chinurile: un anume Simon Cireneul, tatăl lui Alexandru și Rufus (Marcu 15, 21), care venea de pe cîmp în oraș, Îi poartă crucea pe o porțiune din drum, iar cîteva femei Îi întind un amestec de vin cu smirnă pentru alinarea suferinței, dar Iisus refuză toate acestea (Matei 27, 32, 34).

Ajuns pe dealul Golgotei, Iisus este înălțat și legat pe crucea care purta, în semn de insultă, inscripția „Acesta este Iisus, regele iudeilor" (aluzie la acuzația politică) scrisă în limbile ebraică, latină și greacă (Ioan 19, 19—20; Matei 27, 37).

Răstignirea lui Iisus a fost nu numai un moment de mare suferință fizică și de tortură pe care evangheliștii îl descriu în termeni împrumutați din profeția lui Isaia (Isaia 53, 2; Matei 27, 26—30; Marcu 15, 18), ci și un act de batjocură și de umilire, și faptul acesta se poate vedea din tot ce s-a făcut spre a-L înjosi cît mai mult cu putință: vîndut pe o sumă derizorie de 30 de arginți (Matei 26, 15), răstignit între doi criminali (Marcu 15, 27), lovit, pălmuit și scuipat (Matei 27, 30; Ioan 18, 22), îmbrăcat cu haine care nu-I aparțineau, încoronat cu cunună de spini și ridiculizat în public că trece drept „împărat al iudeilor" (Matei 21, 29).

Pentru cei adunați, moartea lui Iisus apărea ca un eșec, ca o probă ultimă că El nu este Mesia. Căci este un scandal și o contradicție ca Mesia să accepte răstignirea Sa. Toți sînt dezamăgiți, toți cred că s-au înșelat. Poate că prin disprețul lor, aceștia voiau să-L determine pe Iisus să abandoneze calea Crucii și să facă o minune ca să Se salveze: „Dacă Tu ești regele iudeilor, mîntuiește-Te pe Tine Însuți" (Luca 23, 37).

În legătură cu răstignirea și moartea lui Iisus, relatările evangheliștilor conțin unele amănunte menite să confirme caracterul obiectiv al mărturiilor ce stau la baza scrierilor lor. De pildă, mențiunea că decesul a fost constatat de centurion prin străpungerea coastei cu lancea (Ioan, 19, 34), sau că hainele Sale au fost împărțite ca recompensă (Ioan 19, 24; Ps. 22) în patru și însușite de cei ce executau pedeapsa, iar cămașa fără cusătură a fost trasă la sorți (Ioan 19, 23—24). Unul

dintre făcătorii de rele răstigniți, probabil, martor la procesul lui Iisus (Luca 23, 41) a recunoscut nevinovăția lui Iisus. Centurionul roman, care fusese de față în clipa morții lui Iisus, a spus: „Cu adevărat, omul acesta era Fiul lui Dumnezeu" (Marcu 15, 39).

Răstignirea a avut loc în ziua de pregătire a Azimelor (Ioan, 19, 14). Evanghelistul Ioan spune că Iisus a murit într-o zi de vineri după-amiază (Ioan 19, 31), 14 nisan. A fost răstignit dimineața (Marcu 15, 25), iar agonia a început după-amiază, cînd întreg ținutul s-a acoperit cu întuneric. Atunci, Iisus a strigat cu glas tare: „Eloi, Eloi, lama sabachthani?", care înseamnă: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, de ce M-ai părăsit" (Matei 27, 46; Marcu 15, 34), cuvinte luate din Psalmul 21, 1, pe care evangheliștii Matei și Marcu le redau atît în limba în care au fost rostite (aramaică), cît și în grecește.

Văzînd că i se apropie sfîrșitul, Iisus Își lasă mama în grija ucenicului pe care-l iubea, zicîndu-i: „Femeie, iată fiul tău" (Ioan 19, 26).

După aceasta, „întunecîndu-se soarele, catapeteasma templului s-a sfîșiat pe mijloc. Și Iisus, strigînd cu voce tare, a zis: „Părinte, în mîinile Tale încredințez duhul Meu" (Luca 23, 45—46). Ultimele cuvinte pe Cruce au fost: „Totul s-a sfîrșit", după care, plecîndu-și capul, Și-a dat duhul (Ioan 19, 30).

Evangheliștii subliniază că tot timpul Patimilor Sale, Iisus a fost conștient de sensul și valoarea celor întîmplate și că a arătat o deplină dragoste chiar față de cei ce-L torturau, rugîndu-Se pentru ei: „Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac" (Luca 23, 34). Această rugăciune de iertare în agonia morții reprezintă un semn al iubirii Sale totale față de oameni.

Fiind suspendați cu brațele pe cruce, cei răstigniți încercau să se sprijine cu picioarele pe pămînt pentru a-și ușura suferința. Din această cauză, garda care-i păzea le zdrobea fluierele picioarelor. Dar, în cazul lui Iisus „dacă au văzut că deja murise, nu I-au zdrobit fluierele, ci unul dintre ostași I-a străpuns coasta cu lancea și îndată a țîșnit sînge și apă (Ioan 19, 34). Împungerea coastei cu sulița a avut tocmai rostul de a confirma realitatea morții și de a înlătura, astfel, orice suspiciune în această privință.

Întrucît, potrivit Legii (Deut. 21, 22—23), trupurile celor morți trebuiau înmormîntate înainte de apusul soarelui (Marcu 15, 42) și fiindcă era ziua de pregătire (vineri) a Paștelui, ca să nu rămînă pe cruce în zi de sabat, „căci era mare ziua sabatului aceluia" (Ioan 19, 31), și cum repausul era obligatoriu, un membru al sinedriului, Iosif din Arimateea, devenit ucenic al Domnului, a cerut trupul lui Hristos de la Pilat din Pont. Pilat a fost surprins că Iisus murise și, după ce a ascultat raportul centurionului însărcinat cu execuția, L-a predat lui Iosif (Marcu 15, 43—45). Acesta, înfășurîndu-L cu giulgiul și îmbălsămîndu-L, după obicei, L-a înmormîntat în locul în care avea săpat propriul său mormînt (Matei 27, 60). Pentru ca trupul lui Iisus să nu fie furat de ucenicii Săi, autoritățile iudaice au cerut ca mormîntul să fie pecetluit și păzit de către soldați romani (Matei 27, 62—66).

Evangheliștii notează că, în afară de Ioan și de Maria, maica Lui, numai un

grup de femei — printre care Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov cel Mic și a lui Iosi, și Salomeea — care Îl însoțiseră în călătoriile Sale în Galileea și Ierusalim, au fost martore la răstignirea, moartea și înmormîntarea Domnului (Marcu 15, 40—41, 47; Ioan 19, 25). De fapt, ele au supravegheat în continuare mormîntul. Sîmbătă s-au odihnit după Lege, iar cînd a trecut ziua sabatului, adică după apusul soarelui, au pregătit aromate și miruri ca să-L ungă (Luca 23, 56). De la mormînt s-au retras toți în casa lui Ioan (Luca 23, 56), ucenicul apropiat al lui Iisus, singurul care L-a urmat tot timpul fără să tremure de frica autorităților.

Iar pentru a duce la capăt ceea ce începuse și pentru a împlini cele scrise (Luca 18, 31—33), Iisus coborî în iad, acolo urmînd să poarte lupta ultimă. „S-a coborît și a propovăduit și duhurilor ținute în închisoare" (I Petru 3, 19). În această luptă cu diavolul, care uzurpase puterea lui Dumnezeu asupra morții, la un moment dat pămîntul se cutremură, soarele se întunecă, pietrele se dislocă, mormintele se deschid. Din acest moment, moartea nu mai are stăpînire asupra omului. Dumnezeu-Creatorul ține în mîinile Sale Creația devenind Dumnezeu-Răscumpărătorul.

Știrea despre Înviere

A doua zi după sabat, cînd se lumina de ziua întîi a săptămînii, Duminica dis-de-dimineață, Iisus Hristos a înviat (Matei 28, 1—6). Nu există martori direcți ai momentului respectiv, astfel încît modul în care s-a produs învierea rămîne o taină. Dar aceasta nu înseamnă că învierea nu este un fapt real.

Moartea și înmormîntarea lui Iisus au fost constatate atît de autoritățile religioase cît și de cele romane. Cît privește însă învierea lui Iisus nu există o constatare ca aceea a morții, făcută de centurionul roman. Pentru evrei, moartea nu este sfîrșitul ființei, dar drepții vor învia numai la sfîrșitul timpurilor. Romanii, pentru care trupul era o închisoare, nu credeau în înviere. Nici saducheii.

Primul argument, în tradiția despre înviere, este mormîntul gol, constatat de femeile care veniseră să-I ungă trupul cu miresme, în ziua întîi a săptămînii, pe cînd răsărea soarele (Matei 28, 6; Ioan 20, 4—12). În timpul vizitei lor la mormînt, dimineața, un înger anunța învierea: „Căutați pe Iisus Nazarineanul Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus" (Marcu 16, 6). „Dumnezeu L-a înviat dezlegînd durerile morții, întrucît nu era cu putință ca El să fie ținut de ea" (Fapte 2, 24). Pavel, vorbind evreilor din Antiohia despre învierea din morți, citează Psalmul 16, 10: „Nu vei lăsa pe Sfîntul Tău să vadă stricăciune" (Fapte 13, 35). Petru folosise același argument adresîndu-se evreilor veniți la Ierusalim în ziua Cincizecimii: „Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel sfînt al Tău să vadă stricăciune" (Fapte 2, 27). Prin urmare, „ridicarea păcatelor" prin sacrificiul umanității Sale, prin răstignire și moarte este numai o etapă în calea lui Iisus spre Dumnezeu-Tatăl. Lupta cu moartea pe Crucea Golgotei n-a fost o înfrîngere, ci o biruință. Poporul trebuia să vadă această biruință

ca să se identifice cu El nu numai în suferință, ci și în putere și slavă.

În afară de dovada Scripturii ("Căci încă nu știau Scriptura, că Iisus trebuia să învieze din morți" — Ioan 20, 9), cea mai importantă probă a învierii Sale este aceea a manifestărilor directe, personale, a întâlnirilor obiective cu apostolii Săi chiar în ziua învierii și apoi, între Paști și înălțare. Mărturia celor ce L-au văzut înviat are o importanță capitală. Pavel, în scrisoarea din anul 51 către creștinii din Corint, amintește de învierea lui Iisus, desigur pe baza a ceea ce el aflase la Antiohia în anii 41—42.

> „Căci v-am dat întîi de toate, ceea ce și eu am primit, că Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, și că a fost îngropat și că a înviat a treia zi după Scripturi, și că S-a arătat lui Chifa, apoi celor doisprezece, în urmă S-a arătat deodată la peste cinci sute de frați, dintre care cei mai mulți trăiesc pînă astăzi, iar unii au și adormit; după aceea S-a arătat lui Iacov, apoi tuturor apostolilor; iar la urma tuturor, ca unui născut înainte de vreme, mi S-a arătat și mie" (I Cor. 15, 3—8).

Luca notează (Fapte 1, 3) că Iisus S-a înfățișat pe Sine „viu" în mod obiectiv după Patima Sa. El a venit și S-a arătat chiar dacă ușile erau încuiate. Nimeni n-a verificat corporalitatea lui Iisus cu excepția lui Toma (Ioan 20, 24—28), pe care Iisus l-a invitat să constate semnele răstignirii trupului Său. El ține să-I fie recunoscută existența ca Iisus *înviat* să confirme realitatea învierii Sale în fața apostolilor și a ucenicilor:

> „Vedeți mîinile Mele și picioarele Mele, că Eu Însumi sînt; pipăiți-Mă și vedeți, că duhul nu are carne și oase, precum Mă vedeți pe Mine că am" (Luca 24, 39).

Apostolii devin, în acest fel, „martori" direcți ai învierii. „Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toți sîntem martori" (Fapte 2, 32). Însuși apostolul Pavel L-a văzut pe Hristos înviat (I Cor. 9, 1) și pe acest temei se consideră apostol (Gal. 1, 1). Așadar, realitatea morții și a învierii Sale este confirmată de mărturia apostolilor. Apărînd în mijlocul ucenicilor Săi chiar în seara învierii, Iisus le-a arătat „mîinile și coasta Sa" (Ioan 20, 20), pe care se vedeau urmele răstignirii și ale străpungerii cu lancea.

Există foarte puține apariții după înviere, dar apostolii și ucenicii au dat mărturie despre aceste arătări concrete ale lui Iisus Cel înviat. „Sîntem martori ai acestor cuvinte noi și Duhul Sfînt, pe care Dumnezeu L-a dat celor ce Îl ascultă" (Fapte 5, 32). Chiar în ziua învierii, Iisus S-a făcut cunoscut public și S-a arătat ucenicilor aflați în drum spre Emaus, sub chipul unui străin spunîndu-le că, potrivit Scripturii, Mesia trebuia să sufere și să intre apoi în slava divină. Iar la masă, cînd El frînge și împarte pîinea mulțumind, ucenicii înțeleg că străinul este Iisus Cel înviat. Toate acestea probează că Iisus înviat a avut contacte reale, publice cu ucenicii Săi și că nu era o fantomă. Dar Iisus înviat este un Iisus transformat, transfigurat. Trupul înviat este un trup „spiritual", ceresc, schimbat de Duhul Sfînt, plin de energia lui Dumnezeu, îmbrăcat în nestricăciune și nemurire (I Cor. 15, 53—54). Dumnezeirea devine o realitate vizibilă în Iisus înviat, trup și

singe uman impregnat de Duhul Sfînt, o făptură nouă: „Chiar dacă am cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaştem. Deci dacă este cineva în Hristos este făptură nouă" (II Cor. 5, 16-17). El poartă cu Sine semnele Duhului Sfînt, Care are puterea să creeze şi să recreeze (Fac. 1, 1—2, Iez. 37, 9—10). Iisus înviat vrea să arate ceea ce Duhul a făcut din El. De altfel, învierea este comparată cu sămînţa care moare şi se regenerează (I Cor. 15, 36—44).

Apoi, învierea nu e în cazul lui Iisus o reanimare, ci o viaţă nouă, un nou mod de a fi. Există deci o mare diferenţă între învierea lui Lazăr şi învierea lui Iisus. Nu e vorba de o supravieţuire, de o reîmpreunare a trupului cu sufletul, ci de o nouă existenţă, continuă, veşnică. Unul singur a înviat acum, dar Iisus rămîne cu ucenicii Săi pînă la sfîrşitul timpului (Matei 28, 20). Dumnezeu rămîne cu oamenii, îi însoţeşte în existenţa lor istorică. El S-a descoperit în istorie, în cele văzute şi rămîne cu ele. Nu este ceva ascuns, necontrolabil. Iisus înviat stă cu ucenicii Săi pentru totdeauna, ca să-i ajute să ajungă la destinaţia lor.

Pavel transcrie tradiţia orală despre înviere care circula înaintea de scrierea Evangheliilor. El însuşi spune că predică pe „Hristos cel răstignit" (I Cor. 1, 23) şi că se laudă numai „în crucea Domnului nostru Iisus Hristos" (Gal. 6, 14). Despre înviere Pavel spune că este esenţa Evangheliei şi a mîntuirii: „Dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credinţa voastră (I Cor. 15, 17). „Credem că Iisus a murit şi înviat" (I Tes. 4, 14): aceasta este confesiunea centrală a comunităţii apostolice. Astfel, apostolii mărturiseau cu mare putere „despre învierea Domnului Iisus Hristos" (Fapte 4, 33).

Totuşi, credinţa despre înviere, între Paşti şi Cincizecime, nu era acceptată de la sine. Apostolii au crezut[4], dar iudeii aveau alte păreri despre Mesia şi despre înviere[5]. În afară de saducheii, cei mai mulţi credeau că morţii vor fi înviaţi de Dumnezeu. Marta ştia că Lazăr „va învia la înviere, în ziua cea de apoi" (Ioan 11, 24). Pentru alţii, Golgota era sfîrşitul lui Iisus. David prevenise că Fiul Omului va învia (Ps. 15, 10; Fapte 2, 31), dar, în general, contemporanii lui Iisus nu aveau încredere în profeţiile biblice despre înviere (Ioan 20, 9; Luca 24, 19—21, 25). De aceea, Iisus le reproşează necredinţa şi împietrirea inimii: „La urmă, pe cînd cei unsprezece şedeau la masă, li S-a arătat şi i-a mustrat pentru necredinţa şi împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce L-au văzut înviat" (Marcu 16, 14). Petru însă era convins: „Cu siguranţă să ştie deci toată casa lui Israel că Dumnezeu, pe Acest Iisus pe Care voi L-aţi răstignit, L-a făcut Domn şi Hristos" (Fapte 2, 36). Pentru unii, în schimb, aceasta era o blasfemie. Astfel, sinedriul îl acuză pe Ştefan, primul mucenic, pentru blasfemie: „Acest Iisus Nazarineanul va strica locul acesta şi va schimba datinile pe care ni le-a lăsat nouă Moise" (Fapte 6, 14). Din cauza aceasta, Ştefan e scos afară din cetate şi lapidat (Fapte 7, 58).

„S-a înălţat întru slavă" (I Tim. 3, 16). Învierea exprimă faptul că Dumnezeu S-a arătat în trup, că a revelat dumnezeirea Sa în trupul lui Iisus. Iisus a fost înălţat, slăvit, ca la transfigurare: „Nu trebuia oare ca Hristos să pătimească şi să intre în slava Sa?" (Fapte 2, 32—33). Dumnezeu L-a înviat şi L-a înălţat ca stăpînitor şi mîntuitor (Fapte 5, 30—31). S-a smerit, chip de rob luînd, şi pentru

aceasta a fost înălţat de Dumnezeu (Filip. 2, 6—9). A primit trup de om dar Dumnezeu L-a îndumnezeit. „Cel ce S-a pogorît, Acela este Care S-a suit mai presus de toate cerurile, ca pe toate să le umple" (Efes. 4, 10). Iisus înviat este egal cu Sine şi fixat în ceea ce Îi este propriu prin firea Sa divină. El guvernează viaţa şi misiunea Sa. „Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl fiindcă Eu Îmi pun viaţa Mea, ca iarăşi să o iau... Putere am ca s-o pun şi putere am iarăşi să o iau" (Ioan 10, 17—18).

Cu învierea lui Hristos începe o etapă nouă în istoria omenirii, deoarece e pentru prima dată cînd puterea lui Dumnezeu se arată mai mare decît păcatul şi moartea. Nimic din cele ale istoriei, nici moartea, nu poate să reziste la acţiunea iubirii lui Dumnezeu în Fiul Său înviat. De aceea, învierea este revelaţia care dă sens istoriei, cheia de interpretare a istoriei. Cel care este vrednic să deschidă „cartea pecetluită" şi să o explice este Mielul cel înjunghiat. Nimeni pînă la învierea Sa n-a desfăcut cartea pecetluită a istoriei.

> „Am văzut apoi în mîna dreaptă a Celui ce şedea pe tron, o carte scrisă înăuntru şi pe dos, pecetluită cu şapte peceţi. Şi am văzut un înger puternic, care striga cu glas mare: Cine este vrednic să deschidă cartea şi să desfacă cartea şi să desfacă peceţile ei? Dar nimeni în cer, nici pe pămînt, nici sub pămînt nu putea să deschidă cartea, nici să se uite în ea. Şi plîngeam cu amar că nimeni n-a fost găsit vrednic să deschidă cartea, nici să se uite în ea. Şi unul dintre bătrîni mi-a zis: Nu plînge. Iată, a biruit leul din seminţia lui Iuda, rădăcina lui David, ca să deschidă cartea şi cele şapte peceţi ale ei. Atunci am văzut, la mijloc — între tron şi cele patru fiinţe şi în mijlocul bătrînilor — stînd un Miel ca înjunghiat şi care avea şapte coarne şi şapte ochi, care sînt cele şapte duhuri ale lui Dumnezeu, trimise în tot pămîntul. Şi a venit şi a luat cartea, din dreapta Celui ce şedea pe tron. Şi cînd a luat cartea, cele patru fiinţe şi cei douăzeci şi patru de bătrîni au căzut înaintea Mielului, avînd fiecare alăută şi cupe de aur, pline cu tămîie, care sînt rugăciunile sfinţilor. Şi cîntau o cîntare nouă, zicînd: Vrednic eşti să iei cartea şi să deschizi peceţile ei, căci ai fost înjunghiat şi ai răscumpărat lui Dumnezeu, cu sîngele Tău, oameni din toată seminţia şi limba şi poporul şi neamul. Şi i-ai făcut Dumnezeului nostru împărăţie şi preoţi şi ei vor împărăţi pe pămînt" (Apoc. 5, 1—10).

De aceea, în noaptea învierii, creştinii cîntă: „Să învieze Dumnezeu şi să se risipească vrăjmaşii Lui, să fugă de la faţa Lui cei ce-L urăsc... Iar drepţii să se bucure şi să se veselească înaintea lui Dumnezeu, să se desfăteze întru bucurie" (Ps. 67, 1—3).

12. Înălțarea

Evanghelistul Luca arată că timp de patruzeci de zile după înviere (Fapte 1, 3), Iisus Se face recunoscut, Se înfățișează și rămîne cu apostolii Săi pe care-i pregătește pentru misiunea din afara Palestinei, dîndu-le puterea Duhului Sfînt, Același Duh, Care rămăsese peste El de la botez (Ioan 20, 21—23). În acest răstimp, în centrul predicii Sale revine tema împărăției lui Dumnezeu, apostolii fiind trimiși anume să vestească apropierea ei (Fapte 19, 8).

La un moment dat, pe Muntele Măslinilor, Iisus încetează de a mai fi fizic în mijlocul ucenicilor și prietenilor Săi și de a mai fi văzut cu ochii omenești (Fapte 1, 1—12). Se desparte de ucenici și binecuvintează prin ridicarea mîinilor. Astfel, Iisus Hristos sfîrșește viața Sa pămîntească înălțîndu-Se cu trupul la cer (Luca 24, 50—52) unde stă în comuniunea Tatălui (Fapte 2, 33—34) la dreapta Acestuia (Ps. 109, 1—2), adică în stare de slavă.

Înălțarea arată, înainte de orice, că Iisus Hristos este Domnul de o ființă cu Tatăl: „Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru" (Ioan 20, 17). Într-adevăr, a fost răstignit din „slăbiciunea Sa, dar El este viu prin puterea lui Dumnezeu" (II Cor. 13, 4), El, „Care, după ce S-a suit la cer, este de-a dreapta lui Dumnezeu, și se supun Lui îngerii și stăpîniile și puterile" (I Petru 3, 22). În înălțarea Sa, El S-a arătat pe Sine ca „singurul Stăpînitor, Împăratul împăraților și Domnul domnilor" (I Tim. 6, 15).

Iisus înălțat în slava lui Dumnezeu nu părăsește însă lumea. El este Domnul Cel viu, Care rămîne cu ai Săi pînă la sfîrșitul lumii: „Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului" (Matei 28, 20). După înălțare, creștinii așteaptă împlinirea a două mari făgăduințe: venirea Duhului Sfînt, „celălalt Mîngîietor" (Ioan 14, 16), Care va menține vie amintirea lui Iisus: „Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu" (Ioan 14, 26) și a doua venire a lui Iisus Hristos plină de slavă (II Petru 3, 9-13; I Ioan 2, 28), cînd vor fi judecați vii și morții (Matei 25, 31—46; Marcu 8, 38). A doua venire sau parusia (gr. *parousia*) inaugurează „Ziua Domnului" (Amos 5, 18), adică împărăția lui

Dumnezeu: „Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii" (Matei 25, 34).

„A judeca vii şi morţii" înseamnă a da tuturor binecuvântarea Sa, binecuvântarea pe care a dat-o apostolilor Săi în ziua înălţării în slavă.

Creştinii, spre deosebire de evrei, care continuă şi astăzi să-L aştepte pe Mesia, aşteaptă revenirea lui Hristos înviat în lumină şi strălucire. Credinţa celor dintâi creştini este: „Noi aşteptăm, potrivit făgăduinţelor Lui, ceruri noi şi pământ nou, în care locuieşte dreptatea" (II Petru 3, 13).

13. Revărsarea Duhului Sfînt şi constituirea Bisericii

La începutul *Faptelor Apostolilor*, Luca descrie adunarea de la Ierusalim, la care participă apostolii şi discipolii lui Isus, rămaşi după înălţarea Sa la cer. Aceştia aşteptau pogorîrea Duhului Sfînt, Duhul care avea să le dea curaj să propovăduiască mulţimilor credinţa în Isus Hristos răstignit şi înviat, cea mai importantă parte a predicii apostolice. Ierusalimul este din nou în centrul istoriei mîntuirii: totul începe şi sfîrşeşte la Ierusalim.

După Dumnezeu a amestecat limbile neamurilor, cînd au construit turnul Babel, ca să nu se mai înţeleagă (Fac. 11, 1—10), acum Duhul Sfînt rupe barierele şi dezleagă limbile, ca să se înţeleagă din nou.

„Şi cînd a sosit ziua Cincizecimii, erau toţi apostolii împreună la un loc. Şi din cer, fără de veste, s-a făcut un vuiet, ca de suflare de vînt ce vine repede, şi a umplut toată casa unde şedeau ei. Şi li s-au arătat împărţite, limbi ca de foc şi au şezut pe fiecare dintre ei. Şi s-au umplut toţi de Duhul Sfînt şi au început să vorbească în alte limbi, precum le dădea lor Duhul a grăi. Şi erau în Ierusalim locuitori iudei, bărbaţi cucernici din toate neamurile care sînt sub cer. Şi, făcîndu-se glasul acela, s-a adunat mulţimea şi s-a tulburat, căci fiecare îi auzea pe ei vorbind în limba sa. Şi erau uimiţi toţi şi se minunau zicînd: Iată nu sînt, aceştia care vorbesc, toţi galileeni? Şi cum auzim noi fiecare limba noastră, în care ne-am născut? Parţi şi mezi şi elamiţi şi cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea şi în Capadocia, în Pont şi în Asia, în Frigia şi în Pamfilia, în Egipt şi în părţile Libiei cea de lîngă Cirene, şi romani în trecere, iudei şi prozeliţi, cretani şi arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre faptele minunate ale lui Dumnezeu! Şi toţi erau uimiţi şi nu se dumireau, zicînd unul către altul: Ce va să fie aceasta? Iar alţii, batjocorindu-i, ziceau că sînt plini de must" (Fapte 2, 1—13).

Începutul evanghelizării

Întorcîndu-se apoi în Ierusalim, apostolii — cărora li s-au alăturat „femeile, Maria, mama lui Iisus și frații Lui" (Fapte 1, 14) și alți ucenici — erau în așteptarea sărbătorii Cincizecimii și a pogorîrii Duhului Sfînt (Fapte 2, 1. 5). Cincizecimea era una din marile sărbători ale poporului iudeu, amintind ziua primirii Legii pe Muntele Sinai, prin Moise; se prăznuia la Ierusalim, în vremea secerișului, la cincizeci de zile după Paști. Ea a devenit sărbătoare creștină deoarece acum se petrece botezul cu Duhul Sfînt asupra apostolilor și Bisericii (Fapte 2, 4). „Acesta vă va boteza cu Duh Sfînt și cu foc", anunțase Ioan Botezătorul (Matei 3, 11).

Venirea Duhului la Cincizecime este ultimul act în iconomia mîntuirii condusă de Iisus Hristos. Duhul dă asigurarea fermă că între Dumnezeu și om, prin Crucea Fiului Omului, există acum un Legămînt veșnic.

În *Faptele Apostolilor* sînt descriși primii treizeci de ani de existență ai comunității creștine primare. În această descriere sînt evidențiate direcțiile principale ale vieții și Bisericii creștine. E rîndul apostolilor, sub binecuvîntarea Duhului Sfînt, să dea „mărturie" despre Hristos Cel înviat, atît cu privire la organizarea comunității din Ierusalim cît și referitor la extinderea Evangheliei la alte popoare. Apostolii devin „martori" de referință ai Evangheliei lui Hristos. Biserica devine apostolică în sens instituțional, adică zidită pe temelia apostolilor, martori unici ai lui Hristos, care vor judeca lumea. De aici nevoia de a alege al doisprezecelea apostol în locul lui Iuda (Fapte 1, 15—26). Iisus îi numise pe cei doisprezece apostoli *martori* Săi în Ierusalim, în toată Iudeea și Samaria și pînă la marginea pămîntului (Fapte 1, 8). În Noul Testament sînt numiți apostoli și alți slujitori: Pavel și Barnaba (I Cor. 9, 6, Fapte 11, 30; 13, 2), Silvan și Timotei (I Tes. 1, 1). Tot în Noul Testament, dar în afara Evangheliilor, sînt menționați și slujitori speciali, numiți „succesori ai apostolilor". Aceștia erau instituiți de către apostoli, prin ritualul punerii mîinilor și invocării Duhului Sfînt, în funcțiile de episcop (I Tim. 3, 2) — păstorul unei Biserici locale și întîistătătorul la celebrarea Euharistiei, prezbiter-preot (I Tim. 5, 17) — colaborator al episcopului, și diacon (I Tim. 3, 8) — slujitor la agape, în serviciul episcopului.

Cea dintîi problemă era aceea a conținutului predicii apostolice.[6] În această predică nu elementele biografice și amănuntele despre faptele lui Hristos sînt importante, ci mai degrabă semnificația și legătura persoanei lui Hristos învins cu mîntuirea oamenilor în general. Aceasta a fost preocuparea apostolilor: proclamarea marilor momente și fapte ale vieții și slujirii lui Iisus, pentru a arăta că în El Dumnezeu a realizat și realizează, aici și acum, răscumpărarea omului și a Creației de sub dominația păcatului și a morții.[7] Apostolii știu că fără cunoașterea lui Iisus nu există mîntuire: „Și aceasta este viața veșnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, și pe Iisus Hristos pe care L-ai trimis" (Ioan 17, 3). Apostolul Petru rezumă misiunea lui Iisus astfel:

„Bărbați israeliți, ascultați cuvintele acestea. Pe Iisus Nazarineanul, bărbat adeverit între voi de Dumnezeu prin puteri, prin minuni și prin semne pe care le-a făcut prin El Dumnezeu în mijlocul vostru, precum și voi știți, pe acesta, fiind dat, după sfatul cel rînduit și după știința cea dinainte a lui Dumnezeu, voi L-ați luat și, pironindu-L prin mîinile celor fără de lege, L-ați omorît, pe Care Dumnezeu L-a înviat, dezlegînd durerile morții, întrucît nu era cu putință ca El să fie ținut de ea. Dumnezeu a înviat pe Acest Iisus, Căruia noi toți sîntem martori. Deci, înălțîndu-Se prin dreapta lui Dumnezeu și primind de la Tatăl făgăduința Duhului Sfînt, L-a revărsat pe Acesta, cum vedeți și auziți voi acum. Cu siguranță că știe deci toată casa lui Israel că Dumnezeu pe Acest Iisus pe Care voi L-ați răstignit, L-a făcut Domn și Hristos" (Fapte 2, 22—24, 32—33, 36).

Acesta este începutul evanghelizării în Ierusalim, cînd s-au convertit trei mii de credincioși. Ca rezultat al acestei predici apostolice s-a constituit *Biserica* (gr. *ecclesia*, termen derivat din verbul *eccaléo*, a chema, a aduna), adunarea celor chemați, care are identitatea și calitatea ei particulară. Iisus vorbise deja de alegerea unui popor al Noului Testament, care să formeze trupul Său tainic în istorie și în care să fie cuprinse toate popoarele. Raportul Său cu Biserica este descris în termeni diverși: păstor și turmă (Ioan 10, 11—16), temelie și casă (Matei 16, 18), cap și trup (Efes. 1, 22; Col. 1, 18).

La singular, Biserica este totalitatea celor ce mărturisesc împreună cu apostolul Petru: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16) și care s-au convertit la Hristos, s-au botezat în numele Sfintei Treimi și-L urmează pe Iisus în sînul unei comunități disciplinate. În acest sens există o singură Biserică sau un singur popor, deoarece există un singur Domn, o singură credință, un botez unic (Efes. 4, 5). Iisus este capul Bisericii, Biserica este trupul Său (Col. 1, 18), iar creștinii sînt membrele trupului (Rom. 8, 5). Unitatea Bisericii vine din faptul că Iisus S-a răstignit și S-a adus Jertfă de răscumpărare o dată pentru totdeauna (Evrei 9, 12; Rom. 6, 10).

La plural, bisericile sînt adunările creștinilor într-un anumit loc, pentru a comemora istoria lui Iisus și a celebra Euharistia (Liturghia) în zi de Duminică. Așa numește apostolul Pavel comunitățile locale: „Biserica lui Dumnezeu care este în Corint" (I Cor. 1, 2). Uneori, creștinii se întîlnesc în case: „Biserica ce se adună la Priscila și Acvila" (Rom. 16, 5).

În ce constă „calea" creștină? Cei dintîi creștini erau înclinați să se adune după modelul comunității iudaice din acea vreme, punînd totul în comun (Fapte 2, 42—47), mai ales că evenimentele din primele zile ale creștinismului actualizau profețiile mesianice (Isaia 49, 6). Desigur, grecii și romanii nu vor fi acceptat modul de viață al lui Israel. De unde, întrebarea: în ce constă credința nouă, „calea aceasta", „calea Domnului"?

Practic, această „cale" constă în celebrarea Euharistiei în zi de Duminică, în practicarea botezului spre iertarea păcatelor, în schimbarea modului de viață personală și colectivă, în unitatea văzută. În timpul lui Iisus, evreii se adunau pentru

cult și învățămînt în sinagogă, în ziua sabatului (ebr. *shabath*, repaus, sărbătoare redat în românește prin *sîmbătă*). În această zi apostolii intrau, de asemenea, în sinagogă unde citeau și interpretau Scriptura (Luca 4, 15—16; Fapte 13, 15). Creștinii însă schimbă ziua de repaus în zi de Duminică în amintirea învierii lui Iisus. În anul 321, împăratul Constantin declară Duminica (gr. *Kyriakè heméra*, Ziua Domnului) zi de cult pentru creștini și zi de repaus oficial pentru toți.[5]

„Ce trebuie să facem?", întreabă credincioșii din Ierusalim. Apostolul Petru răspunde: „Convertiți-vă și fiecare să se boteze în numele lui Iisus Hristos spre iertarea păcatelor voastre, și veți primi atunci darul Duhului Sfînt" (Fapte 2, 38). „Ce trebuie să fac ca să mă mîntuiesc?" întreabă temnicerul din Filipi pe Pavel și Sila. „Crede în Domnul Iisus și te vei mîntui și tu și casa ta", răspund aceștia. Iar temnicerul și familia sa s-au botezat imediat (Fapte 16, 30—34). Botezul familiilor, inclusiv botezul copiilor (Fapte 10, 24—48; 16, 15, 33; I Cor. 1, 16), este o practică apostolică. Copiii creștinilor sînt botezați pe temeiul credinței părinților. De altfel, și copiii evreilor sînt circumciși în ziua a opta de la naștere, anume în virtutea apartenenței lor la familie.

Convertirea, participarea la viața comunității, toate acestea sînt nedespărțite de experiența personală a harului lui Dumnezeu. Nici ascultarea predicii apostolilor, nici înțelegerea și punerea în practică a învățăturii lor nu acoperă pietatea creștină, „calea", ci numai faptul că într-o zi se ivește ocazia de a avea un contact direct cu Iisus, chiar și prin intermediari, ca în cazul ologului vindecat de către Petru la „Poarta Frumoasă" a templului.

> „Iar Petru și Ioan se suiau la templu pentru rugăciunea din ceasul al nouălea. Și era un bărbat olog din pîntecele mamei sale, pe care-l aduceau și-l puneau în fiecare zi la poarta templului, zisă Poarta Frumoasă, ca să ceară milostenie de la cei ce intrau în templu, care, văzînd că Petru și Ioan vor să intre în templu, le-a cerut milostenie. Iar Petru, căutînd spre el, împreună cu Ioan, a zis: Privește la noi; iar el se uita la ei cu luare-aminte, așteptînd să primească ceva de la ei. Iar Petru a zis: Argint și aur nu am; dar ce am aceea îți dau. În numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, scoală-te și umblă! Și apucîndu-l de mîna dreaptă, l-a ridicat și îndată gleznele și tălpile picioarelor lui s-au întărit. Și sărind, a stat în picioare și umbla și a intrat cu ei în templu, umblînd și sărind și lăudînd pe Dumnezeu. Și tot poporul l-a văzut umblînd și lăudînd pe Dumnezeu. Și îl cunoșteau că el era cel care ședea pentru milostenie la Poarta Frumoasă a templului și s-au umplut de uimire și de mirare pentru ceea ce i s-a întîmplat" (Fapte 3, 1—10).

Cine are dreptul să intre în Biserică? Apostolii au dezbătut această problemă de la început și au admis că păgînii (goim) pot fi primiți în Biserică fără alte condiții decît credința și botezul. Nu este deci necesar ca creștinul să fie mai întîi israelit (prin ritualul circumciziunii) ca să beneficieze de harul lui Dumnezeu (Fapte 11, 1—18). Intrarea în Biserică nu se justifică nici prin merite personale, deoarece se face prin botez, spre iertarea păcatelor. Astfel, Biserica este deschisă tuturor, destinată să cuprindă tot pămîntul, să devină ecumenică.

Isus Hristos se roagă și pentru „ceilalți": „Dar nu mă rog numai pentru aceștia, ci pentru toți cei ce vor crede prin cuvântul lor în Mine, ca toți să fie una" (Ioan 17, 20). El vrea ca Evanghelia împărăției să se propovăduiască „în toată lumea spre mărturia la toate neamurile" (Matei 24, 14). Apostolii, ca unii care au propovăduit această Evanghelie a împărăției, vor judeca cele douăsprezece seminții ale lui Israel (Luca 22, 30).

Într-adevăr, după cucerirea și distrugerea Ierusalimului în anul 70 d.Hr., de către romani sub Titus, Biserica apostolică se orientează spre neamuri. Problema misionară cea mai importantă devine răspândirea Evangheliei de la Ierusalim la Roma, capitala lumii, adică trecerea Evangheliei lui Hristos de la lumea iudaică la cea „păgână", ca să ajungă până la „marginea pământului" (Fapte 1, 8). În Samaria, apostolul Petru botează o persoană oficială etiopiană, iar în Cezareea, admite în comunitatea creștină un centurion roman (Fapte 10, 1—31).

Înfiinţarea comunităţilor creștine în mediul evreiesc (Ierusalim) și în mediul păgân (Antiohia Pisidiei, Corint-Grecia, Filipi-Macedonia, Roma) necesită organizarea unor călătorii misionare. În opera de evanghelizare, rolul principal îl au apostolul Petru — pentru creștinii de origine iudaică, în Ierusalim (Fapte cap. 1—12), și apostolul Pavel— pentru creștinii de origine păgână, în Europa (Fapte cap. 3—28).

În acest mare proiect, sfântul apostol Pavel are un rol unic (Gal, 2, 7—8), el fiind chemat anume pentru a propovădui: „Hristos m-a trimis nu să botez, ci să binecuvântez Evanghelia" (I Cor. 1, 17). Din relatarea convertirii lui Saul (Fapte 22, 3—16; 9, 1—22) vedem că întâlnirea personală cu Hristos a fost decisivă pentru misiunea sa. Eficacitatea și perseverența misionară decurg din intimitatea lui cu Hristos. A predicat în tot timpul și în tot locul, cu ochii aţintiţi la Hristos parcă stând totdeauna drept înaintea Lui. Să ne gândim însă și la *Scrisorile* (epistolele) trimise din călătoriile sale misionare, cu care a iluminat nenumărate comunități (romani, corinteni, galateni, efeseni, filipeni, coloseni, tesaloniceni, evrei). De asemenea, în lucrarea sa misionară, are loc pentru prima oară întâlnirea Evangheliei cu filosofia greacă (Fapte 16—34).

A fost, oare, Evanghelia acceptată de către poporul israelit? Pe de o parte, potrivit profeției lui Simeon, Isus este trimis spre căderea și ridicarea multora din Israel" (Luca 2, 34), deci Evanghelia Sa a fost acceptată. Pe de altă parte, iudeii, „neînţelegându-se între ei", „unii credeau în cele spuse, iar alții refuzau să creadă" (Fapte 28, 24), astfel că majoritatea au refuzat să creadă. De aceea față de opoziția lui Israel, „această mântuire a lui Dumnezeu s-a trimis acum păgânilor care vor asculta" (Fapte 28, 28).

Contextul în care are loc misiunea inițială a apostolilor nu este favorabil. Autoritățile de la templu îi interoghează în fața tribunalului religios care le interzice să predice public Evanghelia. Apostolii îi acuză însă pe șefii iudeilor că au complotat la moartea lui Isus. Ei rezistă și continuă misiunea lor de evanghelizare în Ierusalim. Într-adevăr, începutul creștinismului coincide cu începutul tribunalelor și persecuțiilor contra creștinilor. Împotriva „martorilor" lui Isus, respectiv din

conul Ștefan, sînt convocați „martori falși", cu ajutorul cărora se urmărea să fie pusă în afara legii secta lui Iisus Nazarineanul (Fapte 7, 8—15).

Sostene, șeful sinagogii din Corint, este bătut în fața tribunalului pentru că devenise creștin (Fapte 18, 17). În ciuda acestor obstacole, Pavel aduce la credință iudei și păgîni (Fapte 18, 4). De pildă, Crispus, mai marele sinagogii, care „a crezut în Domnul, împreună cu toată casa-familia sa, și mulți dintre corinteni, auzind, credeau și se botezau" (Fapte 18, 8).

Pe temeiul a ceea ce Iisus spune despre datoria față de Cezar: „Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu" (Matei 22, 21), aceștia încep să aibă rezervă față de autorități, imposibil de convertit, fără ca această suspiciune să diminueze respectul datorat lor. În fond, apostolii îi îndeamnă pe credincioși să se roage pentru autorități, pe motiv că stăpînirea este rînduită de Dumnezeu pentru a menține ordinea (Rom. 13, 1—7, 1 Petru 2, 13—15). Cu toate acestea, conflictul dintre autoritățile civile și religioase și imperativele lui Dumnezeu n-a întîrziat să apară. La aceasta, Petru și apostolii au răspuns: „Trebuie să ascultăm de Dumnezeu, mai degrabă decît de oameni" (Fapte 5, 29). Mai ales că, așa cum reiese din *Apocalipsă*, autoritățile pot deveni motive de blasfemie contra lui Dumnezeu (Apoc. 13, 6).

Biserica este un popor, poporul Noului Legămînt

Simeon din Ierusalim, drept și temător de Dumnezeu, în așteptarea lui Mesia vine „din îndemnul Duhului" la templu, unde îi întîlnește pe Iosif și Maria împlinind ritualul prezentării Pruncului lor la templu (Luca 2, 27—33). În salutul său către Prunc, Simeon Îl numește pe Acesta „lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău Israel" (Luca 2, 32). Scena este plină de simbolism.

Pe de o parte, Iisus este trimis să formeze un singur popor al lui Dumnezeu, al iudeilor și al neamurilor (Fapte 15, 14—18). Acum toți sînt chemați la împăcare, și elini și iudei (I Cor. 1, 24). De la început, Iisus cere nu numai convertirea — schimbarea modului de viață și iertarea reciprocă — ci și reconcilierea între comunități și neamuri.

Prin botez, persoane credincioase, dar și comunități mai mari devin „poporul lui Dumnezeu". Biserica va fi judecată ca „popor", deoarece ea se pronunță ca popor, prin consimțămînt comun în ascultarea Cuvîntului. Cuvîntul lui Dumnezeu este înțeles în Biserică sub inspirația Duhului, ca la sinodul de la Ierusalim (Fapte 15, 13—29).

Pe de altă parte, templul (locul de cult), care îi reunește fizic pe toți în jurul aceluiași altar, are o mare semnificație pentru Biserica creștină ca noul popor al lui Dumnezeu, ca trup al lui Hristos, ca adunare de preoți, care-și exercită preoția în mod colectiv (Fapte 4, 32). Locul templului este luat acum de „foișor" (Marcu 14, 12—25), unde Iisus instituie Euharistia, ca Taină a Jertfei Sale pe Cruce. El Însuși Se frînge, pentru a vindeca frîngerea, ruptura umanității, pentru

ai reuni într-un singur trup pe toți printr-un „Legămînt nou" (Marcu 14 22—25) Energia unificatoare a acestui popor liturgic și misionar, în același timp este Taina comuniunii cu trupul și sîngele lui Hristos

În joia și vinerea Patimilor grupul celor doisprezece apostoli s-a destrămat. Ei se reunesc la Cincizecime cînd sînt trimiși, însă separat, să propovăduiască Evanghelia. În misiunea lor apostolii vor așeza la baza comunităților creștine Taina Euharistiei ca Taină a unității „Zidiți pe temelia apostolilor și profeților" (Efes 2 20) Pavel ține să afirme cu tărie acest caracter cuprinzător al Bisericii lui Hristos „El care a făcut din cele două — una" desființînd zidul care despărțea „pe cei doi" împăcîndu-i cu Dumnezeu chiar în trupul Său

„De aceea aduceți-vă aminte că odinioară voi păgîni cu trupul, numiți netăiere-împrejur de către cei numiți tăiere-împrejur făcută de mînă în trup, erați, în vremea aceea în afară de Hristos înstrăinați de cetățenia lui Israel și străini de așezămintele făgăduinței lipsiți de nădejde și fără de Dumnezeu, în lume Acum însă fiind în Hristos Iisus voi care altădată erați departe v-ați apropiat prin sîngele lui Hristos, căci El este pacea noastră El care a făcut din cele două — una, surpînd peretele din mijloc al despărțiturii desființînd vrăjmășia în trupul Său, legea poruncilor și învățăturile ei, ca întru Sine pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea, și să-i împace cu Dumnezeu pe amîndoi, uniți într-un trup prin cruce omorînd prin ea vrăjmășia Și, venind a binevestit pace vouă celor de departe și pace celor de aproape că prin El avem și unii și alții apropierea către Tatăl într-un Duh Deci dar nu mai sînteți străini și locuitori vremelnici ci sînteți împreună cetățeni cu sfinții și casnici ai lui Dumnezeu, zidiți fiind pe temelia apostolilor și a proorocilor piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos" (Efes 2, 11—20)

În Noul Testament Biserica creștină este prezentată prin parabole Iisus Însuși zice „Și precum a fost în zilele lui Noe așa va fi și venirea Fiului Omului" (Matei 24 37—39) Atunci, în timpul potopului omenirea a fost salvată pentru că s-a urcat in corabia lui Noe în care părinții Bisericii văd o preînchipuire a Bisericii (Efes 2, 19—22)

În *Epistola către Evrei* Sf Pavel compară Biserica cu casa zidită de Dumnezeu Dacă Moise este un simplu slujitor in casa Domnului, Iisus este „Fiu peste casa Sa"

„Pentru aceea frați sfinți părtași chemării cerești, luați aminte la Apostolul și Arhiereul mărturisirii noastre la Iisus Hristos, Care credincios a fost Celui ce L-a rînduit, precum și Moise în toată casa Lui Pentru că Acesta (Iisus) S-a învrednicit de mai multă slavă decît Moise după cum are mai multă cinste decît casa cel ce a zidit-o Căci orice casă e zidită de către cineva, iar Ziditorul a toate este Dumnezeu Moise a fost credincios in casa Domnului ca o slugă, spre mărturia celor ce erau să fie descoperite în viitor iar Hristos a fost credincios ca Fiu peste casa Sa Și casa Lui sîntem noi, numai dacă ținem pînă la sfîrșit, cu neclintire, îndrăzneala mărturisirii și lauda nădejdii noastre" (Evrei 3 1—6)

Pentru a înțelege „mesianismul" lui Isus trebuie deci să luăm în considerație elementele prin care El Însuși voiește ca opera Sa să fie prezentă și actualizată după înălțarea Lui la cer. Astfel de la Cincizecime apostolii au văzut și au înțeles (Fapte 2, 17—37; Ioil 3, 1) că Isus era plin de Duhul Sfînt, pe care-L revarsă peste „tot trupul" ca un fel de anticipare a vieții veșnice (Ioan 3, 36). Primind Duhul Sfînt, apostolii au înțeles legătura dintre înviere și Euharistie, au văzut sfîrșitul timpurilor.

Isus lasă cuvîntul Său grupului de apostoli și ucenici, cărora le dă puterea Duhului Sfînt de a propovădui și boteza pînă la marginea pămîntului. Prin urmare, Evanghelia nu este pierdută, ci amintită și actualizată în istorie de către apostoli, care devin „martori" Lui. Nu este vorba de excluderea unei instituții. Căci Duhul a suflat peste toți și nimeni nu poate fi exclus. Petru botează păgînii (goimi) deoarece nu putea să împiedice lucrarea Duhului Sfînt (Fapte 11, 15—17).

Apostolii au crezut în întoarcerea lui Isus imediat după înălțare, de aceea își pierd răbdarea. La întrebarea, cînd va stabili pe pămînt împărăția lui Israel? — Isus răspunde că împărăția Sa este deja prezentă în mijlocul lor, prin venirea Duhului Sfînt. Toți vor avea acces la această împărăție, deoarece Duhul se revarsă peste tot trupul.

Isus deși Se întoarce la tatăl Său, încredințînd transmiterea Evangheliei apostolilor, nu părăsește poporul Său. El rămîne în legătură permanentă cu ucenicii Săi și continuă să fie prezent și activ, în timp și spațiu, prin Euharistie. Pe de o parte, Euharistia amintește Jertfa răscumpărătoare a lui Isus (I Cor. 11, 26), pe de altă parte, anticipează împărăția lui Dumnezeu. În locul restaurării imediate văzute a împărăției, Isus dă Euharistia ca anticipare și actualizare a acesteia. „Ori de cîte ori veți mînca această pîine și veți bea acest pahar, moartea Domnului vestiți pînă cînd va veni" (I Cor. 11, 26). Celebrînd Euharistia, cei dintîi creștini înțeleg că învierea începe aici, că împărăția lui Dumnezeu este deja prezentă. Cu Euharistia, viitorul, lumea care va să vină, împărăția eshatologică, toate sînt deja prezente.

Cel mai important aspect al împărăției deja prezente este schimbarea modului de viață, personală, și comunitară, așa cum se vede în exemplul comunității apostolice:

> „Iar inima și sufletul mulțimii celor ce au crezut erau una și nici unul nu zicea că este al său ceva din averea sa, ci toate le erau de obște. Și cu mare putere apostolii mărturiseau despre învierea Domnului Iisus Hristos și mare har era peste ei toți. Și nimeni nu era între ei lipsit, fiindcă toți cîți aveau țarini sau case le vindeau și aduceau prețul celor vîndute, și-l puneau la picioarele apostolilor și se împărțea fiecăruia după cum avea cineva trebuință" (Fapte 4, 32—35).

Parte din disciplina comuniunii în Hristos este unitatea văzută a comunității creștine, prin consimțirea la același spirit și scop.

> „Credincios este Dumnezeu, prin El ați fost chemați la împărtășirea Fiului său Iisus Hristos, Domnul nostru. Vă îndemn, fraților, pentru nu

mele Domnului nostru Iisus Hristos, ca toţi să vorbiţi la fel şi să nu fie dezbinări în sînul vostru, ci să fiţi cu totul uniţi în acelaşi cuget şi în aceeaşi înţelegere" (I Cor 1, 9—10).

Astfel, viaţa lui Hristos, prin instituţii, prin Taine, prin unitate văzută şi manifestare personală, este mereu actualizată. Mesianismul Evangheliei lui Hristos constă în aceasta: amintirea morţii şi învierii Sale şi anticiparea Împărăţiei Sale prin Taina Euharistiei şi comunitatea care o celebrează. Iisus Cel înviat continuă să fie printre noi prin Euharistie şi Biserică.

Aşteptarea Împărăţiei lui Dumnezeu

La Cincizecime, apostolii işi reamintesc cuvintele lui Iisus rostite înainte de înălţare, despre restaurarea împărăţiei lui Israel (Fapte 4, 6). Dar Iisus nu despre aceasta le vorbise, ci de venirea Duhului Sfînt „peste voi". Apostolii işi pierd deja răbdarea că Domnul întîrzie. Însă „Domnul nu întîrzie cu făgăduinţa Sa, după cum socotesc unii că e întîrziere, ci rabdă îndelung pentru voi, nevoind să piară pe cineva, ci toţi să vină la pocăinţă" (II Petru 3, 9).

Credinţa că istoria va înceta imediat a marcat mult prima generaţie de creştini. În secolul al II-lea, creştinii se rugau pentru amînarea celei de a doua veniri a sfîrşitului acestei lumi. Se făcea astfel confuzie între aşteptarea apocaliptică de tradiţie iudaică, după care istoria se va desfiinţa, şi aşteptarea eshatologică de inspiraţie creştină, după care istoria la a doua venire a lui Iisus, va intra într-o altă ordine. Iisus este sfîrşitul istoriei prin întrupare, nu prin parusie. Istoria s-a transformat deja cînd „Cuvîntul S-a făcut trup". Întruparea este un punct de întoarcere a istoriei. O nouă istoriografie, o istorie a lumii începe cu viaţa istorică a lui Iisus.

Treptat, ucenicii işi dau seama că „împărăţia" lui Iisus nu este din lumea aceasta (Ioan 18, 36), cu toate că întrebarea ultimă pe care aceştia o pun lui Iisus, chiar înainte de înălţarea Sa, se referă la data restaurării împărăţiei lui Israel (Fapte 1, 6). Într-adevăr, ucenicii n-au înţeles imediat caracterul ceresc eshatologic al împărăţiei lui Dumnezeu.

Această împărăţie era deja promisă şi descrisă ca un timp în care „nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia şi nu-şi vor mai face războaie" (Isaia 2, 4), atunci cînd „lupul va locui laolaltă cu mielul, şi leopardul se va culca lîngă căprioară, viţelul şi puiul de leu vor mînca împreună şi un copil îi va paşte" (Isaia 11, 6). Pentru venirea acestei împărăţii creştinii se roagă: „Să vină împărăţia Ta".

Pe de altă parte, aşteptarea unui sfîrşit (gr. *éschaton* = de apoi, din urmă) iminent face parte din credinţa creştină: „După aceea, sfîrşitul, cînd Domnul va preda împărăţia lui Dumnezeu şi Tatălui, cînd va desfiinţa orice domnie şi orice stăpînire şi orice putere" (I Cor. 15, 24). În anticiparea acestui sfîrşit, creştinii se

roagă „Marana tha! Vino Doamne" (Apoc. 22, 20).

Unul dintre semnele apropierii sfîrșitului este suferința, persecuția pentru numele lui Iisus (I Petru 4, 7—8). Și Petru, și Pavel cunosc „suferința în lanțuri" (Filip. 1, 17), fiind aruncați în închisoare pentru credința lor (II Cor. 11, 23).

Apocalipsa vorbește explicit despre o epocă a martiriului (Apoc. 2, 13) datorată confruntării dintre creștini și lumea romană. Cultul împăratului roman fusese introdus de Cezar August (27 î.Hr.—14 d.Hr.). Mai tîrziu, Caligula (Gaius) (37—41) pretinde ca chipul său să fie așezat în templul de la Ierusalim pentru venerație religioasă. De asemenea, Nero, (56—58) și Domițian (81—96) cer să fie venerați ca nume divine. Creștinii primului secol erau intransigenți, așa cum se vede în cazul lui Policarp de Smirna, care nu vrea să declare „Domnul Împărat", adică să spună *Kyrios* lui Cezar. Nici un alt nume nu poate înlocui pe cel de Iisus Hristos. Martiriul este al doilea botez. Sîngele martirilor este sămînța Bisericii (Tertulian, *Apologia*, cap. L). Se conturează deci un cult al martirilor (Apoc. 17, 6). „Pe Fiul lui Dumnezeu Îl adorăm, pe martiri îi iubim" (Policarp, *Scrisoare către Biserica din Smirna*, cap. XVII) va deveni o dogmă creștină.

Biserica a admis *Apocalipsa* în canonul biblic, dar a respins interpretarea acesteia ca bază pentru calcule cronologice despre veacul eshatologic. *Apocalipsa*, ultima carte a Noului Testament, scrisă de evanghelistul Ioan în insula Patmos către anul 95 d.Hr., este adresată celor șapte Biserici din Asia Mică. El descrie aici situația politică în care se aflau cititorii săi, insistînd asupra persecuțiilor împotriva credincioșilor, dezlănțuită de tiranul cu puteri universale, și denunță imperiile care „fac război sfinților" (Apoc. 13, 7). Cartea este influențată de profețiile lui Daniel, de aceea este ușor de înțeles de ce Roma este comparată cu Babilon (Daniel 17 și 18), iar puterea totalitară romană cu fiara sau dragonul. De altfel, *Apocalipsa* abundă în simboluri, figuri, cifre care, prin interpretare, capătă diferite sensuri. De pildă, cele douăsprezece triburi ale lui Israel reprezintă poporul lui Dumnezeu, dar simbolizează și totalitatea, toată omenirea, numărul 666 (*Ibid.* 13, 18) este simbolul împăratului Nero care incendiază Roma, dînd apoi răspunderea pe seama creștinilor etc.

Apocalipsa este o altă față a *Genezei*, care se produce printr-o serie de răsturnări și înnoiri cu caracter istoric și cosmic. În raport cu lumea creată la început va fi o creație nouă, „un cer nou și un pămînt nou" (*Ibid.* 21, 1). În locul grădinii din Eden va apărea o cetate nouă, Noul Ierusalim (*Ibid.* 21, 2), iar în locul pomului morții va răsări arborele vieții (Fac. 3, 22—24). Acest pom va rodi de douăsprezece ori pe an, frunzele lui fiind spre tămăduirea neamurilor (Apoc. 22, 2). În această întorsătură a istoriei rolul principal îl are Hristos cel Înviat, Fiul Omului, Care inaugurează împărăția lui Dumnezeu (*Ibid.* 4, 17—18). Cuvîntul Lui este ca o sabie cu două tăișuri (*Ibid.* 1, 16), puterea care pune în mișcare istoria (*Ibid.* 1, 18). Cel Înviat prezintă amenințările și făgăduințele ce se vor întîmpla pînă la sfîrșit. Mielul deschide cartea istoriei lumii (*Ibid.* cap. 5) și conduce lupta de eliberare. Lui și Celui ce șade pe tron Le aparțin puterea și gloria. El judecă istoria (*Ibid.* cap. 5—9) și invită la ospățul nunții mesianice (*Ibid.* cap. 19). Satana va fi

învins definitiv, iar după aceea va avea loc judecata, înaintea tronului, a fiecăruia după fapta sa. Cine n-a fost înscris în „cartea vieții" a fost aruncat în iezerul de foc. Toate acestea se vor întîmpla „în curînd" (*Ibid.* 1. 1. 22, 6). „Cel ce mărturisește aceasta zice: Da, vin curînd. Amin! Vino, Doamne Iisuse" (*Ibid.* 22, 20).

În comparație cu împărăția lui Dumnezeu, care are un caracter eshatologic Biserica este o realitate actuală în care e deja prezentă împărăția viitoare. Orientata spre eshatologie Biserica se află aici „pe cale" ca o anticipare a slavei cerești (Marcu 9, 2—9). De aceea, privită sub aspectul ei temporal (Matei 13 24—30, 34—43, 47—50), Biserica cuprinde la un loc „grîul și neghina" fiind în „epoca secerișului" (Luca 10, 2). Pentru ca Biserica să-și poată îndeplini rolul de „trup al lui Hristos", Iisus a dăruit puterea Duhului Sfînt apostolilor (Fapte 8, 2, 4), care, la rîndul lor, au transmis-o păstoritor Bisericii (Fapte 20, 28) iar acestora, tuturor creștinilor (I Cor. 12, 13).

Credința în învierea morților face parte din crezul creștin încă din vremea apostolilor (Matei 22, 31, Evrei 6, 2). Învierea lui Hristos nu a fost o reîncarnare, o reanimare sau revenire la viața anterioară. De aceea nici învierea morților nu înseamnă simpla reconstituire a trupurilor ci schimbarea lor din trupești în cerești. Cultul morților, pe mormîntul lor socotit locul învierii se practică din timpul martirilor, din primele secole ale erei creștine.

14. Iisus Hristos: etapele misiunii Sale

Ținînd seama de felul în care Iisus a folosit „timpul Său mesianic" (I Tim 2, 6), se disting în viața și misiunea Sa etapele următoare:

1. Iisus vine să anunțe „Vestea cea bună", adică prezența și lucrarea personală a lui Dumnezeu în mijlocul oamenilor, un Dumnezeu voind să elibereze poporul Său și toate popoarele. La începutul misiunii Sale, Iisus Se comportă ca un nou Moise („Tu vei scoate din Egipt poporul Meu" — Ieș 3, 12), de aceea se grăbește să evanghelizeze mulțimile din provinciile și orașele Palestinei prin predica orală, prin exemplul personal, prin săvîrșirea minunilor, fie în sinagogă, fie în loc public. Conștient că are puțin timp (doi sau trei ani) ca să îndeplinească misiunea Celui ce L-a trimis, Tatăl ceresc, Iisus începe să lucreze imediat. „Am venit să arunc foc pe pămînt și cît aș dori să fie acum aprins. Cu botez am a Mă boteza și cită nerăbdare am pînă ce se va îndeplini" (Luca 12, 49—50). Și ucenicii Săi trebuie să lucreze repede: „Încă puțină vreme Lumina este cu voi. Umblați cît aveți lumina, ca să nu vă prindă întunericul" (Ioan 12, 35).

Știind că timpul este scurt, Iisus rezumă Evanghelia Sa în *Predica de pe munte* (Matei 5—7), comparînd-o cu *Tora*, și formează un grup de discipoli fideli dintre care cei doisprezece apostoli (Matei cap. 10), pentru a fi nucleul unui nou popor al lui Dumnezeu. Provocat de Irod, „vulpea aceasta", El spune: „Iată, alung demoni și fac vindecări, astăzi și mîine, iar a treia zi voi sfîrși" (Luca 13, 32).

Chiar și mama Sa Îl grăbește. „Încă n-a venit ceasul Meu" (Ioan 2, 4), răspunde El cînd aceasta Îi cere să Se manifeste la o nuntă. Iisus trece peste toate obstacolele istorice, religioase, juridice, arătînd că El este Domn al sabatului, Fiul Omului (Matei 12, 8), avînd autoritate și asupra Legii (Luca 12, 21; 18—26).

Iisus nu îngăduie denigrarea aproapelui, indiferența față de cei săraci, abuzul puterii religioase sau politice. El pleacă de unde nu găsește credința și fraternitate, de unde nu sînt semne de convertire. Nu îngăduie trufia celor ce nu fac loc ca să se manifeste puterea Duhului Sfînt și are un cuvînt aspru contra locurilor care n-au primit mesajul: „Vai vouă, cărturarilor și fariseilor! Că închideți împă-

răţia cerurilor înaintea oamenilor..." (Matei 23, 13). „Vai ţie, Horazine! Vai ţie, Betsaida! Căci dacă în Tir şi în Sidon s-ar fi făcut minunile care s-au făcut la voi..." (Matei 11, 21). El condamnă „lumea" (Ioan 17, 9—15), adică *vicleanul* care se opune planului lui Dumnezeu şi se intercalează între viaţa oamenilor şi puterea *Lui*.

II. A schimba viaţa lumii nu este un lucru uşor. Iisus ştie că eliberarea poporului de sub tirania păcatului originar, personal şi social este un proces mult mai profund şi mai lung, care nu se încheie cu propăvăduirea orală a Evangheliei şi cu minunile Sale. Aceasta implică purtarea unei greutăţi, suportarea unui jug vechi şi greu, luarea de bunăvoie asupra Sa a „păcatelor lumii". Puterea Legii şi a proorocilor se opreşte la un moment dat. „Făgăduinţele" din Vechiul Testament au o limită, iar Iisus nu venise să le rupete. El îşi dă seama că trebuie să dubleze Vechiul Testament şi să înceapă propria Lui istorie, prin urmare, instituie un Nou Legământ care se suprapune Vechiului Legământ.

Este momentul cînd Iisus Se retrage în locuri izolate şi Se roagă îndelung (Luca 5, 16; 6, 12; 11, 1). Ca să împlinească profeţia anunţată de proorocul Isaia (Matei 12, 18—21), Iisus nu are altă cale decît „semnul lui Iona", adică propria Lui suferinţă şi înfrîngere. Căci Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci ca El să slujească fraţilor Săi. În ascultare totală faţă de Tatăl Său, Iisus acceptă să fie „Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatele lumii".

Într-adevăr, după controverse dramatice cu iudeii, Iisus ştie că viaţa Sa este în pericol, fiind ameninţat direct cu uciderea.

Unul dintre subiectele de controversă cu iudeii a fost acela al adevărului şi păcatului. Ce este adevărul? Iisus Se declară „Omul care v-am spus adevărul" (Ioan 8, 40). „Cine dintre voi Mă vădeşte de păcat? Dacă spun adevărul, atunci de ce voi nu Mă credeţi?" (Ioan 8, 46). Aceste afirmaţii sînt, pentru iudei, fără sens, căci depăşesc logica lor. Iar cînd Iisus le spune: „Adevărat, adevărat zic vouă: înainte de a fi fost Avraam, Eu sînt" (Ioan 8, 58), iudeii Îl alungă cu pietre (Ioan 8, 59), deoarece le era imposibil să creadă. Iisus ameninţat S-a ferit de ei şi a ieşit din templu, ca să amîne condamnarea şi să întîrzie moartea.

Profetul Ieremia persecutat, care se compară cu un miel blînd dus la înjunghiere, este simbolul lui Iisus. Ieremia cere însă răzbunare: „Dă-mi să văd răzbunarea Ta asupra lor, căci ţie Ţi-am încredinţat cauza mea" (Ier. 20, 12). Dorinţa de răzbunare nu intră în perspectiva lui Iisus. El nu este un miel dus la abator. Nu I S-a luat viaţa, ci El a dăruit-o ca dar sfînt, devenind astfel Sacrificiul Noului Testament.

La un moment dat, simţind absenţa şi indiferenţa lui Dumnezeu faţă de agonia Sa (Ps. 21, 1), Omul Iisus îşi dă seama că nu poate scăpa de duşmani. Este moartea Lui o fatalitate? Putea, oare, să ne mîntuiască altfel? Ce raport este între Crucea lui Iisus, suferinţă şi iubirea lui Dumnezeu? În orice caz, Iisus nu vrea să Se apere cu arme împotriva acuzatorilor Săi. Iar cînd Petru Îi propune să nu accepte jertfa, El ripostează: „Mergi înapoia Mea, satano" (Matei 16, 23).

La fiecare mare turnantă din misiunea Sa, Iisus invocă voia Tatălui: „Dar nu

ce voiesc Eu, ci ceea ce voiești Tu" (Marcu 14, 36). Discret, retras în tăcere și meditație, răbdător, dar disponibil Iisus nu cedează presiunii discipolilor și nu Se blochează în dispute inutile cu adversarii Săi. Nu Se lasă prins nici de popularitate, nici de timp, nici de loc, ci le relativizează prin punerea vieții Sale în perspectiva misiunii mesianice. Chiar dacă știe că Patima e aproape, El nu Se lasă presat de timp, ci găsind vreme, Se roagă pentru Lazăr pe care-l iubea și îi compătimește familia. După voia Sa decide să urce la Ierusalim, ca acolo să fie umilit pe Cruce și să plătească cu sîngele Său violența și ura arbitrară a autorităților religioase și politice ale timpului. „Eu pentru aceasta am venit pe lume" (Ioan 18, 37). Ce explicație are Crucea lui Iisus? Numai iubirea Sa pentru noi explică aceasta. „Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca sufletul Lui să și-l pună pentru prietenii Săi" (Ioan 15, 13).

III. După Înviere, Iisus insistă ca planul lui Dumnezeu de a mîntui lumea să fie realizat de către apostoli și de urmașii acestora, așa cum El însuși l-a realizat. El este conștient că jertfa și învierea Sa au consecințe ireversibile pentru toți. Experiența Lui pe Cruce nu este deloc ocazională sau irelevantă (Matei 9, 18—26). Planul lui Dumnezeu își are originea în eternitate, germenele lui nu se află pe pămînt, ci în cer. Iisus a aruncat sămînța împărăției pe pămînt (Ioan 21, 15—19). Împărăția, pe de o parte, s-a realizat și, pe de altă parte, este în curs de realizare. De aceea Iisus insistă: „Faceți aceasta întru pomenirea Mea" (Luca 22, 19), numai astfel nu vor rămîne în zadar credința, Crucea și învierea Sa. După Înviere Euharistia este Taina în care creștinii au deplina asigurare și certitudine că Hristos e prezent în ei (Ioan 6, 48—58).

Pentru a-Și actualiza opera, Iisus face făgăduința să rămînă nedespărțit de discipolii Săi pînă la sfîrșitul veacurilor. Apoi puterea lui Dumnezeu, prin care El însuși a înviat, va fi dăruită tuturor neamurilor (Matei 12, 18—21). De la Cincizecime, celălalt Mîngîietor, Duhul Sfînt, va interveni în istorie pentru a grăbi a doua venire a lui Iisus în slavă ca să transforme totul în împărăția lui Dumnezeu. „Încă multe lucruri am a vă spune; dar acum nu puteți să le purtați" (Ioan 16, 12) și același Duh Sfînt va fi trimis să călăuzească pe creștini la „tot adevărul" (Ioan 16, 13).

„Cînd veți înălța pe Fiul Omului, atunci veți înțelege că Eu sînt" (Ioan 8, 28). Cu alte cuvinte, numai privind-L pe Iisus pe Cruce vom înțelege căderea și mizeria omului, dar și măreția lui Dumnezeu. Înțelegerea Crucii devine astfel centrul propăvăduirii apostolice. De aceea, pentru apostolul Pavel Crucea lui Iisus are „o logică" proprie (1 Cor. 1, 17—18).

La patruzeci de zile Se înalță la cer și apoi trimite Duhul Sfînt peste apostoli, semn că introduce împărăția Sa veșnică în istorie (Apoc. 11, 15). *Apocalipsa* vorbește, reluînd viziunea lui Daniel (7, 17—27), despre învierea sfinților și de adunarea tuturor în jurul tronului lui Dumnezeu, la dreapta căruia stă Hristos înviat.

Urmașii lui Hristos formează o comunitate frățească în jurul Euharistiei, fiind cu sufletul și inima una. Creștinii sînt tari prin speranța în înviere. La începutul secolului al II-lea încep deja persecuțiile contra lor. Își amintesc atunci de ceea ce

Iisus a spus apostolilor Săi „Veți fi urîți de toți pentru numele Meu" (Matei 10 22) Apologetul Tertulian dă această mărturie

Ce să mai spun despre faptul că foarte mulți cu ochii închiși împing așa de departe ura lor încît chiar cînd depun pentru un creștin mărturie favorabilă îi reproșează totuși acest nume «Bun bărbat este Gaius Seius păcat însă că este creștin» La fel spune altul «Mă mir că Lucius Titius un bărbat înțelept, s-a făcut deodată creștin». Nimeni nu-și dă seama că tocmai de aceea Gaius este bun și Lucius înțelept, fiindcă sînt creștini sau de aceea sînt creștini, fiindcă sînt buni și înțelepți

Dar denumirea de «creștin» după etimologie vine de la cuvîntul «ungere» Chiar cînd e pronunțat incorect, *chrestianus* în loc de *cristianus* — căci voi nu cunoașteți bine acest nume — el înseamnă blîndețe sau bunătate. Li se urăște astfel unor oameni nevinovați însuși numele lor nevinovat. Poate că este urîtă religia noastră fiindcă amintește de numele întemeietorului ei Dar ce e rău în faptul că o școală impune adepților ei denumirea de la numele conducătorului?" (Tertulian *Apologeticul* III, 1, 5—6 trad. rom p 43)

15. Domn și Hristos

> „Cum zic cărturarii că Hristos este Fiul lui David? Căci însuși David a zis în Duhul Sfânt: Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale. Deci însuși David Îl numește pe El Domn; de unde dar este fiul lui? Și mulțimea Îl asculta cu bucurie" (Marcu 12, 35—37)

Mare cunoscător și exeget al Scripturii, Iisus știe să pună la punct anumite opinii despre Mesia. Într adevăr, David a primit făgăduința după care succesorul lui va fi rege în Ierusalim: „Pentru aceea Dumnezeu, Dumnezeul Tău, Te-a uns cu untdelemn" (Ps. 44, 9), „Te-a uns", Te-a făcut „hristos" (gr. *christós* adj. al vb. *chrio* = a unge). „Fiul lui David", așa au strigat mulțimile ca să-L recunoască pe Iisus ca Mesia cel așteptat (Matei 21, 9; 22, 42). Dar Mesia este mai mare decât David (Ps. 109, 1). El este Domnul lui David. Astfel este înțeles de către apostoli pentru predica lor: „Acest Iisus, pe Care Dumnezeu L-a făcut Domn și Hristos" (Fapte 2, 36).

În legătură cu aceasta se pun două probleme: dacă Iisus însuși a crezut a fi Mesia-Hristos sau nu, care sunt numele proprii ale lui Iisus.

La început, Iisus n-a acceptat să fie chemat *Mesia*, deoarece contemporanii Săi aveau o concepție politică și etnică despre misiunea lui Mesia, aceea de a restabili o împărăție terestră a poporului lui Israel. Ca regulă generală, Iisus Își revelează, încetul cu încetul, identitatea, ca, astfel, prietenii Săi să fie convinși. De asemenea, El vrea ca apostolii și prietenii Săi să aibă o înțelegere totală a vieții Lui, să aștepte până la urmă, să vadă evenimentele decisive din viața Sa: judecata, răstignirea, moartea, învierea.

Din dorința de eliberare de sub stăpânirea romană, sentimentul așteptării lui Mesia, imaginat ca un mare eliberator și conducător politic, era foarte puternic la poporul iudeu din timpul lui Iisus. Dar Iisus din Nazaret n-a vrut să audă de aceasta, n-a vrut să fie rege al acelei țări, nici să conducă o revoluție politică, nici să introducă un sistem politic. Pentru a-I se afla opinia în această privință, Iisus

e întrebat direct: „Se cuvine a da dajdie Cezarului sau nu? Să dăm sau să nu dăm?" (Marcu 12 14) Iar la întrebarea lui Pilat „Eşti Tu rege?", Iisus răspunde „Tu zici că Eu sînt rege. Împărăţia Mea nu este din lumea aceasta" (Ioan 18 37)

Iisus nu vrea să Se identifice cu figura lui Mesia, imaginată de către evrei. Textele profetice erau clare:

„Iată Sluga Mea pe Care o sprijin, Alesul Meu întru Care binevoieşte sufletul Meu. Pus-am peste El Duhul Meu şi El va propovădui popoarelor legea Mea. Nu va striga, nici nu va grăi tare şi în pieţe nu se va auzi glasul Lui. Trestia frîntă nu o va zdrobi şi inul ce fumegă nu-l va stinge. El va propovădui legea Mea cu credincioşie, El nu va fi nici obosit, nici slei de puteri pînă ce nu va fi aşezat legea pe pămînt, căci învăţătura Lui toate ţinuturile o aşteaptă" (Isaia 42 1—4)

Domnia lui Mesia este anunţată de profeţi ca o perioadă de pace şi reconciliere nu numai între oameni, ci şi între fiinţele umane şi Creaţie:

„O Mlădiţă va ieşi din tulpina lui Iesei şi un Lăstar din rădăcinile lui va da. Şi se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înţelepciunii şi al înţelegerii, duhul sfatului şi al tăriei, duhul cunoştinţei şi al bunei credinţe. Şi-L va umple pe El duhul temerii de Dumnezeu. Şi va judeca nu după înfăţişarea cea dinafară şi nici nu va da hotărîrea Sa după cele ce se zvonesc, ci va judeca pe cei săraci întru dreptate şi după lege va mustra pe sărmanii din ţară. Pe cel aprig îl va bate cu toiagul gurii Lui şi cu suflarea buzelor Lui va omorî pe cel fără de lege. Dreptatea va fi ca o cingătoare pentru rărunchii Lui şi credincioşia, ca un brîu pentru coapsele Lui. Atunci lupul va locui laolaltă cu mielul şi leopardul se va culca lîngă căprioară, şi viţelul şi puiul de leu vor mînca împreună şi un copil îi va paşte" (Isaia 11 1—6)

Din textele care vorbesc despre mesianitatea lui Iisus (Matei 16 13—20, Marcu 8 27—30, Luca 9, 18—21) şi mai ales din răspunsurile date în dialogul ispitirii Sale în pustie (Matei 4 1—10) reiese în mod clar că El nu S-a identificat cu imaginea acelui Mesia aşteptat de către iudeii epocii, afirmînd că slujirea Sa mesianică nu are un caracter politic. „Trebuie să binevestesc împărăţia lui Dumnezeu şi altor cetăţi, fiindcă pentru aceasta sînt trimis" (Luca 4 43). Desigur n-a respins slujirea mesianică în sine, aşa cum au descris-o profeţii, şi în primul rînd n-a respins ideea că Mesia va apărea într-o formă umană, ci pe acel Mesia incompatibil cu „împărăţia lui Dumnezeu" imaginat de oameni, şi nu voit de Dumnezeu (Marcu 8 31—33). El a trebuit deci să refacă o întreagă concepţie despre Mesia, afirmînd că „Fiul Omului n-a venit ca să I se slujească, ci ca El să slujească şi să-Şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi" (Marcu 10 45). Se pare că tocmai pentru a nu da credit unei interpretări eronate a funcţiilor mesianice Iisus a preferat să se păstreze tăcere în ceea ce priveşte identitatea Sa cu Mesia (Matei 16 20, Luca 4 41), recurgînd la titluri noi, mai greu de înţeles, echivalente ale lui „Mesia", cum ar fi acela de „Fiul Omului" (Matei 9 6, Luca 5 24, Ioan 9 35)

În convorbirea cu femeia samarineancă, după ce aceasta Îi spune „Ştim că va

veni Mesia care se cheamă Hristos când va veni Acela ne va vesti nouă toate" El Se descoperă ca Hristos-Mesia „Eu sînt, Cel ce vorbesc cu tine" (Ioan 4 25—26) Iar la întrebarea arhiereului „Ești tu Hristosul, Fiul Celui binecuvîntat?" răspunde la fel „Eu sînt" (Marcu 14 61—62) Prin urmare nu există nici o îndoială că Isus a fost conștient și convins de identitatea Sa de la început El afirmă că este trimis de Tatăl „Cine Mă primește pe Mine primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine" (Matei 10, 40) că împărtășește cu Dumnezeu aceeași fire și aceeași putere și, de aceea, cere „Credeți în Dumnezeu, credeți și în Mine" (Ioan 14, 1)

Chiar dacă a evitat în anumite ocazii să spună deschis că El este Mesia, totuși a mărturisit totdeauna că are autoritatea lui Dumnezeu Întrebat de către autoritățile iudaice din Ierusalim „Dacă tu ești Hristosul spune-o nouă pe față Isus le-a răspuns „V-am spus și nu credeți. Lucrurile pe care le fac în numele Tatălui Meu, acestea mărturisesc despre Mine" (Ioan 10 24—25) El a lăsat ca cei care ascultau cuvintele Sale și vedeau faptele Sale să se convingă în mod liber Întrebat de către ucenicii trimiși de Ioan Botezătorul „Tu ești Cel ce trebuie să vină sau să așteptăm pe altul?", Isus a răspuns „Mergeți și spuneți lui Ioan cele ce auziți și vedeți orbii își capătă vederea și șchiopii umblă leproșii se curățesc și surzii aud, morții înviază și săracilor li se binevestește" (Matei 11, 4—5) Prin urmare, toate faptele și minunile lui Isus îndreptățeau această convingere. El are autoritatea de a învăța (Luca 4, 32), de a ierta păcatele (Luca 5 24) de a stăpîni forțele naturii (Luca 8 25), de a scoate duhurile rele (Luca 4 36) El deține puterea asupra Legii (Luca 6, 5) și asupra morții (Luca 7, 14).

Din cauza aceasta mesianismul lui Isus face parte din mărturisirea de credință a Bisericii primare „Cine este mincinosul dacă nu cel ce tăgăduiește că Isus este Hristosul?" (I Ioan 2, 22) Chiril al Ierusalimului consideră că greșeala iudeilor din vremea Mîntuitorului consta tocmai în faptul că, deși recunoșteau că El este Isus, nu admiteau că Acest Isus este Hristos-Mesia (*Cateheza* X, 14)

Într-adevăr, Isus este numit cu două nume numele lui propriu, Isus (Matei 1 21, 25 Luca 1, 31) „Cel care vindecă", traducînd cuvîntul ebraic *Ioshua*, care înseamnă „Domnul este mîntuirea" sau „Mîntuitorul" (Isaia 62, 11) și Hristos — traducerea greacă a ebraicului *Messiah* care înseamnă „Unsul", titlu ce se referă la slujirea de preot a lui Isus. În Vechiul Testament, regii lui Israel și arhiereii erau supuși ritualului ungerii cu untdelemn sfințit atunci cînd primeau funcțiile respective și, de aceea, se numeau „unșii Domnului" (Zah. 4, 14) Într-un sens mai general, „Mesia Unsul" este Cel căruia Dumnezeu I-a încredințat misiunea de a elibera poporul ales și pe Care evreii Îl așteptau la sfîrșitul timpului Chiril al Ierusalimului spune că, în multe privințe Ioshua lui Navi a fost tipul lui Isus Hristos (*Cateheza* X, 11) În mărturisirea Sa din Cezareea, Simon Petru Îl recunoaște pe Mesia-Hristos în Ioshua-Isus din Nazaret „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16) Isus Însuși Se identifică cu „Unsul Domnului — Mesia, pe Care Duhul Domnului L-a uns să propovăduiască mîntuirea (Luca 4, 18, Fapte 4, 26—27) nu numai pentru poporul Israel, ci

pentru întreg neamul omenesc și să întemeieze „împărăția lui Dumnezeu" cea veșnică.

Isus a predicat în sinagogă fiind cunoscut în rîndul ucenicilor Săi ca *rabi* învățător (Matei 9, 11; 23, 8; Luca 9, 49; Ioan 1, 49). Chiar de la început El și-a asumat această funcție: „Și a venit în Nazaret unde fusese crescut și, după obiceiul Său, a intrat în ziua sabatului în sinagogă și S-a sculat să citească. Și I s-a dat cartea proorocului Isaia" (Luca 4, 16). Textul din *Isaia* 61 l-a citit probabil într-o traducere aramaică. Este apreciat de sinagoga din Nazaret pentru „cuvintele de har" care-i ieșeau din gură, dar comentariile Lui i-au umplut de mînie pe cei ce-L ascultau (Luca 4, 28—29).

Ca orice rabi, Isus era obligat să interpreteze Legea (Tora) după tradiția rabinică. El a afirmat clar că cele zece porunci *(Decalogul)* sînt comandamente vitale și pentru creștini. S-a detașat însă de tradiția rabinică spunînd că El aduce ceva nou, distinct de Lege și că are o autoritate divină cu care învață și care numai Lui îi aparține: „Nici învățător să vă numiți, căci Învățătorul vostru este unul Hristos" (Matei 23, 10).

Autoritatea Sa de învățător nu se compară însă cu cea a unui rabin. Pentru a demonstra aceasta Isus răspunde la o serie de întrebări: „A cui femeie este aceasta la înviere?" (Marcu 12, 23); ou evreu poate plăti taxele către autoritățile romane? Să dea sau să nu dea? (Marcu 12, 14); „Învățătorule bun, ce să fac ca să moștenesc viața veșnică?" (Marcu 10, 17). Uneori răspunde la întrebări prin întrebare tocmai pentru a arăta că El este Învățătorul.

Arhiereii și bătrînii poporului admirîndu-L pe Isus ca învățător în templul din Ierusalim, Îi întreabă:

„Cu ce putere faci acestea? Și cine Ți-a dat puterea aceasta? Isus le-a răspuns, spunînd: Vă voi întreba și Eu pe voi un cuvînt, pe care, de Mi-l veți spune, și Eu vă voi spune cu ce putere fac acestea. Botezul lui Ioan de unde a fost? Din cer sau de la oameni? Iar ei cugetau între sine, zicînd: de vom zice: Din cer, ne va spune: De ce, dar, nu ați crezut în el? Iar de vom zice: De la oameni, ne temem de popor, pentru că toți îl socotesc pe Ioan profet. Și răspunzînd ei lui Iisus, au zis: Nu știm. Zis-a lor și El: Nici Eu nu vă spun cu ce putere fac acestea" (Matei 21, 23—27).

Funcția și autoritatea Sa unică încep să fie descrise cu nume noi. Cine este Acesta? La intrarea în Ierusalim, mulțimile strigau: „Acesta este Iisus, profetul din Nazaretul Galileii" (Matei 21, 11). Într-adevăr, Tradiția vorbea de apariția unui profet: „Profet din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, îți va ridica Domnul Dumnezeul tău: pe acela să-L ascultați" (Deut. 18, 15). Aceeași mulțime își da seama că Isus îi depășea pe profeți. El nu făcea preziceri, ci avea autoritatea să vorbească și să transmită în numele lui Dumnezeu. El vorbea ca unul avînd această autoritate: „Cînd Iisus a sfîrșit cuvintele acestea, mulțimile erau uimite de învățătura Lui. Căci îi învăța ca unul care are putere, iar nu cum îi învățau cărturarii lor. Și, coborîndu-Se din munte, mulțimile au mers după El" (Matei 7, 28—8, 1).

[illegible] mai clară distincție [illegible] acest sens o face evanghelistul Ioan când scrie „Le[illegible] dat prin Mo[illegible] harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos" (Ioan 1 [illegible]

Astfel la început s-a crezut că este profet (Ioan 4 19, Matei 21 26) sau ultimul profet superior celor anteriori (Marcu 6 4 Luca 7 16 13 33—34 Fapte 7 52) că este un nou Ilie (Marcu 6, 15), mai ales că Ilie era considerat înaintemergătorul lui Mesia (Maleahi 3 23), că este un nou Moise (Fapte 3 22 7 37) că este Ioan Botezătorul înviat (Marcu 6, 16) că este un om adeverit de Dumnezeu prin minuni (Fapte 2 22, Luca 24 19)

Titlul de profet, ca și cel de rabi nu convine întru totul lui Iisus Ele devin chiar obscure creînd confuzie În contextul profeției din Psalmi Iisus este numit Mesia,

> „Scaunul Tău Dumnezeule, în veacul veacului, toiag de dreptate toiagul împărăției Tale Iubit-ai dreptatea și ai urît fărădelegea pentru aceasta Te-a uns pe Tine Dumnezeul Tău, cu untdelemnul bucuriei, mai mult decît pe părtașii Tăi" (Ps 44 8—9)

Cel mai frecvent nume atribuit lui Iisus este *Fiul Omului* de care vorbește profetul Daniel (7 13) Titlul se referă la natura umană a lui Iisus și la demnitatea Sa mesianică Nu este vorba de un Mesia pământesc deoarece „Fiul Omului" are și o conotație eshatologică (Matei 24 27 30) De aceea, umanitatea Sa nu este niciodată afirmată separat de dimensiunea Sa divină Iisus a luat umanitatea originară dar El este în același timp Alfa și Omega „Fiul Omului" arată starea Lui de purtător al umanității noi, umplută de Dumnezeu

Cuvîntul (Logosul) S-a făcut trup Aceasta este poate cea mai importantă afirmație a Noului Testament. Logosul este adevăratul chip al lui Dumnezeu Tatăl (Col 1 15) Totul s-a creat prin Logos (Ioan 1, 3) Toată Creația poartă amprenta Logosului dar numai omul e creat după chipul lui Dumnezeu (Fac 1 26) Întruparea Logosului arată valoarea firii umane „Lumina a venit în lume" (Ioan 3, 19) ceea ce înseamnă că valoarea umanului devine clară numai în perspectiva Întrupării În prologul Evangheliei după Ioan există mai multe afirmații despre persoana istorică a lui Iisus care nu poate fi înțeleasă decît pornind de la ceea ce are specific Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat este lumina care luminează pe orice om (Ioan 1 9) Dumnezeu a iubit lumea atît de mult încît L-a dăruit pe Fiul Său ca să Se întrupeze și să moară pe Cruce (Ioan 3 17) o istorie nouă este dată — istoria se transformă o dată cu prima venire nu cu a doua venire transformarea fiind deja dată cînd Logosul S-a făcut trup

Luca scrie că Maria era așezată la picioarele *Domnului* (Luca 10, 39), acest nume indicînd autoritatea Sa divină Numele de Domn (gr *Kýrios* care are autoritate stăpîn), arată că Dumnezeu a dat Fiului Său autoritate și putere peste tot „Iisus Hristos este Domnul-Kyrios" aceasta este răspunsul martirilor în fața autorităților romane care-i sileau să declare solemn „Cezar împăratul este Domnul-Kyrios"

Unul dintre rolurile cele mai semnificative atribuite lui Isus este acela de *preot*. De altfel, cuvîntul *preot* (gr. *presbyteros*) în Noul Testament se referă numai la Isus și la preoții din Vechiul Testament, și niciodată la slujitorii Bisericii sau la apostoli. În *Epistola către Evrei* (7, 24—28), preoția levitică a lui Aaron temporară, incompletă este comparată cu preoția lui Isus, permanentă, desvîrșită. „Dacă deci desăvîrșirea ar fi fost prin preoția leviților (căci Legea s-a dat poporului pe temeiul preoției lor), ce nevoie mai era să se ridice un alt preot după rînduiala lui Melchisedec și să nu se zică după rînduiala lui Aaron?" (Evrei 7, 11). Trecerea de la o preoție la alta este radicală, dacă preoția s-a schimbat, atunci s-a schimbat și Legea. Aceasta este preoția de care vorbește Samuel:

> „În vremea aceea a venit la Eli un om al lui Dumnezeu și i-a zis: Așa grăiește Domnul: nu M-am arătat Eu oare casei tatălui tău cînd ei erau încă în Egipt în casa lui Faraon? Și nu l-am ales Eu oare din toate semințiile lui Israel să-Mi fie preot, ca să aprindă tămîie și să poarte efod înaintea Mea?" (1 Regi 2, 27—28)

În Noul Testament, s-au păstrat și alte nume și titluri atribuite lui Isus, ca de pildă *Amin*. „Acestea zice Cel ce este Amin, martorul credincios și adevărat, începutul zidirii lui Dumnezeu" (Apoc. 3, 14). Este o aluzie la expresia „piatra din capul unghiului" (Isaia 28, 16; Zah. 3, 9; Ps. 117, 22), respinsă de evrei, dar folosită de Isus cînd se referă la Sine (Matei 21, 42).

16. Tora şi Evanghelia

De mai multe ori, Iisus a comparat Legea Nouă, Evanghelia Sa, cu Legea Veche, arătînd că El Însuşi este sfîrşitul adică scopul Legii lui Moise şi al Profeţilor (Rom 10, 4). O diferenţă importantă între cele două părţi ale Legămîntului divin partea întîi (Vechiul Testament) şi partea a doua (Noul Testament), este modul în care acestea au fost promulgate.

„După ce a încetat Dumnezeu de a grăi cu Moise, pe Muntele Sinai, i-a dat cele două table ale Legii, table de piatră, scrise cu degetul lui Dumnezeu" (Ieş 31, 18). Cele două table ale Legămîntului au fost scrise pe lespezi de piatră (Deut 9, 11, 15) anume pentru a sublinia caracterul obiectiv, juridic, legal al *Decalogului*. Într-un fel, Dumnezeu se impune aici prin legi, deci din afară. De aceea evlavia religioasă consta în citirea Legii (II Cor 3, 14) în respectarea prescripţiilor şi interpretărilor acesteia. Un celebru cunoscător al Legii spune: „Legea n-a făcut pe nimeni perfect" (Evrei 7, 19).

Dimpotrivă, partea cea nouă a Legămîntului divin nu mai este scrisă pe table de piatră, ci este înscrisă în inimile oamenilor, nu cu cerneală, ci cu Duhul lui Dumnezeu Celui viu (II Cor 3, 3). Profetul Ieremia o descrie astfel:

„Iată vin zile, zice Domnul, cînd voi încheia cu casa lui Israel şi cu casa lui Iuda legămînt nou. Însă nu ca Legămîntul pe care l-am încheiat cu părinţii lor în ziua cînd i-am luat de mînă, ca să-i scot din pămîntul Egiptului. Acel legămînt şi l-au călcat, deşi Eu am rămas în legătură cu ei, zice Domnul. Dar iată Legămîntul pe care-l voi încheia cu casa lui Israel după zilele acelea, zice Domnul: voi pune Legea Mea înlăuntrul lor şi pe inimile lor voi scrie şi le voi fi Dumnezeu, iar ei Îmi vor fi popor. Şi nu se vor mai învăţa unul pe altul şi frate pe frate, zicînd: «Cunoaşteţi pe Domnul», că toţi de la sine Mă vor cunoaşte de la mic pînă la mare, zice Domnul, pentru că Eu voi ierta fărădelegile lor şi păcatele lor nu le voi mai pomeni" (Ier 31, 31—34).

Autorul Noului Legămînt este Iisus, care devine „Semănător" (Marcu 4, 3), sădind Evanghelia în inimile oamenilor, „Cuvîntul sădit în voi" (Iacov 1, 21). Dumnezeu însuşi gravează „tablele inimii", cum zice Pavel: „Nu de la oameni am primit Evanghelia mea, nici n-am învăţat-o, ci prin descoperirea lui Hristos" (Gal. 1, 12). Cum numele lui Dumnezeu este Iubire (I Ioan 4, 8, 16), Dumnezeu încheie o Alianţă „mai bună" (Evrei 7, 22; 8, 6) cu poporul Său, bazată pe iubire şi pace: „Voi încheia cu ei un legămînt al păcii, legămînt veşnic voi avea cu ei" (Iez. 37, 26).

Pentru Iisus, Legea (Tora) este mereu valabilă, deoarece aminteşte de drama căderii omului în păcat şi de căderea popoarelor în idolatrie. Iisus subliniază, în mod special, rolul lui Moise în istoria poporului evreu, anume pentru a-i face pe iudei epoca să înţeleagă mai uşor rolul Său mesianic, punînd în relaţie prefigurarea profetică şi realitatea istorică. Pe de o parte, evenimentele îşi urmează cursul în care profeţii şi drepţii îşi au rolul lor, pe de altă parte, aceste evenimente şi persoane sînt folosite pentru a pregăti venirea lui Iisus, care, apoi, depăşeşte tot ceea ce s-a prezis despre El.

Cel mai important rol al poporului Israel este acela că prin Moise reuşeşte, după exilul de şaptezeci de ani, să păstreze, în ciuda unei istorii grele, acel rest din care va ieşi Mesia, comparat cu aluatul care dospeşte toată frămîntătura. „În Tine se vor binecuvînta toate neamurile pămîntului" (Fac. 12, 1—2; II Regi 24, 10—16; Daniel 9, 4—10; Luca 1, 67—73).

Deşi comparat cu Moise, Iisus nu este un simplu „mijlocitor" care caută să obţină mila unui Dumnezeu pornit să se răzbune, cum au făcut drepţii de odinioară: Nathan, David, Avraam. Iisus caută să facă ceva pentru ca Dumnezeu să fie iubit de iudei: „Dragoste nu aveţi în voi" (Ioan 5, 42). El nu reuşeşte să-i convingă („n-au crezut" — Ioan 10, 42), dar mîntuitoarea discută, explică rolul Său în raport cu Vechiul Testament, este gata în orice moment şi loc pentru dialog.

În ceea ce priveşte morala Vechiului Testament, Iisus a venit în conflict, în dese ocazii, cu fariseii şi cărturarii templului din Ierusalim, nu numai pentru că aceştia pretindeau o îndeplinire formală, ritualistă a Legii lui Moise (Marcu 10, 17—22), dar şi pentru că interpretările şi adăugirile lor făceau să-i sporească imperfecţiunile inerente. În acest sens, El a criticat aspectul formalist al moralei fariseice (Matei 6, 16—18), mai ales cu acele necruţătoare „Vai vouă, fariseilor" (Luca 11, 39—52), arătînd care este adevăratul sens interior al Legii (Matei 6, 1—8). Pentru Iisus Hristos, Legea este o expresie a voinţei lui Dumnezeu şi numai în această măsură ea are autoritate şi putere (Ioan 4, 34). Dar recunoaşte, totodată, că Legea este o expresie imperfectă a voinţei lui Dumnezeu, deoarece, prin ea, Dumnezeu S-a „acomodat" cu slăbiciunea omenească. „Pentru învîrtoşarea inimii voastre (Moise) v-a scris porunca aceasta" (Marcu 10, 5). De aceea, El nu numai că dă o nouă interpretare a Legii vechi în contrast evident cu „ceea ce s-a zis celor de demult", dar aduce şi o nouă Evanghelie, care exprimă voinţa lui Dumnezeu în forma ei desăvîrşită şi finală (Matei 7, 21). Vechiul Testament este astfel, împlinit şi depăşit (Matei 5, 20—48; 19, 3—9). De aceea, Biserica n-a res-

pina Vechiul Testament, ci l-a preluat, înțelegîndu-l în lumina celui Nou.

Prin urmare, Legămîntul lui Dumnezeu cu Israel este irevocabil. Iisus are uneori cuvinte dure la adresa reprezentanților religiei iudaice, dar respectă învățăturile profetice: „Noi (iudeii) ne închinăm Căruia știm, pentru că mîntuirea din iudei este" (Ioan 4, 22). Există atîtea elemente iudaice în viața și învățătura Sa pe care le-a transmis mai departe. Totuși, în raport cu tradiția rabinică, Iisus aduce ceva nou, anume ideea schimbării istoriei lui Israel prin venirea lui Mesia în persoana Sa.

Adesea, evangheliștii ca și apostolii insistă asupra diferențelor dintre Evanghelia lui Iisus și Legea (Tora) lui Moise, dintre poporul iudeu și Biserica creștină. Apostolul Pavel face din această comparație subiectul principal al *Epistolei către Romani* (cap. 9 și 10). Iisus n-a venit să condamne poporului Israel. „Tot Israelul se va mîntui" (Rom. 11, 26). „Cu privire la alegere ei sînt iubiți, din cauza părinților. Căci darurile și chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi" (Rom. 11, 28—29).

Iisus reprezintă însă un punct de înnoire în istoria lui Israel. Mai întîi, în „propovăduirea lui Iisus Hristos" se află descoperirea tainei ascunse din veci transmisă prin scrierile profeților, iar acum făcută cunoscută tuturor neamurilor (Rom. 16, 26). Căci Dumnezeu este liber să stabilească relații cu alte popoare. În al doilea rînd, Iisus este mijlocitorul unui Nou Testament între Dumnezeu și om, aducînd împreună, prin Crucea Sa, iudeii și celelalte neamuri. „Fiul Meu ești tu. Eu astăzi te-am născut! Cere de la Mine și-ți voi da neamurile moștenirea ta. Și stăpînirea ta, marginile pămîntului" (Ps. 2, 7—8). Așa cum răscumpărarea lui Israel e realizată de Moise prin ieșirea din Egipt, tot așa răscumpărarea umanității e împlinită prin jertfa și învierea lui Iisus. Iisus însuși spune: „După cum Moise a înălțat șarpele de bronz în pustie, tot așa trebuie să se înalțe Fiul Omului" (Ioan 3, 14).

Această extrapolare a Evangheliei la neamuri nu este o invenție postapostolică, cu toate că misiunea Bisericii se îndreaptă, după Cincizecime, către neamuri. Iisus însuși i-a învățat pe ucenici cum să se comporte în raport cu mulțimea, dar nu după exemplul „ocîrmuitorilor neamurilor" (Matei 20, 25). El i-a trimis pe apostoli să propovăduiască la neamuri (Matei 28, 19) și ca să fie „martorii" Săi pînă la marginea pămîntului (Fapte 1, 8).

Alianța istorică cu poporul lui Israel este mereu valabilă: „Fiule, tu totdeauna ești cu mine și toate ale mele ale tale sînt" (Luca 15, 31). În schimb, acuzația cea mai gravă pe care Iisus o aduce fariseilor, saducheilor și învățătorilor Legii din Ierusalim este aceea de a fi denaturat, în comentariile lor, esența mesianismului Vechiului Testament, închizînd astfel intrarea în împărăția lui Dumnezeu. Ei sînt numiți cu insistență „călăuze oarbe" sau „orbi" (Matei 23, 16, 17, 19, 24, 26) tocmai pentru că au schimbat rolul propriu Legii, acela de a fi „călăuză spre Hristos" (Gal. 3, 24). Fariseii și cărturarii din timpul Său — și Iisus se referă direct la o minoritate determinată din Ierusalim — erau deci răspunzători de faptul că Legea n-a fost orientată spre adevăratul Mesia, din cauza acestei dezorientări

mulți nu L-au recunoscut pe Mesia în Iisus din Nazaret (Matei 21, 43—45) condamnîndu-L la moarte

Iisus regretă faptul că, în ciuda unor „semne" mesianice evidente, unii nu L-au recunoscut pe Mesia în El. „Și deși a făcut atîtea minuni înaintea lor, ei tot nu credeau în El" (Ioan 12, 37) De această neîncredere Iisus face răspunzător într-o măsură oarecare partidul fariseilor din Ierusalim, care se constituise ca un grup ostil Lui mai ales din cauză că El dezaprobase în mod public și fără rezerve, morala fariseică (Luca 11, 53) Atitudinea ostilă a fariseilor nu se poate justifica prin neputința lor de a identifica în persoana Lui atributele mesianice Iisus însuși nu admite acest argument, acuzîndu-i de rea credință, de închistare deliberată și de repulsie voită pentru înțelegerea a ceea ce reprezenta El în mod real în raport cu figura lui Mesia, descrisă de profeții Vechiului Testament

Că atitudinea fariseilor din Ierusalim a avut o astfel de motivație reiese și din faptul că, datorită rolului și influenței lor în viața religioasă, făceau severe presiuni asupra coreligionarilor care ajunseseră să creadă că Iisus este Mesia „Totuși și dintre căpetenii mulți au crezut în El dar nu mărturiseau din pricina fariseilor, ca să nu fie izgoniți din sinagogă" (Ioan 12, 42) De altfel, aceasta era atitudinea tuturor autorităților iudaice „Iudeii puseseră la cale ca, dacă cineva va mărturisi că El este Hristos-Mesia să fie dat afară din sinagogă" (Ioan 9 22)

Cu toate că a făcut distincție între poporul Israel și neevrei (goim) După cum am spus iudeilor , vă spun și vouă acum" (Ioan 13, 33) într-un loc numindu-i pe aceștia din urmă „clim", Iisus nu ezită să califice starea lor în lumina Evangheliei Sale care este pentru toți (Matei 5, 47 6, 7 Luca 22 25 19, 9 Marcu 12 1—4) În întîlnirile cu goim-păgînii, de pildă cu centurionul roman sau femeia păgînă de origine feniciană (Marcu 7, 25—29) pe a cărei fiică a vindecat-o, Iisus descoperă noi aspecte ale misiunii Sale Cînd nu e primit de ai Săi Iisus se întoarce către păgîni

Iisus are deci și alte oi (Ioan 10 16), căci iubirea lui Dumnezeu se extinde asupra tuturor (Matei 5 14) *Goim* se vor adăposti sub același arbore (Marcu 14 32) De aceea Iisus trimite ucenicii în Samaria sau dă ca model de iubire a aproapelui un samarinean (Luca 10, 25—37) El promite, de asemenea, celor din Tir și Sidon că vor lua parte la înviere (Matei 11, 22) Căci locul de cult nu va mai fi nici în Ierusalim nici în Garizim (Ioan 4 21—23), după învierea Sa Pe de altă parte, Iisus respinge naționalismul celor din Samaria descendenți din tribul lui Iosif care se separaseră de iudei și-și construiseră un templu aproape de Sichem pe muntele Garizim Evreii, din invidie au distrus acest templu, de unde ura dintre ei și întreruperea relațiilor (comerț, căsătorie)

Prin urmare chemarea lui Israel nu exclude chemarea celorlalte popoare A fi descendent din neamul lui Avraam a fi copiii lui Avraam (Matei 3 9) nu este o asigurare pentru mîntuire (Matei 16, 24—25) Toți Îl au ca tată pe Dumnezeu (Ioan 8, 41) Iisus moare pentru toți (Rom 3, 17) și „Oricine va chema numele Domnului se va mîntui" (Rom. 10, 13) Pentru că sfîrșitul aparține tuturor (Matei 25, 34) „Veniți, binecuvîntații Tatălui Meu"

Cea mai radicală concluzie a lui Isus este că evreii sînt un popor ales, „cei dintîi", dar via, împărăţia lui Dumnezeu, se va lua de la ei şi se va da altor neamuri, care vor aduce roadele la timpul lor (Matei 21, 41—43). Evreii au fost cei dintîi invitaţi, dar n-au crezut, n-au vrut să vină (Matei 22, 3). Locul lor va fi dat altora, celor de pe urmă (Luca 13, 30). Dumnezeu n-a respins nicidecum poporul Său, căci „darurile şi chemarea lui Dumnezeu nu se pot lua înapoi", dar ordinea este inversată. „Cînd vei fi chemat, nu te aşeza în locul celui dintîi…, ci aşează-te în cel din urmă loc". Căci „oricine se înalţă pe sine se va smeri, iar cel ce se smereşte pe sine se va înălţa" (Luca 14, 8—11).

17. Iisus în sînul Treimii

În Noul Testament, doctrina de bază se referă la comuniunea lui Iisus cu Tatăl ceresc și cu Duhul Sfînt, pe care-L va trimite în lume. Toți trebuie să L adore pe Fiul întrupat, căci cel ce nu cunoaște pe Fiul nu poate să cunoască pe Tatăl. Piatra credinței creștine este aceasta: „Tatăl este întru Mine și Eu sînt întru Tatăl" (Ioan 14, 8—11).

Proprie Noului Testament este revelația Fiului întrupat ca Unul din Treime, de Care este nedespărțit. De asemenea, experiența celor ce L-au cunoscut personal pe Iisus Hristos și au primit direct puterea Duhului Sfînt.

Evangheliile conțin numeroase texte în care este vorba despre cele trei persoane ale ființei lui Dumnezeu, fie la un loc, fie separat. Înainte de înălțare, Iisus poruncește apostolilor Săi:

„Mergeți, deci, faceți ucenici din toate neamurile, botezîndu-i în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfînt" (Matei 28, 19).

Acesta este textul citat cel mai adesea de creștini în controversa cu cei ce neagă identitatea ființei lui Dumnezeu în cele trei persoane, deoarece textul biblic a devenit formula sacramentală a Botezului. Cînd Iisus Se prezintă și lucrează ca Fiul lui Dumnezeu, El are în vedere și celelalte persoane:

„Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată. Fiul Cel Unul Născut Care este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut" (Ioan 1, 18).

„Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd aceasta, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfînt" (Ioan 20, 22).

„Iar cînd va veni Mîngîietorul, pe care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul Adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine" (Ioan 15, 26).

Sfîntul evanghelist Ioan recurge la noțiuni filosofice pentru a descrie existența Logosului în comunitatea lui Dumnezeu: „La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul..." „Și Cuvîntul (*gr. Lógos*) S-a făcut trup (*gr. sárx*) și S-a sălășluit între noi și am văzut slava (*gr. dóxa*) Lui, slavă ca a

Unuia Născut (gr. *monogenés*) din Tatăl (gr. *patrós*), plin de har și de adevăr" (Ioan 1, 14).

Adus în fața sinedriului arhiereilor și bătrînilor din Ierusalim, Iisus tăcea. Arhiereul I-a zis atunci: „Te jur pe Dumnezeul cel viu, să ne spui nouă dacă ești Tu Hristosul, Fiul lui Dumnezeu. Iisus i-a răspuns: Tu ai zis" (Matei 26, 63—64).

În scrierile apostolilor, credința în Dumnezeu-Sfînta Treime este, de asemenea, mărturisită în mod clar. Creștinii sînt binecuvîntați și salutați în numele Treimii. „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Duhului Sfînt să fie cu voi cu toți" (II Cor. 13, 13). „Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru și de la Domnul Iisus Hristos" (II Cor. 1, 2). Credința în Treime face parte din crezul creștin. „Îți poruncesc înaintea lui Dumnezeu, Cel ce aduce toate la viață, și înaintea lui Iisus Hristos, Cel ce în fața lui Pilat din Pont a mărturisit mărturia cea bună" (I Tim. 6, 13). „Noi am văzut și mărturisim că Tatăl a trimis pe Fiul, Mîntuitor al lumii" (I Ioan 4, 4). Cine crede în Dumnezeu crede în Fiul Său, pe Care L-a trimis în lume, ca prin El lumea să aibă viață.

„Cine mărturisește că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu rămîne întru el și el în Dumnezeu" (I Ioan 4, 15).

„Cine este cel ce biruiește lumea dacă nu cel ce crede că Iisus este Fiul lui Dumnezeu? Acesta este Cel care a venit prin apă și prin sînge, Iisus Hristos, nu numai prin apă, ci prin apă și sînge, și Duhul este Cel care dă mărturie, pentru că Duhul este adevărul. Căci sînt trei care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvîntul și Duhul Sfînt, și Aceștia trei Una sînt" (I Ioan 5, 5—7).

Despre Iisus Hristos apostolul Pavel afirmă că este „chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut" (Col. 1, 15), că toate s-au făcut prin El și pentru El, El fiind mai înainte de toate și toate existînd prin El (Col. 1, 16—17). Fiul este revelația deplină și finală a tainei lui Dumnezeu (Col. 1, 27).

Despre Duhul Sfînt ca prezență personală a lui Dumnezeu există multe mărturii biblice. El este Cel care i-a inspirat pe scriitorii biblici. „Trebuia să se împlinească Scriptura aceasta pe care Duhul Sfînt, prin gura lui David, a spus-o dinainte despre Iuda" (Fapte 1, 16). Duhul împarte darurile împărăției celor prezenți la Cincizecime. „S-au umplut toți de Duhul Sfînt și au început să vorbească în alte limbi, precum Duhul le dădea să grăiască" (Fapte 2, 4). Petru întreabă pe Anania: „Anania, de ce a umplut satana inima ta, ca să minți Duhului Sfînt și să dosești o parte din prețul țarinei? ... Nu ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu" (Fapte 5, 3—4). Duhul este Cel care asistă colegiul apostolilor și presbiterilor cînd aceștia angajează Biserica într-o doctrină de credință. „Duhul Sfînt și noi am hotărît să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sînt necesare" (Fapte 15, 28).

Numai Duhul care mărturisește pe Iisus Hristos întrupat este de la Dumnezeu.

„Iubiților, nu dați crezare oricărui duh, ci cercați duhurile dacă sînt de la Dumnezeu, fiindcă mulți prooroci mincinoși au ieșit în lume. În aceasta să cunoașteți duhul lui Dumnezeu: orice duh care mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup, este de la Dumnezeu. Și orice duh care nu mărturisește pe Iisus Hristos, nu este de la Dumnezeu, ci este duhul lui antihrist, despre care ați auzit că vine și acum este chiar în lume" (1 Ioan 4, 1—3).

Într-adevăr, Duhul Sfînt, Care a grăit prin prooroci, Care a inspirat cărțile profetice și celelalte cărți ale Bibliei, Același Duh confirmă întruparea, predica și misiunea lui Iisus după înălțarea Lui la cer (Fapte 1, 1—9), începînd cu ziua Cincizecimii (Fapte 2, 1—21). Iisus dă Duhul Sfînt apostolilor Săi anume pentru a da viața credinței, nădejdii și iubirii tuturor celor ce vor crede în cuvîntul Său. Ca Duh al adevărului (Ioan 14, 17; 4, 6). Acesta va actualiza Evanghelia lui Hristos.

„Dar Mîngîietorul, Duhul Sfînt, pe Care-L va trimite Tatăl în numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu" (Ioan 14, 26).

Intimitatea cu Dumnezeu o cunoaștem tot datorită Duhului.

„Cel ce păzește poruncile Lui rămîne în Dumnezeu și Dumnezeu în El, și prin aceasta cunoaștem că El rămîne în noi: din Duhul pe Care ni L-a dat" (I Ioan 3, 24).

Ca duh al împăcării, Acesta ne dă pacea lui Dumnezeu: „Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă; nu precum dă lumea vă dau Eu" (Ioan 14, 27). Chiar cînd la suprafață, în exterior este furtună, înlăuntru, în interior trebuie să fie pace: „Să nu se tulbure inima voastră, nici să se înfricoșeze" (Ioan 14, 27). Prezența Duhului este ca un fluviu care irigă inima, dar eficacitatea sa depinde de ridicarea obstacolelor puse de păcat.

„Nu știți că voi sînteți templul lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi? Dacă cineva va strica templul lui Dumnezeu, Dumnezeu îl va strica pe el. Căci sfînt este templul lui Dumnezeu, care sînteți voi" (I Cor. 3, 16).

Este de datoria tuturor credincioșilor să nu se stingă Duhul Sfînt în viața lor personală și în viața Bisericii ca instituție. „Nu stingeți Duhul" (I Tes. 5, 19), acesta este mai degrabă un avertisment, deoarece Duhul nu poate să fie stins. Rugăciunea proprie Bisericii este: „Vino, Duhule Sfinte".

În fine, primirea Duhului Sfînt și plecarea în misiune sînt inseparabile.

„Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicînd acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfînt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute" (Ioan 20, 21—23).

18. Răscumpărarea

Iisus acceptă de la început să fie numit „Mielul lui Dumnezeu Care ridică păcatul lumii" (Ioan 1, 29; Isaia 53, 4—7). Acesta este centrul misiunii Sale. „Fiul omului", prin trupul Său (Rom. 7, 4), trebuie să fie dat în mâinile păcătoşilor şi să sufere (Marcu 14, 41), apoi să învieze. Cauza sacrificiului este iubirea Sa faţă de om, care trebuia să fie restaurat în starea de fiu al lui Dumnezeu. În încheierea Noului Legământ se angajează deci Dumnezeu însuşi, Care Se dă pentru viaţa lumii. Pentru restabilirea comuniunii cu Dumnezeu, trebuia ca păcatul care o împiedica, să fie ridicat. În Vechiul Testament, mijlocul de înlăturare a păcatelor era sacrificiul la templu. Iisus Hristos ştie că o Nouă Alianţă între Dumnezeu şi om nu este cu putinţă fără ridicarea păcatelor prin sacrificiul Său. În felul acesta se realiza făgăduinţa făcută lui Avraam (Fapte 3, 17—26) că în urmaşul lui toate neamurile vor fi binecuvântate.

Scos în afara cetăţii, dincolo de zidurile Ierusalimului, Iisus Îşi poartă Crucea spre Golgota, colina unde va fi expus batjocurii şi torturii. Iisus crucificat strigă „Mi-e sete" (Ioan 19, 28). Pironit pe cruce, după ce a fost trădat de Iuda, abandonat de toţi apostolii Săi (Matei 26, 56), negat public de apostolul Petru însuşi, lovit violent de soldaţii romani, pradă tuturor nedreptăţilor, Iisus exclamă: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?" Îşi aminteşte atunci că Jertfa Lui a fost anunţată de jertfa lui Avraam (Fac. 22, 10) şi că şederea Lui în mormânt a fost prefigurată de şederea lui Iona (Iona 2, 1; Matei 12, 40) în pântecele chitului. Atunci, fără să scoată vreun cuvânt de condamnare şi de răzbunare, îi iartă pe toţi. Şi astfel, împăcat cu toţi, Se înfăţişează, plin de credinţă şi nădejde, înaintea Tatălui Său.

Iisus vine astfel să realizeze „toată dreptatea", adică iconomia răscumpărării lumii, nu aceea a supravieţuirii unui popor. În Patima şi Crucea Sa se află misterul Fiului lui Dumnezeu întrupat, drama fundamentală a omenirii. El a luat asupra Sa păcatele tuturor, păcatul lumii, pe care l-a răscumpărat în trupul Său răstignit. A pătimit ca un „miel", în mod crud, fără apărare, fără teamă, abandonat

de apostoli și de popor. Jertfa Lui corespunde în timp cu sacrificiul mielului la templu (I Cor. 5, 7). În moartea și învierea Sa se realizează Paștele lui Israel (Luca 24, 26, 44—47).

Recapitulată în persoana Sa, umanitatea face împreună cu El drumul Crucii dar și drumul Învierii.

> „Așadar, dacă ați înviat împreună cu Hristos, căutați cele de sus, unde Se află Hristos, șezînd de-a dreapta lui Dumnezeu; cugetați cele de sus, nu cele de pe pămînt, căci voi ați murit și viața voastră este ascunsă cu Hristos întru Dumnezeu. Iar cînd Hristos, Care este viața voastră, Se va arăta, atunci și voi, împreună cu El, vă veți arăta întru slavă" (Col. 3, 1—4).

„Și a ieșit din coasta Lui sînge și apă" (Ioan 19, 34) — Tradiția a văzut în aceasta simbolul a două „taine" esențiale: Botezul și Euharistia. Într-adevăr, după Cincizecime, apostolii botează cu convingerea că, astfel, credincioșii participă la moartea și învierea lui Hristos și obțin iertarea păcatelor (Rom. 6, 1—17). Pentru creștini, Paștele comemorează trecerea lui Iisus de la moarte la viață (Iisus Se află cu trupul în mormînt de vineri seara pînă Duminică dimineața — Ioan 2, 22). Creștinii au știut să se identifice cu victoria lui Hristos asupra morții; de aceea comemorează Învierea în fiecare Duminică, prin celebrarea Euharistiei sau a Sfintei Cuminecături.[1]

Din cauza radicalismului ei, Crucea lui Iisus devine scandal pentru iudei, nebunie pentru elini și celelalte neamuri. Dar Crucea lui Iisus este Cruce și pentru creștini. Ei nu pot trăi oricum, ca și cînd Iisus n-ar fi suferit pe Cruce. De aceea, nu este suficient a rosti numele lui Hristos pentru a fi creștin. Numele de creștin nu este un alibi. „Nu începeți a zice: Avem tată pe Avraam" (Luca 3, 8). Creștinii sînt chemați să-L imite pe Iisus cu conștiința că istoria Lui nu este istoria altuia, ci istoria tuturor și a fiecăruia în parte. Fiecare este chemat să ia pe cont propriu viața lui Iisus.

> „Dacă cineva vrea să-Mi slujească, să-Mi urmeze, și unde sînt Eu, acolo va fi și slujitorul Meu" (Ioan 12, 26).

Urmarea lui Hristos implică participare la Patimile Sale. Este un pariu riscant, deoarece roadele acestei participări se vor arăta în Împărăția lui Dumnezeu.

> „Puteți să beți paharul pe care-l beau Eu sau să vă botezați cu botezul cu care Eu mă botez? Iar ei I-au zis: Putem. Iisus le-a zis: Paharul pe care Eu îl beau îl veți bea și cu botezul cu care Mă botez vă veți boteza, dar a ședea de-a dreapta Mea sau de-a stînga Mea, nu este al Meu a da, ci celor pentru care s-a pregătit" (Marcu 10, 38—40).

Istoria este locul unde se face separarea între bine și rău, între drept și nedrept. Creștinii trebuie să exercite această virtute a separării, a discernămîntului și a judecății încă aici, contînd și pe sensul înnăscut al dreptății și echității.

> „Îndrăznește, oare, cineva dintre voi, avînd vreo pîră împotriva altuia, să se judece înaintea celor nedrepți și nu înaintea celor sfinți? Au nu știți că sfinții vor judeca lumea? Și dacă voi sînteți judecătorii lumii, au sînteți voi nevrednici să judecați lucruri atît de mici? Nu știți, oare, că noi vom judeca

pe îngeri? Cu cât mai mult cele lumeşti? Deci, dacă aveţi judecăţi lumeşti puneţi pe cei nebăgaţi în seamă din Biserică, să vă judece. O spun spre rușinea voastră. Nu este oare între voi nici un om înțelept care să poată judeca între frate şi frate? Ci frate cu frate se judecă şi aceasta înaintea necredincioşilor? Negreşit, şi aceasta este cădere pentru voi, că aveţi judecăţi unii cu alţii. Pentru ce nu suferiţi mai bine strâmbătatea? Pentru ce nu răbdaţi mai bine paguba? Ci voi înşivă faceţi strâmbătate şi aduceţi pagubă şi aceasta, fraţilor! Nu ştiţi, oare că nedrepţii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu. nu vă amăgiţi: nici desfrânaţii, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiţii, nici furii, nici lacomii, nici beţivii nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu" (I Cor. 6, 1—10)

Dar judecata ultimă aparţine lui Dumnezeu, pentru Care aceasta nu este ziua răzbunării, ci ziua răsplătirii (Înțelep. 3, 7).

„Dumnezeu, oare, nu face dreptate aleşilor Săi care strigă către El ziua şi noaptea şi pentru care El rabdă îndelung? Zic vouă că le va face dreptate în curând. Dar Fiul Omului când va veni, va găsi oare, credinţă pe pământ?" (Luca 18, 5—8)

„Cum mă voi înfăţişa înaintea Domnului?" (Mih. 6, 6). A fi responsabil face parte din demnitatea fiecărei persoane; de aceea această răspundere ultimă este şi un act de demnitate.

Judecata şi condamnarea stau în faptul despărţirii unora de alţii în raport cu Hristos Păstorul şi Împăratul.

„Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, şi toţi sfinţii îngeri cu El atunci va şedea pe tronul slavei Sale. Şi se vor aduna înaintea Lui toate neamurile şi-i va despărţi pe unii de alţii, precum desparte păstorul oile de capre. Şi va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămând am fost şi Mi-aţi dat să mănânc, însetat am fost şi Mi-aţi dat să beau, străin am fost şi M-aţi primit, gol am fost şi M-aţi îmbrăcat, bolnav am fost şi M-aţi cercetat, în temniţă am fost şi aţi venit la Mine. Atunci drepţii îi vor răspunde zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând şi Te-am hrănit? Sau însetat şi Ţi-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin şi Te-am primit, sau gol şi Te-am îmbrăcat? Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniţă şi am venit la Tine? Iar Împăratul răspunzând, zice către ei: Adevărat zic vouă, toate câte aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut! Atunci va zice şi celor din stânga: Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic pregătit diavolului şi îngerilor lui. Căci flămând am fost şi nu Mi-aţi dat să mănânc, însetat am fost şi nu Mi-aţi dat să beau, străin am fost şi nu M-aţi primit, gol şi nu M-aţi îmbrăcat, bolnav şi în temniţă şi nu M-aţi cercetat. Atunci vor răspunde şi ei, zicând: Doamne când Te-am văzut flămând sau însetat, sau străin, sau gol, sau bolnav, sau în

temniță și nu Ți-am slujit? El însă le va răspunde, zicînd Adevărat zic vouă întrucît nu ați făcut unuia dintre aceștia prea mici, nici Mie nu Mi-ați făcut Și vor merge aceștia la osîndă veșnică, iar drepții în viață veșnică" (Matei 25 31—46)

„Voi care Mi-ați urmat Mie veți ședea pe douăsprezece tronuri, judecînd cele douăsprezece triburi ale lui Israel" (Matei 19 28) Autorul *Apocalipsei* va prelua această prezentare și va pune accentul pe mulțimea care se prezintă înaintea tronului lui Dumnezeu, aducînd laudă, adorare și mulțumire „Celui ce șade pe tron" (Apoc. 4, 9—10) „După aceea, m-am uitat și iată mulțime mare pe care nimeni nu putea să o numere, din tot neamul, semințiile, popoarele și limbile, stînd înaintea tronului și înaintea Mielului îmbrăcați în veșminte albe și avînd în mînă ramuri de finic" (Apoc 7 9) „Cel ce șade pe tron" este „locul tuturor" și îi va adăposti pe toți în cortul Său (Apoc 7, 15) În El se vor împlini toate făgăduințele deoarece toate converg către El „pantocratorul

„Și se vor binecuvînta în El toate semințiile pămîntului toate neamurile Îl vor ferici pe El" (Ps 71, 18)

„El va domni pînă la marginile pămîntului, Lui I se vor închina toți conducătorii pămîntului, Lui Îi vor sluji toate neamurile numele Lui va dăinui în veșnicie și binecuvîntat în veac și în veacul veacului Tot pămîntul se va umple de slava Lui" (Ps 71, 21)

În schimb în descrierea zilei judecății ultime, datorată evanghelistului Matei (25 31—46) Iisus vorbește despre El însuși anunțînd că va veni în slava Sa și va lua loc pe scaunul de slavă ca să-i judece pe toți fără distincție, înconjurat de îngerii Săi, separînd pe cei aleși care au făcut fapte bune, și pe cei respinși O explicație este sublimată în măsura în care ați făcut unuia din cei mai mici frați ai Mei, Mie Mi-ați făcut (Matei 25, 40) Hristos intră în scenă nu numai ca judecător ci și ca Cel căruia I s-a refuzat dragostea Ceea ce facem pentru alții, porneşte nu numai din altruism din compasiunea naturală, ci din faptul că-L iubim pe Dumnezeu în aproapele nostru Mîntuirea veșnică a fiecăruia depinde de ceea ce am făcut celor mai mici frați ai noștri cu care Se identifică Hristos Prin urmare Dumnezeu este plin de iubire și dreptate dar fiecare poartă răspunderea pentru ceea ce face Criteriul libertății creștinului este iubirea. Iisus Se identifică cu fiecare credincios, de aceea a-l scandaliza pe frate sau a-i refuza iubirea de frate înseamnă o formă de respingere a lui Hristos, de antihrist, de idolatrie

Și va pieri prin cunoștința ta cel slab fratele tău pentru care a murit Hristos! Și așa, păcătuind împotriva fraților și lovind conștiința lor slabă păcătuiți față de Hristos (I Cor 8, 11—12)

19. Subiecte netratate

Iisus n-a tratat o serie de probleme, fie pentru că acestea nu s-au ivit în timpul scurt cît a propovăduit, fie pentru că răspunsul la multe probleme nu se poate găsi în subiecte similare. De pildă, Iisus a vorbit, adesea, despre raportul dintre Lege și Evanghelie, dintre Biserică și misiunea apostolilor, totuși, El n-a expus în detaliu înțelegerea naturii creștinismului în legătură cu lumea păgînă de atunci, din afara Ierusalimului și a Palestinei. „Tora", „care n-a făcut pe nimeni perfect" (Evrei 7, 19), mai este, oare, necesară pentru convertirea lumii păgîne? Ce raport există între iudaism, creștinism și elenism?

Datorită misiunii apostolilor, Evanghelia intră în lumea filosofiei eline. Dat fiind faptul că creștinismul nu este o religie rigidă, încadrată într-o anumită cultură, el nu respinge a *priori* celelalte culturi și civilizații religioase. În fața celor ce impuneau circumciziunea și păzirea Legii (Fapte 15, 24) drept condiții de primire în comunitatea creștină de la început, apostolii se adună în sinod și declară: „Părutu-s-a Duhului Sfînt și nouă, să nu vi se pună nici o greutate în plus în afară de cele ce sînt necesare" (Fapte 15, 28).

Cui îi este asigurată în mod cert asistența Duhului Sfînt? *Faptele Apostolilor* vorbesc de punerea mîinilor preoților ca ritual pentru transmiterea puterii Duhului Sfînt. Iisus spune clar că celor ce sînt persecutați din cauza numelui Său și dau mărturie despre El în asemenea situație, venirea și lucrarea Duhului Sfînt le sînt asigurate (Luca 21, 12—15).

Ce se întîmplă cu „ceilalți", „chemați", dar care au refuzat iubirea divină? „Și unii credeau în cele spuse, iar alții refuzau să creadă" (Fapte 28, 24). Este oare vorba aici de respectarea misterului libertății umane și a răspunsului personal? Care este soarta finală (Matei 8, 12) a celor ce n-au cunoscut pe Fiul? Este oare greșeala lor? Fiul revelează ucenicilor Săi Evanghelia: „Fericiți sînt ochii care văd cele ce vedeți voi" (Luca 10, 23). În același timp, El a ascuns „misterele". Ce se întîmplă cu cei ce „n-au auzit și n-au văzut"?

Altor probleme și subiecte Iisus le-a trasat doar coordonatele, ele fiind reluate

mai tîrziu de Biserică. În ce constă pietatea creștinilor față de Maria, Mama lui Isus? Cine este mai mare între voi? Ce zic creștinii că este Biserica lui Hristos? Cum se explică modul în care Isus a fost Om deplin și, în același timp, Dumnezeu deplin, în care locuiește plinătatea lui Dumnezeu (Col 2, 20)?

În răspunsurile ei, Biserica a păstrat *Tradiția* și nu s-a angajat pe căi care nu sînt în concordanță cu Evanghelia. În unele probleme, apostolii consultă comunitatea. Pentru cine este Evanghelia lui Hristos: pentru toți, sau numai pentru evrei sau pentru cei ce devin mai întîi evrei? Ca să poată răspunde la aceste întrebări, Pavel și Barnaba convoacă un sinod în anul 49—50, cu „Biserica, apostolii și prezbiterii" (Fapte 15, 1—29). Apostolii, ca și Biserica, mai tîrziu, își iau libertatea să instituie ceea ce nu prevăzuseră și nu gîndiseră mai înainte, de pildă, diaconii (Fapte 6, 5—17). Cu ajutorul apostolilor și al Bisericii, Isus angajează lucrători în via Sa (Matei 20, 1). Într-adevăr, apostolii au instituit, prin rugăciune și punerea mîinilor, episcopi și prezbiteri în marile comunități care au acceptat Evanghelia datorită misiunii lor (Fapte 20, 28; 1 Tim 3, 1—13; 5, 17; Tit 1, 5—9). Toate acestea, în vederea zidirii „trupului lui Hristos" (1 Cor 12, 27) adăugînd la Biserica Cincizecimii pe noii convertiți și botezați (Fapte 2, 47).

20. Iisus în afara Evangheliilor

De ce istoricii nu vorbesc despre Iisus? Poate din cauză că Evanghelia s-a predicat chiar din primele zile după Cincizecime, în afara Ierusalimului, în lumea elenistă. Creștinismul nu era destinat să devină o religie de templu, rigidă oficială, ci o religie de inițiere a lumii, întrupată în culturi și situații diverse. Cea dintîi Evanghelie (după Matei) este scrisă pentru comunitățile iudeo-creștine dar perspectiva „neamurilor" îi este inerentă. Dumnezeul *Legii* nu este altul decît Dumnezeul *Evangheliei*. Din cauza acestui ecumenism al Evangheliei n-a fost ușor să se repereze statutul particular, adică de ce natură este creștinismul, în comparație cu iudaismul, și în ce fel el este religia lui Iisus din Nazaret.

Poporul din timpul lui Hristos, în așteptarea unor transformări politice și sociale care să-i asigure eliberarea de sub ocupația străină, nu era dispus, poate, să ia în serios un Mesia vorbind despre mîntuirea sufletelor și împărăția cerurilor, acceptînd să fie numit „Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii". De altfel, nici conceptul de „cruce" nu a facilitat transmiterea Evangheliei. Crucea însemna scandal pentru iudei, nebunie pentru elini. Ca atare, Iisus era un caz de „poticnire și sminteală" (Rom. 9, 33), care nu prezenta interes pentru istorici.

Poate din cauză că Iisus S-a identificat, înainte de orice, cu marginalizații timpului și a scos în evidență umanitatea comună tuturor, o atitudine care a surprins prin noutatea ei. Iar biografia unui Profet din Ierusalim, care proclama iubirea dușmanilor și dispariția nedreptății, nu apărea interesantă pentru cei puternici și bogați.

Apoi, istoricii și biografii se preocupă, în general, de evenimente și persoane care influențează destinul unei epoci limitate și viitorul imediat al societății. Or, evangheliștii au căutat, cu geniul lor, să interzaleze istoria lui Iisus în istoria universală a umanității, de la început pînă la sfîrșit, de la Alfa la Omega.

În fine, identificarea lui Iisus după nume nu este ușoară, căci numele arată misiunea. Sf. Petru susține că apostolii fac minuni „în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul", căci „întru nimeni altul nu este mîntuirea, căci nu este sub cer

nici un alt nume dat între oameni, în care trebuie să ne mîntuim" (Fapte 4, 10, 12).

Iisus se referă adesea la profeţii şi speranţe mesianice din Vechiul Testament. El citează texte profetice care-l anticipează venirea şi principalele evenimente din Viaţa Sa. Ce profeţii mesianice există în afara frontierelor poporului Israel, ce anticipări despre Hristos se află în lumea filosofilor păgîni? Ce scriu istoricii evrei şi romani despre Iisus? Nu deţinem prea mult material de acest gen. Să amintim, totuşi, că există mărturii şi aluzii izolate despre Iisus în unele documente scrise de istoricii evrei şi romani, dar pe baza lor nu se poate reconstitui biografia lui Iisus.

De pildă, Josephus Flavius (37—100 d. Hr.), în *Antichităţile iudaice* (XVII), lucrare scrisă după anul 70, vorbeşte despre Iisus, un om înţelept, mare învăţător taumaturg, identificat cu Hristosul pe care Pilat, la denunţarea autorităţilor iudaice ale timpului, L-a condamnat la moarte prin răstignire şi Care apoi a înviat. Anumite părţi din textul lui Josephus Flavius au fost interpolate mai tîrziu, dar documentul de bază este important, deoarece provine dintr-o epocă de formare a scrierilor canonice despre Iisus.

În aceeaşi lucrare (*Antichităţi iudaice* XX, 9, 1), Josephus Flavius prezintă cazul lui Anna, arhiereul care a convocat sinedriul pentru a-l judeca pe „fratele lui Iisus, numit Christosul, anume pe Iacov". Condamnat la moarte, faptul este reprobat de regele Agripa al II-lea. Josephus Flavius confirmă aici apropierea dintre Iisus şi Iacov, ca şi importanţa lui Iacov în comunitatea din Ierusalim, despre care dă mărturie şi Noul Testament (Gal. 1, 19; Fapte 1, 13, Marcu 3, 31—32).

Într-o scrisoare către împăratul Traian, Plinius cel Tînăr, guvernatorul Bitiniei (111—113), prezintă ancheta sa cu privire la creştini şi cere avizul continuării. Plinius reţine, în descrierea sa, ceea ce este central pentru creştini: adunarea matinală (Duminica) pentru cult, adorarea lui Hristos ca Dumnezeu, respectarea unor imperative, disciplina în faţa justiţiei, practicarea mesei comune (agapa) după liturghie. Plinius insistă asupra răspîndirii şi popularităţii creştinismului în rîndul tuturor categoriilor sociale, şi aceasta, în detrimentul venerării divinităţilor romane şi a împăratului roman.

După Tacit (*Anale*, XV, 44), Nero (54—68) încearcă să atribuie incendierea Romei (64) creştinilor, pe care lumea îi respingea. Aceştia deţin numele de la Hristos, Care fusese condamnat de către procuratorul Pilat din Pont în timpul domniei lui Tiberiu. Credinţa creştină, proscrisă la un moment dat, a izbucnit din nou la Roma.

Suetonius (†160) în *Viaţa lui Claudius* (XXV, 4), arată că împăratul roman a decis expulzarea evreilor din Roma, deoarece aceştia se agitau mereu fiind „instigaţi de Chrestus".

Aceste mărturii ale istoricilor evrei şi romani, deşi cuprind menţiuni precise despre Iisus Hristos ca persoană istorică, sînt mai degrabă referinţe la întîlnirea-confruntarea dintre Evanghelie şi comunitatea creştină, pe de o parte, şi religiile iudaică şi romană, pe de altă parte. Într-un cuvînt, lumea dinainte de Hristos. Este cazul textelor despre Iisus din *Talmud*, unde elementul de respingere şi

de confruntare apare evident. Această confruntare ajunge, uneori, la martiriu. Fără a face elogiu martiriului, Tradiția din primele secole susține că „sîngele martirilor este sămînța Bisericii".

Pavel, în cuvîntarea sa din Areopag, face legătura între un „Dumnezeu necunoscut", pe care-L adorau atenienii, și Dumnezeul pe care-L adoră creștinii (Fapte 17, 23). Teologii și scriitorii bisericești de mai tîrziu vor spune că există două traiectorii ale lumii vechi spre creștinism: *Legea* (Tora), pentru iudei, și *Logosul* pentru greci. Filosofia a fost un fel de pregătire pentru Evanghelie. Iisus este *Pedagogos* (Clement de Alexandria), prin iluminarea dată elinilor în filosofie.

Apologeții creștini au afirmat, deodată, posibilitatea filosofiei de a-L înțelege pe Dumnezeu, dar și limitele acesteia. Filosofii nu L-au văzut și nu L-au auzit pe Dumnezeu, dar au înțeles cu rațiunea că există Dumnezeu. Există aici un element comun între profeți și filosofi:

> „Ce spui tu acum nu este, oare, același lucru cu acela pe care Platon îl lasă să se înțeleagă despre lume, în *Timaeus*, spunînd că ea (lumea) este stricăcioasă întrucît este făcută, dar că ea nu va fi distrusă și nici nu-și va găsi soarta morții din cauza voinței lui Dumnezeu?" (Justin, *Dialog cu iudeul Trifon*, cap. V).

Tot Justin adaugă: „Puțin îmi pasă de Platon, de Pitagora și, în genere, de oricare altul, care gîndește la fel" *(Idem*, cap. VI).

Clement din Alexandria pune pe același plan filosofia cu profeția din Vechiul Testament. Filosofii greci trebuie să fie numiți *furi* „pentru că au luat de la Moise și de la profeți cele mai de seamă din învățăturile lor" *(Stromata* V, cap. 1, 10, 1). Tot el adună mărturii din filosofia elenă pentru a demonstra universalitatea învățăturilor creștine. În dialogul *Criton*, Socrate amintea de o altă viață după moarte. Clement îi citează pe Homer, Orfeu, Tales, Pitagora, Heraclit, Empedocle, Democrit, Sofocle, Euripide, Platon, Aristotel, Zenon (întemeietorul școlii stoice), Epicur. Toți aceștia, barbari și elini, au vorbit despre Dumnezeu, folosind modul enigmatic de exprimare, prin simboluri și oracole. „Tot așa gîndește și Platon" revine ca un leit-motiv.

Cum sînt posibile aceste profeții și anticipări mesianice în afara frontierelor poporului care a primit Legea? Datorită *semințelor* Logosului—Cuvîntului care este înnăscută în rațiunea morală a oamenilor. Spre deosebire de creștini, care posedă cunoștința și contemplarea întregului Cuvînt, filosofia participă numai în parte la „semințele" Cuvîntului.

În *Apologia* sa în favoarea creștinilor, Justin face această deosebire astfel:

> „Deci, cele ale noastre depășesc orice altă învățătură omenească, prin aceea că noi avem în Hristos întreg Cuvîntul, Care S-a arătat pentru noi trup, cuvînt și suflet. Căci tot ceea ce au grăit și au găsit filosofii și legiuitorii au fost scoase de ei cu truda din ceea ce au găsit contemplînd doar în parte Cuvîntul. Dar, deoarece ei nu au cunoscut toate cele ale Cuvîntului, Care este Hristos, ei au spus de multe ori și lucruri contrare. De altfel, chiar și cei ce au fost mai înainte de Hristos și au încercat să-și dea seama de multe

asemenea lucruri în chip omenesc cu ajutorul rațiunii, au fost trași la răspundere întocmai ca niște impioși și ca niște oameni plini de curiozitate. Dintre aceștia, iar Socrate cel care a depus mai multă ardoare în aceasta, i s-au adus aceleași acuzații care ni se aduc și nouă ... Nimeni nu a fost convins de către Socrate în așa fel ca să moară pentru o asemenea învățătură, dar de către Hristos, Cel în parte cunoscut și de către Socrate (căci El a fost și este Cuvântul, Care este în toate, Care a prezis sau profețit cele ce aveau să fie El Însuși devenind pătimitor asemenea nouă și învățându-ne acestea) au fost convinși nu numai filosofii și filologii ci și meșteșugarii și ignoranții de tot felul, care pentru El au disprețuit slava, și teama și moartea. Pentru că El este puterea Părintelui celui negrăit și nicidecum o invenție simplă a rațiunii omenești" *(Apologia II, cap. 10)*

21. Semnificația religiilor monoteiste pentru creștinism

Să notăm mai întîi cîteva trăsături specifice creștinismului.

Creștinismul nu este o speculație filosofică despre ființa și existența lui Dumnezeu, ci *credința* în Dumnezeu, adică acea viziune și regulă de viață revelată în mesajul, persoana și opera lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu (1 Ioan 5,5). Creștinismul se bazează pe evenimente revelatoare și învățături obiective, universale, pe care le-a învățat și trăit Iisus Hristos, Cuvîntul lui Dumnezeu întrupat. Apropierea personală a acestor elemente constitutive este condiția esențială de a fi discipol și martor al lui Iisus în sînul unei comunități disciplinate.

Înainte de venirea lui Iisus Hristos, Dumnezeu descoperă lui Moise (Moise înseamnă „scos din ape"; el a condus ieșirea poporului lui Israel din Egipt prin traversarea Mării Roșii — Ieș. cap. 14; Evrei 11, 23—29) adevărata semnificație a numelui Său „Eu sînt Cel ce sînt" (Ieș. 3, 14). Adică Dumnezeu are ființa și existența în Sine, nu emană din alt principiu și nici nu împarte ființa Sa cu alți dumnezei.

După întrupare, Cuvîntul lui Dumnezeu, ca Unul din Treime, dă mărturie că Dumnezeu Se revelează ca „Treime" de persoane, deoarece în ființa Sa este un Dumnezeu personal. El nu este un *Deus ex machina*, ci persoană vie în realitatea ei ființială și, de aceea, este cu putință comuniunea cu Dumnezeu în prezența și în actele Sale revelatoare în istorie. Cele mai multe religii orientale au accentuat dimensiunea de mit a lui Dumnezeu, deoarece, pentru ele, Absolutul este Transcendență și își pierde caracterul personal. De unde, o teologie prea „negativă", prea „simbolică", o mentalitate religioasă care se exprimă în paradoxuri și mituri (la extrema cealaltă stă tendința raționalistă). Pentru creștini, Dumnezeu absolut, transcendent, este un Dumnezeu personal, Care Se revelează în comunicarea personală cu oamenii.

Dumnezeu este Creatorul — afirmație capitală, deoarece cunoașterea lui Dumnezeu este dată deja în actele Sale revelatoare în Creație. În rugăciunea *Tatăl nostru*, cerul și pămîntul sînt puse în comparație ca două realități distincte,

dar nu ca două principii absolute, contradictorii. Sub influența religiilor orientale, unele credințe au afirmat dualismul, adică existența a două principii și puteri opuse prin natura lor: binele și răul, care se exclud. Creștinismul nu este o religie dualistă, deși afirmă dualitatea dintre creat și necreat, dintre pămînt și cer. Această dualitate permite o relație de adorare, personală, între Dumnezeu și om. Dar nu e vorba de un Dumnezeu al răului, un principiu contrar binelui, și nici de ritualuri și superstiții dualiste.

În centrul creștinismului stă credința potrivit căreia Cuvîntul (Logosul) S-a făcut trup (Ioan 1, 14) într-un mod nou, unic. Este pentru prima dată în istorie cînd se spune că Dumnezeu și omul s-au unit și au devenit o singură realitate în persoana lui Iisus Hristos. Iisus Hristos nu este deci un profet sau un mesager. Pentru celelalte religii „revelate", Dumnezeu vorbește prin profeții trimiși mesajul Său printr-un instrument sau organ, într-un loc și timp.

Principalele religii monoteiste (Iudaismul și islamismul) socotesc că întruparea și suferința pe Cruce sînt incompatibile cu puterea lui Dumnezeu. Acestea ar denota un eșec al profetului și deci o înfrîngere a lui Dumnezeu. Cel răstignit nu ar fi Fiul lui Dumnezeu, ci un altul care a luat asemănarea fizică a lui Mesia. Crucea ar fi deci o invenție a imaginației religioase. Or, pentru creștinism întruparea nu este o degradare sau înfrîngere a lui Dumnezeu, care ar duce la idolatrie, ci un act de manifestare personală a lui Dumnezeu prin persoana Fiului Său.

Dumnezeu este Răscumpărătorul. Răscumpărarea este restaurarea omului căzut în păcat în drepturile lui de fiu al lui Dumnezeu. Pentru a schimba cursul istoriei, care ducea spre moarte, Dumnezeu însuși intervine și răscumpără omul și Creația căzute. Pentru creștini, persoana istorică a lui Iisus din Nazaret stă în centrul istoriei, căci de ea depinde viitorul și speranța omenirii: „La nimeni altul nu este mîntuire" (Fapte 4, 12).

Iisus, „blînd și smerit cu inima" (Matei 11, 29), schimbă viața Lui cu viața oamenilor în jertfa de pe Cruce. Mesia este un mîntuitor, nu un om politic invincibil (Isaia 35, 4). În moartea și învierea Lui, noi toți am murit și am înviat împreună cu El. Astfel, în jertfa și învierea Lui se schimbă istoria oamenilor: durerea, întristarea și suspinarea vor fi schimbate în laudă, bucurie și veselie veșnică (Isaia 35, 10).

Mîntuirea este o stare de har oferită gratuit tuturor (Luca 14, 21), o eliberare generală (Matei 8, 11), pentru buni și răi, pentru neghină și grîu (Matei 13, 29). Ospățul oferit săracilor de către Dumnezeu pe munte (Isaia 25, 6) nu este un regim economic, ci o prefigurare a împărăției lui Dumnezeu, care e deja prezentă aici și acum, dar care se desăvîrșește în viitor. Tot darul ceresc, care vine de sus, este semnul iubirii și bunătății lui Dumnezeu. Dumnezeu e fericit că nu poate să fie răsplătit (Luca 14, 14).

Religia lui Iisus nu este o religie pentru inițiați sau pentru o categorie particulară de oameni. Iisus a venit la săraci, bolnavi, vameși și păcătoși, cei dintîi care L-au primit, potrivit profeției lui Isaia (Isaia 35, 5; Luca 7, 22). Iisus recunoaște chipul lui Dumnezeu și Se recunoaște pe Sine în aceștia: în săracul care trebuie să

fie răsplătit deoarece a fost exploatat; în dușmanul care trebuie să fie iubit ca propria persoană, în bolnavul care trebuie alinat și vindecat, în cel îndoliat căruia trebuie să i se șteargă lacrimile, în cel fără de viață care așteaptă învierea.

Iisus a „călcat" sabatul pentru că adorarea idolatră a instituțiilor și împlinirea formală a prescripțiilor duc la distrugerea omului (Matei 12, 8—14) și la discriminări între oameni. Fariseii au admis ritul „corban" (Marcu 7, 11), „lepădând" chiar porunca de a face ceva pentru tatăl și mama cuiva, obiectele devin sacre proprietate a templului, iar părinții nu pot să le pretindă. Pentru Iisus, aceasta este calea deschisă idolatriei.

Pînă la a doua venire plină de slavă a lui Iisus, ce se va întîmpla în viitor (Apoc. 20, 6), cunoașterea pe baza textelor revelate este „enigmatică". Această cunoaștere îmbină evenimente și credințe, istorie și mistere. „Vedem acum ca prin oglindă, cu cuvinte întunecoase, iar atunci față către față" (I Cor. 13, 12, Noul Testament, 1648). Prin urmare, nici datele istorice, nici cele ale experienței nu sînt infailibile. Dar cu simțul religios, creștinul vede sfîrșitul a tot ce este trecător care se desfințează prin Hristos (II Cor. 3, 13—16).

Creștinismul nu este singura religie teistă, care se referă la existența unui singur Dumnezeu ca principiu creator, revelator, proniator, pe baza unor revelații divine păstrate în scrieri sacre. Există religii, credințe și sisteme religioase care au în centrul lor credința într-o realitate divină transcendentă, absolută, cu caracter personal sau impersonal, căreia i se atribuie diverse nume sau personificări, realitate ce poate fi cunoscută pe multiple căi. Această realitate divină ultimă, transcendentă și imanentă în același timp, poate fi numită și invocată ca Iahve — Domnul Savaot (iudaism), ca Alah (islamism), zeitate întreită Osiris, Isis, Horus (religia egiptenilor), ca divinitate compusă Brahma, Vishnu, Shiva (religia Trimurti, a indienilor), ca principiu universal care guvernează întreaga ordine creată și umanitatea (religiile asiatice orientale), ca principiu al armoniei cosmice (budism), ca Legea sau Calea supremă (taoism), ca prezență a divinului în natură (Shinto) etc. Aceste religii și sisteme religioase au propriile lor cărți sacre. *Vechiul Testament* — iudaism, Qur'an — *islamism*, *Tao-te-King* (cartea lui Lao-Tze) — taoism.

Creștinismul are caracterul său propriu, atît în ce privește conținutul revelației divine, cît și perspectiva religioasă asupra realității fizice, istorice, umane. Acest caracter nu poate fi invocat nici pentru a motiva un antagonism cu celelalte religii, nici pentru a propune un sincretism teologic artificial. Dat fiind pluralismul religios, o comparație globală a creștinismului cu alte religii nu este concludentă. Legătura creștinismului cu religia iudaică și Scripturile ei — Tora — merită o tratare aparte, care să țină seama atît de căile de auto-revelație a lui Dumnezeu, cît și de conținutul cunoașterii Acestuia în ambele religii. Sînt ele două versante ale aceleiași revelații: Dumnezeu transcendent în Vechiul, Dumnezeu întrupat în Noul Testament?

Problema este cum se tratează teologic aceste religii și sisteme religioase care îi atribuie lui Dumnezeu diverse nume și sensuri? Ce sugerează aceste religii, în

special cărţile lor sacre, pentru interpretarea creştină a lui Dumnezeu, pentru sensul *creştin* al mîntuirii, pentru teologia *creştină*? Cum se tratează teologic aceste revelaţii? Cum se tratează istoria unică a lui Hristos în istoria mîntuirii propusă de aceste religii?

Astăzi se încearcă, depăşindu-se mentalitatea abordărilor negative a celorlalte religii, o evaluare „teologică" a concepţiei despre Dumnezeu şi despre realitatea divină ultimă, aşa cum acestea sînt exprimate în cărţile sacre, în riturile şi spiritualitatea altor religii. Aceste religii teiste şi universaliste (iudaism, islamism, hinduism, budism, religiile africane etc.) nu numai că nu pun la îndoială existenţa unui Dumnezeu transcendent — ultima realitate care transcende fiinţa fără nume — ci şi au formulat propria lor teologie, sub forma de definiţii metafizice şi explicaţii ale fiinţei ultime, precum şi o spiritualitate care e bazată pe experienţa lui Dumnezeu ca *ultimul* sau *altul*. Din nou, ce sugerează „revelaţiile" şi experienţele acestor religii pentru modul creştin de a vorbi despre transcendenţa lui Dumnezeu? Ce valoare teologică are experienţa religioasă a credincioşilor aparţinînd altor religii? În ce măsură concepţia despre *semina Verbi* — seminţe ale adevărului care sînt răspîndite de Duhul Sfînt în afara limitelor vizibile ale Bisericii — conduce la recunoaşterea unor intuiţii profunde şi valori autentice în celelalte religii?

Aceste religii şi sisteme religioase au fost determinate de anumite experienţe sociologice şi istorice, de factori culturali şi necesităţi de ordin psihologic. În acelaşi timp, ele influenţează practici şi rituri de „mîntuire", acţiuni sociale şi poziţii politice, unele destructive pentru individ şi pentru comunitate (De pildă, influenţa hinduismului vechi şi modern asupra statutului femeii în societate, rolul religiei în organizarea politică şi economică a societăţii japoneze, filosofia teocraţiei şi monarhiei în statele religioase etc.). Pentru credinţa religioasă, istoria este un mediu al prezenţei şi acţiunii lui Dumnezeu. În felul acesta, creştinismul poate colabora cu aceste religii în multe domenii practice sociale: dreptatea, pacea, libertatea.

În fine, istoria misiunilor creştine cunoaşte un capitol negativ în ce priveşte metodele de „convertire a păgînilor". Astăzi aceste metode sînt respinse. Problema indigenizării Evangheliei, prin folosirea elementelor pozitive din cultura celor ce primesc Evanghelia, rămîne mereu necesară. Pavel n-a ezitat să predice intelectualilor din Atena, care venerau un „Dumnezeu necunoscut", că creştinii adoră un Dumnezeu care este anima întregului univers: „În El noi trăim şi ne mişcăm şi sîntem" (Fapte 17, 28). Creştinismul apostolic şi patristic s-a dezvoltat în contextul mentalităţilor ebraice din Palestina, al iudaismului elenistic (teologia eliberării din America Latină se referă la aspecte specifice ale tradiţiei iudaice din Vechiul Testament, cum ar fi *Exodul*) şi lumea greco-romană. Teologia biblică şi exegeza creştină au fost determinate de contextul cultural şi situaţia istorică a celor ce au făcut experienţa lui Dumnezeu în întîlnirea cu Hristos.

22. „Din cauza mea"

Din Evanghelii, noi nu cunoaștem totul despre Iisus Hristos. Multe amănunte despre biografia, familia și comportamentul Său lipsesc din scrierile biblice, iar unele lucruri nu sînt pe deplin înțelese. De aceea, ca și apostolii Săi, cititorii și interpreții de azi pot face supoziții.

Cu toate acestea, Evangheliile (Noul Testament) rămîn primele surse de cunoaștere a vieții lui Iisus. Pentru a avea o înțelegere a persoanei și misiunii lui Iisus, fidelitatea față de textul Evangheliilor este absolut necesară. Cu anumite criterii.

Evangheliile nu pot fi tratate ca simple documente după metoda înlăturării elementelor care par fictive, relative, ca să se atingă ceea ce s-ar crede a fi realitate obiectivă. Nici nu trebuie să fie căutat în ele un mesaj verbal, care ar prezenta în rezumat doctrina lui Iisus. Mai mult, „avem comoara aceasta în vase de lut" (II Cor. 4, 7). Interpretul trebuie deci să facă distincție între „lutul" fără valoare al literelor și tezaurul cuvintelor lui Dumnezeu pe care îl conține Noul Testament, „pentru că litera ucide, iar duhul face viu" (II Cor. 3, 6).

Existența istorică nu constituie un argument absolut. Nu este de ajuns a recunoaște că Iisus a fost un om real, un personaj istoric, un membru al poporului lui Israel, și nici măcar că este un model etic sau un prototip al umanității. Aici intervine simțul religios — credința și credinciosul, care aude pe Pavel spunînd: „Mare este taina dreptei credințe" (I Tim. 3, 16), în sensul că Iisus poartă în Sine o altă prezență și realitate, care nu sînt comunicabile. Iisus face atîtea semne și minuni care arată că El e Dumnezeu, dar protejează misterul ultim al lui Dumnezeu. Tocmai din cauza aceasta nu a spus niciodată că El este Dumnezeu ca termen final, ci că El este Unul din Treime în care oamenii pot adora și simți pe Dumnezeu Tatăl. Nu există deci altă trecere spre Dumnezeu decît Iisus.

Orice *Viață a lui Iisus* trebuie să redea două dimensiuni: pe de o parte, să

amintească de evenimentele nașterii după trup, de locul și cronologia nașterii, de martorii și autorii acestui fapt: Maria, Iosif, păstorii, astrologii, prietenii, rudele, autoritățile iudaice și romane ale timpului în care S-a născut și a trăit Iisus din Nazaret, pe de altă parte să arate că întruparea este marea revelație a Cuvîntului, iar Fiul lui Dumnezeu întrupat, a doua persoană a Sfintei Treimi. Din cauza acestui îndoit aspect, marii autori și teologi creștini afirmă că întruparea lui Iisus este un eveniment unic, cel mai important din istorie.

Astfel, viața lui Iisus este viața Fiului lui Dumnezeu care S-a făcut om, nu viața lui Iisus din Nazaret care a devenit Dumnezeu. Cuvîntul S-a făcut trup, nu trupul s-a făcut Dumnezeu (Ioan 1, 14).[11]

Intervenția lui Iisus în viața oamenilor nu este anecdotică, ci este necesară și radicală. Evangheliștii concentrează descrierea lor asupra unor cuvinte, parabole și evenimente din misiunea lui Iisus, tocmai pentru a arăta că Evanghelia nu poate să fie interpretată decît într-un sens unic. Cu radicalismul lui, cuvîntul lui Iisus poate deveni „piatră de poticnire și stîncă de sminteală" (I Petru 2, 8; Matei 21, 44). Iisus a fost în istorie ocazie de separare și de cădere, dar și prilej de unitate, de reconciliere și bucurie. „Fericit este acela care nu se va sminti din cauza Mea" (Luca 7, 23).

Cu toate că Iisus Hristos are istoria Sa proprie, personală, istorie care se realizează într-un loc și timp precis, aceasta nu este un episod din trecut și numai pentru El, ci și pentru noi, pentru orice loc și timp, pentru oricine, nu numai pentru convertirea personală, ci și pentru convertirea societății. Societatea nu se poate schimba cu paliative ideologice și decizii politice arbitrare. O construcție nouă are nevoie de temelie nouă și de spirit nou. Rolul creștinilor este acela de a proclama că mesajul, viața și exemplul istoric al lui Iisus Hristos constituie stînca pe care se poate construi o casă nouă și de a antrena pe toți la edificarea acestei construcții de care ei înșiși se vor bucura.

Viața și slujirea lui Iisus Hristos
Repere cronologice

Înainte de Hristos

63 Pompei în Orient, cucerește Ierusalimul
47 Cezar traversează Palestina
37 Irod cel Mare devine regele Iudeii
27 Octavian devine împărat al Imperiului Roman. El va primi titlul de *Augustus*
20—19 Începutul construirii templului (Ioan 2, 20)
7 Recensământul din Iudeea (Luca 2, 2) ordonat de Quirinius, procurator al Iudeii, Samariei și Idumeii
4 Nașterea lui Iisus în Betleem (Matei 1, 18—25; 2, 1; Luca 2, 1—20), în anul 4, anul în care moare Irod cel mare. Dionisie Exiguul a calculat începutul erei creștine începînd cu nașterea lui Iisus, dar a fixat greșit întemeierea Romei (la 754—753, în loc de 750—749), deci cu o eroare de patru-cinci ani
— Moartea lui Irod

După Hristos

1 Începutul erei creștine fixate de Dionisie cel Mic în anul 753 de la întemeierea Romei
6 Iudeea este guvernată de un procurator
10 Nașterea, în Cilicia, a lui Saul din Tars, mai tîrziu apostolul Pavel, din părinți evrei (Filip. 3, 5)
14 Moartea lui Augustus. Tiberiu devine împărat (14—37) (Luca 3, 1)
26 Pilat, general roman de rang ecvestru, este numit procurator al Iudeii (Matei 27, 2; Marcu 15, 1; Luca 23, 1; Ioan 18, 28—29)

— Caiafa arhiereu (Matei 26, 3, 57, 65; Ioan 18, 24; Fapte 4, 6)
27/29 Ioan Botezătorul predică și botează în apa Iordanului (Luca 3)
27 Botezul lui Isus (Matei 3, 3—17; Marcu 1, 9—11; Luca 3, 21—22; Ioan 1, 32—34)
28 Ioan Botezătorul este arestat și închis din ordinul lui Irod Antipa
— Isus, după o retragere de patruzeci de zile în deșertul Iudeii, începe să predice în Galileea. Pleacă din Nazaret și se stabilește în Capernaum, pe malul lacului Ghenizaret (Matei 4, 12—13)
— Isus predică Evanghelia, cheamă apostolii, săvîrșește minunile. Însă este disprețuit și neînțeles (Matei 13, 54; Marcu 6, 1; Luca 4, 23—30)
29 Decapitarea lui Ioan Botezătorul din ordinul lui Irod (Matei 14, 3—12; Marcu 6, 17—29; Luca 9, 9)
— Înmulțirea pîinilor pe malul lacului Tiberiada (Matei 14, 13—21; Marcu 6, 31—44; Luca 9, 10—17)
— Călătoria lui Isus în Siria (Matei 15, 21; Marcu 7, 24); călătoria în Decapoli, Betsaida, Cezareea lui Filip, Transiordania (Marcu 7, 31; 8, 22; Matei 16, 13, 19, 1; Marcu 8, 27; 10, 1)

Ultimele zile ale lui Isus. Moartea, Învierea, Înălțarea

30 Isus se refugiază „dincolo de Iordan" (Ioan 10, 40—42; 11, 54); vizitează Betania unde-l învie pe Lazăr (Ioan 11, 1—44)
— (martie—aprilie) Venirea lui Isus la Ierusalim pentru sărbătoarea Paștilor. Ioan Evanghelistul notează trei veniri la Ierusalim pentru Paști: în anul 27—28 (Ioan 2, 13), adică la un interval de 46 de ani după construirea templului (Ioan 2, 20); în anul 29 (martie—aprilie) (Ioan 6, 11—15); în anul 30
— Saul din Tars face studii rabinice cu Gamaliel la Ierusalim (Fapte 22, 3)
— Intrarea lui Isus în Ierusalim (Matei 21, 1—11; Marcu 11, 1—11; Luca 19, 28—38; Ioan 12, 12—13)
— Ultima Cină cu apostolii și instituirea Euharistiei (Matei 26, 20—29; Marcu 14, 17—24; Luca 22, 14—38; Ioan, cap. 13—17), „în noaptea în care a fost vîndut" (1 Cor. 11, 23—26)
— Arestarea lui Isus (Matei 26, 47—56; Marcu 14, 43—52; Luca 22, 47—53; Ioan 8, 2—11)
— Isus înaintea arhiereilor Anna și Caiafa, în timpul nopții (Ioan 18, 12—14, 19, 22)
— Isus în fața sinedriului (Matei 26, 57—66; Marcu 14, 53—64; Luca 22, 66—71; 23, 1)
— Isus înaintea lui Pilat (Matei 27, 11—26; Marcu 15, 2—5; Luca 23, 2—7; Ioan 18, 29—38)

— Iisus la Irod (Luca 23, 8—12)
— Întoarcerea în pretoriu, condamnarea la moarte pe cruce (Matei 27, 26; Marcu 15, 6—15; Luca 23, 13—25; Ioan 19, 1—16)
— Iisus moare pe cruce, vineri 14 nisan, la orele 3 după-amiază. Moartea lui Iisus are loc în anul în care Paştele coincide cu sabatul, adică în anul 30 sau 33 (Matei 27, 45—50; Marcu 15, 35—37; Luca 23, 44—46; Ioan 19, 25—30)
— Iisus este pus în mormînt, sîmbătă 15 nisan, sărbătoarea Azimilor (Matei 27, 57—61; Marcu 15, 42—47; Luca 23, 50—56; Ioan 19, 38—42)
— Învierea lui Iisus, în prima zi a săptămînii. Descoperirea mormîntului gol
— Arătările după înviere (Matei 28; Marcu 16; Luca 24; Ioan 20 şi 21)
— Înălţarea la cer la 40 de zile după înviere (Fapte 1, 1—11)

După Cincizecime

30 Sărbătoarea Cincizecimii. Pogorîrea Duhului Sfînt peste apostoli (Fapte 2, 1—13); constituirea celei dintîi comunităţi creştine (Fapte 2, 41—47)
— Alegerea celor şapte diaconi elenişti (Fapte 6, 1—7)
34 Apostolul Petru călătoreşte la Antiohia
36 Plecarea lui Pilat din Iudea
36/37 Martiriul diaconului Ştefan. Comunitatea creştină se deplasează din Ierusalim (Fapte 6, 8—15; 7, 1—60; 8, 1—16)
37 După moartea împăratului Tiberiu, Caligula ocupă tronul Imperiului roman
38 Convertirea lui Saul în drum spre Damasc, în urma întîlnirii sale cu Iisus (Fapte 9, 1—19; 22, 5—16; 26, 10—18; Gal. 1, 12—17)
41 Claudiu devine împărat al Imperiului roman (41—54)
43 „Pentru prima dată în Antiohia, ucenicii au fost numiţi creştini" (Fapte 11, 26)
43—44 Apostolul Pavel, însoţit de Barnaba propovăduieşte în Antiohia Siriei (Fapte 11, 25—26), care devine centrul misiunii apostolice; de aici, el va porni în cele trei mari călătorii misionare
— Petru în Samaria (Fapte 8, 9—25)
44 Petru în închisoare, la Ierusalim (Fapte 12, 1—19)
— Iacov conduce comunitatea creştină din Ierusalim (Fapte 21, 18)
— Moartea lui Iacov, fratele lui Ioan
45/49 Cea dintîi călătorie misionară a apostolului Pavel însoţit de Barnaba (Fapte 13, 4—14, 27)
49 Are loc sinodul apostolic din Ierusalim care decide condiţiile de admitere în Biserică a convertiţilor de origine păgînă (Fapte 15, 1—35)
50 Evreii sînt expulzaţi din Roma. Edictul lui Claudiu
51—52 A doua călătorie misionară a apostolului Pavel însoţit de Sila (Fapte 15, 40; 18, 22). Pavel la Corint

53—58 A treia călătorie misionară a apostolului Pavel (Fapte 18, 23—21, 35)
54 Nero devine împărat al Imperiului roman (54—68)
58 Arestarea apostolului Pavel la templul din Ierusalim în timpul sărbătorii Cincizecimii (Fapte 21, 19—40; 22, 1—29)
60 Transferarea lui Pavel la Roma (Fapte 27; 28, 1—14)
61—63 Pavel se află la Roma, sub gardă militară (Fapte 28, 15—31)
62 Lapidarea lui Iacov, „fratele Domnului"
62—63 Eliberarea apostolului Pavel (Rom. 15, 24)
64 Incendierea Romei și marea persecuție a creștinilor
67 Martiriul apostolilor Petru și Pavel la Roma
68 Moartea lui Nero
70 (Paști) Generalul roman Titus cucerește Ierusalimul și distruge templul Massada
73 „Fortăreața" Massada cade în mâinile romanilor. Sfârșitul rezistenței iudaice. Johanan Ben Zakkai se retrage la Jabne (Jamnia) și reorganizează iudaismul în jurul *Torei*—Legea, care înlocuiește templul din Ierusalim
81—96 Persecuția creștinilor sub Domițian
90 Erezia lui Marcion și curentele gnostice
95 Apostolul Ioan scrie *Apocalipsa* în insula Patmos
95 *Scrisoarea* papei Clement I către creștinii din Corint
100 Moartea apostolului Ioan la Efes
107 Martiriul episcopului Ignatie al Antiohiei
111 Pliniu cel Tânăr legat în Bitinia
115 Edictul lui Traian prin care se acordă clemență evreilor răsculați în Palestina, Mesopotamia, Cirenaica și Egipt
117 Moartea lui Traian (98—117)
154 Policarp devine episcop de Smirna
161/169 Martiriul Sfântului Policarp de Smirna
163/167 Martiriul Sfântului Justin la Roma

Note

1 — Învăța Bisericii apusene, începînd cu Augustin (354—[illegible]) [illegible] excepțional[illegible] pe Maria de la universalitatea păcatului din cauza harului ce s-a săvîrșit peste ea ca ea să nască pe Cel fără de păcat. Papa Pius IX a proclamat dogma despre „zămislirea imaculată a Fecioarei Maria" în 1854.

2 — La început sărbătoarea Nașterii lui Iisus după trup se serba la 6 ianuarie o dată cu sărbătoarea Botezului — Epifania, cînd se făcea și aniversarea celei dintîi minuni pe care Iisus a făcut-o (la nunta din Cana) marcînd începutul misiunii Sale publice. Către anii 330—340 sărbătoarea Întrupării (Crăciunul) a fost fixată pentru 25 decembrie, dată la care romanii sărbătoreau solstițiul de iarnă, adică victoria soarelui — soarele era divinitatea principală a Imperiului roman — asupra [illegible]. Din secolul al IV-lea, Nașterea este sărbătorită la 25 decembrie iar Epifania (Boboteaza) la 6 ianuarie.

3 — Biserica recunoaște azi șapte „Taine": *Botezul cu apă* sau Taina iertării sau a nașterii în Hristos prin afundarea în apă și invocarea Sfintei Treimi (Fapte 8 12. Gal 3 27).
Mirungerea sau Botezul cu Duh Sfînt (Fapte 8 16—17), prin ungerea cu mir și punerea mîinilor, sau Taina vieții noi în Duhul Sfînt (Ioil 2, 28; Fapte 2 17) și a primirii darurilor Duhului (Gal 5 22) care se dau „după cum Duhul voiește" (1 Cor 12 11).
Euharistia sau Taina Cuminecăturii pe care Iisus Însuși a instituit-o, a comuniunii cu trupul și sîngele Domnului (Ioan 6 55—57).
Hirotonia sau punerea mîinilor de către episcop. Taina slujirii și sacrificiului pentru comunitate după chipul lui Hristos (Ioan 10 16) în care se consacră slujitorii care continuă misiunea apostolilor (1 Tim 3 2—5) zidirea de a [illegible] Bisericii (1 Cor 14 4).
Spovedania sau mărturisirea și dezlegarea păcatelor. Taina care eliberează pe credincios de orice formă de robie și servitute, devenind astfel o persoană liberă (Matei 16 19. 18, 18. Ioan 20 21—23).
Maslul sau ungerea cu ulei a bolnavilor. „Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoții Bisericii și ei să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului" (Iacov 5 14).
Cununia sau Taina nunții în care se sfințește unirea trupească și sufletească dintre bărbat și femeie după modelul nunții dintre Hristos și Biserica Sa (Efes. 5 25—32), prin ritualul binecuvîntării și încoronării (Ioan 2, 1—11. Matei 19 4—6).

4 — En Îl știu în trup și după înviere și cred că este. Cînd a venit la Petru și la cei împreună cu el le-a zis: «Luați, pipăiți-Mă și vedeți că nu sînt demon fără trup» (Luca 24 39). Și îndată s-au atins de El și au crezut, unindu-se strîns și cu trupul și cu duhul Lui. De asta au disprețuit și

moartea şi au fost găsiţi mai presus de moarte. După înviere a mîncat cu ei şi a băut ca cel în trup, deşi duhovniceşte era unit cu Tatăl" (Sf. Ignatie, *Către Smirneni* III, 1—3)

— „Cei din neamul vostru au cunoscut cu inima sale ce s-au făcut de către Iona, iar Hristos strigă că vă voi da vouă semnul lui Iona, v-a îndemnat ca cel puţin după învierea Lui din morţi să vă pocăiţi de relele pe care le-aţi făcut şi să plîngeţi înaintea lui Dumnezeu pentru ca neamul şi cetatea voastră să nu fie luate şi pustiite şi distruse aşa cum vedeţi că au fost distruse. Dar voi nu numai că nu v-aţi pocăit atunci cînd aţi aflat că e înviat din morţi, ci, după cum am spus, aţi ales bărbaţi anume şi i-aţi trimis în toată lumea pentru a propovădui că o eresie fără de Dumnezeu şi nelegiuită care se trage de la un oarecare înşelător Iisus Galileanul, pe Care noi L-am răstignit, ucenicii Lui L-au furat noaptea din mormîntul în care a fost aşezat după ce a fost dat jos de pe cruce, şi înşală pe oameni zicînd că s-a sculat din morţi şi că s-a înălţat la cer" (Iustin, *Dialog cu iudeul Trifon*, cap. 108)

6.— Creştinismul are o bază doctrinară solidă, aşa cum se vede din mărturisirea apostolului Petru „Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). Credinţa implică cunoaşterea doctrinară şi profesarea publică a unui crez cu afirmaţiile esenţiale ale creştinismului, după exemplul mărturisirii apostolului: „Şi cu adevărat, mare este taina dreptei credinţe: Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălţat întru slavă" (I Tim. 3, 16). La un moment dat Biserica în întregime, în faţa unor crize grave cu privire la doctrina Treimii, a fost obligată să formuleze principalele învăţături creştine sub forma unui *Crez* sau *Simbol de credinţă*. Este vorba de Simbolul alcătuit de două sinoade ecumenice: cel de la Niceea, în 325, convocat de împăratul Constantin, şi cel din Constantinopol (azi Istanbul-Turcia), în 381, convocat de împăratul Teodosie.

SIMBOLUL CREDINŢEI (NICEOCONSTANTINOPOLITAN)

„Cred întru Unul Dumnezeu, Tatăl Atotţiitorul, Făcătorul cerului şi al pămîntului, văzutelor tuturor şi nevăzutelor.
Şi întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toţi vecii, lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o fiinţă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut,
Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din ceruri şi S-a întrupat de la Duhul Sfînt şi din Maria Fecioara şi S-a făcut om.
Şi S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponţiu Pilat şi a pătimit şi S-a îngropat.
Şi a înviat a treia zi, după Scripturi.
Şi S-a suit la ceruri şi şade de-a dreapta Tatălui.
Şi iarăşi va să vină cu slavă să judece viii şi morţii, a Cărui împărăţie nu va avea sfîrşit;
Şi întru Duhul Sfînt, Domnul de viaţă Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cela ce împreună cu Tatăl şi cu Fiul este închinat şi slăvit, Care a grăit prin proroci.
Şi întru una, sfîntă, sobornicească şi apostolească Biserică.
Mărturisesc un botez întru iertarea păcatelor.
Aştept învierea morţilor.
Şi viaţa veacului ce va să fie. Amin.

— „Fiţi surzi dar cînd cineva vă vorbeşte altceva decît de Hristos, Cel din neamul lui David, Cel din Maria, Care cu adevărat S-a născut, a mîncat şi a băut, Care cu adevărat a fost răstignit şi a murit în văzul celor cereşti, al celor pămînteşti şi al celor dedesubt, Care cu adevărat a înviat din morţi, înviindu-L pe El Tatăl Lui; după asemănare, Tatăl Lui ne va învia în Hristos şi pe noi, care credem în El, fără de Care nu avem viaţa cea adevărată" (Sf. Ignatie, *Către Tralieni* IX, 1—2)

8 — „Când vă adunați în Duminica Domnului frângeți pâinea și mulțumiți, după ce mai întâi v-ați mărturisit păcatele voastre, ca jertfa voastră să fie curată. Tot cel care e certat cu aproapele său să nu vină împreună cu voi până nu se împacă, pentru ca să nu se pângărească jertfa voastră. Că aceasta este cea ce s-a zis de Domnul: «În orice loc și timp să-Mi aduceți jertfă curată, că Împărat mare sunt Eu, zice Domnul, și numele Meu este minunat între neamuri» (Maleahi 1, 11—14)" (Învățătura a celor 12 Apostoli XIV, 1—5, Col. Scrierile Părinților Apostolici, Editura Institutului Biblic, București, 1980, p. 31).

9 — „Dacă Tibrul se revarsă peste metereze, dacă Nilul nu-și udă ogoarele, dacă cerul nu trimite ploaie, dacă pământul se cutremură, dacă e foamete, dacă se ivește vreo molimă, îndată se strigă: La lei cu creștinii!" (Tertulian, *Apologeticul*, cap. XL, 2, Editura Institutului Biblic, București, 1981, p. 95).

10 — Data Paștelui anual se fixează după o regulă stabilită de Sinodul ecumenic de la Niceea (325) și anume în Duminica după prima lună plină ce urmează echinocțiului de primăvară (fixat de sinod la 21 martie). Acest calcul se făcea ținând seama de calendarul iulian introdus de Iulius Cezar în anul 46 î.Hr. Calendarul roman a fost schimbat cu cel gregorian, propus de papa Grigorie XIII în anul 1582; diferența dintre acestea constă în faptul că cel iulian este în urmă cu 13 zile față de cel gregorian. Majoritatea Bisericilor Ortodoxe au acceptat calendarul gregorian pentru stabilirea sărbătorilor fixe, dar nu pentru calcularea datei Paștelui, care se fixează în funcție de iulian. În Biserica Apuseană Paștele cade între 22 martie și 25 aprilie, în cea Răsăriteană între 4 aprilie și 8 mai. Datorită numeroaselor neregularități în calcularea datei Paștelui, Bisericile discută acum posibilitatea celebrării Paștilor în aceeași Duminică.

11 — „De fapt, nu noi suntem cei ce ne-am mișcat sau ne-am ridicat mai aproape de Dumnezeu, ci Domnul însuși este cel ce S-a coborât și a venit la noi. Căci nu noi am căutat pe Domnul, ci El ne-a căutat pe noi. Doar nu oaia a plecat în căutarea păstorului și nici drahma în căutarea stăpânei sale (Luca 15, 4—10), ci însuși Domnul a coborât pe pământ și a găsit un om chipul Său, a cutreierat locurile pe unde rătăcea oaia pierdută și luând-o pe umeri a scăpat-o din rătăcire. Bineînțeles nu ne-a mutat în alt loc, ci lăsându-ne pe pământ ne-a făcut să fim locuitori ai cerului și ne-a vărsat în suflete viața cerească, fără să ne ridice la cer, ci doar aplecând cerurile și coborându-Se după cum zicea proorocul: «Domnul a plecat cerurile și S-a coborât pe pământ» (Ps. 17, 11)" (Nicolae Cabasila, *Despre Viața în Hristos* I, 6, trad. Teodor Bodogae, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1989, p. 137).

Învățați de la mine...

Iată cîteva texte și teme biblice destinate cititorilor pentru a li comenta dezvoltate și sintetizate, folosind și alte texte biblice de referință în dialog cu credincioșii din aceeași comunitate sau parohie.

Fiți desăvîrșiți: iubiți-i pe vrăjmașii voștri

„Ați auzit că s-a zis: Ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Iar eu vă spun vouă: Nu vă împotriviți celui rău, iar cui te lovește peste obrazul drept, întoarce-i și pe celălalt. Celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina, lasă-i și cămașa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care cere de la tine, dă-i și de la cel ce voiește să se împrumute de la tine, nu întoarce fața ta.

Ați auzit că s-a zis: Să iubești pe aproapele tău și să urăști pe vrăjmașul tău. Iar eu zic vouă: Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc, ca să fiți fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele peste cei răi și peste cei buni și trimite ploaie peste cei drepți și peste cei nedrepți. Căci dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veți avea? Au nu fac și vameșii același lucru? Și dacă îmbrățișați numai pe frații voștri, ce faceți mai mult? Au nu fac și neamurile același lucru? Fiți, dar, voi desăvîrșiți, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvîrșit este" (Matei 5, 38—48)

Nu puteți să slujiți și lui Dumnezeu și diavolului

„Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipi și pe celălalt îl va disprețui; nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui Mamona" (Matei 6, 24)

Casa clădită pe piatră, casă clădită pe nisip

„Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne, va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu Celui din ceruri. Mulţi Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit şi nu în numele Tău am scos demoni şi nu în numele Tău minuni multe am făcut? Şi atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtaţi-vă de la Mine cei ce lucraţi fărădelegea. De aceea, oricine aude aceste cuvinte ale Mele şi le îndeplineşte asemăna-se-va bărbatului înţelept care a clădit casa lui pe stîncă. A căzut ploaia, au venit rîurile mari, au suflat vînturile şi au bătut în casa aceea, dar ea n-a căzut, fiindcă era întemeiată pe stîncă. Iar oricine aude aceste cuvinte ale Mele şi nu le îndeplineşte, asemăna-se-va bărbatului nechibzuit care şi-a clădit casa pe nisip. Şi a căzut ploaia şi au venit rîurile mari şi au suflat vînturile şi au izbit în casa aceea, şi a căzut. Şi căderea ei a fost mare" (Matei 7, 21—27)

Iubeşte din toată inima, cu tot sufletul, cu tot cugetul

Unul dintre ei, învăţător de Lege, ispitindu-L pe Iisus, L-a întrebat: Învăţătorule, care poruncă este mai mare în Lege? El i-a răspuns: Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău şi cu tot cugetul tău. Aceasta este marea şi întîia poruncă. Iar a doua, la fel ca aceasta: Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi. În aceste două porunci se cuprind toată Legea şi proorocii" (Matei 22, 35—40)

În aşteptarea Mirelui

„Împărăţia cerurilor se va asemăna cu zece fecioare, care, luînd candelele lor, au ieşit în întîmpinarea mirelui. Cinci însă dintre ele erau nebune şi cinci înţelepte. Căci cele cinci nebune, luînd candelele, n-au luat cu sine untdelemn. Iar cele înţelepte au luat untdelemn în vase, o dată cu candelele lor. Dar mirele întîrziind, au aţipit toate şi au adormit. Iar la miezul nopţii s-a făcut strigare: Iată mirele vine! Ieşiţi întru întîmpinarea lui! Atunci s-au deşteptat toate acele fecioare şi au împodobit candelele lor. Şi cele nebune au zis către cele înţelepte: Daţi-ne din untdelemnul vostru, că se sting candelele noastre. Dar cele înţelepte le-au răspuns zicînd: Nu, ca nu cumva să nu ne ajungă nici nouă şi nici vouă. Mai bine mergeţi la cei ce vînd şi cumpăraţi pentru voi. Deci plecînd ele ca să cumpere, a venit mirele şi cele ce erau gata au intrat cu El la nuntă şi uşa s-a închis. Iar mai pe urmă au sosit şi celelalte fecioare, zicînd: Doamne, Doamne, deschide-ne nouă. Iar el răspunzînd, a zis: Adevărat zic vouă: Nu vă cunosc pe voi" (Matei 25, 1—12)

Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia

„Și înviind dimineața în ziua dintîi a săptămînii (Duminică), El s-a arătat întîi Mariei Magdalena, din care scosese șapte demoni. Aceea, mergînd, a vestit pe cei ce fuseseră cu El și care se tînguiau și plîngeau. Și ei, auzind că este viu și că a fost văzut de ea, n-au crezut. După aceea S-a arătat în alt chip, la doi dintre ei, care mergeau la o țarină. Și aceia, mergînd, au vestit celorlalți, dar nici pe ei nu i-au crezut. La urmă, pe cînd cei unsprezece ședeau la masă, li S-a arătat și i-a mustrat pentru necredința și împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce-L văzuseră înviat. Și le-a zis: Mergeți în toată lumea și propovăduiți Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede și se va boteza se va mîntui, iar cel ce nu va crede se va osîndi. Iar celor ce vor crede, le vor urma aceste semne: în numele Meu demonii vor izgoni, în limbi noi vor grăi. Șerpi vor lua în mînă și chiar ceva dătător de moarte de vor bea nu-i va vătăma, peste cei bolnavi își vor pune mîinile și se vor face sănătoși. Deci Domnul Iisus, după ce a vorbit cu ei, S-a înălțat la cer și a șezut de-a dreapta lui Dumnezeu. Iar ei, pornind, au propovăduit pretutindeni și Domnul lucra cu ei și întărea cuvîntul prin semnele care urmau. Amin" (Marcu 16, 9—20).

Sensul prieteniei

„Și a zis către ei: Cine dintre voi, avînd un prieten și se va duce la el în miez de noapte și-i va zice: Prietene, împrumută-mă cu trei pîini, că a venit din cale un prieten la mine și n-am ce să-i pun înainte, iar acela, răspunzînd dinăuntru să-i zică: Nu mă da de osteneală. Acum ușa e încuiată și copiii mei sînt în pat cu mine. Nu pot să mă scol să-ți dau. Zic vouă, chiar dacă sculîndu-se nu i-ar da pentru că îi este prieten, dar pentru îndrăzneala lui, sculîndu-se, îi va da cît îi trebuie. Și Eu zic vouă: Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide. Că oricine cere ia, și cel ce caută găsește, și celui care bate i se va deschide. Și care tată dintre voi, dacă îi va cere fiul pîine, oare îi va da piatră? Sau dacă îi va cere pește, oare îi va da, în loc de pește, șarpe, sau dacă-i va cere un ou, îi va da scorpie. Deci dacă voi, răi fiind, știți să dați fiilor voștri daruri bune, cu cît mai mult Tatăl vostru Cel din ceruri va da Duh Sfînt celor care cer de la El" (Luca 11, 5—13).

La început era Cuvîntul

„La început era Cuvîntul și Cuvîntul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut și fără El

nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viață și viața era lumina oamenilor. Și lumina luminează în întuneric și întunericul nu a cuprins-o" (Ioan 1, 1—5)

Ca toți să fie una, ca lumea să creadă

„Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis. Și slava pe care Tu Mi-ai dat-o le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una sîntem. Eu întru ei și Tu întru Mine, ca ei să fie desăvîrșiți întru unime, și să cunoască lumea că Tu M-ai trimis și că i-ai iubit pe ei, precum M-ai iubit pe Mine. Părinte, voiesc ca, unde sînt Eu, să fie împreună cu Mine și aceia pe care Mi i-ai dat, ca să vadă slava Mea pe care Mi-ai dat-o, pentru că Tu M-ai iubit pe Mine mai înainte de întemeierea lumii. Părinte drepte, lumea pe Tine nu Te-a cunoscut, dar Eu Te-am cunoscut, și aceștia au cunoscut că Tu M-ai trimis. Și le-am făcut cunoscut numele Tău și-l voi face cunoscut, ca iubirea cu care M-ai iubit Tu să fie în ei și Eu în ei" (Ioan 17, 21—26)

Duhul Sfînt strigă în inimile noastre: Părinte!

„Iar cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobîndim înfierea. Și pentru că sînteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte. Astfel, dar, nu mai ești rob, ci fiu, iar de ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos" (Gal. 4, 4—7).

Același Dumnezeu lucrează toate în toți

„Darurile sînt felurite, dar același Duh. Și felurile slujirii sînt, dar același Domn. Și lucrările sînt felurite, dar este Același Dumnezeu care lucrează toate în toți. Și fiecăruia se dă arătarea Duhului spre folos. Că unuia i se dă, prin Duhul Sfînt, cuvînt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvîntul cunoștinței. Și unuia i se dă întru același Duh, credința, iar altuia darurile vindecărilor întru același Duh, unuia faceri de minuni, iar altuia proorocie, unuia deosebirea duhurilor, iar altuia feluri de limbi, și altuia tălmăcirea limbilor. Și toate acestea le lucrează unul și același Duh, împărțind fiecăruia deosebi, după cum voiește. Căci precum trupul unul este și are mădulare multe, iar toate mădularele trupului, multe fiind, sînt un trup, așa și Hristos. Pentru că într-un Duh ne-am botezat noi

toţi ca să fim un singur trup, fie iudei, fie elini, fie robi, fie liberi, şi toţi la un duh ne-am adăpat. Căci şi trupul nu este un mădular, ci multe" (1 Cor. 12, 4—14)

Un Domn, o credinţă, un Botez

„Este un trup şi un Duh, precum şi chemaţi aţi fost la o singură nădejde a chemării voastre: este un domn, o credinţă, un botez, un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate prin toate şi întru toţi. Iar fiecăruia dintre noi i s-a dat harul după măsura darului lui Hristos" (Efes. 4, 4—7)

AGAPĂ (gr. *agápi* iubire, dragoste frățească). Este cea mai importantă virtute a creștinilor (I Cor 13 1—3) deoarece Dumnezeu este iubire (I Ioan 4 8). Iubirea a determinat modul de viață personală și colectivă a creștinilor. În semn de iubire reciprocă și de solidaritate primii creștini se întâlneau pentru *mese comune* care aveau loc în legătură cu liturghia dar separat de aceasta. Prin extensie au fost numite *agape* (mese ale dragostei frățești). Creștinii „întreținând mesele comune" *(Epistola către Diognet* V 1—VI 10) căci ei se iubesc între ei și îi iubesc pe toți.

ALELUIA sau ALILUIA (din *halelujah* tradus prin gr. *allelouia* „lăudați pe Domnul"). Cântec de bucurie folosit la cugetările și serviciile religioase din Vechiul Testament (Tobit 13 18). Expresia este des utilizată în *Psalmi* (106 110 112 135 146—150). Ea s-a transmis și în cultul Bisericii creștine: „Aleluia Amin Aleluia" (Apoc. 19 1—6). În timpul Liturghiei se cântă înaintea citirii Evangheliei și la sfârșitul imnului Heruvimic.

ALFA și OMEGA. Expresie formată din prima literă a alfabetului grec (A) și ultima literă a aceluiași alfabet (Ω). Alfa și Omega sînt nume date lui Iisus Hristos pentru a exprima credința că El este începutul și sfîrșitul Creației că El reprezintă veșnicia existenței. Cele două litere apar pe semnul lui Iisus Hristos împreună cu O ON („Cel ce este") după nume descoperite de El însuși: „Eu sînt Alfa și Omega, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine" (Apoc. 1 8).

ALIANȚĂ sau LEGĂMÎNT (ebr. *berith* tradus prin gr. *diathéke* legămînt). Testament încheiat între Dumnezeu și oameni (Gal 4, 24). *Prima Alianță*, numită și *Vechea Alianță*, este cea încheiată de Dumnezeu cu poporul evreu prin intermediul lui Moise care primește Legea pe Muntele Sinai (Ieș 31 31—34). Mai înainte Dumnezeu încheiase o alianță cu Noe, semnul acesteia fiind curcubeul (Fac. 6 14 9—13) și cu Avraam (Fac. 17 1—14 18 18—19) căruia îi promisese alegerea unui popor. Tablele Legii se păstrau în Arca Alianței sau Mărturiei (Ieș 25 10) — Chivotul Legii — care era ținută în Cortul Adunării sau Tabernacolul (Ieș 40) pe care evreii l-au purtat cu ei din exodul din Egipt pînă în țara promisă Canaan. David a așezat cortul în Ierusalim (II Regi 6 12—17) iar Solomon l-a mutat în Templu (I Regi 8 1—9). *Noua Alianță* este cea făcută de Dumnezeu cu omul prin Întruparea Sa. Ea a fost pecetluită de Iisus Hristos prin Jertfa Sa în Ierusalim. Alianța creștină este reînnoită în Taina Euharistiei (Luca 22 19—20).

ANAMNEZĂ (gr. *anámnesis*, amintire, pomenire, comemorare). Partea din Liturghie în care se evocă marile evenimente din viața lui Hristos de la întrupare pînă la a doua venire urmând după rostirea cuvintelor de instituire a Cinei „Aducîndu-ne aminte de..." Creștinii sînt convinși că prin pomenirea acestor evenimente Domnul este *prezent* cu ei în toate zilele (Matei 28, 20).

AMIN (din ebr. *amen*; gr. *amen* așa să fie în adevăr). Expresie folosită de Iisus „Amin Amin, vă zic" (Ioan 5 19) în sensul de „Adevărat, adevărat vă zic" (Ioan 5 24—25). Făgăduințele și cuvintele lui Dumnezeu sînt vrednice de crezare de aceea creștinii pot spune „Da amin" (Cor 1 19—20). După citirea Legii poporul ridică mîinile și zice în semn de confirmare „Amin, Amin" (Neem 8 6).

ANAGRAPHON (neacris). Termen grec desemnînd unele cuvinte atribuite lui Iisus, nescrise în Evanghelii dar păstrate în afara lor. De pildă, variante la textul din Matei 6, 33 și Luca 12, 31: „Cereți lucrurile mari, iar cele mici se vor adăuga vouă” sau „Cereți bunurile cerești și cele pămîntești vi se vor adăuga vouă” (Origen, *Despre rugăciune*, cap. 14).

ANTIHRIST (gr. *antihristos*). Cel care este împotriva lui Hristos. Oricine neagă întruparea lui Dumnezeu și zice că Iisus din Nazaret nu este Mesia-Hristos poate fi numit antihrist (I Ioan 2, 18, 22; 4, 3; II Ioan 1, 7). În *Apocalipsă* (13, 17—18; 19—20) antihrist este fiara care va apărea înaintea venirii lui Hristos în slavă (Ziua Domnului), pretinzînd că este Domnul. Ea va fi distrusă de Hristos. Ca întruchipare a forțelor răului, antihrist a fost identificat, în timpul persecuțiilor, cu Nero sau alți împărați romani persecutori.

APOCALIPSA (gr. *apokálypsis*: descoperire, revelație). Denumirea dată ultimei cărți a Noului Testament, scrisă de Ioan Evanghelistul în insula Patmos către anul 96, care cuprinde revelația primită în adunarea liturgică din Ziua Domnului—Duminica (Apoc. 1, 10). Apocalipsa este o recapitulare a istoriei mîntuirii, pe toată întinderea Vechiului și Noului Testament, de la Sinai la Ierusalim. De altfel drepții și sfinții aleși vor cînta cîntarea lui Moise și cîntarea Mielului (Apoc. 15, 3—5; Ieș. 15, 2—10).

APOLOGETICĂ (lat. *apologeticum*, gr. *apologia*: apărare, demonstrare logică). Disciplină a teologiei care își propune să demonstreze în mod rațional, fără mărturii din Scriptură, afirmațiile principale ale creștinismului, ca de pildă, existența și eternitatea lui Dumnezeu. Se numesc *apologeți* unii scriitori din perioada 120—200, care au luat apărarea creștinismului folosind metoda critică și argumente raționale accesibile tuturor (Iustin, Atenagoras, Tertulian).

ARĂTARE sau MANIFESTARE (gr. *parousia*, prezentare, sosire). Parusia a doua venire sau întoarcerea lui Hristos înviat și înălțat, care va avea loc la sfîrșitul timpurilor (Matei 24, 3—7). Iisus va apărea „a doua oară” (Evrei 9, 28). „Acest Iisus, Care S-a înălțat de la voi la cer, astfel va și veni, precum L-ați văzut mergînd la cer” (Fapte 1, 11). Arătarea (sau „Ziua Domnului”) e o zi de slavă, cînd totul va fi transformat, omul și Creația, în Împărăția lui Dumnezeu. E o zi de judecată (Matei 25, 31). Biserica *așteaptă* ziua aceasta, care n-are o dată în timp: „Dar despre ziua aceea și despre ceasul acela nimeni nu știe, nici îngerii din ceruri, nici Fiul, ci numai Tatăl” (Matei 24, 36).

AVVA sau ABBA. Termen ebraic tradus în limba greacă prin *pater*: tată, părinte. Folosit de Iisus în rugăciunea sa: „Părintele Meu, de este cu putință să treacă de la Mine paharul acesta” (Matei 26, 39). După exemplul Său, rugăciunea creștinilor începe cu invocarea filială: „Avva Părinte” (Gal. 4, 6).

BIBLIA (gr. *biblion*: cărțile). Cărțile, mai precis Cărțile Vechiului Testament. În Noul Testament, aceleași Cărți au fost numite „Scripturile”, adică scrierile sacre, produse sub inspirația Duhului Sfînt (Fapte 1, 16; Evrei 3, 7; II Petru 1, 21). Biblia sau Sfînta Scriptură înseamnă totalitatea Cărților Vechiului Testament (39 de scrieri canonice) și ale Noului Testament (27 de scrieri).

BINECUVÎNTARE (gr. *eulogia*, mulțumire pentru binefacerile primite și transmiterea acestei binefaceri). Dumnezeu este vrednic să primească binecuvîntarea (Apoc. 5, 12), adică adorarea și recunoștința. *Pămîntul* primește binecuvîntarea de la El (Evrei 6, 7) și El ne-a binecuvîntat mai ales prin Iisus Hristos (Gal. 3, 14): „Binecuvîntat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce întru Hristos ne-a binecuvîntat pe noi cu binecuvîntare duhovnicească” (Efes. 1, 3). În sens liturgic, binecuvîntare înseamnă invocarea harului lui Dumnezeu asupra cuiva sau ceva. Iisus a binecuvîntat pîinile pentru mulțimea înfometată (Matei 14, 19), a binecuvîntat și a frînt pîinea pentru apostoli în seara din mulțumire (Matei 26, 26; I Cor. 10, 16). La Liturghie, episcopul binecuvîntează pîinea și vinul, ca și poporul credincios: „Binecuvîntarea Domnului să fie peste voi”. Preoții binecuvîntează cu mîna sau cu crucea, invocînd ocrotirea persoanelor sau lucrurilor binecuvîntate. Creștinii fac semnul crucii asupra lor sau asupra altora, în semn că se binecuvîntează pe ei sau pe alții.

BLASFEMIE (gr. *blasphemia*, hulă, defăimare, insultă). În Vechiul Testament defăimarea numelui lui Dumnezeu este un păcat grav: „Numele meu este continuu defăimat" (Isaia 52, 5, Rom. 2, 24), de aceea hulitorul este scos afară din cetate și lapidat (Lev. 24, 14—16). La fel, prin Noul Testament cel ce hulește este vrednic de anatema (I Tim. 1, 20) și de osînda veșnică (Marcu 3, 29). Iisus a fost acuzat de blasfemie, deoarece ierta păcatele cu puterea lui Dumnezeu (Matei 9, 3) și se proclama Fiul lui Dumnezeu (Ioan 10, 31—36), a fost hulit pe cruce atunci cînd purta asupra lui păcatele oamenilor (Marcu 15, 29). Hula împotriva Duhului Sfînt este un păcat grav, fiindcă înseamnă revoltă împotriva Celui ce iartă păcatele: „Orice hulă se va ierta oamenilor, dar hula împotriva Duhului nu se va ierta" (Matei 12, 31). Totuși Pavel, care mai înainte hulea, după convertire a fost iertat (I. Tim. 1, 3).

CANON (gr. *kanōn*, măsură, regulă). Canonul este lista cărților sacre acceptate de Biserica creștină ca fiind inspirate de Duhul Sfînt, care formează astfel Biblia sau Sfînta Scriptură. În limbaj bisericesc canon este o regulă adoptată de autoritatea bisericii în materie de disciplină, cult și organizare, valabilă pentru un scop determinat. Dacă scopul pentru care canoanele au fost date n-a fost atins atunci ele pot fi revizuite și chiar înlocuite.

CINA CEA DE TAINĂ (ULTIMA CINĂ) Ultima masă a lui Iisus cu apostolii în Ierusalim atunci cînd a instituit Taina Euharistiei (Luca 22, 19—20). În amintirea acesteia, Biserica celebrează în fiecare Duminică, Euharistia, Taina la care creștinii se împărtășesc cu „pîinea vieții" spre iertarea păcatelor și viața veșnică (Ioan 6, 54).

CLER (gr. *klēros*, lot, parte, moștenire). Slujitori bisericești. La început toți cei ce erau în serviciul Bisericii prin punerea mîinilor formau clerul. Astăzi, termenul se referă numai la episcopi, presbiteri preoți și diaconi, slujitori introduși în rînduiala Bisericii, prin Taina numită Hirotonie sau punerea mîinilor. Clerul și mirenii formează împreună, poporul lui Dumnezeu (Biserica creștină).

CREȘTIN (gr. *christianos*). Cel care aparține lui Hristos și urmează lui Hristos (Fapte 11, 26). Termenul de Hristos (gr. *Christos*) Cel uns, Mesia apare imediat după înviere pentru a desemna pe cei ce se convertise la religia lui Hristos (Fapte 26, 28) și suferă pentru Hristos (I Petru 4, 16). Creștinii, numiți și credincioși, sfinți, frați, trăiau viața comună, avînd o singură inimă și un singur suflet (Fapte 4, 32).

CREZ (gr. *symbolon*, semn de recunoaștere, lat. *credo*). Conținutul credinței, ermeneutic de credință (în începutul crezul creștin era alcătuit dintr-un nume sau dintr-o propoziție: „Cred că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu" (Fapte 8, 37). Crezul sau Simbolul de credință ecumenic, obligatoriu pentru toată creștinătatea, a fost formulat, pe baza Bibliei, de către sinoadele ecumenice de la Niceea (325) și Constantinopol (381).

DECALOG (gr. *deka*, zece, *logoi*, cuvinte; zece cuvinte sau porunci). Dumnezeu s-a vorbit lui Moise pe Muntele Sinai și i-a dat pentru poporul evreu, o Lege rezumată în cele zece porunci (Ieș. 20, 1—17; Deut. 5, 6—22). Iisus nu a anulat Decalogul, ci l-a dus la desăvîrșire.

DIAVOL (gr. *diabolos*, cel care împarte și calomniază). Diavolul, cunoscut și sub numele ebraic de „satana" (dușman, adversar) este identificat cu spiritul rău (demon) și cu îngerii căzuți (Apoc., 12, 7—9). El pretinde a fi „stăpînitorul lumii acesteia" căzute (Ioan 12, 31) dar nu are putere asupra lui Hristos (Ioan 14, 30), cu toate că îl ispitește (Matei 4, 1—10). Cel care L-a trădat pe Iisus este numit diavol (Ioan 6, 70). Biserica cunoaște exorcismele sau lepădările („Te lepezi de satana?") ca parte din pregătirea candidatului la botez.

DOGMA (gr. *dogma*, opinie, învățătură, decizie sau poruncă dată de o autoritate). În sens teologic el înseamnă de credință cu forța de adevăr revelat, definită de Biserică în calitatea ei de temelie a Adevărului. Hotărîrile și tradițiile apostolilor au valoare de dogmă: „dogmele" statuate de apostoli și prezbiterii din Ierusalim (Fapte 16, 4). Dogmele indică învățăturile fundamentale ale creștinismului, ca de pildă dogma Sfintei Treimi.

ECUMENISM (gr. *oikoumenē*, pămîntul locuit). Mișcare de refacere pe calea apropierilor și dialogului teologic a cooperării și asistenței reciproce a unității văzute a Bisericii, divizată de-a

lungul istoriei. Începuturile ecumenismului se află în frământările Bisericilor rezultate din Reforma din secolul al XVI-lea, de a relua dialogul cu Bisericile istorice tradiționale. La originea ecumenismului contemporan se află „Conferința mondială a misiunilor" (Edinburg, 1910). *Consiliul ecumenic al Bisericilor* fondat în 1948 cu sediul la Geneva, reunește un mare număr de Biserici protestante și majoritatea Bisericilor Ortodoxe. Biserica romano-catolică nu este reprezentată.

EPISCOP (gr. *episkopos*, care observă, care supraveghează). Cleric având funcția de supraveghetor, păstor al unei comunități de creștini. La început termenii *episcop* și *presbiter* (preot) desemnau aceeași slujire instituită de către apostoli prin punerea mâinilor și invocarea Duhului Sfânt, ca să conducă o comunitate locală (Fapte 14, 23; 20, 17, 28; Filip. 1, 1). Timotei este episcop în Efes (II Tim. 1, 6), iar Tit în Creta (Tit 1, 5). Episcopii hirotonesc la rândul lor preoți și diaconi (I Tim. 5, 22). Din secolul al II-lea, Ignatie, episcop de Antiohia, menționează existența a trei slujiri distincte ale preoției primite prin hirotonie: episcop, presbiter (preot), diacon. Azi episcopul este păstorul unei eparhii determinate, ce mărturisește și vestește Evanghelia cu autoritate, de a celebra Tainele, inclusiv hirotonia preoților și a diaconilor din slujirile bisericești. Episcopul este ales de eparhia vacantă și consacrat de doi sau trei episcopi din eparhiile vecine.

EUHARISTIE (gr. *eucharistia*, recunoștință, mulțumire). Atitudine de recunoștință, de grație: „Dați mulțumire pentru toate" (I Tes. 5, 18). Ritualul și actul de mulțumire (în limbajul al comuniunii) care repetă, sub forma nesângeroasă (pâinea și vinul date credincioșilor), Jertfa sângeroasă a lui Iisus de pe Cruce. Taina instituită la Cina cea de Taină cu apostolii în Ierusalim, când Iisus mulțumind a frânt pâinea și a zis: „Luați, mâncați" (I Cor. 11, 24). Creștinii, pentru că se împărtășesc dintr-o singură pâine și beau dintr-o singură cupă, constituie o singură Biserică (I Cor. 10, 16—17).

FRAȚII DOMNULUI. Iacov, Iosif, Iuda, Simon (Matei 13, 55—56; Marcu 6, 3; Ioan 7, 3—5; Fapte 1, 14; I Cor. 9, 5). La început s-a crezut că aceștia, care însoțesc mama pe Iisus și pe apostoli, sunt copiii Mariei, Domnului, născuți după Iisus. S-au dat diverse explicații ale numelor „Frații Domnului". Erau fii ai Mariei, identificată cu mama lui Iacov și Iosif, adică sora Fecioarei Maria (Ioan 19, 25), soția lui Cleopa. Sau fii Mariei, mama lui Iacov și Iosif, și ai lui Cleopa, acesta fiind fratele lui Iosif. După alții (Epifanie), frații Domnului sunt rudele lui Iisus, născuți ai lui Iosif dintr-o primă căsătorie.

IAD (gr. *hades*, ceh. valoarea cuvântului ebraic *sheol*, locul de sub pământ). Locul unde toți morții buni și răi vor fi aruncați: „locuința morților". *Iad* înseamnă și loc de pedeapsă a celor condamnați, suferința și focul veșnic destinat diavolului și îngerilor lui (Matei 25, 41). Iisus Hristos a coborât la iad pentru a propovădui „duhurilor ținute în închisoare" (I Petru 3, 19) ceea ce nu-și dorește să realitatea rămână la cele mai negative aspecte ale ei și, totodată, confruntarea cu duhurile acolo unde acesta își întinde stăpânirea.

ICONOMIE (gr. *oikonomia*, plan, dispoziție, providență, administrare). Planul lui Dumnezeu cu privire la întruparea Sa și la răscumpărarea lumii care s-a realizat în Iisus Hristos. Acest plan a fost păstrat ca o taină până când s-a revelat prin Iisus (Rom. 16, 25). Scopul iconomiei divine este acela de a reuni toate în Hristos (Efes. 1, 10). *Teologia, doctrina despre Dumnezeu* se distinge de *iconomie*, doctrina despre întrupare și răscumpărare.

LITURGHIE (gr. *leitourgia*, lucru, lucrare sau serviciu public). Din punct de vedere al cultului, Liturghia este cultul public, rugăciunea de mulțumire făcută de întreaga comunitate, care are în centrul ei Taina mulțumirii sau Euharistia sau Cina. Liturghia înseamnă în afară de slujbă în Biserică și slujirea comunității după nevoile ei. Colecta și ajutorarea săracilor este numită „slujirea acestei ofrande" (II Cor. 9, 12). În acest sens, toți creștinii sunt „slujitori ai lui Dumnezeu" (Rom. 13, 6).

LOGOS (gr. *logos*, cuvânt, raționament, gând). Logos este numele Cuvântului lui Dumnezeu, a doua persoană a Sfintei Treimi, Care S-a întrupat în Omul Iisus din Nazaret. „Cuvântul (Logos)

trup s-a făcut" (Ioan 1, 14). Este un nume folosit de predilecție de Sf. Ioan (în Evanghelie, Epistola I și Apocalipsă). Prin Logosul veșnic, Unul din Treime, toate au fost create prin Logosul întrupat toate au fost răscumpărate. Cei dintîi teologi creștini (Iustin) au învățat că urme sau semințe ale Logosului-Rațiunii divine se pot găsi și la filosofii greci și înțelepți, deci cei din afară de Biserică.

MARANA THA. Expresie aramaică însemnînd „Vino Doamne" (Apoc. 22, 17. 20); sau *Maran atha* cu sensul de „Domnul vine" (I Cor. 16, 22). Este amintită în literatura postapostolică (*Didahia*, cap. 10) ca invocare în timpul liturghiei prin care se implora întoarcerea lui Iisus ca Domn.

MIRENI sau **LAICI** (gr. *laos*, popor). Toți cei care aparțin poporului lui Dumnezeu prin Taina Botezului și a Euharistiei. La început mirenii (laicii) și clerul formau un tot: poporul pe care Dumnezeu Și l-a agonisit (I Petru 2, 9). Mai tîrziu, sub influența sociologiei s-a făcut diferența între laici și cler — cei care au primit o putere spirituală. Hristos e însă misiunea de a predica Evanghelia, a binecuvînta poporul și a păstori comunitatea. Laicii nu au funcție liturgică și nu participă la conducerea Bisericii. Totuși mirenii au un rol important în misiunea Bisericii și pot, în caz de necesitate — pericol de moarte a unui nou născut nebotezat — să boteze în mod valid.

MÎNTUIRE (gr. *soteria*, salvare, eliberare, răscumpărare). „Aceasta este lucru bun și plăcut înaintea lui Dumnezeu, Mîntuitorul nostru, Care voiește ca toți oamenii să se mîntuiască" (I Tim. 2, 3). Mîntuirea înseamnă trecerea de la starea de păcat și de moarte, în care neamul omenesc a fost aruncat prin căderea lui Adam, la starea de har și viață veșnică, dăruită de Dumnezeu. Aceasta reușită a făcut-o pentru noi Iisus Hristos în propriul Său trup. Numele Iisus (de la Ieshua) înseamnă cel care vindecă, liberează.

PAȘTE (ebr. *pesah*, salt, săritură, trecere; gr. *plascha*, a suferi). Sărbătoarea religioasă, în iudaism, care se amintește de eliberarea și ieșirea poporului evreu din Egipt, descrisă în *Ieșire* — cartea din Vechiul Testament. Partea din sărbătoare este ritualul pascal, adică mîncarea mielului în seara de 14 spre 15 a lunii nisan, în perioada de lună plină a primăverii. Adesea, Paștele este asociat și chiar identificat cu o altă sărbătoare, aceea a Azimelor care se ținea începînd cu 15 nisan, cînd se consuma pîine fără aluat. Sărbătoarea Paștelui a trecut și în calendarul creștin dar cu sensul de Ziua Învierii sau Zi de Lumină a trecerii de la moarte la viață, prin jertfa lui Iisus Hristos, Mielul care ridică păcatul lumii, devenit astfel „Paștele nostru Hristos care S-a jertfit pentru noi" (I Cor. 5, 7). În calendarul creștin Duminica este consacrată Învierii.

PREOT (gr. *presbyteros*, slujitor, prezbiter). Apostolii au numit ca responsabili ai comunităților prezbiteri, de unde derivă și numirea de preot. Episcopi și prezbiteri au existat din timpul apostolilor (I Tim. 3, 1—7; 5, 17). Iisus Hristos este Marele Preot (Evrei 3, 1) Care are preoție veșnică (Evrei 7, 24), preoția preotului-rege arătat de Melchisedec în Vechiul Testament (Facere 14, 17—18; Ps 109). Apostolul Petre vorbește de preoția universală a poporului lui Dumnezeu: „preoție sfîntă ... preoție împărătească" (I Petru 2, 5. 9).

PREZBITER (gr. *presbyteros*, comparativul adj. *presbys*, bătrîn, vechi. Prin extinderea demn de respect, prețios, scump). Biserica, după modelul sinagogii, era condusă la început de prezbiteri, bătrîni. Termenul a fost folosit și cu sensul de *episcop*. În *Faptele Apostolilor* se amintește de prezbiteri, de hirotonia lor în Bisericile întemeiate de Pavel (14, 23), de faptul că apostolii și prezbiterii luau hotărîri comune în Ierusalim (15, 22). Mai tîrziu, autoritatea episcopului a crescut, prezbiterul devenind dependent de acesta, care are și dreptul să-l hirotonească. Azi prezbiter este un alt nume pentru *preot*.

RĂSCUMPĂRARE (gr. *apolytrosis* și *lytrosis*, eliberare, salvare). Eliberarea de păcat și restabilirea omului în drepturile sale de fiu al lui Dumnezeu. Răscumpărarea a fost anunțată de profeți. Mielul pascal fiind o prefigurare a lui Iisus Hristos. Cauza? Iubirea lui Dumnezeu. Întruparea Lui și învierea Lui, El însuși s-a răscumpărat (Isaia 53, 9). Autorul? Răscumpărarea este realizată de Iisus: „În El avem răscumpărarea realizată prin sîngele Lui și iertarea păcatelor ... și iconomia plinirii vremurilor, ca toate să fie iarăși unite în Hristos" (Efes. 1

7—10). Prețul [illegible] fost răscumpărați cu preț" (1 Cor. 6, 20), adică [illegible] Jertfa [illegible] lui Iisus Hristos.

SAVAOT (ebr. *Shebbaoth*, gr. *Sabaôth*: oștire). Termenul se referă la mulțimea îngerilor, organizată ca o armată care execută poruncile lui Dumnezeu. „Domnul Savaot" este Domnul oștirilor îngerești. „Înconjurat de cete îngerești" (Heruvimi, Serafimi) strigă unul către altul: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot" (Isaia 6, 3).

SINAGOGĂ (gr. *synagogê*: adunare, reuniune). Loc de adunare a evreilor pentru cult în ziua sabatului (a zi de repaus și de sărbătoare). Spre deosebire de sinagoga care se află în fiecare oraș, templul exista numai la Ierusalim pentru toți iudeii. Iisus a intrat și a învățat în sinagogă și în templu (Ioan 18, 20). Templul din Ierusalim a fost construit de regele Solomon (1 Regi 6, 2) pentru a înlocui Cortul, care servea de altar și pe care poporul îl purtat în timpul exodului în care se ținea Arca Alianței (Chivotul) cu Tablele Legii.

TATĂL NOSTRU (gr. *Patêr hêmon*). Rugăciune învățată de Iisus Iisus în cadrul predicii de pe Muntele Măslinilor. Există două versiuni ale rugăciunii *Tatăl nostru*, una mai lungă, după Matei (6, 9—13) și alta mai scurtă, după Luca (11, 1—4), care precizează că Iisus a dat-o la cererea apostolilor. Rugăciunea este socotită ca un rezumat al Evangheliei încă de la începutul secolului al II-lea (Tertulian, *Către Filipeni* VI, 6). *Didahia* (cap. 8) recomandă să fie rostită de trei ori pe zi. Din secolul al IV-lea, *Tatăl nostru* este introdus în Liturghia euharistică, împreună cu ecfonisul: „Că a Ta este împărăția, puterea și mărirea. Amin".

ZIUA DOMNULUI (gr. *Kyriakê hêmera*). Ziua întâi a săptămânii (Duminica) în care se face amintirea învierii lui Hristos și celebrarea Tainei Euharistiei (Fapte 20, 7; 1 Cor. 11, 26; 16, 2).

Note despre părinţi şi scriitori bisericeşti citaţi

CABASILA, Nicolae (m. 1322) scriitor mistic bizantin. Promotor al mişcării isihaste. A reliefat pe primul plan caracterul hristologic al Tainelor, importanţa centrală a Euharistiei în viaţa bisericească („Despre viaţa în Hristos", „Comentariu asupra Liturghiei").

CHIRIL al Ierusalimului (c. 315—386) teolog şi episcop de Ierusalim. Adversar al arianismului (erezie după care Dumnezeu Fiul este distinct de Dumnezeu Tatăl). A subliniat rolul Bisericii în cunoaşterea şi actualizarea conţinutului Scripturilor. Autor al „Catehezelor".

CLEMENT al Alexandriei (Clemens Alexandrinus) (c. 150—c. 215) teolog şi scriitor bisericesc. Conducător al Şcolii catehetice din Alexandria. Autor al primelor sinteze teologice în care am folosit în mare filosofia greacă („Protrepticul", „Stromatele", „Pedagogul").

DIONISIE cel Mic (Exiguul) (c. 500—550) călugăr scit care a trăit la Roma; cunoscut pentru sinteze de drept canonic şi metodele pentru calcularea erei creştine începînd cu naşterea lui Iisus.

EPISTOLA către DIOGNET, epistola a unui autor creştin necunoscut, datînd din secolul al II-lea sau al III-lea, cuprinzînd atît apologia creştinismului cît şi elementele de doctrină propuse de aceasta.

EUSEBIU de Cezareea (c. 260—c. 340) cel dintîi istoric creştin. Apologet, filolog. Episcop de Cezareea. A strîns cel mai important material istoric despre creştinismul primar („Istoria bisericească", „Cronica", „Pregătire pentru Evanghelie").

GRIGORIE de Nyssa (c. 331—395) gînditor şi teolog creştin. Episcop de Nyssa. Remarcabil apărător al ortodoxiei a opus arianismului doctrina substanţei unice a persoanelor Sfintei Treimi („Viaţa lui Moise", „Despre crearea omului").

IERONIM Fericitul (Eusebius Hieronymus) (c. 342—420) părinte al Bisericii. Traducător al Sfintei Scripturi în limba latină („Vulgata"). Autorul unei monografii despre „Oameni celebri".

IGNATIE de Antiohia (c. 35—c. 107) episcop de Antiohia şi martir. Autorul a şapte Epistole („Către Smirneni", „Către Tralieni" etc.) care conţin informaţii valoroase despre Biserica primară.

IUSTIN Martirul şi Filosoful (c. 100—165), apologet creştin. Părinte al Bisericii. Influenţat de filosofia stoică şi platonică. A întemeiat Şcoala de filosofie creştină de la Roma, unde a fost şi martirizat („Apologii", „Dialog cu iudeul Trifon").

ORIGEN (185—254) scriitor şi părinte grec al Bisericii. Profesor la Şcoala de catehumeni din Alexandria, fondator al unei şcoli în Cezareea. Autor de comentarii la Vechiul Testament. A încercat o sinteză între filosofia greacă, în special neoplatonică şi stoică, şi creştinism („Despre Principii", „Contra lui Celsus").

POLICARP de Smirna (c. 69—c. 155) episcop de Smirna şi martir. Autor al unei „Scrisori către Biserica din Smirna".

TERTULIAN de Cartagina (c. 160—c. 225) teolog creştin roman din Africa. Întemeietorul literaturii creştine în limba latină. Opoziţia sa faţă de ceea ce este lumesc a culminat cu trecerea în montanism — sectă ghidată de Sfîntul Duh („Apologeticul", „Contra ereziilor", „Despre suflet").

VASILE cel MARE (c. 329—379) părinte bisericesc grec. Episcop de Cezareea. A apărat filosofia creştină împotriva arianismului şi a fondat una dintre primele comunităţi monastice („Despre Duhul Sfînt", „Despre originea omului").

Lucrări proprii folosite la alcătuirea acestei cărţi

1 — *Iisus Christos — Dumnezeu adevărat şi Om adevărat* în „Ortodoxia" XXV (1973), nr. 2, p. 218—252

2 — *Dicţionar de Teologie ortodoxă*. Editura Institutului Biblic, Bucureşti 1981, p. 182—188, 194—199, 209, 217

3. — *Destinul Ortodoxiei*. Editura Institutului Biblic Bucureşti, 1989, p. 194—226

4 — *Taina mântuirii în Christos* în „Îndrumător Bisericesc", Editura Arhiepiscopiei Bucureştilor, 1987, p. 35—57

Bibliografie (1980—1990)

AGEL, HENRI, *Le visage du Christ à l'écran* Paris Desclee, 1985

ARNALDEZ ROGER *Jesus dans la pensée musulmane* Paris Desclée 1988

AUER JOHANN *Jesus Christus — Gottes und Mariä „Sohn"* Regensburg Verlag Friedrich Pustet, 1986

BALASURIYA-MURRAY GEORGE RAYMOND, *Jesus and the Kingdom of God*, Exeter the Paternoster Press 1986

BOFF, LEONARDO *Jesus Christus der Befreier* Freiburg, Basel Wien. Herder, 1986

BONHOEFFER, D., *Qui est et qui était Jésus-Christ? Son Histoire et son mystère.* Paris Cerf, 1980

CRAGG, KENNETH, *The Christ and the Faiths Theology in crossreference.* London SPCK 1986

DORÉ, J., (Editor), *Jésus le Christ et les chrétiens* Paris Desclée, 1981

DRI, RUBEN, *La utopia de Jésus* Mexico Ediciones Neuvomar 1984

DUPUIS JACQUES, *Jésus Christ à la rencontre des religions* Paris Desclée, 1989

DUPUY, MICHEL, *L'Esprit souffle du Seigneur* Paris Desclée, 1988

DUQUOC, CHRISTIAN, *Messianisme de Jésus et discretion de Dieu*, Gèneve, Labor et Fides, 1984

FORTE, B *Gesù di Nazaret storia di Dio, Dio della storia* Roma ed Paoline 1981

GISEL PIERRE *Le Christ de Calvin* Paris Desclée, 1990

KASPER WALTER *Jésus le Christ* Paris Cerf, 1976

KASPER, WALTER *Le Dieu des chrétiens* Paris Cerf, 1985

KASPER WALTER (en collaboration avec A Schilson), *Théologiens du Christ aujourd'hui* Paris Desclée 1978

KHOUDARY HANNA GUIS EL, *l Histoire du dogme christologique Jésus-Christ à travers les siècles* Le Caire Dar El Saggafa, 1981

KOVALEVSKI EUGRAPH *Le Verbe incarné* Paris Editions Patrimoine Orthodoxe, 1985

KÜNG HANS *The Incarnation of God. An Introduction to Hegel's Theological Thought as Prolegomena to a Future Christology* Edinbourgh T & T Clark 1987

MESKEEN MATTA EL, *The Christ of History a Living Christ* Cairo Monastery of St Macarius 1982

MOLTMANN JÜRGEN, *Der Weg Jesu Christi Christologie in messianischen Dimensionen* München Chr Kaiser Verlag 1989

PATIN ALAIN, *Celui qu'on appelle Jean* Paris Cerf, 1990

PELIKAN, JAROSLAV *Jesus through the Centuries His Place in the History of Culture* New Haven, London Yale University Press, 1985

REY, B *Jésus-Christ chemin de notre foi* Paris Cerf 1981

SABOURIN LÉOPOLD *La Christologie à partir des textes clés* Paris Cerf 1986

SAMARTHA, S. J. *One Christ — Many Religions. Toward a revised Christology* Orbis Books Maryknoll, New York 1990

SCHILLEBEECKX EDWARD *Jésus in our Western culture: mysticism, ethics and politics* London SCM Press 1987

SECUNDO, JUAN LUIS *Jésus of Nazareth yesterday and today* Maryknoll, NY Orbis Books 1984

SOBRINO JON *Jésus en Amérique latine: Sa signification pour la foi et la christologie* Paris Cerf 1986

VEKATHANAM MATHEW, *Christology in the Indian Antropological Context* Frankfurt Bern, New York Peter Lang 1986

VERNETTE JEAN, *Jésus dans la nouvelle religiosité ésoterisme gnoses et sectes d'aujourd'hui.* Paris Desclée 1987

B.M.M.B.
2003–2004

BIBLIOTECA M. M. B.
PROVENIENȚA RMF 33
PR[illegible] 1 500 lei

Redactor: MARIN BĂLAN
Tehnoredactor: MARCEL NEACȘU

Bun de tipar: 2.07.1992. Coli de tipar: [illegible]

Tiparul executat sub comanda nr. 26 233
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piața Presei Libere 1, București
ROMÂNIA

Lei 100

ISBN 973-45-0027-9